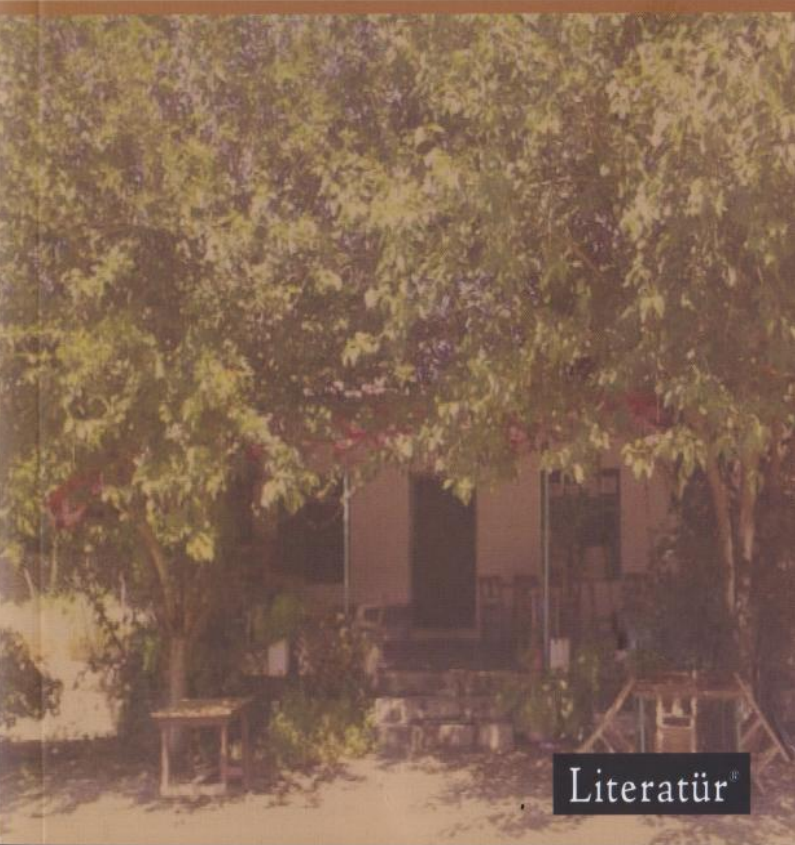
Samim Kocagöz

Nabi'nin Park Kahvesi

Literatür®

Samim Kocagöz

Nabi'nin Park Kahvesi

(Bir Şehrin İki Kapısı)

LİTERATÜR YAYINLARI: 748
Samim Kocagöz Kitaplığı: 09

NABİ'NİN PARK KAHVESİ
Samim Kocagöz

Genel Yayın Yönetmeni
Kenan Kocatürk

Kapak Tasarımı
Emel Atik

Baskı Öncesi Hazırlık
Emel Atik

Birinci Basım, 1948
Literatür Yayınları'ndan Birinci Basım (2. Basım), Mart 2016

Baskı ve Cilt:
Ceylan Matbaa
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi No: 83/317-318-319
Zeytinburnu-İstanbul
Sertifika No: 23352
Tel: (0212) 613 10 79

ISBN: 978-975-04-0464-1

© Copyright 2016, Literatür: Yayıncılık
Bu kitabın yayın hakları Literatür: Yayıncılık, Dağıtım,
Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde fotokopi yoluyla
çoğaltılamaz, dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

Sertifika No: 10843

LİTERATÜR®
Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
İstiklal Caddesi, Emgen Han, No: 47 Kat: 4
Beyoğlu 34433 İstanbul
T 0(212) 292 4120
F 0(212) 245 5987
E literatur@literatur.com.tr
www literatur.com.tr

Samim Kocagöz'ün Kısa Yaşamöyküsü

Samim Kocagöz, 1916 yılında Söke'de doğdu. 1928'de ilkokulu bitiren Kocagöz, ortaokul ve lise öğrenimini İzmir Erkek Lisesi'nde tamamladı. 1937 yılında liseyi bitirdikten sonra da en büyük amacı olan edebiyat öğrenimini almak üzere İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. 1942-45 yılları arasında İsviçre'nin Lozan Üniversitesi'nde Sanat Tarihi ve Felsefe Tarihi dersleri aldı.

Yazarlığının yanı sıra öğretmenlik de yapan Kocagöz, İzmir Devlet Konservatuvarı'nda Tiyatro Tarihi, Edebiyat; kısa bir süre çalıştığı İzmir Ticaret Lisesi'nde de edebiyat dersleri verdi.

Öykü ve yazıları *Serveti Fünun-Uyanış, Ses, Yürüyüş, Vatan, Fikirler, Yenilikler, Yeditepe, Yeni Ufuklar, Ataç, Yön, Türk Dili, Varlık, Adam Sanat, Cumhuriyet gibi dergi ve gazetelerde yayımlanan* Samim Kocagöz, yazın yaşamına 1938 yılında yayımlanan *İkinci Dünya* romanıyla başladı. Olgunluk dönemindeki eserlerinde rastlanmayan romantizmin etkin olduğu bu romanını, diğer roman ve öyküleri izledi.

İlk öyküsü "Yarıntı" 1939'da *Ses* dergisinde yayımlandı. "Yarıntı" ile başlayan öykücülük serüveni, *Telli Kavak* (1941), *Sığınak* (1946), *Sam Amca* (1951) kitaplarıyla şekillendi. *Yeni İstanbul* ve *New York Herald Tribune* gazetelerinin 1950 yılında düzenledikleri Dünya Hikâye Yarışması'nda "Sam Amca" öyküsüyle Türkiye birincisi oldu. 1944 yılında tamamlanıp 1948'de yayımlanan *Bir Şehrin İki Kapısı* adlı romanı, yazarın toplumcu gerçekçi çizgisini yansıtan ilk romanı olarak değerlendirildi. Roman, 1985'te yapılan ikinci baskısında *Nabi'nin Park Kahvesi* adıyla yayımlandı.

1946'da *Vatan* gazetesinde çıkan "Fındık Yaprakları" öyküsü nedeniyle Sivas'a sürüldü.

Hüsamettin Bozok'un kurduğu Yeditepe Yayınevi'nin 1955-60 yılları arasında ortağı oldu.

Öykücülüğünün ikinci dönem eserleri olan *Cihan Şoförü* (1954), *Ahmet'in Kuzuları* (1958), *Yolun Üstündeki Kaya* (1964) kitapları basıldı.

Kocagöz, 1957'de çıkan *Onbinlerin Dönüşü*'nde, İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan fikir hareketleri/ayrılıklarını, insanların düş kırıklıklarını anlattı. *Kalpaklılar-Doludizgin* (1962) ise Kurtuluş Savaşı ve Milli Mücadele ekseninde yaşananların anlatıldığı beşinci romanı oldu.

Yağmurdaki Kız adlı öykü kitabıyla 1968 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nü kazandı.

Üyesi olduğu Türkiye İşçi Partisi'nden 1970 yılında ayrıldı. TİP'te geçirdiği yıllara dair gözlemlerini ve Davutpaşa Kışlası'ndaki tutuklu kaldığı yıllarını anlattığı *Tartışma* (1976) adlı romanında 12 Mart müdahalesine yer verdi. Yazdığı oyunlarından yalnızca *Sayılı Günler* ve *Yaşlı Kız* okura ulaştı.

Yokluk içinde yaşayan, bir karış toprağı bile olmayan yörüklerin, Cumhuriyet öncesi yaşamlarını anlattığı *Bir Karış Toprak* (1964) adlı romanının devamı olarak, Cumhuriyet sonrası dönemde bir çift öküze sahip olmak isteyen göçmenlerin dramını anlattığı *Bir Çift Öküz* (1970) romanı yayımlandı.

Demokrat Parti'nin son yıllarıyla 27 Mayıs'a geliş sürecini anlattığı ve 1973 yılında yayımlanan *İzmir'in İçinde* adlı romanıyla Türkiye'nin siyasal durumunu bütün çıplaklığıyla ortaya koydu.

1978'de basılan *Alandaki Delikanlı* adlı öykü kitabıyla 1979 Lions Hikâye Ödülü'nü aldı.

Kocagöz'ün, roman, romancı, okur, eleştirmen, edebiyat, sanat, Türk edebiyatının dünya edebiyatı içindeki yeri üzerine yazdığı yazılarının bir araya getirildiği deneme kitabı *Roman ve Yazarlık Onuru* 1983'te yayımlandı.

Sosyo-politik olayların konu edildiği öykü kitaplarından biri olan *Gecenin Soluğu* 1985 yılında çıktı.

Eserlerine konu olan, Türkiye'nin toplumsal yaşamına etki eden dönemlerden birini, 12 Eylül 1980'in getirdiklerini anlattığı on birinci romanı *Mor Ötesi*, 1986 yılında, "Simon Pépéta" adlı uzun öyküsüyle birlikte yayımlandı. Bu romanıyla 1987 Ferit Oğuz Bayır Roman Ödülü'nü kazandı.

1989 Orhan Kemal Roman Ödülü'nü aldığı en son romanı *Eski Toprak*'ta (1988), 12 Mart 1971'e geliş sürecini sorguladı.

1989 yılında çıkan *Bu da Geçti Yahu* adlı anı kitabından bir yıl sonra *Baskın* adlı öykü kitabı yayımlandı. Aynı yıllarda geçirdiği felce rağmen yazmaya devam etti.

Samim Kocagöz, 5 Eylül 1993 tarihinde, tasarladığı "Kocagözgiller" romanını tamamlayamadan aramızdan ayrıldı. Kocagöz'ün başta öyküleri olmak üzere, yapıtlarından bazıları yabancı dillere çevrilmiş, uluslararası antolojilere girmiş ve hakkında çeşitli makaleler yazılmıştır.

İkinci Baskı İçin Birkaç Söz

Bu romanımı 1942'de Söke'de yazmaya başlamış, 1944'de İsviçre'de, Lausanne'da bitirmiştim. O sıralar Yakup Kadri Bey, İsviçre'de elçimizdi. İlk kez romanımı, bu değerli yazarımız okudu. Beni öven, eleştiren mektubunu hâlâ saklarım. Zaten onun isteği üzerine, 1948'de baskısını Remzi Kitabevi yaptı. Romanımın adı, "Nabi'nin Park Kahves"'ydi. Baskıya verirken nedense metindeki bir yere takıldım, romanımın adını değiştirdim, "Bir Şehrin İki Kapısı" yaptım. Bu ikinci baskıda romanımın ilk adından vazgeçmiyorum.

Bu romanım, üzüntü verici bir rastlantı olarak 1948 yılında Türkiye'de basılan tek roman oldu. Sonraki yıllarda romanım için yazılan birçok yazıların arasında, Prof. Otto Spies'nin Almanya'da yazdığı yazıların da bulunduğunu öğrendim. Yazdığı bir roman sözlüğüne de benim bu romanımı koymuş.

1945 yılının sonlarına doğru İsviçre'den döndüğümde, Sabahattin Ali, beni Tan Gazetesi'ne, Zekeriya Sertel'e götürdü. Zekeriya Bey, "Nabi'nin Park Kahvesi" romanımı, Tan'da tefrika etmeye karar verdi. Ben de o sıralar askere gittim. Tam bizim romanın tefrikasına sıra gelirken, bilinen Tan olayı meydana geldi.

Birkaç yıl önce bu romanımın ikinci baskısı söz konusu olduğu sıralarda, kıymetli dost Memet Fuat, beni uyardı: "Romanının dili, kırk yıl önceki dildir, yenile!" dedi. Bu uyarı, bana beklediğim bir ameliyatın, hastalığın korkusunu unutturdu; güzel, heyecanlı bir yaz geçirtti. Memet'in çok haklı olduğunu gördüm. Kırk yıl önce yazdığım romanımın dilinin bir hayli eskidiğini gördüm.... Gördüm... diyorum, yazdıklarımı kıyamadığım için görmezden geliyormuşum... Sonra ilk baskıda pek çok dizgi yanlışları, tümce atlamaları vardı. Dilini yenilerken, kırk yıl önce yazarken atladığım pek az ayrıntıyı da eklediğimi, okurlarıma açık yüreklilikle söylemeliyim. Roma-

nın iç yapısına, ayrıntılarına, kurgusuna hiç dokunmadım. Zaten dokunamazdım; çünkü roman, kırk yıl önceki yazar Samim Kocagöz imzasını taşıyordu.

Kuşadası, 14 Temmuz 1985
Samim Kocagöz

Birinci Bölüm

Ferman padişahın, dağlar bizimdir!
Dadaloğlu

Yol Üstü Bir Konuşma

Leyleklerin kartallarla, bizim Balat Ovası'nda savaşa tutuştukları yazın sonlarına doğruydu: bir çarşamba günü, sabah serinliğinde, Hurşit'le kasabanın yoluna düştük. Pazara karpuz götürüyordu... Yükünü güçlükle taşıyan eşeğin boynunu kasıp önüne katmış, gamsız, sallana sallana yürüyerek pazarda kazanacağını umduğu paranın hesabını yapıyordu. Birkaç kez kendi kendine, "irilerini on beşten... yok, haydi diyelim on iki buçuktan vermiş olsam, küçükleri de su içinde beş kuruş eder..." diye mırıldandı; sonra bana döndü:

"Uzun lafın kısası, on dördü küçük, altısı iyice büyük, tam yirmi karpuzum var, bir buçuk banknotu doğrultabilir miyim dersin?"

"Belli olmaz..." karşılığını verdim.

On dört tanesi küçük, altı tanesi büyük karpuz, pek bir buçuk lira etmezdi. Hurşit'in keyfini kaçırmamak için, bir şeyler söylemem gerekiyordu. Aslında karpuz işinden, o benden iyi anlardı. Söylediğine bakılırsa, bu işe ben doğmadan yirmi yıl önce başlamıştı. Bir süre çıplak ayaklarına geçirdiği yemenilerinin kaldırdığı tozu savurarak yürüdü. Sonra birden duruverdi. Kendi başına yürüyüp uzaklaşan eşeğinin üstündeki karpuz çuvallarına şöyle bir baktı.

"Ben sana bir şey söyleyeyim mi, Mustafa oğlum" dedi, "taş çatlasa bu karpuzlar bir buçuk banknot etmez."

Sesimi çıkarmadım. Ne ki biraz sonra dayanamayıp söylendim:

"Hurşit, hani sen, bir zamanlar pazara deve katarlarıyla gelir, karpuz, kavun yüklerini yıkardın?"

"Alay etme!" diye içini çekti. "O senin deve katarları dediğin en çok iki deve yüküydü. Bu da karpuz zamanı yılda iki üç sefer olurdu. Ağa'nın kapısına indirdiklerimi saymıyorum; bu hesapta yok... O günler bereketli, gücümün yettiği günlerdi.

Şimdi yaş yetmiş, iş bitmiş... Evlat da hayırsız, yardım etmiyor..."

Gerçekten Hurşit yetmişine basmıştı. Ne ki hâlâ, yirmi yaşındaki bir gencin yapacağı işi yapar, eşeğine yük yüklediğinde, "Hayvana günah" diye, üstüne binmezdi. Gönlü zengin, içi ferah, yaşının verdiği deneyle hoş sohbet bir adamdı. Biraz daha üstüne varsam, hemen Çanakkale'de şehit düşen büyük oğlunun hem babaya, hem de devlete hayırlı evlat olduğundan, küçük oğlunun yobazlığından söz açacaktı. Ben ise, bunları ezbere biliyordum.

Hurşit'in büyük oğlundan sonra, birkaç çocuğu olmuş, yalnız en küçük oğlu yaşamıştı. Bu yaşayan tek evlat da, nedense, söz dinlemez, babasını pek saymayan bir delikanlıydı. Hurşit, "kabahat bende" diyordu. "Büyük oğlum Çanakkale'de kalınca, başkaca çocuklarım yaşamayınca, büsbütün evlatsız kalmaktan korktum, bu velede çok yüz verdim."

Hurşit'in yürüyüşüne uymak için, boyuna hayvanımın gemini çekiyordum. Yolun üstünde bizden başka pazara giden köylüler vardı. Güneş üç mızrak boyu yükselmişti. Önümüzde gölgelerimiz Hurşit'in eşeğinin kulaklarının gölgesi, bizden önce koşar gibiydi.

Düşündüğüm doğru çıktı: Daha ben kurcalamadan Hurşit,

"Benim büyük oğlum sağ olsaydı, şimdi zavallı Feramuş'un yaşında olacaktı..." diye biraz önce bıraktığı yerden sözünü sürdürdü. Sordum:

"Feramuş niye zavallı oluyor?"

"Neden olacak, Çanakkale Savaşı'ndan beri, günden güne çöküyor."

"Yok canım, ben bildim bileli Feramuş, dalgın; dağda, bayırda dört beş koyunun ardında dolaşan bir adamdır."

"Sen, yavrum, çocuksun, Feramuş'un ateşli gençliğini bilmezsin. Çam yarması gibi bir delikanlıydı. Çanakkale'ye giderken, bugün gibi gözümün önündedir, trene binmeden önce, benim büyük oğlumla birlikte bir zeybek oynadılar ki hüngür hüngür ağlamıştım. Oğlum dönmedi, Feramuş geldi. Gelir gelmez candarma yazıldı. Sonra da İstiklâl Harbi'ne gitti. Çanakkale'de şarapnelden başı yamrı yumru olmuştu.

Aksilik bu ya İstiklâl Harbi'nde de yeniden başından yaralanmış. İnsan ölmeyecekse ölmez. Günden güne aptallaşmasını, bizim Doktor Reşat Bey, başındaki çukurlardan, şarapnel yaralarından biliyor. Zavallı çocuğun kafasının tahtaları oynamış; kafasının içinde şarapnel parçası kalmış, çıkaramamış doktorlar. Şimdi, ya kafa kemiği ya da bu, gözle görülmez şàrapnel parçası beynine dokunuyormuş. Zaman oluyor, ağrılardan başını taştan taşa vuruyor fukara... İnanmazsan doktora sor. Senin iyi dostundur, hiç sözünü etmedi mi bu işin? Öte yandan oğlum için şükrediyorum, ya maazallah dönüp de Feramuş gibi çekseydi. Hiç olmazsa, şehit düşüp Allah'ın rahmetine kavuştu. Onların Çanakkale'ye gidişi, Feramuş'un dönüşü, Feramuş'un yeniden savaşa gidişi uzun, büyük tevatür oldu. Sana bir gün oturup anlatırım diyeceğim ama, sen bir başka bilenden dinle bu hikâyeyi, benim yüreğim kalkıyor anlatırken..."

Hayretler içinde kalmıştım. Doğum yılım 1905'tir. Demek bu işler olup biterken ben çocuktum. Savaş hikâyelerini okul kitaplarında okumuş, tarihlerde görmüştüm, ama ne de olsa çocukluk anılarımın içinde bu savaşlar büyük bir yer tutuyordu. Ayrıntılar bir yana, sevdiğim büyüklerimin savaşlarla ilgili serüvenlerini dinlemiş, yakından biliyordum.

Uzaktan Menderes'in tahta köprüsü görününce, Hurşit acı bir kahkaha attı.

"Bizim mühendis Bekir Bey bir yana, koca Menderes bir yana!" diye söylendi.

"Aman bu konuyu şimdi açma!" diye yalvardım. Bekir Bey'in bu işin hakkından gelebilmesi için, Hazreti Peygamber gibi mucize göstermesi gerek. Göreceksin Menderes, bu yıl yine taşacak. Tarlalarımızı su basacak. Kışlık ürünümüzü kaldıramayacağız."

"Menderes'in ağzının temizlenmesi için, mühendisin emrine makine verildiğinden haberin yok galiba?"

"Nasıl olmaz canım... O alâmet gibi vinçlere benzer toprak kazıcı makineleri işçilerle köylüler nehrin dezine döküldüğü ağzına götürene dek akla karayı seçtiler."

"Gördün mü? Bu makineler kış gelmeden, Menderes'in ağzındaki kumları temizleyip, suların kolayca denize dökülmesine yardım edecek. Gelen su tarlaların içinde kalmayacak..."

"Sen Mustafa'cığım, eşeğe binmeden ayaklarını sallıyorsun. Ben kendimi bildim bileli Menderes denize döküldüğü yeri miller. Dağlar gibi yığılan toprakları delmek çok zor. Sonra Menderes'i bile yutar... Onun için derim ki, Bekir Bey'imiz bir başka çare düşünmelidir."

Gerçekten Hurşit haklı görünüyordu. Çaresiz,

"Merak etme, mühendis yapacağı işi bilir elbette..." dedim.

"Eh, sen geniş yüreklisin... Benden söylemesi..."

Menderes'i köprüden geçmiştik; nehir her zamanki gibi, hain hain yerde sürünen bir yılana benziyordu. Bulanık, sarı suların üzerindeki beyaz köpüklerin hali, kurak bir tarlada yer yer açan papatyalar denli hazindi.

Biz köylüler, kahve gördük mü dayanamayız, hemen dalarız. Köprünün başındaki İnce Kadri'nin kahvesinde bir sabah kahvesi içmeye karar verdik. Bu kahve, Menderes'e bakan yüksekçe bir kum yığınının üzerinde çitten yapılmış, dört köşe, küçük bir kümese benzer. Ne ki önündeki üç söğüt ağacının altında oturup kahve içmek keyifli olur. Benim tarlam köye yakın, Menderes'in öte yakasında olduğu için işler sıkıştığı sıralar, köyde kalmadığım yıllarda, hemen her gün kasaba ile köy arasında mekik dokurum. Yılına, mevsimine ve taşkınına göre, her kış kahvesini sular alıp götürdükçe, Kadri bahara doğru meskenini çitten yeniden kurar.

Bizi güler yüzle karşıladı. Hurşit'le şakalaştı. Sonra kahveleri yapmaya koyuldu. Hurşit'le yolda girişti̇ğimiz tartışmayı sürdürdük:

Hiç olmazsa bu yıl bizim köyün su altında kalmaması için, şu köprünün ilerisindeki koca yarıntıyı iyice bir toprak yığıp güçlendirseler..." diyordu. İnce Kadri, kahveleri getirdi. Kendisine de bir kahve yapmıştı. Çekti bir iskemleyi karşımıza oturdu. Bir süre, kara kuru yüzünü kaplayan kara sakalını karıştırdıktan sonra, "Senden bir ricam var, Mustafa..." dedi. "Bu yıl Menderes'in getireceği bela, şu sıra bana vız gelir; başım dert-

te. Ne yapacağımı, ne edeceğimi şaşırdım. Şu benim kahveyi kapatacaklarmış."

Benden önce Hurşit telaşlandı:

"O da neden?"

"Kır kahveleri için bir kanun mu, nizam mı, bilmem ne çıkmış. Bizim kahve bu nizamata uygun değilmiş. Şu çit dam kimin aklına gelir diyeceksiniz... Gözü kör olasıca Çolak Mehmet, gidip kasabada benim lafımı etmiş. Zaten kahvemde gözü var deyyusun! Güya tarlası buraya en yakın kişi oymuş da burada kahvecilik ona düşermiş... Laf böyle... Biraz Allah'tan korkusu olsa, benim bu kahveden başkaca geçimim olmadığını bilir, düşünür..."

"Dedikoduya kulak asma!"

"Ben de asmam, asmadım ama, candarma Ali Çavuş, üç gün önce köye geçerken elime bir kâğıt tutuşturdu. Hemen kendisine okuttum. Bir takım lafların, şartların şurtların altındaki belayı anladım. Gelen geçen, eş dost müşterilerim, Kaymakam Bey'e dilekçe ver diye akıl öğretti."

"Eeee... Dilekçeyi verdin mi?"

"Vermez olur muyum? Gidip Arzuhalci Salih'e dörtbaşı mamur bir dilekçe yazdırdım. Hoş, dilekçenin dörtbaşı mamur olduğunu yine Salih kendisi söyledi ya... Ben anlamam..."

"Kaymakam Bey, dilekçeyi ne yaptı?"

Lafa burasında Hurşit, bilgiç bilgiç gülümseyerek karıştı:

"İlahi Mustafa! Tuhafsın doğrusu. Kaymakam Bey dilekçeyi ne yapar ki... Havale eder be yahu!"

İnce Kadri atıldı:

"Elbette öyle yaptı. Sen merak etme, ben derhal havale ederim, deyip imzayı bastı. Şimdi işin olurunu bekliyorum..."

Hurşit, Kadri'ye acıyarak baktı, "Daha çok beklersin..." diye söylendi, bana dönerek ekledi: Kırk yıldır kaymakam beylerin çetelesini tutarım, hani Allah da şahidimdir ya! Bir tek havaleci olmayanına rastlamadım. Tevekkeli bütün köylü, kasabalı, kaymakamların bir adına da 'havaleci' der. Millet yerden göğe haklı."

Kadri, "Dur hele Hurşit Dayı, lafımı bitireyim" diye yeniden söze girişti. Bana dönerek, "Bütün umudum sende Mustafa, bu işi sen bitirirsin..." diyerekten yüzüme baktı. Şaşırdım:

"Benim elimden ne gelebilir ki?"

İnce Kadri, arkamı okşadı, beni koltukladı,

"Haydi... Haydi... Belediye meclisine üye seçileceğini cümle âlem biliyor... Saklama!"

"Öyle bir şey var ama, seçilip seçilmeyeceğim belli değil ki... Belli olmaz."

Hurşit,

"Hı... Hı!" diye homurdandı.

Bu sıkıntılı konuşmadan kurtulmak için Kadri'ye döndüm,

"Elbette senin bu işine bakarız..." dedim.

Sonra da aklıma böyle bol keseden ona buna söz veren bizim kasabanın milletvekili geldi. Kendi kendime gülüvermişim. Yüzüme bakıp kalan Hurşit'le Kadri'ye,

"Aklıma başka bir şey geldi de..." dedim.

Hurşit,

"Hayvancağız sırtındaki yüzle bizi bekliyor..." diyerekten birdenbire ayaklandı. Yeniden yola koyulduğumuzda, bir süre bana gözünün ucuyla baktı baktı, sonra sitem etti:

"Hiç de haber vermezsin!"

"Neyi?"

"Belediye Meclisi'ne üye olacağını."

"Canım, olmuş bitmiş bir iş değil ki... daha önümüzde seçim var..."

"Merak etme, kazanırsın."

"Seçerlerse..."

"Seçerler... seçerler! Okumuş yazmışlığın dillere destan oldu."

"Amma yaptın ha... Ben doğru dürüst mektep medrese görmedim ki... Bunu sen de bilirsin."

"Olsun. İki yıldır Öğretmen Sıtkı Bey'le geceli gündüzlü çalıştığından köylerde bile herkes söz ediyor. Üstelik İzmir'de bir de okul bitirmişsin... Üst yakası can sağlığı. Sonra namuslu olmasına namuslusundur. Meclis üyeliğine yakışırsın doğrusu... Bu iş nereden aklına geldi?"

"Hangi iş?"

"Cahil cahil konuşma. Hangi iş olacak, Belediye Meclisi'ne üye olmak."

"Ha... Doğrusu bu, benim aklıma gelmedi. Doktor Reşat zorladı. Eğer ben meclise bu seçimlerde girecek olursam, çoğunluğu sağlayacakmışız. Kendisi Belediye Doktoru olduğu için meclisin seçime girmeden devamlı üyesi."

"Çoğunluğu sağlamak da ne oluyormuş?"

"Senin anlayacağın, ben ondan yana çıkacağım da her dediğimizi yaptıracağız."

"İyi hoş ya... Sizler gençsiniz, Meclis'de sizden daha yaşlı başlı kişiler olacak. Onların sözünü dinlemek gerekmez mi?"

"Yaşlıların kimisi de bizden yana..."

"Haaa! Desene ortada ikilik var... Ama büyüklerimizle başa çıkmak oldukça zordur. Ne diyelim, memlekete hizmet, hizmettir. Kimi asker olur hizmet eder, kimi kâtip olur hizmet eder. Benim zamanımda Doksan Üç Harbi vardı. büyük oğlum yetiştiğinde Balkan, derken Çanakkale çıktı. Sonra İstiklal Harbi'ne gidenlerin kimi şehit oldu, kimi gazi döndü; kimisi de Feramuş gibi sakatlandı, hâlâ çekiyor. Elbette hepsi memlekete hizmet ettiler. Allah şehitlerin makamını cennet eyledi, gazilerin de her bir işleri gönüllerince olsun... Diyeceğim şimdi sıra sizin, haydi göreyim sizi, memlekete hizmet etmek sırası sizde... Eğer Meclis'e üye olmanı Doktor istiyorsa ol; benden sana öğüt, Doktor hem senden okumuş, hem de daha akıllı bir adam. Elbette iyi düşünür. Baban sağlığında kasabada, köylerimizde itibarlı bir kişiydi. Sen de yavaş yavaş adam yerine geçmeye başladın. Sen Belediye Meclisi'ne üye olmayacaksın da başkaca kim olacak? Haydi hayırlısı..."

Bu seçim, üyelik işini ben ciddiye almıyordum. Hurşit'in sorularını geçiştirmeye çalışıyor, öğütlerini dinliyordum. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu işler dalgalı, girdisi çıktısı bol işlerdi. Meclis'e seçilmezsem, elâleme rezil olmak da vardı. Şimdiden adım çıktı. Bu Doktor da başıma dert açtı.

Meşhur, Nâbi'nin Park Kahvesi

Bizim Cumhuriyet Meydanı, hiçbir kasabanınkine benzemez. Pek düzenli olmamakla birlikte, altı caddenin –siz isterseniz yol deyiniz– birleştiği yerdedir. Bu meydanın bir yanında konak –hükümet binası– bir yanında Ziraat Bankası, bunların karşısında da kocaman bir han vardır. Hanın üst katı temiz, bakımlı otel odalarıdır. Altındaki Hükümet Konağı'ndan Kemal Paşa Mahallesi'ne giden yola bakan dükkânların, yazıhanelerin başlangıcında büyük bir kahve bulunmaktadır. Hanın altındaki bu büyük kahvenin önündeki Cumhuriyet Meydanı'nın ortasına doğru uzanan küçük park, ihtiyar okaliptüs, kavak ağaçlarının gölgesiyle süslenir. Kahvenin adı, 'Meşhur, Nâbi'nin Park Kahvesi'dir.

Nâbi'nin Park Kahvesi, yaz kış itibardadır. En büyük özelliği, daha doğrusu, Nâbi'nin en büyük başarısı, memurlarla yerli halkı burada biraraya getirebilmesidir. İster sabahın en erken saatlerinde, ister gecenin en geç saatlerinde kahveye gidin, Nâbi her an emrinizdedir. Günün herhangi bir saatinde ne içmek adetinde olduğunu bile bilir, ocakçıya, sizi görür görmez, seslenir. Örnekse bana sabahları çay, öğleden sonra yemek üzerine bir sade kahve, akşamları da adaçayı içirmek adetidir.

Nâbi ince, uzun boylu, köse, küçük mavi gözlü, kaypak Rumeli şivesiyle müşterilerine tatlı dil dökmesini bilen bir adamdır. Benim gibi herkesin de gönlünü alır mı almaz mı bilmem ama, nedense herkes bütün boş vaktini onun kahvesinde geçirir...

Bu gece, Doktor Reşat, Öğretmen Sıtkı, erkenden kahvenin en sakin bir köşesine çekilmiş, Mehmet Bey'i bekliyorduk. Ondan, yakında yapılacak seçim için, kasabada dönen dolapların aslı esası hakkında bilgi isteyecektik. Doktor Reşat, Öğretmen Sıtkı ne de olsa kasabamızın yabancısı sayılırlardı.

Bense şimdiye değin bu gibi işlere burnumu sokmadığımdan bu konuda bir şey bilmiyordum. Ayrıca Hurşit'in kurcaladığı Feramuş'un hikâyesi Reşat'ı, Sıtkı'yı çok ilgilendirmişti. Bunu da Mehmet Bey'den öğrenecektik. Doktor,

"Sık-sık bana baş ağrılarından şikâyete gelir. Ne ki hafızasını yoklayacak denli Feramuş'un takati yok artık... Birkaç kez, 'Anlat savaşlardan, dinleyelim Feramuş!' dedimse de çocuklar gibi gülüverdi, öylece yüzüme baktı baktı da, 'Ne bileyim ben, savaştık işte...' diyerekten savuştu gitti" diyordu.

Doğrusu, Mehmet Bey bütün bu savaşları, savaşlar sırasında kasabamızda olup bitenleri herkesten iyi bilirdi. Ne ki benim babam yerinde, çok saydığım bir kişi olduğundan, kendisiyle aramızda hep bir mesafe vardı. Bugüne değin, 'bana filan hikâyeyi anlatır mısınız?' diyememiştim kendisine. Babam öldükten sonra, onun en yakın arkadaşı olarak, benim yetişmeme, ailemizin malına mülküne de göz kulak olmuştu. Kendisine sevgim, saygım çok büyüktür. Yanında cigara içmeye bile cesaretim yoktur; daha doğrusu saygıdan gelir bu tutumum. Mehmet Bey'e amca derim. Onun kasabamızın siyasal yaşantısındaki rolünü, Doktor Reşat'a, Öğretmen Sıtkı'ya anlattığımda hayretler içinde kaldılar. Gerçi onun hakkında benim de pek fazla bir şey bildiğim yoktu. Bir kere Mehmet Amca'nın kasabamızın eşrafından olmasına karşın, Zati Bey gibi kötü şöhreti yoktu. Para canlısı değildi. Kasabada sivri işler yapmaz, kimsenin de gözüne batmazdı. Ne zaman sırası gelip sözü edilse,

"Allah için namuslu adamdır!" denirdi.

Halk onun doğru sözlü, açık kalpli oluşundan ötürü hatırını çok sayardı. Benim çocukluğumda, İstiklal Harbi'nden hemen sonra, kurulan Halk Fırkası'nın, kasabada mutemedi olmuştu. Anlatırlar, Fırka'nın bir yöneticiler toplantısında, kasabanın işleri konuşulurken, kâtibin mi, bir üyenin mi bilmem, bir para işinde görevini kötüye kullandığı ortaya çıkmış. Mehmet Amcam da öylesine öfkelenmiş ki, hemen tabancasını çekivermiş. Neredeyse tetiğe dokunacak, adamı zor kurtarmışlar. Bundan sonra da elini eteğini politikadan çekmiş, kasabamızda hiçbir işe karışmaz olmuş. Annemin bir zamanlar anlattığına göre, amcam, yengeme, hani hanımına, demiş ki,

"Aman Hanım, biz savaşlardan ötürü silahla kavgaya alışmışız. Elimizden bir kaza çıkacak... Benim politikaya pek yüzüm yok..."

Ve Mehmet Amcam, Halk Fırkası Mutemetliği'nden istifa etmiş.

Reşat, Mehmet Amcamın doktoruydu. Onun en büyük hastalığı, ara sıra rakıyı fazlaca kaçırınca midesinin bozulmasıydı. Ne ki Reşat'la hastalığının dışında bir konuşmada bulunmamıştı. Benden dinlediklerinden sonra sabırsızlanmaya başladı. Gözlüklerinin camını, her sinirli anında yaptığı gibi, çıkarıp silmeye koyuldu. Sıtkı sakin sakin cigara içiyor, yan tarafta oynanan tavlayı göz ucuyla izler görünüyordu.

Kahve iyice dolmaya başladığı sırada, Mehmet Amcam kapıda göründü. Gülümseyerek bize doğru yürüdü. Onun geldiğini gören Nâbi koşup, giymeden omuzuna alıverdiği pardösüsünü alıp başucumuzdaki askılığa astı. Ocağa da, 'Sade bir! Okkalı olsun!' diye bağırdı. Ve de 'Mehmet Bey'e!' sözlerini de eklemeyi unutmadı. Kahve halkı hemen şöyle bir doğrulup bizden yana baktı. Mehmet Bey'i uzaktan uzağa selamladılar. Nâbi,

"Bastonunu verecek misin asayım, ağabey?" diye sordu.

"Hayır, dursun Nâbi Efendi..." karşılığını verdi Mehmet Amcam.

Yemekten önce içtiği birkaç kadeh rakıdan olacak, yüzü biraz pembeleşmişti. Beyaz saçları her zamanki gibi arkaya taranmıştı. Nâbi, başından çıkardığı kasketi de alıp askılığa astı. Sıtkı'yı kendisine tanıttım. Doktor'a,

"Bugünlerde az içtiğim için pek görüşemedik..." diye takıldı. Bir süre, Mehmet Amcam kahvesini içene değin, havadan sudan konuşuldu. Söz, döndü dolaştı seçimlere geldi. Reşat hemen sordu:

"Hulki Bey'i nasıl tanırsınız?"

Amcam güldü:

"Siz imam, biz cemaat, Hulki Bey de mevta olmadığına göre, 'iyi tanırız!' diyemeyeceğim... Niçin sorduğunuzu, neyi öğrenmek istediğinizi kestiriyorum. Bu adam, çıkarı için kasa-

banın her sorununa, kasabalının ensesine yapışan bir atsineğidir. Zati Bey gibilerle işbirliği yaparak kasabalıyı avucunun içine almak, sömürmek sevdasındadır. Şu şehrimiz içre ondan akıllı, ondan kurnaz, ondan bilgili bir başka kişi yoktur. Hani öylece (tevehhüm) eder. Aklınca işlerini, işbirliği yaptığı kişilerin işlerini yürütmek için kasabaya her yeni gelen kaymakamı, memuru avucunun içine almak ister. Yöntemi bilinen bir yöntemdir, kasabaya her yeni gelen memur, kasabamızı şereflendirmesinin armağanı olarak, geldiğinin ikinci, üçüncü günü büyük bir ziyafet masasının başına oturur. Kasabada kaldığı sürece yönetimde söz sahibi memurların sık sık armağanları eksik edilmez. Devri sabıktan beri bu böyle gelmiş, böyle gider. Ben kendimi bildim bileli, bu kasabada hep Zati Beyler, Hulki Beyler olmuştur. Bunlar Osmanlı'dan kalma, yeni Cumhuriyetimizin çıban başlarıdır. İyileşmeleri, ortadan kaldırılmaları için elbette zaman ister. Bunlarla ben, kendi payıma uğraştım. İş tabancalı, bıçaklı olmaya değin vardı. Baktım ki dert, sade bizim kasabanın değil, bütün Türkiye'nin derdi. Yukarıdan tedbir gerek. Halk Fırkası Mutemedi olaraktan Fırka Merkezi'ne bir rapor yazdım. On yıl oluyor, ne hükümetten, ne de Fırka Merkezi'nden bir haber var... Demek çıban, yara, sandığımızdan da derin, büyük. Bizim kuşağın çoğunlukta olan namuslu kişileri, Balkan denildi dövüştük; seferberlik denildi, koştuk; İstiklal Harbi deyince, canımızı ortaya koyduk."

Mehmet Bey Amcam, utana sıkıla, sağ kulağını örten beyaz saçlarını şöyle bir kaldırdı:

"Ayıptır söylemesi, gösterilmesi ama, şu kulağımı Yunanlılar bir kurşunda kesti attı. Kaderim varmış ki yaşamaktayım. Kurşun bir santim beriye rastlasaydı, Mehmet Bey sizlere ömür, şehit olmuştu! Haaa! Bakın aklıma geldi söyleyeyim: Dört yıl önce İsmet Paşa'yla Venizelos arasında esen dostluk havasından yararlanıp bizim karşı mahalleden arkadaşım Pandeli buraya geldi. Memleket hasretinden perişan olmuş; oturduk rakıya, hem ağladı, hem de dert yandı. Kendisini teselli ettim. Bir ara kulağımı görüverdi adamın derdine başımı kaşırken. 'Bre Mehmet, ne oldu kulağına?' diye sordu. 'Senin palikaryalar kurşunla kesti!' karşılığını verdim. Rakının etkisiyle olacak,

bu kez hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamaz mı? Neyse... Savaş böyle de, siyaset, silahlı savaş değil elbette. Siyasette tetiği çekip sonuç alamazsın... Diyeceğim o ki, Mustafa'nın anlattığına göre kasaba ölçüsünde sizler siyasete sıvanıyormuşsunuz, çok güzel, çok sevindim... Hemen haber vereyim, Reşat Bey'in doktor olarak önce sözünü ettiğim çıbanı yarması gerek. Ufunet bir çıksın ortaya hele..."

Bu sözler üzerine Doktor hemen atıldı:

"Buyurduğunuz gibi Hulki Bey yine işbaşında. Bu sefer yapılacak seçimlerde Belediye Başkanlığı'nı ele geçirmek sevdasında... Halimiz duman! Buna engel olmaya çalışacağız. Sizden yardım rica ediyoruz."

"Vay vay vay! Bu ne cesaret! Demek Beyefendi, köpeksiz köy gördü, değneksiz dolaşıyor... Aklınca büyük oyun oynayacak..." diyerekten Mehmet Amcam bir yerine iğne batırılmış gibi irkildi. "O, büyük oynayacaksa biz de büyük kozumuzu oynarız..." diye devam etti: "Hemen kasabalımıza, Hulki Bey'in İstiklal Harbi sırasında İstanbul'da 'İngiliz Muhipleri Cemiyeti' üyesi olduğunu, Mustafa Kemal Paşa'ya karşı olduğunu, giderek Cumhuriyet'e karşı olduğunu yayacaksınız. İspata gerek yok, bunu ben yaştaki bütün kasabalı bilir. Söz, bir ortaya atıldı mı, bilenler bilmeyenlere hemen öğretir..."

Ben, bilmiyordum bu işi, şaşkınlıktan donakaldım. Reşat, gözlerini iri iri açtı. Sıtkı yüzünü buruşturdu öfkeyle,

"Ne adammış... Ağzı ile kuş tutsa seçilemez gayri..." diye söylendi. Doktor konuştu:

"Aklım almıyor, bir kişi çıkarı için nasıl bu denli hırslı, kötü yürekli olabilir? Bu adamın kasabada yapmadığı rezalet yok... Üstelik kahvelerde, meyhanelerde, 'Ben İstiklal Harbi'nde şöyle hizmet ettim, ben milletin kölesiyim!' diye atıp tutuyor. Demek halk ne şirret bir adam olduğunu biliyor da sesini çıkaramıyor..."

Mehmet Bey, biraz düşündükten sonra söze başladı:

"Pek şaştınız değil mi? Haklısınız. Zati Bey'in, Hulki Bey'in karşısına bir de Feramuş'u koyalım. Feramuş şu sıra tırnaklarını kesebiliyor mu bilmem ama bunlar onun, kesip attığı tırnak bile olamazlar. Feramuş'un da geçmişini merak ediyormuşsunuz.

Size anlatacağım, anlatacağım, anlatacağım ya, daha önce birkaç kelimeyle kabamızın geçmişinden söz etmem gerek. Siz Reşat Bey, hemşerimiz sayılırsınız, dört yıldır aramızdasınız; siz de öyle Öğretmen Bey... Ne ki içyüzümüzü bilemezsiniz. Mustafa bile doğma büyüme kasabalı olduğu halde, gençliğinden diyelim, dönen dolapların tam anlamıyla farkında değildir."

Mehmet Amcam, yine biraz düşündü, bir soluk aldı,

"Kasabamızın cemaziyülevvelini anlatacağız ya, neresinden başlamalı... Her şeyi, herkesi iyice bilmelisiniz ki ayağınızı ona göre denk alın..." diye söylendi. Sonra karar vermiş gibi doğruldu, sözüne devam etti: "Çocukluğumda İstanbul'da Abdülhamit Efendimiz (!) varmış. Bundan benim gibi galiba bütün kasabalının haberi yoktu. O devrin adamları her şeye karşı ilgisiz, pembe bir âlemde yaşıyorlardı. Dünya kasabamızdan ibaretti. Çocukluk hatıralarımın içinde en çok yer eden dayımdır. Dayım köyü andıran o zamanlardaki şu kasabanın içinde kendi havasında yaşardı. Kocaman bir göbeği, şişman, yuvarlak yüzünü kaplayan çember sakalı vardı. Geniş şalvarının üstüne sırmalı cepken giyerdi. O devrin yalnız Allah ve ahiret işleriyle uğraşan kendi halinde insanlarından farkı, 'okumuş bir adamdır...' diye tanınmasıydı. Onu sık sık odasında, kocaman kara kaplı kitapları karıştırırken görürdüm. Bağdaş kurup oturduğu rahat minderinin önüne sedef kakmalı rahlesini yerleştirir, üzerine ipek sarık sardığı fesini geriye iter, okumaya dalardı. Dedemin ölen birinci karısından olduğu için annemden çok yaşlıydı, ailesinin reisi sayılırdı. Babam, tahsil ve terbiyemi ona bırakmıştı. Evin selâmlığındaki odasında benim için de düzen kurmuştu. Beni özel olarak iki hoca okuturdu. Gerekirse hocaların beni dövmeleri için bahçeden kendi elceğizi ile değnekler keserdi. Ondan çok korkardım, ama onu çok da severdim. Dayımın da beni çok sevdiğinin farkındaydım. En büyük merakı seyahatti. Öyle çok seyahat hikâyeleri anlatırdı ki... Uzun kış gecelerinde selamlığa gelen konuklarıyla hep dünyanın görülecek yerlerinden söz ederlerdi. Onun kasabamızdan ilerisini bilmesine, diyar diyar gezip dünyayı görebilmesine hayrandım. Dünyadaki ülkeleri anlatırken o denli güzel tasvirler yapar, o

denli süslü sözcükler bulurdu ki, heyecanlanır, çocukluk bu ya, onun tâ Çin-i Maçin'e uzandığına inanırdım. Günün birinde annemden, dayımın kasabadan bir adım dışarı çıkmadığını öğrendiğimde şaşkına döndüm. Sonra da dayım öldü gitti, kasabadan bir yere gitmeden.

Aradan yıllar geçti. Ondan kalan kitapları karıştırırken sırrını çözdüm. Kafamdaki soruların karşılığını buldum. Dayımın gitmediği diyarları nereden öğrendiğini anladım, onun birçok el yazması divanları, Kur'an tefsirleri, tarih kitapları arasında, Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sini buldum... Zaten sözü de buraya getirmek istiyorum. Kasabamızın on yedinci yüzyıldaki hali bile çok ilginçmiş. Rahmetli dayım, Evliya Çelebi'nin, şehrin hanı, hamamı, dükkânları, cami ve medreseleri hakkında verdiği bilgileri geçmiş, halkı için söylediği sözlerin altını çizmiş. Hem de kırmızı mürekkeple. Çelebi, 'bu şehrin halkı, gök gözlü, Etrak sözlü kişilerdir' diye yazmış. E... Nerede şimdi bu halk? Diyelim Türler gibi sözlü insanlar... Nereden bilsin Evliya Efendimiz, bu anlattığı kişilerin torunlarının böyle olacağını...

Bu kayıtsız deryadil ama doğru sözlü dedelerimizin devrinden sonra yetişen bizlerin gençlik çağı, 1912'den 1923'e değin süren savaşlara rastladı. Savaşların bütün ağırlığını bizim kuşak yüklendi. Aynı zamanda Kurtuluş Savaşı'nın şerefini de bizim kuşak kazandı. Biz savaşanlar, itiraf etmek gerekir ki, pek okur yazar değildik. Kafamızla memlekete hizmetten çok, cesaretimizle, silahımızla hizmet ettik. Bizden, fazlası beklenemezdi. Bu düşüncem sadece savaşanlar için değildir. En az 1900'lü yıllarda ortaya çıkan politikacılar da, yenilikçi aydınlar da pek okur yazar değildiler. Sadece Batı'nın görünüşüne gözleri takılmıştı. Bu da bir iştir diyeceksiniz. Doğru. Ne var ki örnekse İttihatçılar da biz savaşçılar gibi eli silahlıydı, KOMİTACIYDILAR! Öldürmedik adam, gazeteci bırakmadılar... Allah Allah! Ben bile onların hamurundanmışım... Şimdi kendi kendimden utanıyorum. Sakın beni şu kasabanın memlekete göre küçük politikasına karıştırmayın çok rica ederim...

Ne diyordum? Evet, bizim kuşaktan, ülkemizin Hamit dönemi aydınlarından diyelim, Mustafa Kemal Paşa'nın nasıl çıktığına pek hayret ederim. Kul sıkılmayınca Hızır yetişmez

derler. Kuşkusuz, Mustafa Kemal Paşa'nın döneminin bunca az, bunca yetersiz düşünce, fikir birikimiyle Osmanlılığı üstünden atması, Cumhuriyet anlayışına varması büyük dehasının eseridir... Hani bizim kuşağımızın savaşçılığının aydın kişilikle, politikacı kişilikle eksiğini büyük, dünya ölçüsünde bir başarıyla ortaya koymuş, tamamlamıştır. Şimdi kasabamıza bir bakıyorum da, bütün ülkede de böyle olacak, istiklal davamıza ihanet edenler, Mustafa Kemal Paşa'nın zafer çelenklerinin üstüne oturup, milleti Osmanlı dönemindeki gibi yine soymaya başladılar. Osmanlıdan iliklerimize işleyen, bilinçaltımıza yerleşen huylarımızı da Mustafa Kemal Paşa, düşmanı süngüsüyle denize attığı gibi, nasıl ülkenin dışına atsın? Politik taktik ve dehasıyla dize getirdiği batılı siyasileri yendiği gibi, içimizdeki şeytanı nasıl yensin? Bu iş zaman isteyen bir düzen kurma işidir. Hemen toplumumuzun bütün kişilerinin hidayete ulaşmasını bekleyemeyiz.

Durun be yahu arkadaşlar, sözü şatafatlı nutuk çekmeye dönüştürdük... Hemen Feramuş'un hikâyesine geçelim."

Feramuş'un hikâyesine geçmeden önce, Nâbi'den birer adaçayı istedik.

Feramuş'un Hikâyesi

Karanlık, ortalıkta kıpırdaşan gölgeleri silince, kazdığımız siperlere girdik. Hükümet Meydanı'na çıkan bütün yolların ağzı tutulmuştu. Feramuş siperlere yerleşen kızanları bir bir gözden geçirdikten sonra, telefoncu Recep Çavuş'a,

"Çabuk, şimdi işe başla!" emrini verdi. Recep,

"Ülen Feramuş, bugüne dek tayyareyi iki kez havada görmüşlüğüm var. Bir yerini bozarsam başım belaya girmesin..." diye mırıldandı.

Feramuş sordu:

"Sen telefondan anlarsın değil mi?"

"Anlarım."

"Telefon gâvur icadı bir makine..."

"Orası öyle."

"Tayyare dediğin de gâvur icadı bir makinedir."

"İyi ama, bu makine telefon makinesine benzemez ki."

"İster benzesin, ister benzemesin, sen benzetiver... Bu kuşun kanatları, motoru bu gece sökülecek, anladın mı? Yürü!"

Bir türlü tayyareyi sökmeye yanaşmak istemeyen Recep'in bu kez arkasını okşadı, daha yumuşak bir sesle emrini yineledi Feramuş;

"Biz bu tüysüz delikanlıların icabına bakarız. Elimize geçen kuşu kolay kolay onlara verecek değiliz ya... Çabuk ol!"

Recep, kendisine yardım edecek telefoncu erlerle, karanlığın içinde şurası burası parıldayan, Hükümet Konağı'nın dış kapısının önünde duran tayyareye doğru yürüdü. Biz ortalığı kollamaya koyulduk. Gözetlediğimiz sokakların öte başından İtalyan askerlerinin ayak sesleri geliyordu. Giderek ara sıra tüfeklerinin parıltısı görülüyor, konuşmaları duyuluyordu. Bize önem vermedikleri belliydi. Feramuş, girdiği çukurun içine iyice yerleşti. Tüfeğini kaldırım taşlarının arasından düşmana doğru uzatarak hazırlandı. Sonra karanlığın içinde başını bize çevirerek söylendi:

"Eğer bu herifler, bu gece cesaret eder de bize saldırabilirlerse, ben de adam değilim! Hey gidi hey! Biz, Çanakkale'de bunlara benzer muhallebici veletlerle çok burun buruna geldik... Karşıda kıpırdayışlarından ne bok yiyeceklerini anlarım..."

Nefes almadan bekleşiyorduk. Kasabamızı işgal eden İtalyanlarla bugüne değin aramız, hiçbir zaman böyle bozulmamıştı. Onların bu gece bize saldıracaklarını ben de sanmıyordum. Çünkü işgal altında tuttukları kasabamızın halkını darıltmak, kızdırmak istemediklerini çoktan öğrenmiştik. Bizimle iyi geçenmek, akıllarınca bizi kazanmak istiyorlardı. Ne ki bu tayyare işini biraz ciddiye almışlardı. Bizim de tedbirli olmamız gerekiyordu.

Feramuş durup durup söyleniyordu:

"Ülen heriflerin elinde makineli tüfek de var! Niye hücum etmiyorlar ki..."

Rahmetli Rıza karşılık verdi:

"Değil makineli tüfek, top olsa ellerinde yine hücum edemezler. Durdukları yerde ne diye başlarını belaya soksunlar? Kumandanından tut da erine kadar adamlarla can ciğer dost değil miyiz?"

Gerçekten bu adamlarla can ciğer dosttuk. Daha bir hafta önce, şu sırada Hükümet Meydanı'nda bizi saran müfrezenin genç zabitinin eline, yirmi adet telefon makinesi için iki yüz lirayı ben saymıştım.

Kuvayı Milliye'nin işleri kasabamızda tıkırında gidiyordu. Ankara'ya İtalyanların elinden kolayca alabildiğimiz silah ve gereçleri sık sık gönderiyorduk. Adamların biricik korkusu, işgal ettikleri bu yerlerden, siyasi dolaplar sonucu çıkarılmalarıydı. Yunanlıların gelip onların yerlerini almasıydı. Bu nedenle, sezdiğimize göre, bizi silahlandırıyorlardı. Bizimle iyi geçinmeyi düşünüyorlar, çoğu isteklerimizi de yerine getiriyorlardı. Elbette ki bu ilişkilerimize resmi bir hava verecek değildik. İşler güya gizli kapaklı dönüyordu. Çoğu zaman, uyur görünen bir İtalyan nöbetçinin elinden tüfeğini aldığımız olmuştu. Bu adamlar aptal mıydı, yoksa bizim anlayamadığımız bir siyaset mi güdüyorlardı? Biz, silahlanıp Yunanı kasabamıza sokma-

yacaktık da sırası gelince bunlara mı bırakacaktık? Söylediğim gibi biz bunlardan aldığımızı Ankara'ya gönderiyorduk. Şu tayyare işine gelinceye dek aramız çok iyiydi. Kuşadası yolu üstüne zorunlu iniş yapan Yunan tayyaresine biz el koyunca, İtalyanlar yok, olmaz, tayyareyi ille bize vereceksiniz, diye tutturmuşlardı. biz de vermeyeceğiz diyerekten dayatınca, bu gece zorla elimizden almaya yeltenir görünüyorlardı. Akşamdan beri Hükümet Meydanı'na –şimdiki Cumhuriyet Meydanı– çıkan yolların ağzına siper kazmaya başlamıştık. Bu iş, İtalyan müfrezesinin kumandanının gözü önünde yürütüldü. Tanış olduğumuz İtalyan zabiti, bizim bu tutumumuza kızmış gibi görünüyordu. Bize inat, erlerine akşam karavanasını gözümüzün önünde, sokağın öte başında yedirdi. Bizim Feramuş, Çanakkale'den düşmanla laf atışmaya alışık olduğundan, alaylı alaylı yüksek sesle söylendi tanıdığı zabite,

"Bona Mancarya, Sinyor!"

O da bizden öğrendiği Türkçe ile karşılık verdi:

"Sağol Feramuş Çavuş... Siz de buyurun..."

Bu sözleri çok çetrefil söyleyebilmişti. Tutumuna ve sözlerine bir hayli gülüştük. Onlar da bizimle güldüler. Ne işti be yahu!

Onların bizi böyle kordon altına almalarına iş dayanıncaya dek, sabahtan akşama bizim Kaymakam Bey'le İtalyan İşgal Kumandanı arasında çok nazikâne konuşmalar geçmişti. Bu konuşmalar sırasında Kaymakam Bey'in makam odasında Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti erkânı da hazır bulunuyordu. Her şeyden önce Kaymakam Bey,

"Durum ve sorunu Ankara'ya, amirlerime bildirdim. Karşılık bekliyorum. Gelecek emri derhal sayın kumandana arz edeceğim..." dedi.

Ankara'dan emir geledursun, Müdafaa-i Hukuk erkânı, ne yapıp edip, tayyareyi bu gece yola çıkarmayı kararlaştırdı. İzmir yolu, Yunan işgali yüzünden kapalıydı. Tayyareyi de öteki gereçler, silahlar gibi, Menderes'ten geçirip Çin'e, Denizli, Sandıklı, Afyon ve Eskişehir yolu ile ordumuza teslim edecektik. Ben, kasabamızın Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Umumi Kâtibi'ydim. Elbette konuşmalarda hazır bulunuyordum. Yine

kasabamızda Kuvayı Milliye'yi örgütleyen Yüzbaşı İbrahim Bey'in yardımcısıydım.

Biz bu karara alırken, Kaymakam'a İtalyan kumandanından bir nota geldi: Kumandan, gönderdiği askerlerine tayyareyi derhal teslim etmemizi istiyordu. Eh, siyasal ilişkiler kesilince, Hükümet Konağı'nda bulunan on sekiz jandarma eri ile Kuvayı Milliye'cilere Yüzbaşı İbrahim Bey, emrini verdi. Feramuş Çavuş'un kumandasında tertibatımızı aldık. Onun Çanakkale'den savaş deneyi vardı. Başındaki yara izleri henüz sorun yaratmamıştı. İbrahim Bey'e,

"Kumandanım siz işinize bakın, biz bu makarnacıların hakkından geliriz..." demişti.

Kaymakam Bey'in makamında devamlı toplantı halinde bulunan Müdafaa-i Hukukçularla oturamadım, ben de silahımı kapıp sipere girdim.

Ne var ki gece yarısına doğru Hükümet Meydanı'nı kuşatan İtalyanların yavaş yavaş çekilip gittiklerini gördük. Herkes şaştı kaldı.

"Yahu makineli tüfekleri de vardı!" diye söylendi durdu çocuklar.

Vakit yitirecek sıra değildi. Hep birlikte tayyarenin başına, Recep Çavuş'a yardıma koştuk. Feramuş, dört bir yana nöbetçi dikti. Ortalık ağarırken sökülen motoru bir yük arabasına yerleştirdik. Pervaneyi ve kanatları çuvallara sararak, üstünü örttüğümüz motorun yanına koyduk. Gövdesini de kuyruğundan arabanın arkasına bağladık. Geceyi Hükümet Konağı'nda geçiren Müdafaa-i Hukuk'çular, hemen yola çıkarılması için karar aldı. Tayyarenin yola çıkarıldığı da Ankara'ya telgrafla bildirildi.

İki atın çektiği arabadaki, arabanın ardındaki tayyareyi orduya teslim etme sorumluluğunu da Feramuş,

"Zaten ben, Ankara'ya, Mustafa Kemal Paşa'nın yanına varacaktım..." diyerek üstlendi. Ona Kuvayı Milliyeci, Ordu'ya gönüllü yazılmak isteyen Rıza, Halil, Yusuf ve Ali de katıldı. Atlandılar, emaneti korumak için aynı zamanda silahlandılar. Yol boyunca karakollar tel çekilerek hazırlıklı duruma getirildiler. Büyük Menderes'i geçinceye dek İtalyanlara karşı biz

de tayyareyle birlikte gitmeyi uygun gördük. Tayyareyi Recep Çavuş sökmeyi başarmıştı. Motorunu, kanatlarını gövdesinden ayırmıştı. Hepimiz onu aferin, maşallah diyerekten koltukladık ama, bu kolu kanadı yolunmuş kuşu Menderes'in üstündeki salla öte yakaya geçirmekte bir hayli zorluk da çektik. Menderes'i geçince İtalyan belasından kurtulmuş saydık kendimizi. Feramuş, tüfeğini ayaklarının arasına alıp, arabanın içinde motorun yanıbaşına oturdu. Bıyıklarını sıvazlayıp, atlarının üstünde kara kalpaklarını kaşlarının üstüne yıkmış, mavzerlerini, fişekliklerini çaprazlama omuzlarına asmış gönüllü delikanlılara şöyle bir baktı. Takıldığı, şakalaştığı İtalyan zabiti aklına geldi, bana,

"Aceleye geldi, şu tüysüz oğlana eyvallah diyemedim. Döndüğümde de yüzünü görmek kısmet olmayacak. Selamımı söyleyiver keratava..." dedi.

Yunanlılardan ele geçirdiğimiz İngiliz yapısı bu ganimet tayyareyi, 1921 yılının baharında Ankara'ya böylece, İtalyanlara karşın uçurduk. Gidenin, gidenlerin ardından bir süre baktık.

Beşparmak Dağları'nın ardından doğan güneş, ovayı kızıla boyamıştı. Sabah rüzgârının okşadığı yeşil ekinler dalgalanıyordu. Karşıda, Samsun Dağları'nın kucağındaki kasabamız, renkler içinde yüzüyordu.

Bu sırada Recep Çavuş dayanamadı,

"Ben de gidiyorum..." diyerekten atını geri çevirdi. Onu bırakmadık. Hepimiz bu ateşle yanıyorduk ama daha kasabamızda işimiz bitmemişti. Güneş yükseldikçe, rengi berraklaşan ovayı, etrafımızda uçuşan tarla kuşlarını, yeşillikleri, topraklarımızı yeniden görür gibiydik.

Öğleye doğru İtalyan kumandanı bir zabitini göndererek, Ankara'dan bir haber gelip gelmediğini sordu. Hükümet Meydanı'nda tayyareyi göremeyince, benzi kül gibi olan zabitten, tayyarenin gece uçup gittiğini sayın kumandana bildirmesini rica ettik!

İşte Feramuş'un Çanakkale'den sonra İstiklal Harbi'ne gidişi böyle oldu. Bir süre sonra İtalyanlar çekildi gitti, kasabamızı Yunanlılar işgal ettiler. Savaş iyice kızıştı. Düşmanı kovduktan sonra Feramuş'la ilk karşılaştığımız gün, ikimiz için de bayram oldu, kucaklaştık.

"Ne dersin, namusumuzu temizledik. Kavgadan alnımızın akıyla çıktık!" diyordu. Biraz daha çökmüştü. Yine başından yaralanmıştı. Ne ki Çanakkale'den döndüğü günlerdeki gibi kalbi kırık değildi. Gözlerinde sevinç parıltıları vardı. Bu seferki zaferin, kesin özgürlük zaferi olduğunu biliyordu.

Mahallede üç buçuk yerli Rumla ağız kavgası edip, sonradan kendi kendine Efe namını alanlardan değildi. Savaş anılarını çarşıda pazarda, kahvelerde anlattığını kimse duymamış, görmemiştir.

Oysa Feramuş, İzmir'e ilk giren mutlu erlerden biriydi...

Seçim

Bütün gece tavşan uykusu uyudum. Sık sık kalkarak, telaşla, tan yerinin ağarıp ağarmadığına pencerenin aralık kanatları arasından bakıyordum. Deliksiz bir uyku çeken karımı saat beşe doğru uyandırdım,

"Ben kalkıyorum!" dedim.

Uykulu gözlerle yüzüme baktı baktı, sonra bir şey söylemeden yorganı başından çekerek yeniden uyudu. Giyinip hazırlandım.

Aşağıdaki odasında annem, sabah namazını kılmış, tespih çekiyordu. Beni görünce gözlerinde beliren ışık, temiz, beyaz odasına yayıldı. Benim çoğu zaman böyle erken kalkmama alışkındı. Yine işe gideceğimi sandı.

"Anne, bugün Belediye Başkanı seçeceğiz!" dedim.

Sesim biraz heyecanlı çıkmış olacak ki, annem hayretle yüzüme baktı; sonra "lahavle vela kuvvete..." diye mırıldanarak yeniden tespihini çekmeye koyuldu. Hakkı da yok değildi. Bu yıla gelene değin bile Belediye seçimlerinin farkında değildim. Sadece, filanca, Belediye Başkanı olmuş, diye duyardık, o kadar... Annemin büsbütün hayret edeceğini umarak, Belediye Meclisi'ne seçilmem olasılığından söz ettim. Hiç de şaşmadı.

"Meclis'e üye seçilen ya da seçilecek olanlardan ne eksiğin var ki, elbette seçilirsin" dedi.

Seçilip seçilmemek umurumda bile değildi. Seçilmeyi, Doktor Reşat, Öğretmen Sıtkı için istiyordum. Bir de beni bu konuda heyecanlandıran sorun, eğer seçilirsem kasabanın içindeki, dostlarımın arasındaki itibarımın ne olacağı sorunuydu.

Evden çıkarken, sınava giden çocuklar gibi, bir daha seçim için yapılan hazırlıkları kafamdan geçirdim, ayrıntıları düşündüm. İçime bir umuttur doğdu.

Islak bir sonbahar sabahıydı. Bizim bahçe duvarının üzerinden sarkan sarmaşık yapraklarında çiy taneleri vardı. Kaldırım-

sız sokaktan temiz bir toprak kokusu yükseliyordu. Birkaç adım yürüyünce güneşin, Koca Cami'nin kurşun kubbesini ve cami mezarlığındaki kara servilerin göklere doğru uzanan uçlarını, kızıla boyadığını gördüm. Kasabanın sessizliği içinde horozlar kıyımetler koparıyordu. Bu horoz sesleri beni sabahın sersemliğinden uzaklaştırır; önümde kocaman bir gün bulunduğunu hatırlatır. Kasabamızı ortasından ikiye bölen çayın üzerindeki köprüye geldiğimde artık güneş, caminin minaresine bir halka gibi asılmıştı. Köprünün üstünde Fırıncı Kâmil'in oğluna rastladım. Başına yerleştirdiği simit tablasıyla bağıra bağıra yürüyordu. Kâmil Usta'nın simitine can dayanmaz; bir tane aldım. Çocuk,

"Ne o Mustafa Ağabey" dedi, "bugün benden erkencisin?"

Ona,

"Önemli işimiz var..." karşılığını vererek simiti ısırdım, köprünün üstünde biraz oyalandım.

Çay, yılın ilk yağmurlarıyla bulanıklaşmıştı. Onun bu hali bana, yaklaşmakta olan kışın karanlık, gamlı günlerini düşündürdü. Kasabamız, kışın soğukkanlı hayvanlar gibi uykuya dalar, sokaklarında kuzeyden sert esen rüzgârlarla şeytanlar cirit oynar. Çocukluğumdan beri kışı sevmem... Bu sıkıntılı düşünceden kurtulmak için yeniden yürümeye başladım.

Nâbi'nin Park Kahvesi'ne geldiğimde baktım, bizim İsmail, parkın havuzundan kova kova taşıdığı suyla, külüstür otomobilini yıkıyordu. Nâbi, kahvesini süpürüp, ocağını yakmıştı. Kapının önündeki bir iskemleye iliştim. İsmail'le konuşmaya başladık.

"Kolay gelsin İsmail!"

"Eyvallah ağabeyciğim!"

"Senin Pat Pat-ı Bahri afiyettedir inşallah..."

"Aslan gibi... Bugün bir aksilik çıkarmazsa Ada'ya –Kuşadası'na– bir sefer yapar, akşama rakı parasını çıkarırız."

"İsmail'e de bir çay yap" diye Nâbi'ye seslendim. Bir sandalye çekip yanıma oturdu. İsmail, Karadenizliydi. Babasıyla bizim kasabaya çocukluğunda gelip yerleşmişti. Ne ki bir türlü denizi unutamıyordu. Denize olan sevgisinden, ne zaman bol yağmur yağıp kasabamızın çayı taşsa, ilk önüne çıkanla bahse

tutuşup, azgın suların içinden bir yakadan öte yakaya geçmeyi denerdi. Bu yüzden başı bir hayli belaya girdi; çok zor durumlarda kaldı. Hele bir keresinde, sular arabasını alıp götürüyordu. Kıyıdan attığımız bir iple kendisini güç kurtardık. Suların sürüklemeye başladığı otomobili de suların bir sığlaştığı yerde yine iple, hani takalar gibi kıyıya bağladık. İsmail,

"Dinine yandığımın kazana düştük..." diye söylendi; sonra da çok sakin, hiçbir şey olmamış gibi, hurdahaş olan otomobilini hanın altına çekip bir ayda tamir etti. Onun arabasını böyle düz yolda sürmekten ziyade, suda yüzdürmekten hoşlandığına bakıp halk, arabasına Pat Pat-ı Bahri adını vermişti.

İsmail, yeni yıkayıp temizlediği arabasına şöyle bir şişinerek baktıktan sonra söylendi:

"Hey! Gözünü sevdiğimin malı, silinmiş çingene tüfeğine döndü; pırıl pırıl yanıyor..."

"İsmail" dedim, "Bu akşam istediğin kadar rakı benden, birlikte içeriz."

"Hovardalığın üzerinde galiba..."

"Ama rakıyı içmeden önce biraz yorulmak var. Bana, daha doğrusu bize yardım edeceksin..."

"Yorulmak ne demek Mustafa'cığım, söyle, sana kalburla çaydan su taşıyayım! Seni sever, sayarım bilirsin."

Halime bir ciddiyet geldi, ciddî görünmeye çalışarak, kulağına eğildim."

"Bugün seçim var..." dedim. Şöyle bir doğruldu.

"Ne seçimiymiş bu?"

"Belediye Başkanı'nı seçeceğiz."

İsmail, pos bıyıklarını parmaklarıyla şöyle bir taradı.

"Anlaşıldı ağabeyciğim, rakıyı nasıl olsa içeceğiz; öyle görünüyor. Lakin her şeyden önce siz kimsiniz, onu öğrenelim?"

"Ha, biz mi? Ben, Öğretmen Sıtkı; Doktor Reşat, Halkevinden arkadaşlar. Memleket namına çalışıyoruz!"

İsmail birden ciddileşiverdi.

"Arkanız kuvvetli mi?"

"Hangi arkamız?"

"Canım sizden yana kodamanlar var mı?"

"A! Evet... Evet... Hiç merak etme."

Biraz düşündükten sonra kararını verdi.

"Peki, sizden yanayım!"

"Dönmek yok ama!"

"Sen bana baksana, ben sözünden dönecek adam mıyım? Başkan-kimi yapıyoruz?"

"Yine eski Belediye Başkanı'nı seçeceğiz."

Bu sözüm üzerine İsmail, fena halde yüzünü buruşturdu.

"Bırak şu aşağılık herifi!"

"Neden bırakalım? Nesi var ki?"

"İşi, gücü bizim gibi fakir fukaraya ceza kesmektir."

Bu sefer ben, bütün ciddiyetimi toparlayarak,

"Unutma" dedim, "Gelen gidene rahmet okuturmuş."

"Orası öyle, öyle ya..." diye başını kaşıdı.

"Öteki aday kim biliyor musun?"

"Kimmiş?"

"Hulki Bey!"

"Neee! Hulki Bey mi dedin?" diyerekten İsmail hop kalktı hop oturdu; "Ulan o, bizim kasabayı yakar, kavurur be!"

"Gördün mü? Bu adamın Başkan olmaması için daha başka nedenler de var..."

"Bırak! Hepsini bilirim; hem de senden iyi... Onun, bunun namuslu karısının peşinde koşar. Kasabadaki benim bilmediğim orospuları bulup ortaya çıkarır. Sen, onun marifetlerini bizim Pat Pat-ı Bahri'ye sor da, anlatsın... Bir kere Ada yolunda, namusuma dokunur bir halt etmeye kalkıştı da yolun üstünde arabamdan indiriverdim. Kıçına da bir tekme attım; ayıptır söylemesi, karı da bana kaldı. Neyse geç... Aman Mustafa'cığım, namusum hakkı için söylüyorum, bu işten Hak Taâlâ'nın bile haberi yok, sende kalsın. Bakarsın dolabı iyi çeviremeyiz de, herifin Belediye Başkanı olacağı tutar."

"Daha senin bilmediğin bu adamın ne rezillikleri var..." diye İsmail'i körükledim.

"Yok... Ağabeyciğim, sen benden fazlasını bilemezsin..." diye bana bıyık altından güldü.

"Bilir miyim, bilmez miyim bak... Bu herif, İstiklâl Harbi sırasında İngiliz Muhipleri Cemiyeti üyesiymiş..."

Şaşırdı, yüzüme baktı:

"İngiliz ne cemiyeti dedin?"

"Senin anlayacağın, Mustafa Kemal Paşa'ya karşı İngilizleri sevenler cemiyeti oluyor. Hani İngilizler'le birlikte Paşa'nın, halkın üstüne yürümeye kalkışmış!"

"Vay anam vay! Namussuza bak sen! Bilmiyordum... Sen nereden öğrendin?"

"Eskilerin hepsi biliyor. Ben Mehmet Bey'den öğrendim."

"Mehmet Bey mi dedin? Tamam, ona inanırım... Eh... Mustafa Ağabey'ciğim, değil mi ki herifin bu rezilliğini de öğrendik; göreceksin, bugün Cenab-ı Mevla bile Hulki Bey'e yardımcı olsa, yine Başkan seçilemez!"

Bu sözleri söyler söylemez, İsmail yerinden fırladı.

"Sen bizim külüstürü gözet, veletler içine girip bozuyorlar. Ben şimdi gelirim."

"Nereye gidiyorsun?"

"Bizim kızanları toplayayım..."

Kasaba uyanmıştı. Çarşıya, dükkânlarını açmak için, kahvenin önünden geçerek gidenler çoğalıyordu. Bazıları işe gitmeden önce kahveye girip birer çay içiyorlardı. Bayrağı asmaya uğraşan Nâbi'ye yardım ettim. Ondan gören karşıdaki tütüncü Mithat da bayrağını astı. Kasaba, seçim şerefine süsleniyordu. Bu sırada Doktor göründü. Biraz telaşlıydı. Selam sabahtan önce, sordu:

"Daha kimseler yok mu?"

"Erken!"

Reşat bilmem kaçıncı kez, yeniden anlatmaya girişti:

"Eski Başkan ile görüştüm. Tastamam anlaştık. Senin mutlaka seçilmen gerek Mustafa!"

Bu sırada Sıtkı da gelmişti yanımıza,

"Allah Allah! Ne oluyoruz Doktor!" diye takıldı.

Onlara İsmail'le yaptığım anlaşmayı anlatırken, İsmail de arkasına taktığı kasabanın bütün şoförleriyle sökün etti. Hepsi hepsi dört kişi olmuşlardı. Bize selam verip geçtiler, bizden uzakça oturdular. Ne oluyoruz, diyecektim ama İsmail'in düzen kurmakta olduğunu anladım. Nâbi'ye işaret ettim, hemen çayları arkadaşların sakalına dayadı. İsmail, arkadaşların kulağına bir şeyler fısıldayıp yanımıza geldi, çay bardağı elinde. Reşat hemen ona, benim Meclis üyesi olmam gerektiğini anlatma-

ya girişti. İsmail benim Meclis üyeliğimi biraz yadırgamakla birlikte, Doktor'u efendi efendi dinlemeye başladı. Bu sırada Sıtkı'ya çay getiren Nâbi, konu önemli olduğu için başucumuzdan ayrılamıyordu. Konuşmanın ciddiyetine kendisini kaptıran İsmail, yanımızda dikilen Nâbi'ye öfkelendi:

"Bre kahvecibaşı, her bir işe burnunu sokarsın... Bıraktın çayı işte... Bas git şimdi... Üç buçuk kişi bir araya gelmiş konuşuyoruz işte!"

Nâbi lafın altında kalır mı, sordu:

"Üç kişinin kim olduğunu görüyorum; buçuğunu anlayamadım?"

İsmail bağırdı:

"O buçuğu da abdi aciz, beğenemedin mi?"

Güçlükle her ikisini de yatıştırdık, araya girdik. Saat sekize doğru, Ziraat Bankası'nın kapıcısı da, bankanın bayrağını astı. Bizim taraftarlar da sökün etti. Ben eski bir futbolcuydum. Daha birkaç yıl öncesine değin, kasabamızın şanı şerefi için maçlarda oynardım. Giderek bu uğurda bacağımı bile kırmıştım. Yaşım ilerleyince, Halkevi Spor Kulübü'nün yönetimini bana verdiler. Şimdi çarşıdaki esnaf çıraklarını toplayıp onlara, topa vurmasını öğretmek bana düştü. Delikanlılar beni sever ve sayar. Onların arasından seçimde oy kullanabilecekleri ayırmak benim için hiç de zor olmadı. Bana saygıyla selam vererek kahvenin masalarına dağılan çocukları gören İsmail sordu:

"Bunlar da bizim avene mi?"

"Evet!"

"Desene bize karada ölüm yok gayri..."

Sıtkı ona takıldı:

"Bütün umudumuz sende, İsmail!"

İsmail onun bu sözüne karşılık verecek vakit bulamadı. Birden ayağa kalkarak etrafına bakınmaya başladı. Uzaktan bir davul sesi geliyordu. Çok geçmeden, istasyon tarafından çingeneler göründü. Arkalarında sabahın bu erken saatine karşın bir alay çocuk vardı. Zurnacı, çektire çektire, uzata uzata, Onuncu Yıl Marşı'nı çalıyor, zurnada marşın çıkaramadığı notalarının yerine birtakım acaip sesler uyduruyordu. Davulcu bu seslere iştahlı iştahlı tempo tutuyordu. Davulu, zurnayı gören İsmail,

pek memnun, yeniden oturarak bacak bacak üstüne attı. Her zamanki köşesine çoktan yerleşen Hacı İbrahim Ağa seslendi:

"Ülen, İsmail, bugün ne bayramı?"

"Seçim bayramı!"

"O nasıl bayram? Artık bayramların hesabını da şaşırdık."

İsmail alayla güldü:

"Canım Hacı Baba, insana bayramdan ne kötülük gelir ki... Keşke her gün bayram olmuş olsa..."

Davulcu ile zurnacı, Ziraat Bankası'nın üstündeki Halk Fırkası'nın penceresi altında durmuş, ha babam çalıyorlardı. Fırkanın odacısı Abdül, onlara pencereden,

"Hey burada değil be! Bugün Belediye'nin önünde çalacaksınız..." diye bağırdı. Zurnacı, ahenge ara vermeden, etraındaki çocuklarla yürüdü; davulcu da onu izledi. Önümüzden geçerek çarşıya doğru yollandılar.

Gürültüden keyfi kaçan Hacı İbrahim Ağa, kahveden öfkeyle çıktı. Giderken de,

"Sabah sabah bu zırıltı da çekilmez ya!" diye bize taş attı. İsmail sevinçli görünüyordu,

"Sen bugün Belediye'nin önünü seyret gayri, ortalık pek neşeli olacak. Zeybekler, Karadeniz oyunları gırla gider..." diye söylendi. Sonra Hacı'nın arkasından bakarak mırıldandı:

"Allah, moruğun taksiratını affetsin... Şimdiden ortalıkta ölü gibi dolaşıyor."

Biz oylarımızı atmış, işin sonunu bekliyorduk. Akşama kadar Tahıl Pazarı'nın ortasında bulunan Belediye Dairesi'nin karşısındaki küçük kahvede oturduk. İsmail sık sık, oy atmaya gelenlerin arasına dalıyor, durumu kontrol ediyordu. Bir aralık telaşla ortadan yitti. Biraz sonra elinde bir kesekâğıdı, bir de küçük gaz tenekesiyle göründü. Yanımızdan geçerken,

"Seyredin şimdi manzarayı!" diyerek kalabalığa karıştı. Güya oy verecekmiş de, sıra bekliyormuş gibi, Belediye'nin merdivenlerine oturdu. Tenekeyi önüne, kesekâğıdını da kucağına yerleştirdi. Çok geçmeden başına toplananlarla çene yarıştırmaya başladı. Kesekâğıdının ağzını açarak birkaç kişiye koklattı. Kasap Salih de gaz tenekesini şöyle bir havaya kaldırarak okkaladı. Sonra Kasap,

"Şimdi geliyorum! Bizim sırayı gözet!" diye oy sandığının başında oturan memura bağırarak yürüdü. Onu bir kalabalık izledi. Salih bu sefer de, dönerek, İsmail'e seslendi:

"Kooperatif'teki memur hâlâ orada mı?"

"Herif orada olacak ama kahvenin kalıp kalmadığını bilmem."

Ortalık biraz tenhalaşınca İsmail yanımıza geldi. Meraktan çatlıyorduk. Doktor Reşat,

"Söyle bakalım, ne dalavere çeviriyorsun?" dedi.

İsmail büyük siyasi dolaplar çeviren bir adam edasıyla bıyıklarını burarak ağır ağır konuştu:

"Son kez ortalığı bir kolaçan ettiğimde gördüm ki, Hulki Bey'e kavuk sallayacaklar var. Onların adamlarını tanırım. Bir masaldır uydurdum! Satış Kooperatifi'nde ucuz kahve ile gazyağı dağıtılıyor, dedim. Nâbi'nin elinden kahveyi, gazyağını ödünç alıncaya dek canım çıktı."

Doktor sordu:

"İnandılar mı dersin?"

"Gidenleri gördün mü Doktor Bey!"

"Yine gelirler..."

"Yok canım, merak etme... Bir daha dönüp gelmeye hepsi üşenir. Zaten Hulki Bey'in hatırına gelmişlerdi; laflarından anladım. Ben, hele bir kere daha ortalıkta dolaşayım..."

Bundan sonra seçim bizim için büsbütün heyecanlı bir iş oldu. Ne ki oy sandığının önünde pek kimsecikler kalmamıştı. Sıtkı,

"Şu İsmail'in kurnazlığına bakın siz..." diye söylendi.

Çok geçmeden Doktor, basbayağı bağırıverdi:

"Buyurun işte Kasap Salih yine geliyor!"

Gerçekten Kasap geldi. Ve de İsmail'le kavga edercesine bir tartışmaya girişti. Tartışmanın kavgaya iyice dönüşmesinden korktuk. Yatıştırmak için yerimizden fırladık. Ne ki, biz yanlarına varana dek İsmail, işi tatlıya bağlamıştı,

"Ulan Salih" diyordu, "eski Belediye Başkanı'ndan bugüne dek ne kötülük gördün?"

Kasap başını kaşıdı:

"Bunu sen bari söyleme, benden çok sana ceza yazmıştır, şoförsün!"

"Unutma, gelen gidene rahmet okutur derler..."

"Orası öyle... Orası öyle ama... Bilmem ki..."

"Orası öyle de, niçin durduğun yerde hır çıkarmak istiyorsun?"

"Olsun, yeter gayri onun başkanlığı..."

"Peki kimi başkan yapacaksın?"

"Hulki Bey'i."

Kasap Salih'in bu sözü üzerine, İsmail onu bir kenara çekerek kulağına bir şeyler söyledi. Salih bu gizli konuşmadan sonra,

"Vay alçak namussuz herif vay! Demek İstiklal Harbi'nde İngilizlerden yanaymış ha!..." diye sandığına doğru yürüdü. İsmail de arkasından yürüdü. Pusula yazılırken gayet ahbapça bir sesle sordu:

"Yahu Salih, bizim Mustafa'yı da şuracığa yazalım, Meclis'te bir de bizden üye bulunsun. Ne dersin?"

Kasap kızdı:

"Bırak canım sen de! Onun ağzı daha süt kokuyor. Çoluk çocuk top oynayan adam Meclis'e üye olur mu?"

Ben yerin dibine geçtim. Fare gibi sokulacak delik aramaya başladım. Ne var ki her şeye karşın İsmail, Salih'i kandırdı:

"Yaz yahu kimi istersen" dedi, "akşam oluyor, daha mezbahaya bizim danayı götüreceğim."

İsmail, o gün, Kasap Salih'ten sonra Tenekeci Galip'i, Helvacı Yusuf'u, Kunduracı Mehmet Usta'yı ve daha birçok kimseyi kandırdı. Her oy atacağa bir kere soruyordu:

"Yahu eski Belediye Başkanı'ndan ne kötülük gördün?"

Biraz sonra oy pusulası yazılırken de,

"Bizim Mustafa'yı da üye yaz istersen; ne olur ne olmaz, Meclis'te bizden de biri bulunsun..." diyordu.

Oy sandığının başındaki memurlar, bizim takımın, eski Belediye Başkanı'nın seçileceğine akılları yatınca, İsmail'in onu bunu zorlamasına göz yumdular.

Hey Yarabbi! Bu seçim işinde İsmail, hiç de hesapta yoktu. İyi ki sabah sabah ona rastladım.

Havaya Suya Dair

Doğrusu, pazar günleri Nâbi'nin Park Kahvesi pek eğlencelidir. İnsan, saatlerin nasıl geçtiğinin farkına bile varmaz. Bizim adaş Mustafa Tuna, Zabıt Kâtibi Ali, Ömer ve Efe, oturmuş yine İstiklal Harbi'nin fedakârlıkları bahsine dalmıştık. Zabıt Kâtibi Ali ile Efe, hep çekişme halindedir. Mustafa Tuna'ya gelince, ondan başka hiç kimse ortalığı bu denli alevlendiremez; ikisini de böylesine fitilleyemez. Ali herkesin kendinden yana olduğunu bildiğinden Efe'yi zor duruma sokmak için aklına geleni söyler.

Bugünlerde Efe'nin İstiklal Harbi fedakârlıklarına dair ortaya yeni bir konu atılmıştı. Tuna tartışmayı ustalıkla idare ediyordu. Ali ise hep hücumdaydı. Efe'ye gelince, nargilesini fokurdatıyor ve Zabıt Kâtibi'nin sözlerine asil bir sükûnetle karşılık veriyordu. Ne var ki dikkat edilecek olursa, Ali'nin bugün ortaya attığı sorun basbayağı rezaletti.

"Efe" diyordu, "Kasabanın Yunanlılar tarafından işgal edileceği gün seni, şu iki gözümle, kör bir katıra binmiş kaçarken gördüm. Bugün bile seni kaçarken gördüğüm yeri gayet iyi hatırlıyorum: Çayın alt başında, Demirci Hamit Usta'nın dükkânı önündeydi."

İlk anda bu sözler üzerine Efe'nin kalkıp, Zabıt Kâtibi'ni dövmesinden korktum. Ne ki o gayet sakin, nargilesinden derin bir nefes çekerek karşılık verdi:

"Ben, o zaman tebdili kıyafet ederek, anamı gâvurlar kesmesin diye, kurtarmaya gelmiştim. Hem bindiğim katır da kör değildi..."

Ali bize döndü. Oldukça hiddetli olduğunu gösteren bir sesle konuştu:

"Bana güveniniz var mı? Benim bunca yıldır şu kasabanın içinde yalan söylediğimi duydunuz mu? Size katır kördü diyorum, inanmıyor musunuz?"

"Ne diye inanmayalım!" karşılığını verdik.

Bizim böyle hep birden hücuma geçmemiz üzerine, Efe nargilesinden öyle bir nefes daha çekti ki, nargileyi de dumanları ile birlikte yutacak sandım. Sonra da tartışma uzadı da uzadı. Ne var ki Efe de katırın bir gözünün kör olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Bununla da iş bitmedi. Bu kez de ortaya, katırın sağ gözü mü kördü, yoksa sol gözü mü kördü sorunu çıktı. Ali,

"Hatırımda kaldığına göre, ben Demirci Hamit Usta'nın dükkânı önündeydim. Efe ovaya doğru kaçıyordu. Bu durumda demek ki ben sağ taraftaydım. Katırın da sağ gözü kördü..." diyordu.

Efe önce, 'ovaya doğru kaçıyordu' sözünü, 'ovaya doğru gidiyordum' olarak düzelttikten sonra, ancak kasabaya gelirken Hamit Usta'nın dükkânının önünden geçtiği için katırın sol gözünün kör olduğunu ileri sürdü. Ömer dayanamadı:

"Ülen Efe" dedi, "İstiklal Harbi'nde kasabadan bir kör katırla kaçtığın için on beş yıldır milletin ensesinde boza pişirirsin... Yeter gayri... İllallah yahu!"

Ömer de çok patavatsızdır. Oyun bozanlık edecek ne var ki... Efe kızdı.

"Zaten kabahat bende; sizin gibi çoluk çocukla oturup çene yarıştırıyorum..." diye elindeki marpucu atarak kalkıp yürüdü.

Hepimiz Efe'nin eteklerine yapışıp oturması için ricalarda bulunduksa da kâr etmedi. Bunun üzerine öfkemizi Ömer'den aldık,

"Hiç de çeneni tutmazsın!" diye ona çattık.

Ömer de bir âlemdir. Ne zaman laf edeceği, ne zaman etmeyeceği bilinmez. Tuhaf tuhaf adetleri vardır. Sinemada bile ordu bozanlık eder. Onu bir kerecik olsun uyumadan sinemada oturtmak mümkün olmamıştır. Arada bir uyanarak,

"Kızla oğlana ne oldu, kardeşlik?" diye sorar. Biz, ya,

"Eh! Daha mercimeği fırına vermediler. Ama işler yolunda..."

Ya da,

"Daha bir kere öpüştüler..." karşılığını veririz.

"Âlâ, âlâ!" deyip yine uyur.

Halk heyecanlanıp bağırmaya ya da kahkahalarla gülmeye başlayınca, hemen uyanır,

"Oğlan hırsızı tuttu mu?" der. Sonra sinemadan gayet memnun çıkar. Ertesi gün Nâbi'nin Park Kahvesi'nde önüne gelene filmi överek,

"Mutlaka git, gör, çok güzel!" tavsiyesinde bulunur.

Efe ile aramızdaki tartışmalara da bu çeşitten bir ilgiyle karışır. İşte böylece Efe'yi yanımızdan kazırınca canımız sıkılmaya başladı. Havadan sudan konuştuk bir süre. Havadan sudan konuşma dediğime bakmayın. Bizim kasabada havadan sudan söz etmek, havayı, suyu düşünmek en önemli bir sorundur. Havadan sudan söz edilirken, hemen, Mühendis Bekir hatıra geldi. Onun hastalığından söz açıldı.

Zavallı çocuk bir haftadır kahvenin üstündeki handa sıtmadan yatıyordu. Doktor Reşat başucundan ayrılmıyordu. Bu sabah kendisini yoklamış, iyi bulmuştum. Bana,

"Bugün ayaklanıyorum" demişti.

Kahveci Nâbi de Mühendis Bekir'in kahveye geleceğinden az önce söz etmişti. Havadan sudan konuşmaya devam ettikçe üzüntümüz artıyordu. Zabıt Kâtibi Ali, Bekir'e acıyordu. Son aylarda onun başına gelenlerin, pişmiş tavuğun başına gelemeyeceğini iddia ediyordu. En sonunda,

"Göreceksiniz Menderes yine taşacak!" diye kesti attı.

Doğrusu bu söze bir diyeceğimiz yoktu. Ali'nin yerden göklere kadar hakkı vardı. Ömer'in konuşacağı tuttu:

"Elinden ne gelir ki... N'apsın! Koca Menderes'in suları ile başa çıkılır mı? Canı istedi mi bal gibi taşar işte... Önüne nasıl geçersin?"

Mustafa Tuna sordu:

"Menderes'in denize döküldüğü yerde kurulan makinelere ne diyeceksin?"

"Ne mi diyeceğim... Bilmiyorum... Hem de burunlarının dibinden ayrılmıyorum. Her gün biri bozuluyor. Bekir de onların başında deliler gibi koşuşuyor, çalışıyor..."

"Kaç para eder, Menderes yine taşacak!"

Ben kızdım:

"Ağzını hayıra aç yahu! Neden taşacakmış? Mühendis, 'Kum yığınlarının arasından bir kanal açabilirsek, suların akıntısı hızlanır, belki nehir taşmaz..." demedi mi?"

"Dedi, dedi ama, iş bu tedbirin köklü bir tedbir olmamasında. Bekir kendi söyledi. Haydi diyelim köklü tedbire devletin gücü yetmiyor. Mühendisimiz de iyileşecek, iş gecikmeyecek... Lakin, Vilayet'ten geçen gün gelen haberi biliyor musun? Saklıyorlar..."

"Neymiş o haber?"

"Makineler için gerekli olan yakıt tahsisatı bitmiş!"

Ömer güldü:

"Alay ediyorsun... Hiç başlanan iş, tahsisat bitti diye yarım bırakılır mı?"

Ali tartışmayı uzatmamak için,

"Şimdi Bekir Bey gelir, sorarız" dedi.

Mühendis'ten önce Doktor Reşat göründü. Selam faslından sonra yeniden havadan sudan konuşmaya koyulduk. Doktor da, çay fincanını tıkır tıkır karıştırarak söze karıştı. Ne ki makinelerin yakıt tahsisatının bittiğine onu inandıramadık. Tam bu sırada Bekir de geldi. Her zaman içi gülen gözleriyle bizi selamlayarak oturdu. Meclis büyüdüğü için Nâbi ortaya bir masa daha yerleştirdi.

Bekir'in sıtmadan benzi sararmış, gözlerinin altı çürümüş, iyice zayıflamıştı. Herkes, "Geçmiş olsun, geçmiş olsun..." diyerekten hatırını sordu. Zabıt Kâtibi Ali fazla dayanamayarak, yakıt sorununu hemen ortaya attı. Mühendis gayet sakin,

"Doğru, tahsisat bitmiş!" karşılığını verdi.

Bu karşılık benden çok Ömer'i kızdırdı.

"Yine mahvolduk! Yine battık! Sen taşkını seyreyle..."

Mühendis zehir gibi güldü. Sarı yüzü büsbütün sarardı. Elini cebine atıp resmi bir zarf çıkardı. Doktor'a uzattı:

"Yakıt sorunu bir şey değil! Siz asıl şunu okuyun da görün... Bu sabah Kaymakam'ın odacısı getirdi."

Reşat zarfı elinde evirip çevirmeye başladı. Mühendis,

"Oku! Oku da dinleyelim! Yüksek sesle..." diye söylendi.

Doktor zarfın içinden çıkardığı yazıyı biraz karılan sesiyle okudu. Yazı, Vilayet Su İşleri Müdürlüğü'nden yazılmıştı. Kısaca, "Menderes halka ve tarlalara ovanın orta yerinde zarar vermektedir. Böyle iken makinelerin götürülüp deniz kenarına kurulduğu bize ihbar edilmiştir. Amacınızı anlayamadık. İşbu

konuda bize bilgi verilmesi, makinelerin bulunduğu yerlerden kaldırılıp, gereken yerlere kurulması gerekmektedir..." deniliyordu.

Yazı, okunduktan sonra kahvenin içinde elden ele dolaşmaya başladı. Adlarını söylemek doğru olmaz. Sonra dekikodu olur. Menderes'le ilgisi olan dost, ahbap, yazıya ve aynı zamanda yazıyla birlikte Su İşleri Müdürü'nün yedi ceddine, sülalesine okudular. Doktor,

"Bir şeyler yapmak gerek!" diye Mühendis'in yüzüne baktı. Bizim ağzımızı bıçak açmıyordu. Meğer Bekir, bu sözleri bekliyormuş; açtı ağzını yumdu gözünü... Hızını, öfkesini aldıktan ve de içini döktükten sonra, yatıştı. Elindeki kahve fincanından, her yerinin tir tir titrediğini anlıyorduk. Neredeyse bütün kahve halkı iskemlesini çekip başımıza toplanmıştı haklı olarak; merak içindeydiler. Bekir sakinleşince Doktor'a sordu:

"Sen Antik Milet kentinin kalıntılarını gezdin mi?"

"Gezmedim."

"İyonya'lıların buralarda kaç yıl önce yaşadığını bilirsin?"

"Aşağı yukarı yirmi beş yüzyıl önce galiba..."

"İşte bu Milet'liler zamanından beri yirmi beş yüzyıldır bizim Menderes, döküldüğü yere kum taşır, mil taşır. Ağzını kendi kendine kapatmış, iki bin beş yüz yıldan beri bakımsız. Antik çağın en görkemli liman kentlerinden biri olan Milet, bugün denizden altı kilometre içerde kalmış. Menderes, denizi yenmiş. Menderes, denizi sürmüş. Menderes, getirdiği mil yığınlarıyla denizi doldurmuş. İşte bu yüzden kendi kendini boğmuş Menderes; denize rahat dökülemiyor; şişiyor, şişiyor, taşıyor. Bir şeyler yapmak gerek diyorsun. Ne yapalım? İstersen Menderes'in yığdığı milleri küfe küfe taşıyıp, iki bin beş yüz yıllık birikimi temizleyelim... O zaman sular denize kolayca dökülür. Yakıtsız, her dakika kırılıp bozulan iki makineyle ne yapılır? Öte yandan Su İşleri Müdürü'nü ne yapacağız? Adam, Menderes'ten güçlü..."

Mühendis'i dinleyen bütün kahve susmuş, taş kesilmişti. Lutfullah Efendi,

"Bekir Bey haklı!" dedi.

Bu söz üzerine herkes Mühendis'in içinde bulunduğu zor durumu konuşmaya koyuldu. Lutfullah Efendi, sandalyesini bize biraz daha yaklaştırdı, sesini alçaltarak,

"Ben" dedi, "Su İşleri Müdürü'nün Bekir Bey'le niçin kontra gittiğini biliyorum."

Bekir'den önce biz sorduk:

"Neden?"

Lutfullah Efendi sesini daha da alçaltarak,

"Rüşvet alıyor..." diye fısıldadı.

Ömer'in bugün heyheyleri üstündeydi, doğruluverdi:

"Haydi canım, Menderes taşsın diye, kimse rüşvet vermez."

"Sen öyle mi sanıyorsun?"

Lutfullah Efendi'nin bir adı da "Havadis"tir. Günün sekiz saatini camide, sekiz saatini kahvede, sekiz saatini de evinde, yatağında geçirir. Kasabada bu adı, hakkıyla taşır. Halk, "Anlat!" deyince, o anlatır. Öyle ki, Kaymakam'ın her gün, ne gibi kâğıtlar imzaladığından tutun da, ta kasabanın en kenar mahallelerinde olup biten kaynana gelin kavgalarına kadar... Bunca havadisi toplamak yalnız Lutfullah Efendi'nin marifetidir.

Efendi Hazretleri, altmışlık, çember sakallı, mavi gözlü, oldukça şişman bir adamdır. Biraz yorulunca lokomotif gibi solur. Ondan bir havadis çıktı mı, muhakkak doğrudur. Şimdi de Su İşleri Müdürü'nün rüşvet aldığını söyleyince ben, kendi hesabıma hemen inandım. Ne ki berikiler sıkıştırdı:

"Söyle, nereden öğrendin bunu?"

Çünkü, Lutfullah Efendi kesin olarak kendi kendine bir şey uyduramaz yada hiçbir şeye tek başına akıl erdirmek kendi harcı değildir. "Nereden öğrendin bunu?" sorusu ona her zaman sorulur. Bu kez,

"Su İşleri Müdürü'nün Zati Bey'den rüşvet aldığını öğrendim. Hem de bana Mehmet Bey söyledi..." deyince, herkes, ne Su İşleri Müdürü'nün rüşvet almasına, ne de Zati Bey'in rüşvet vermesine şaştı. Ne ki Menderes'in taşmasının Zati Bey'e ne gibi bir çıkar sağladığını merakla birbirinden sormaya başladı. Lutfullah Efendi, milleti meraktan kurtarmak için anlattı:

"Doğrusunu söylemek gerekirse, ben de bu işe sizler gibi akıl erdiremedim. Bereket versin, Mehmet Bey imdadıma yetiş-

ti. Bana, 'Menderes taştığı zaman hangi bataklığı doldurur?' diye sordu. Cevap verdim. 'İşte!' dedi, 'Zati Bey bu bataklıktaki sazlardan her yıl binlerce lira kazanır.' Fazla söze ne gerek, üst tarafını anladım gitti... Mehmet Bey yaman adamdır vesselam! Menderes taşmazsa, bataklık da kurur..."

Lutfullah Efendi, Zati Bey'in adını her ağzına aldıkça korkuyla iki yakasına bakınıyordu.

"Aman, içimizde adamları vardır" diye tir tir titriyordu. Sorunun gelip buraya dayanması, Doktor'u adamakıllı sinirlendirmişti. Sinirlenince her vakit yaptığı gibi, beyaz mendiliyle gözlüklerinin camını silmeye başladı. Uzun bir süre sessizlik oldu. Bekir, solgun, sarı yüzünü, dumanlanan gözlerini Doktor Reşat'a çevirdi:

"Bir şeyler yapmak gerek dedik ya... Ben yapacağımı biliyorum..."

Hepimiz, bütün kahve halkı, dönüp Mühendis'e baktık. O devam etti:

"Çaremiz Menderes taşacak. Ektiğiniz tohumlar haftalarca suların altında kalıp çürüyecek. Menderes'e taşmaması için barajlar gerek. Taşmaması için kanallar gerek. Bilmem ne denli yararı olur ama, hiç olmazsa ağzının temizlenmesi gerek. Bu işler için namuslu adam gerek, para gerek... Gerek oğlu gerek! Bizimkisi kendi kendimizi aldatmak... Çocukların deniz kıyısında kumlardan yaptığı kanallardan, avuç avuç su taşıyıp akıtmaya benziyor... İğneyle kuyu kazmak deyin... İki çürük makineyle bu iş yürümez. Üstelik Su İşleri Müdürü'nün emri de geldi... Eh, ben de yapacağımı bilirim..."

Biz de Mühendis'in yapabileceği bir iş mi var? Bütün güçlükleri yenip bir çare mi buldu, diyerekten kuruntuya, umuda kapıldık. Mustafa Tuna sordu:

"Ne yapacaksın?"

Bekir iskemleye iyice kaykıldı, dudaklarına zehir gibi gülümseme yayıldı. Biraz durakladıktan sonra karşılık verdi:

"İstifa edeceğim!"

Herkes şaşkın şaşkın birbirinin yüzüne bakarken, Doktor yumuşak bir sesle sordu:

"Yenilgiyi kabul ediyorsun demek?"

Reşat heyecanlanmıştı. Ne ki biz, Mühendis'in üzüntüden böyle konuştuğunu anlamakta gecikmedik. Doktor'un arkasına şöyle bir dokundum. O da yatıştı. Yine ortalıkta uzun süren bir susma oldu. Bu sessizliği Şoför İsmail bozdu. Kahvenin kapısının camlarını indirircesine büyük bir gürültüyle içeriye girdi. Yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Küfrün bini bir para...

"Hayrola İsmail? Ne oldu?" diye derdini sormak gerekti. Kendini bir iskemleye atarak,

"Ne olacak" dedi, "veletler bizim Pat Pat-ı Bahri'nin ön camını taşlayıp kırdılar. Her yerin, her şeyin kenarından, her şehrin kenar mahallesinden kork! Ben, Pat Pat-ı Bahri'yle geçerken köylü çocukları, melek gibi el sallar. Kasabanın içindekiler dönüp de otomobilin yüzüne bile bakmazlar; yalnız, fırsat bulunca sapan yapmak için orasından burasından eski lastik parçaları aşırırlar. Ama gel gör ki, kasabanın dışına çıkarken kenar mahallelerdeki veletler arabamı taşlar. Ne hikmettir anlamadım gitti... Anasına bak kızını, kenarına bak bezini al derler; işte bizim kasabanın kenar mahallelerine bak da içini anla..."

İsmail'i yatıştırdık ama bir türlü efkârını dağıtamadık. Olan bana oldu. Biraz ahlayıp ofladıktan sonra dayattı:

"Sökül Mustafa'cığım bize bir şişe parası bakalım! Efkârımı bir türlü dağıtamıyorum. Hem bugün de pazar, kafayı çekeceğim. Vallahi meteliğim yok... Kırılan camın parasını da ne yapacağız bakalım..." dedi.

Boş bulunup karşı çıkacak oldum. Ama İsmail'de laf hazır,

"Uzun etme" dedi, "Sayemde Belediye Meclisi'ne üye olduğunu cümle âlem biliyor. Nankörlüğün yeri var mı?"

Doktor söze karıştı:

"Canım İsmail, kırk yılda bir memlekete bir hizmette bulundun, bunu da temcit pilavı gibi her zaman ısıtıp ısıtıp ortaya korsun..."

Ne ki İsmail'le başa çıkılır mı? Çar naçar şişe parasını verdik. Parayı alınca Pat Pat-ı Bahri'nin camını kıran veletlere küfür ede ede çıktı gitti. Sonra biz yine havadan sudan konuşmaya devam ettik.

Zati Bey'in Pabuçları

Doktor Reşat'ın karısı Mediha, telaşla bize gelip, karıma,

"Aman Gülfidan, Çekik Mürsel'lerin küçük kızının başına gelenleri duydun mu?" diye haber verdiği zaman, kızcağızın başına gelenlere pek inanmadım. Gerçi kasabamızda ara sıra intihar vakaları olur; ne ki bu intihar vakaları her seferinde kolayca atlatılır. Kızlarımızın bazısı aşk yüzünden tentürdiyot, daha bilmem buna benzer birtakım ilaçlar içerek ölmeye kalkışırlar. Bizim zavallı Reşat, bu kızları kurtarmak için, onlarla birlikte ölür ölür dirilir... Hem tentürdiyot içerler, hem de sonra içleri cayır cayır yanmaya başlayınca, cıyak cıyak bağırarak,

"Aman Doktor, canım Doktor, derdime bir çare!" gibisine yaygarayı basarlar.

Ama bu seferki hiçbirine benzemedi. Çekik Mürsel'lerin on altı yaşındaki kızı Müşerref, efesinin tabancasıyla kendini vurdu. Bu iş öylesine birdenbire, şaşırtıcı oldu ki, Savcı Nuri Bey bile on altı yaşındaki bir kızın kendini tabancayla öldürebileceğine inanmadı. Geniş tahkikata girişti. Tahkikat genişledikçe de iş büsbütün karıştı.

Müşerref'in bir yıldır Ali Çavuş'ların Sait'i sevdiğini zaten biliyorduk. Bu delikanlı da on sekizinde yoktur. Kızcağıza adamakıllı umut vermiş. Hatta namuslu davranıp, anasını Çekik Mürsel'lere, "Allah'ın emri, Peygamber'in kavliyle..." demeye yollamış. Gelgelelim Çekik Mürsel, aksi bir adamdır. Araba tekerleği yapmaktan başka bir şey bilmez ve halden anlamaz. Sait'in anasına şöyle diyesiymiş:

"Ablası dururken Müşerref'i evlendirmek yakışık almaz, bir; sonra, Müşerref çocuk sayılır, iki; sonra Sait askerliğini yapıp doğru dürüst bir baltaya sap olmadı, üç..."

Böylece Sait'in anası, oğluna eli boş dönmüş. Ne ki oğlan biraz atak, cerbezeli bir şeydir. Müşerref'e el altından bir mektup göndererek, "Kız" demiş, "Merak etme, sırası gelince seni

kaçıracağım!" Bu mektup da Müşerref'in ağabeysinin eline geçmez mi? Zavallı kızcağızı adamakıllı dövmüş. Haber alınca, bir fasıl da babası dayak atmış. Dayaklardan bizim de haberimiz olmuştu. Bu yüzden kasabanın içinde bir hayli dedikodular döndü. İşte bundan sonra iş büsbütün kötüleşmiş. Müşerref'i bir gün Sait'le gizlice evin arkasındaki bahçenin duvarı dibinde konuşurken ablası görmüş.

"Kız, edepsiz" demiş, "Ben bu işi Efe'ne deyivereceğim..."

O gün akşama doğru Müşerref, ağabeysinin odasına girip kapıyı arkasından kilitlemiş, konsolun gözünde tabanca varmış... Daha önce de komşu kızlara,

"Hakkınızı helal edin kızlar, gayri benim için umut yok... Efe'm de bu işe karıştı..." diyesiymiş.

Şimdi Savcı'yı düşündüren sorun, Müşerref, ablasının tehdidi ile ağasından korkup da mı intihar etti, yoksa Sait'e olan sevgisi, ona kavuşamamaktan doğan umutsuzluğu mu bu işi yapmasına neden oldu? Anneme soracak olursak, "Orasını ancak Allah bilir..."

Zavallı Müşerref'cik! İnce, pembe dudaklı, düzgün kaşlı, üzüm gözlü, beyaz, cıvıl cıvıl konuşkan bir kızcağızdı. Onu her hatırladıkça gözümün önünde şu sahne canlanır:

Bizim eve gelir, başını kapıdan içeri uzatarak bana sorardı:

"Mustafa Ağabey, Hanım Teyze'm evde mi?"

"Evde."

"Gülfidan Abla'm?"

"O da evde."

"Öyleyse annem size gelecek."

Her zihnimi yoklayışta Müşerref, kapının arkasında değişik yaşlarda gözümün önünde belirir.

Ölümünden sonra nedendir bilmem, herkes kabahati Sait'e yükledi. Delikanlı da ne yapacağını bilememiş, bir rivayete göre günlerce ağlamış. Sonra kasabamızdaki genç kız ve delikanlıların arasında pek moda olan aşk romanlarına uygun hareket ederek, sevgilisinin mezarına her gün çiçek götürmeye başlamış; suç işler gibi, kimseye görünmemek için bahçe aralarından, sapa yollardan geçerek mezarlığa gidiyormuş. Bütün kasabalının gözü açık, kulağı deliktir; böyle meraklı olayları

kaçırırlar mı? Sait bir hafta içinde dillere destan oldu. Türküler bile yaktılar:

İki sandal yan yana,
Kullanabilir misin?
Sevdiğini kaybetsen,
Dayanabilir misin?

Sonunda Müşerref'in babası,

"Kızımı, kızcağızımı mezarında bari rahat bırak!" diye bir gün Sait'i mezarın başından sopa ile kovaladı.

Doktor Reşat'ın sonradan anlattığına göre, Müşerref'in kendini vurduğu gün, Çekik Mürsel'lerin evi acınacak bir haldeymiş: Evin dışını meraklı kadınlar sarmış; içini ise Çekik Mürsel'lerle birazcık tanışıklığı olanlar doldurmuş. Doktor, ölen kızı muayene ederken, ev başına yıkılacak sanmış. Kadınların vaveylası ortalığı götürüyormuş.

Çekik Mürsel'in karısı,

"Ah kızım! Gül gibi yavrum! Bu yaşta seni kara topraklara mı verecektik? Nahha inşallah o Sait olacak itin hakkından Allah gelsin! Kızcağızımın aklını fikrini başından aldı da ne hallere koydu!" diye bir feryat eylemiş; yine Doktor'un söylediğine göre, ev zangır zangır yerinden oynamış...

Bütün bunlar geldi geçti, geldi geçti ama, kasabamızdaki gençlere örnek, ders olacağına ters etki yaptı. İnsanın kendi kendini öldürmesi, bir marifetmiş gibi, Bakkal Mahmut'un kızı da herkesi, "Kendimi Müşerref gibi öldürürüm" diye korkutmaya başladı. Ne var ki Cemile, kalkıp da dediğini yapacak olursa, yerden göklere haklıdır derim. Çünkü onun kendisini öldürmesi pek de Müşerref'inkine benzemeyecek.

Şoför İsmail geçenlerde kahveye gelerek,

"Gördünüz mü? Zati Bey kravat takmış!" dedi.

İnanmadık. Bu sefer bizim Kahveci Nâbi,

"Ben gördüm, sabahleyin burada kahve içti" diye tasdik edince, hayretler içinde kaldık. İsmail ballandıra ballandıra anlatıyordu:

"Siz uyuyorsunuz yahu, her gün giyinip kuşanıp Bakkal Mahmut'un evinin etrafında dört dönüyor..."

Bu olaydan kimin haberi oldu ise, Zati Bey'e büsbütün ateş püskürmeye başladı. Zaten kasabada ne iş çıksa Zati Bey'in başının altından çıkar. Her bir haltı o eder. Zaten en son Mühendise ettiği oyundan, Menderes'in ağzının temizlenmesi işinin yarım kalmasından sonra, kasaba ona büsbütün düşman olmuştu. Şimdi de Bakkal Mahmut'un kızına göz koyması bizi iyice çileden çıkarmaya yetti.

Üç gün geçmeden iş büsbütün alevlendi. Zati Bey, Mahmut'tan kızını Allah'ın emri, Peygamber'in kavli ile istedi. Zati Bey'in karısı bir yıl önce ölmüştü. Parası ve malı o denli çok ve boldu ki, hesabını ancak Haktaâla Hazretleri bilirdi. Pek de yaşlı sayılmazdı. Eh! Bunca meziyetin önünde değil Bakkal Mahmut, dağlar taşlar erirdi. Ama Mahmut, hemen karar vermeyerek,

"Bir düşünelim!" demiş.

Zati Bey işe olmuş bitmiş gözüyle bakıyordu. Giyinip süslenip Bakkal Mahmut'un evinin etrafında işte böylece dört dönüyordu. Kıza kendisini beğendirmek için elinden geleni yapıyor, hediyeler yolluyordu. Öte yandan da İsmail'e emir vermiş.

"Pat Pat-ı Bahri'yi Cemile Hanım'ın emrine amade tutacaksın, ne zaman arzu buyurursa gezdireceksin, hesabı da bana getireceksin..." demişti. İsmail hırsından çatlıyordu. Biz,

"Emir emirdir, İsmail!" diye alay ediyorduk.

Ne ki İsmail bu işten kolay sıyrıldı. O sıralarda kasabamızın bıçkınları, Zati Bey'e yuha çekip üzerine çürük domates ve limon kabuğu attılar. Söylenenlere bakılırsa bu olup bitenlerde Cemile'yi seven bir delikanlının parmağı varmış, arkadaşlarıyla Zati Bey'in yolunu kesmiş... Günahı boynuna...

İsmail bu olaydan cesaret alarak,

"Kusura bakma, Zati Bey'ciğim, nişanlanmak istediğin kızı, değil senin emrinle, Allah'ın emriyle bile otomobilime bindiremem. Bizim kasabanın delikanlılarını bilirsin, gördün; sadece fakiri dövmekle yetinseler eyvallah, sineye çekeriz hatırın için. Bir de Pat Pat-ı Bahri'ye yüklenirlerse ekmeğimden olurum. Beni ekmeğimden etme..." demiş.

Lutfullah Efendi,

"Bu ne korku, bu ne nezaket?" diyerekten İsmail'i alaya aldığında, bizimkisinde karşılık hazırdı:

"Siyaset ağabeyciğim, siyaset! Adamın memleketin dokuz bucağında malı mülkü var. Bu malın mülkün başına Pat Pat-ı Bahri'yle sefer eyler durur. Darıltmaya gelmez..."

Günler geçtikçe işler büsbütün zor bir duruma girdi. Bakkal Mahmut, kızını Zati Bey'e vermeye razı oldu. Ama Cemile, cümle âlemin önünde yemin billah ederek reddetti ve,

"Eğer beni o kart, maymun suratlı herife verirseniz, kendimi Müşerref gibi öldürürüm!" diye dayattı.

Biraz hesap kitap, paranın ne demek olduğunu bilenler ve de Zati Bey'den yana çıkanlar, daha doğrusu Zati Bey'den çıkarı olanlar,

"Kız kısmının aklı bu kadar erer işte..." dediler.

Ne zaman bu sorun ortaya atılsa, Doktor'un sinirleri bozuluyordu. Kızın, "Kendimi Müşerref gibi öldürürüm de o kart herife varmam!" cevabı, biraz yüreğimize su serper gibi oldu. Lutfullah Efendi bile,

"Eh..." diyordu, "gönül dediğin parayla alınıp satılan nesne değildir..."

Doktor, işi biraz da şakaya vurarak sık sık söyleniyordu:

"Hani, Cemile kalkıp da bu adama varmamak için kendini öldürürse, bir heykelini dikmek için Belediye Meclisi'ne öneride bulunmalıyız (!). Kahraman sayılır..."

Ne var ki daha bu dedikodular durulmadan, Zati Bey öyle bir dolap çevirdi ki, hepimizin ağzı beş karış açık kaldı. Ne yaptı ne etti bilmem, kız razı oluverdi. Oysaki kızın, "O kart suratlı herife beni zorla verirseniz, kendimi Müşerref gibi öldürürüm!" diye verdiği cevabın sevinci daha delikanlıların içine iyice sinmemişti bile...

Bir ay geçmeden Nâbi'nin Park Kahvesi'nin önünden geçen nişan hediyelerini seyretmek bedbahtlığına uğradık. Hem öyle bir nişan töreni oldu ki, herkesin parmağı ağzında kaldı. Kasabamızda yıllardır bu kadar şatafatlı, bu kadar büyük bir tören olmamıştı. Zati Bey, bütün eski görenek ve geleneklere uyarak Cemile'ye tam kırk bohça ve tepsi nişan hediyesi yolladı. Bu kırk bohça ve tepsiyi tamam kırk adet kadın, sallana sallana Cumhuriyet Meydanı'ndan geçirdi. Doktor Reşat, gözlerini açа açа bu manzarayı seyretti ve,

"Al sana yeni bir Binbir Gece Masalı..." diye söylendi.

Zati Bey'in geçmişini unutan Lutfullah Efendi'nin,

"Hey yarabbi, meğer bu Efendi Hazretleri'nin ne kadar gönlü zenginmiş..." diye mırıldandığını duydum.

Şoför İsmail, Zati Bey'in zenginliğine göre bu hediyelerin az olduğunu iddia etti. Kahveci Nâbi de kendine has Rumeli şivesiyle, "Abe bu kızcağız yoktur on sekizinde, herif neredeyse altmışındadır. Yakında çeşmelerin suyu kesilirse ne halt edecek, merak ederim..." yollu söz etti.

"Zavallı Öğretmen Sıtkı'ya gelince, onun halini hiç sormayın! Zati Bey'in gönderdiği nişan hediyeleri içinden ona da bir hisse düşmesin mi? Zati Bey yaman adamdır vesselam! Kızın bütün akraba ve taallukatından başka, Sıtkı Daloğlu gibi öğretmenlerini de düşünmüş... Sıtkı, iki yıl önce Cemile ortaokulda öğrenciyken onun öğretmeniydi. Öğretmenlik hakkı olarak kendisine bir ayakkabı geldi.

Nişan hediyeleri kız evinde uzunca bir süre dosta düşmana teşhir edildikten sonra sahiplerine dağıtılmaya başlandı. Bir gün Bakkal Mahmut'un sırıta sırıta yanaşarak, paket edilmiş ayakkabıları Sıtkı Bey'e teslim ettiğini yine Nâbi'nin Park Kahvesi'nde gözlerimizle gördük. İlk anda Sıtkı şaşırdı. Ne edeceğini, ne diyeceğini bilemedi. Kızı okulu bitireli iki yıl olduğu halde, Bakkal Mahmut'un aklına Sıtkı'ya teşekkür etmek yeni gelmişti. Nişan hediyesini takdimederken, yutkuna yutkuna bu görevini yerine getirdi. Sıtkı ertesi gün, okul müdürüne ve başkaca öğretmenlere de nişan hediyesi geldiğini öğrenince, biraz ferahladı.

Doğrusu, bu çeşit dolaplar Zati Bey'den başka kimsenin aklına gelemez... Adam kazanmak dediğin böyle olur. Taraftar dediğin böyle toplanır. Bu olayın kasabada Zati Bey'in lehine bir propaganda vesilesi olduğunu itiraf etmek zorundayım: Kırk yıllık hasis, üçkâğıtçı, çıkarı için her yıl Menderes'in taşmasını isteyen Zati Bey, üç günde bir halk kahramanı oldu. Gönlü zengin, iyi kalpli, Bakkal Mahmut gibi bir fakiri sevindiren, Cemile gibi zavallı bir kızcağızı karı olarak seçmekle, ona şeref veren bir kahraman! Herkes ne derse desin, biz bu işin içinde bir bit yeniği bulunduğuna inanıyorduk. İş elbette mey dana çıkacaktı. Belki de Zati Bey, Su İşleri Müdürü'ne verdiği rüşvet

dedikodusunu unutturmak istiyordu. Daha ilk günden Sıtkı,

"Bu herifin pabuçları kendisinin olsun, dünyada ayağıma giymem" diye kestirdi attı.

İsmail bu sözleri duymuş, ertesi gün hemen sordu:

"Amân Hoca'm, şu enayinin bedava yolladığı pabuçları giymeyecek misin?"

"Giymeyeceğim."

"Ne yapacaksın öyleyse?"

"Bilmem..."

"Bana ver şunları da, Zati Bey'in şerefine pazardan pazara giyip sana dua edeyim."

"Al senin olsun, Nâbi'nin tezgâhının altında duruyor."

"Hay çok yaşasın Hoca'm... Ömrümde Zati Bey'e benzer bir hasisin pabucunu giymek nasip olmamıştı. Allah büyüktür! Benim Pat Pat-ı Bahri'nin yıllardan beri hakkını yiyor. Pabucunu bedavadan giyelim hiç olmazsa..."

Bu kez de İsmail, Nâbi'yle takıştı:

"Aslan arkadaşım Nâbi, Hoca'm pabuçları bana verdi. Senin tezgâhın altındaymış, çıkar bakalım!"

"Onlar senin ayağına gelmez."

"Neden gelmezmiş be! Benim ayağıma gelmez de, seninkine mi gelir?"

"Gelmez işte!"

"Ulan Münir Usta ne güne duruyor? Götürür kalıba koydururum..."

Tartışma uzayacaktı, biz araya girdik. Kahveci,

"Abe hiç de Nâbi'yi gözetmezsiniz..." diye boynunu büktü. Söylene söylene ayakkabıları tezgâhın altından çıkararak ismail'e teslim etti. Boş bulundum, Sıtkı'ya,

"Bunlar İsmail'e, Nâbi'ye gerektiği kadar, sana da gerekliydi..." demiş bulundum. Doğrusu da buydu. Ben Sıtkı'yı canım kadar severim. O hem hocam, hem de arkadaşımdır. İçini dışını bilirim. Bana ne karşılık verse beğenirsiniz?

"Türkiye'de benim gibi her öğretmenin bir pabuca gereksinmesi var. Ama Zati Bey gibilerinin pabuçlarına değil..."

Serveti Fünun Ciltleri

Çarşıda dükkân dolaşıp, kasabamızın futbol takımında oynayan gençlerin ustalarından izin aldım. Hep birlikte sahaya geldik. Hafta ortasında, iş saatlerinde böyle bir toplantı, ancak olağanüstü olaylar için yapılırdı. Komşu bir kasabadan gelecek sporcularla yapacağımız bir maça hazırlanıyorduk. Ne zaman kasabamızda bir maç yapılacak olsa, bir oyun alanı sorunudur başımıza çıkar. Maç için en büyük hazırlık, futbol sahasının taşını temizlemektir. Ne olacak, mezarlıktan bozma futbol sahası bu kadar olur işte... Mübarek toprak sert mi sert, berbat mı berbattır. Biraz sıçradın, ayağını sertçe bastın mı, kasığına varana dek bir mezar çukuruna girersin. Mezarlığı adam etmek, top oynanır bir hale getirmek yıllardır mümkün olmadı. Bir zamanlar bu sahayı sürdük, üstünden silindir geçirdik, oldu bitti sandık. Ne gezer... Üstünde koşuşmaya başlayınca yine iri iri taşlar ortaya çıktı. Mezar yerleri de büsbütün çöktü. Yine büyük fedakârlıklara katlanıp çevresini duvarla çevirdik. Ne ki duvarları dayandıramadık. Hep orasından burasından delerler. Biz yaparız, yine delerler. Ördüğümüz duvar delikleri üç günde yeniden açılır, bizim top alanımız, mahallelere bağlanan çeşitli yollarla süslenir (!) Hele yük arabalarından kurtulamadık. Kavga kıyamet ederiz gelip geçenlerle. Bizim öfkemize pek şaşarlar: "Yahu biz geçersek ne olurmuş ki... Siz oyununuza bakın!" derler... Deli olmak işten değil. Ben kendi kendi hesabıma çocukluğumdan, gençliğimden beri bu işten illallah dedim. Futbolu bıraktıktan sonra gençleri çalıştırmaya başlayınca, bu taş toplama işi yine yakama yapıştı. Haydi haftada iki kez yaptığımız antrenmanlarda taşlara aldırmıyoruz ama bir maçımız oldu mu, taşlı mezarlıkta konuklara top oynatmak ayıp oluyor doğrusu... Yıllardan beri şikâyetlerin bir faydası olmadı. Oysa istasyonun ötesinde, parka yakın, saha olmaya çok elverişli bir yer vardı. Büyüklerimize yalvardık yakardık bize vermediler.

Orayı Devlet Fidanlığ yaptılar. Buna bir diyeceğimiz yok, yok ama, fidanlık kasabadan daha uzakça bir yerde de yapılabilirdi. Koskoca ovada tarla mı kalmadı sanki... İlk fırsatta Belediye Meclisi'ne bu gençler için spor alanı önerisini getireceğim...

Ceketleri çıkarmış, pantolonların paçalarını sıvamış, askerlikteki avcı hattı tertibi dizilmiş, çocuklarla sahanın taşını temizlemeye koyulmuştuk. Bizi böyle gören kasabamızın top meraklısı bütün çocukları da yardıma koşmuşlardı. Pazara oynayacağımız maçın heyecanı şimdiden başlamıştı. Uzun süre çalıştık. Bir ara belimi doğrultunca, karşıma Sıtkı'yı dikilmiş gördüm. Hemen ceketini çıkararak,

"Size yardım edeyim..." dedi. Sordum:

"Aklına nereden esti böyle?"

"Ben de eski sporculardanım. Bu işlerin çeşit çeşit derdi olduğunu bilirim."

"Öğrencilerin, 'bizim Hoca, mezarlıkta taş topluyor' diye laf etmesin..."

"Asıl Müdür Bey görmesin!"

Gülüştük. İşe koyulduk yeniden. Ne ki çok geçmeden yanıbaşımda taş toplayan Sıtkı'nın bir derdi olduğunu anladım. Alçak sesle sordu:

"Serveti Fünun ciltlerinden haberin var mı?"

"Hangi Serveti Fünun ciltleri?"

"Canım, Halkevi'nin kitaplığındaki ciltler..."

"E... ne olmuş?"

"Ortada yok."

"Kitaplık zaten karma karışık, bir yerlere sıkışmıştır."

"Bir cilt, iki cilt değil ki bu... Hiçbiri yok."

"İyice baktın mı?"

"Hem de günlerden beri..."

"Halkevi'ne bakan Memur Muhsin'e sormadın mı?"

"İşte asıl ona sorduktan sonra işler karıştı ya!"

"Anlat yahu! Meraktan çatlayacağım, ne olmuş?"

Sıtkı Daloğlu fısıldadı:

"Şimdi olmaz, anlatamam... İki yakamızda çoluk çocuk var. Akşama kahveye gel..."

Böyle meraklı sorunlara hiç yüzüm yoktur. Hemen öğrenmek isterim. İşi futbolu oynayacaklara bıraktım.

"Ortalıkta bir tek taş kalmasın arkadaşlar, göreyim sizi..." diyerekten ceketimi giyip yürüdüm. Sıtkı'yla Halkevi'nin yolunu tuttuk.

Gençlerden, çocuklardan uzaklaşınca, Sıtkı konuşuverdi:

"Bizim Halkevi Edebiyat Kolu Başkanı, öğretmen biraderimiz Zafer Bey, Serveti Fünun ciltlerini, bütün eski gazete koleksiyonlarını satmış!"

İnanmadım.

"Haydi canım şaka ediyorsun."

Ne ki kitaplığa gelince, ben de Muhsin'i sorguya çektim. Rezalet anlaşıldı. Muhsin,

"Zafer Bey, bu eski gazete, dergiler işe yaramaz; çok eski bunlar, helvacılara okkayla verin gitsin!" dedi.

Aklım başımdan gideyazdı. Kendimi toparlamaya vakit bulamadan, Muhsin devam etti:

"İlahi Mustafa'cığım, Zafer Bey'in verdiği konferanslardan sonra, ikram edilen çayı içip pastaları pekâlâ yersin de, bu pastaların, çayların masrafı nereden ödenir hiç düşünmezsin..."

Bir zamanlar ne öğrensem kârdır diye, ayda bir Zafer Bey'in verdiği konferansları kaçırmazdım. Sonraları konuşmaları bana öğrencilere ders verir gibi gelmeye başladı. Bildiklerimi anlatıyordu; vazgeçtim. Hele bu adamın gösterişçinin teki olduğunu anlayınca sıtkım sıyrıldı. Bayram günlerinde Cumhuriyet Meydanı'nda bağıra çağıra, yaşasın, var olsunlarla karışık, şatafatlı nutuklar çekerdi. Kahvede herkesin gözünü boyamaz, herkesi bilgisinin derinliğine hayran etmek için yüksek sesle tarihsel olayları masal gibi anlatırdı. Kimi zaman da bağıra bağıra şiirler okurdu. Nâbi bile ısmarlanan çayları, kahveleri unutur, kahvenin ortalık yerinde dikilerek,

"Abe bizim bu üretmenin ağzından bal akar!" diye söylenirdi.

Ondan her şeyi beklerdim de bu bilim aşığı, sanat koruyucusu dostumuzdan eski gazete, dergi koleksiyonlarını satacağını ummazdım. Bizim kasabalı, Zafer Bey'i akıllı, bilgisi derin bir kişi olarak övedursun, adam neredeyse birkaç konferans daha

verse Halkevi'nin kitaplığını toptan satacakmış... Bir de kime sorsan milletvekilliğine layık bir adam olarak onu gösterir.

Gerçek kafama dank deyince, şaşkın şaşkın Sıtkı'nın yüzüne bakmaya başladım. Gerçi Serveti Fünun ciltleri tamam değildi. Ama ne olursa olsun bizim için elimizin altında büyük bir değerdi. Kitaplığımız öyle pek zengin değildi. Türk Ocağı'ndan kalma kitap, gazete, dergi koleksiyonlarına son yıllarda Parti'nin gönderdiklerini de eklemiştik. Sıtkı'nın eski dergi, gazete, sonra da kitap merakı bana da geçmişti. Boş zamanlarımızda soluğu Halkevi'nde alırdık. Gerçi kitaplığın gelip gidenlerinin çoğunluğu gündelik gazete okuyucularıydı. Ama bizim gibi, kitap, dergi hastası da çoktu kasabamızda.

Benim şışkınlığıma karşılık, Sıtkı öfkeden çatlıyordu.

"Ne yapacağız?" diye sordum.

"Bilmem!" karşılığını verdi.

Birdenbire ben de öfkemi Muhsin'den almaya başladım. Ağzıma geleni söyledim. Ne ki hemen haksız olduğumu düşündüm. Muhsin, Serveti Fünun'ların değerini nereden bilecekti? Son yılların biriken gazete koleksiyonlarını ciltlemek için para bile bulamıyorduk. Ciltli Serveti Fünun'ları da hangi hayır sahibinin, ne zaman Halkevi'ne armağan ettiğini bilmiyorduk. Sıtkı'nın dikkatini çekmeseydi dergilerin yokluğu, kim bilir benim ne zaman haberim olacaktı... Sorulmasa, Muhsin de bu işi kimseye anlatmayacaktı.

"Mahkemeye verelim!" dedim.

Sıtkı hemen bu fikrime katıldı. Ne ki daha önce Halkevi Başkanı'nı görüp rezaleti ona anlatmak gerekiyordu. Mahkemeye onun başvurması doğru olurdu.

Soluğu Saim Bey'in evinde aldım. Karısı karımın halası olur. Biz de enişte enişte diye dilimizden düşürmeyiz, ama, laf aramızda, Saim Enişte'mizin ne Halkevi, ne de Halkevi Başkanlığı ile bir ilişkisi vardır. Milletvekilliğini düşünen bir adam da olmadığından işi büsbütün gevşek tutar. Kendi işleriyle uğraşır, bir yandan ziraat, bir yandan da ticaret yapar. Vilayetle kasaba arasında iş için mekik dokur. Etliye sütlüye karışmaz da nedense adı duyulsun meraklısıdır. Başkanlığı da buradan gelir işte. Evinde, iş yerinde yoktu. Vilayete gitmişti. Halaya,

"Aman, akşam treninden çıkarsa, yemekten sonra hemen Nâbi'nin Park Kahvesi'ne gelsin!" dedim.

Erkenden karımın, annemin iki ayağını bir pabuca sokarak yemek yedim. Evden fırlayıp çıktım. Yola çıkınca da Doktor Reşat'a uğrayıp Serveti Fünun ciltlerinin başına gelenleri anlatmaktan kendimi alamadım. Kapıdan girince karısı Mediha,

"Otur bizimle bir kahve iç, şimdi yemekten kalktık..." diye önüme geçti. Kahveleri içerken Doktor'a ve karısına Zafer'in yaptıklarını saydım döktüm. Reşat gözlerini açа açа beni dinliyor, bir yandan da gözlüklerinin camını sinirli sinirli siliyordu. Mediha ona çıkıştı:

"Sana söylerdim de kulak asmazdın. Bu adamı ilk gördüğüm gün gözüm tutmadı..."

Bu durumda Doktor duramazdı. Benimle birlikte kahveye gelmeye karar verdi. Mediha'nın geceleri yalnız kalmaktan hoşlanmadığını biliyordum:

"Haydi yürü, seni bizim eve bırakalım, Gülfidan'la otursunuz. Kahveden dönerken Reşat seni alır..." dedim. Pek sevindi.

Kapıyı çektikten sonra Doktor Reşat çiviye, "Nâbi'nin Park Kahvesi'ndeyim" tabelasını astı. Evde kimse yoksa, Doktor gece gündüz arayan hastaları için nerede olduğunu bildiren tabela, yazılar asar kapısına.

Nâbi'nin Park Kahvesi'ne vardığımızda vakit yine de erken sayılırdı. Sıtkı ortalıkta yoktu. Nâbi'nin seçkin müşterileri için yan tarafta ayrı bir bilardo masası vardır. Bilardo masası, Kurtuluş Savaşı'nda kasabamızdan kaçan Rumlardan kalmadır. Bu salonun kahveden ayrıca, bir de sokağa açılan kapısı bulunur. Kasabamızın aydınları bu salonun özelliğini belirtmek için adına "Didim Kulüp" dediler. Nâbi biraz vesveseli bir adam olduğundan, önce Didim sözcüğünün ne demeye geldiğini Sıtkı'ya sorup öğrendi. Sonra da bu salonun sokağa açılan kapısına şık bir tabela yazdırdı, "Didim Kulüp" diyerekten. Didim'in eski İyon kentlerinden biri olduğunu, oradaki Apollon Tapınağı'nın ününü biz de öğrendik. Oysa bu eski tapınak, denize doğru kasabamıza kırk kilometredir.

Camlı kapının ardından Didim Kulüp'e bir göz attım: Kaymakam Bey, İcra Memuru ile bilardo oynuyordu. Çevrelerinde

gerektiğinden fazla dikkat kesilmiş mutat zevat vardı. Beri yanda Sulh Hakimi karşısına bizim Zafer'i almış, satranç masasının başında düşünceye varmıştı. Zafer'in halini görmeli, Hakim Bey'in karşısında satranç oynamıyor, adeta el pençe divan duruyordu.

Doktor'a,

"Şuraya bak" dedim, "Serveti Fünun ciltlerini helvacılara nasıl sattığını anlatırken de Hakim Bey'in huzurunda böylece el pençe divan duracak..."

Daha biz oturmadan Sıtkı da göründü. Yanında Lutfullah Efendi vardı. Şöyle böyle deriz ama Lutfullah Efendi'nin adam seçmekte yeterli aklı vardır. Sıtkı'nın eteğine bir yapışmasın, zihnini kurcalayan bir sorunu öğrenmeden bırakmaz. Örnekse, Öğretmen Zafer, kasabamızdan yetişmiş bir adam olduğu halde onu pek tutmaz. Ona 'palavracı!' der, işin içinden çıkar. Sıtkı'ya her zaman saygılıdır. Saygısı bana biraz abartılmış gibi gelirse de Lutfullah Efendi saf bir adamdır, onun içtenliğine inanırım. Sıtkı'ya büyük saygısının nedeni, onu kasabamızın en bilgin kişisi olarak görmesidir. Lutfullah Efendi gençliğinden bu yana, okuyabildiği dört beş kitabın ne demek istediğini kırk yıl sonra –biraz gecikmekle birlikte– Sıtkı'dan öğrenmiştir. Sıtkı'nın yanında gayet bilgince konuşmak, Efendi Hazretleri'nin çok özendiği bir iştir: Sözüne hep, 'Namık Kemal Bey'in Renan Müdafanamesi'nde şöyle bir ibare vardır...' diye başlar; hiç olmayacak bir yerde de, 'Kant'ın ahlak babında dediğine göre...' diyerekten söze karışır. Doktor sık sık Lutfullah Efendi'ye takılır. Onu bizim gazetelerin bir köşesine kurulup hikmet yumurtlayan, şuradan buradan kapma bilgileri, fikirleri kendi mallarıymış gibi gösteren fıkra yazarlarına benzeterek,

"Lutfullah Efendi, gazetenin 'felsefi, içtimai, siyasi icmallerini' geç, gel bakalım haberlere, ne havadis var?"der.

Bu sefer de kahveleri ısmarladıktan sonra, aynı soruyu soracak oldu. Lutfullah Efendi hemen,

"Bu akşam havadis sizlerde!" diye kestirdi attı.

Gerçekten bu akşam haberler bizdeydi. Sık sık, kapıdan Halkevi Başkanı'nın girip girmediğine dönüp dönüp bakarak konuşmaya başladık.

"Bilardo salonunda seninki, Hakim Bey'le satranç oynuyor..." dedim. Lutfullah Efendi,

"Kitaplığı helvacılara sattı da şimdi de parasıyla kumar mı oynuyor!" diyerekten anlamlı anlamlı güldü. Sıtkı, bir öğretmenin bu çeşit bir halt etmesini bir türlü hazmedemiyordu. Bu işi mesleğine hakaret sayıyordu. Onu Doktor,

"Beş parmak bir olmaz..." diye yatıştırdıktan sonra, Zafer'i satranç masasından çağırıp sorguya çekmeyi önerdi. Bu öneriye Lutfullah Efendi karşı çıktı:

"Aman Doktor Bey, kahvenin içinde 'nahoş bir hadise' çıkar da elâleme rezil oluruz..."

En doğrusu Halkevi Başkanı'nı beklemekti. Sıtkı birdenbire Lutfullah'a bir soru sordu:

"Lutfullah Efendi, sen memleketini sever misin?"

Lutfullah Efendi birden çok ciddileşti. Önce kasketini, sonra kasketinin altındaki takkesini çıkarıp dizine koydu. Bir süre başını kaşıdıktan sonra,

"Anlayamadım" dedi, "Memalik-i İslam'dan mı, yoksa Devlet-i Cumhuriye'mizden mi söz ediyorsun?"

Sıtkı güldü:

"Canım efendim, Memalik-i İslam'dan bize ne? Devlet-i Cumhuriye'mizden söz ediyorum elbette. Üstelik memleketini sever misin diye sual ettiğimde, mùradım kasabamızdır..."

Lutfullah Efendi'nin biraz canı sıkıldı. her söün arasına dini, imanı karıştırmak ister, karşı çıkılınca, karşı çıkan kim olursa olsun, dine, imana karşı çıkıyor diye kuşkulanırdı. Sıtkı'nın sorusuna biraz düşündükten sonra karşılık verdi:

"Doğrusu Sıtkı Bey oğlum, bu yaşa geldim, kasabamızı sevip sevmediğimi hiç düşünmedim. Aklıma gelmedi işte... Ama kasabamdan hoşnut olmamış olsam, herhalde şimdiye dek bana batardı. Demek oluyor ki, bu kör olası memleketi az çok seviyorum."

Sıtkı:

"Öyleyse, Allah ve de Muhammet aşkına, Zafer'in gazete ve dergi koleksiyonlarını nasıl helvacılara sattığını, önüne gelene anlatacaksın! Eksiksiz. Tamam mı!"

"Oooo! Sen hiç merak etme... Elimden geleni ardıma koymam. Bu namussuzluk, bu devlet, millet malına el uzatma, bu ilim ve de irfan düşmanlığı, elbette Zafer Beyefendi'nin yanına kâr kalmayacak..."

Doktor,

"Verdiğiniz bu sözden sonra Lutfullah Efendi'ciğim, Zafer'in büsbütün perişan olacağına inandım..." diye söylendi.

Karşı tarafta Zabıt Kâtibi Ali Efe'yle tavla oynuyordu. Bizim adaş Mustafa Tuna ile Ömer seyrediyorlardı. Onları böyle bir arada görünce hayretler içinde kaldım. Efe'yi daha geçenlerde darıltmıştık. İstiklal Harbi'nin fedakârlıkları, kahramanlıkları konusunda anlaşamamıştık. Efe'nin Yunan işgalinden kaçarken bindiği katırın sağ gözü mü, yoksa sol gözü mü kördü konusunda da bir hayli tartışmıştık.

"Acaba Efe'nin gönlünü nasıl aldılar?" diye söylendim. Kimse oralı olmadı. Lutfullah Efendi hemen toparlandı, kalktı yürüdü:

"Durun hele" dedi, "olaydan bizim şu çocukları da haberdar edeyim... Hazır Efe de orada. Zafer'in baş düşmanıdır..."

Gerçekten Efe, Zafer'e adamakıllı kızıyordu. Efe'nin savaştaki kahramanlıkları üzerine Zafer Bey bir konferans hazırlayacaktı, Efe'ye söz vermişti. Nedense bu konferans bir türlü gerçekleşemiyordu.

Doktor Reşat saatine baktıktan sonra,

"Galiba Başkan bu akşam trenden çıkmadı. Çıkmış olsaydı çoktan buraya gelirdi..." dedi.

Zaten ben, çoktan umudumu kesmiştim. Şuradan buradan konuşmaya başladık. Sıtkı'nın ağzını bıçak açmıyordu. Çok üzgün görünüyordu. Onun Serveti Fünun ciltlerine mi, yoksa bir öğretmenin böylesine bir tutumuna mı üzüldüğünü iyice kestiremiyordum. Sormaya da cesaret edemiyordum. Doktor, bilim, bilgi üçkâğıtçılığından söz ediyor; haktan, adaletten konuşuyor, Zafer hakkında verilecek mahkeme kararının herkese ders olacağına inandığını söylüyordu. Mahkemenin vereceği ceza bir yana, Zafer'i elbette bakanlık emrine de alırlardı herhalde.

Bir süre daha oturduktan sonra, geceyarısına bir saat kala evlerimize gitmeye hazırlandık. Kahvede kimseler kalmamıştı. Nâbi bir köşede uyukluyordu. Bu saat, kasabamız için yatma vaktini çoktan geçen bir saattir. Kapıya doğru yürürken, Didim Kulüp'e bir göz attım. Orada da pek kimse kalmamıştı. Yalnız, Hakim Bey hâlâ koca göbeğini okşaya okşaya, satranç masasının başında düşünüyor, Zafer ise, karşısında el pençe divan bekliyordu. Zati Bey de yanlarında bir iskemleye tünemiş, oyunu seyreder görünerek uyukluyordu.

Dispanser

Rahmetli babam, ömrünü evimizin en üst katındaki cihannümada geçirmişti. Çok iyi anımsıyorum, bu küçük, dört bir yanı pencerelerle kaplı odaya, bazı kış geceleri yatağını taşıtır, serilen döşeğin ayak ucuna oturur, saatlerce yağan yağmurun kiremitlerdeki tıkırtısını, esen rüzgârın sesini dinlerdi. Kimi zaman da ne rüzgârın gürültüsü, ne de yağmurun şakırtısı duyulurdu; sadece fısıltıyı andıran bir ses camlarda, çatıda dolaşırdı. O zaman babam,

"İmansız" derdi, "sinsi sinsi yağıyor..."

Onun bu sözleri hepimizde bir korku yaratırdı. Annem, Menderes'in taşmaması için dualara başlardı.

Sonbaharda, kış günlerinde kaptan köprüsündeki denizciler gibi babam, hep cihannümadan ayrılmaz, o pencere senin, bu pencere benim, sinirli sinirli koşuşurdu. Gökteki küme küme bulutların en küçük bir hareketini gözden kaçırmaz, rüzgârın yönünü her an kontrol ederdi. Bizim evin üst katı sanki bir meteoroloji istasyonuydu. Babam yarım saate kadar yağmur geliyor dedi mi, yağmur gerçekten yarım saat sonra gelirdi. Kurak mevsimlerde bu odacıkta göklere bakarak yağmur beklediğimiz de olurdu. Yemek odamızda bir barometremiz vardı. Ne ki babam bu araçtan çok, karşı mahalledeki –Rum Mahallesi– kilisenin çan kulesinin tepesindeki istavrozun alt yanına konulan horoza bakardı. İstiklal Harbi'nden sonra bu horoz, kiliseyle birlikte uçtu gitti. Rum Mahallesi'nin adı Kemalpaşa Mahallesi oldu. Ne var ki babam bu horozun yokluğunu her zaman hissetti. Tahtadan çivi ucunda dönen bir ok yaptı. Bunu avludaki kavak ağacının tepesine yerleştirdi.

"Şu gâvurların kilisesi bizim de işimize yarıyormuş, yazık oldu!" diye söylendi.

Bugün hâlâ duvarda asılı duran barometreye gözüm iliştikçe, babamın bu araç hakkında yürüttüğü fikirler aklıma gelir:

"Bu aleti Avrupalılar kendi memleketlerinin havasına göre yapmışlar; bizim memleketin iklimine hiç uyamıyor..." derdi. Sonra da eklerdi: "Her zaman, her yerde bilinen rüzgârlardan başka, bir de bizim kasabamızın ünlü bir rüzgârı vardır ki, bu zavallı makineyi şaşırtıyor. Bu kez şaşırınca da artık hayır gelmedi bundan, bir türlü kıvamını bulamadı. Üstüne üstlük, bizim kasabada kar yağmaz. Buna da kafası kızmış olacak ki, ne zaman fazlaca soğuk olsa, kar yağacak diyerekten ter ter tepinir. İnadına da kar yağmaz..."

Çocukluğumda bu hava işlerini ciddiye almazdım. İş başa düşünce, babamın üzüntülerini, cihannümada dört dönmesini anladım. Onun rüzgârın yönünü gösteren okunu tamir etmek gerekti. Bulutların gidişatı hakkında babamdan öğrendiğim bilgileri iyice zihnime yerleştirdim. Yine babamın dilinden düşmeyen, kasabalıların bulutlar için söylediği bir tekerlemesi vardı ki benim de dilime dolandı: 'Bulut gider Aydın'a, bak sen işine kaydına; bulut gider Ada'ya –Kuşadası'na–, sen gir kapan odaya!'

Padişahların kubbealtı vezirlerinin toplandığı divanhanenin üzerindeki kubbeye, kuleye çıkıp, nizam-ı âlem berkemal mi diyerekten dünyaya baktıklarını rivayet ederler; bu hesap, ben de cihannümadan bulutlar ve de rüzgârlar âleminin düzenini seyreder oldum.

Kara kış iyice bastırınca, yine postu cihannümaya serdim. Bir takım kitabımı masanın bir yanına yığdım, öte yanına da defterlerimi yerleştirdim. Şiddetli, bol yağmurlar başlayınca, ne iştir bilmem, ektiğim ekini, tarlamdaki iki ortağımın masraflarını hesap etmeye girişiyordum. Hava biraz açar gibi olunca, oturup iç rahatlığıyla bol bol kitap okuyordum. Okumaktan yorulunca da soluğu Nâbi'nin Park Kahvesi'nde alıyordum.

Ne ki bugün içimde tarifsiz bir sıkıntı var. Rahmetli babamın deyişiyle 'mağmum bir kasım havası.' Cihannümada tek başıma oturuyorum. Karım sıkıntısını defetmek için komşuya gitti. Onu, 'yahu ben de yalnızım, canım sıkılıyor...' dedimse de alıkoyamadım. Annesi gidince ortalığı boş bulan oğlum, trompet çalarak, zaten bir karış olan cihannümayı alt üst etmeye başlayınca tepem attı. Her çocuk böyle midir bilmem, benim

oğlum, fırsat buldu mu kitaplarımı karıştırır, sayfalarını yırtar filan... Yoksa büyüdüğünde kitap düşmanı mı olacak? Yaramazlık sırası kitaplara yöneliyordu ki, bizim emektar Hediye Nine'yi merdiven başından ünledim:

"Al götür bakalım bizim Efe'yi büyükannesinin odasına, biraz da onun başını şişirsin..." diyerekten oğlanı başımdan savdım.

Bir ara çıkıp kahveye gitmek aklıma gelmedi değil, ama hemen vazgeçtim. Bugün oraya gitmek demek, doğrusu sonu gelmez birtakım dedikoduya karışmak demekti: Bizim kasaba bir haftadır dümbür düdük! Bütün tatsız, can sıkıcı olaylar bir araya geldi. Geçen pazartesi günü, Sağlık Bakanı ansızın kasabamızı denetlemeye gelmez mi... Bizim Doktor Reşat, Hükümet Doktoru Sezai Bey'den bütün öfkesini, intikamını aldı. Doktor Sezai Bey kasabada yoktu. Belediye Doktoru olaraktan Reşat, kasabamızın sağlık kuruluşları ve çalışmaları hakkında Bakan'a bilgi verdi. Sıtma Savaş Derneği'nin yaptıklarını, ettiklerini anlattı. Kinin dağıtımının düzenli yürütüldüğünü, yurttaşların tanıklığı ile Bakan'a arz etti. Başta Kaymakam Bey olmak üzere, biz de Belediye Başkanı ve Meclis üyeleri arkalarına takıldık. sonunda Doktor Reşat, sanki kasabamızda gösterecek başkaca bir yer kalmamış gibi, Bakan'ı kasabamızın Dispanser'ine götürdü. Adamcağız Dispanser'in kapısından girince, allak bullak oldu. Bakan'ı kalp durmasından ölecek sandım. Önce Bakan sendeledi, yüzünün rengi uçtu, kapkara oldu. Düşmesin diye Kaymakam Bey şöyle kolundan tutmak istedi. Ne ki Bakan onu basbayağı geriye itti. Sonra da,

"Hükümet Doktoru olacak herif nerede!" diye ter ter tepinmeye başladı.

Bir kere hastanenin kapısı açılınca, cıyak cıyak bağırarak tavuklar dışarı uğradı. Bakan'ın içeriye girebilmesi için kömür yığınlarının arasından bir yol açmak zorunda kaldık. Sözün kısası, Dispanser'in alt katı kömür deposu, üst katı tavuk kümesiydi.

Bizim Belediye Doktoru Reşat'la, Hükümet Doktoru Sezai Bey'in uzun bir süreden beri aralarının bu yüzden açık olduğunu zaten biliyorduk. Hükümet Doktoru, yıllardan beri kasaba-

mıza yerleşmiş, yükünü tutmuş, hem ensesi kalın, hem de arkası kuvvetli bir kişidir. Kasabamızın ileri gelenleriyle iyi geçinir. Ne yalan söylemeli, halkın da huyuna, suyuna, göreneklerine uyarak, beş liradan tutun, iki yüz liraya kadar rüşvetle, muayenesiz evlenme raporu verir. Vizite parasını peşin almadan hastaya gitmez. Yıllardan beri tavuk beslediği Dispanser'in kapısı önünde sıraya giren köylü hastaların çektiklerini bir biz biliriz, bir de yoksul yurttaşlar. Görevi gereği bunlara bakacağı yerde, adlarını utanmadan bedavacıya çıkarmıştır. Bu nasıl Hükümet Tabipliğidir diyemezsiniz, adama hakaret etmeye kalkışır. Kaymakam Bey'i bile sindirmiş yüzsüz herifin biridir. Hele son zamanlarda bir de otomobil modası çıkardı. Altmışından sonra şoförlük öğrenip, İsmail'in inadına gıcır gıcır yeni bir araba alıp kasabaya getirdi. Bu arada zavallı fakir halkın hastalıktan önce canına okur oldu: Doktor Bey'imiz, hastalarını hap kadar kasabanın içinde otomobiline kurularak ziyaret etmeyi adet edindi. Edindi ya neyse ne, vizite ücretine arabasının benzin parasını da eklemeye başlamaz mı? Şikâyet, yalvarma, çırpınma para etmedi. Benzin parası yüzünden bir hayli can yitirdik. Tanrı'ya şükürler olsun ki, bu sırada Doktor Reşat kasabamıza atanıp hızır gibi yetişti... Bir ara Reşat gelmeden, Belediye Doktorluğu da kendisine kalmıştı. İşte bu sıralarda çarşıdaki esnafı haraca bağlamıştı.

Bütün bu yaptıklarının acısını Doktor Reşat, sadece Bakan'a Dispanser'in halini göstermekle bir anda çıkardı. Bakan olaydan sonra Kaymakam Bey'in odasında Reşat'la tam bir saat görüştü; akşam trenine eklenen özel vagonuna binerek gitti. Başkaca hiçbir yeri denetlemedi; kimsenin de yüzüne bakmadı. Dispanserin halini gördükten sonra zaten adamın eli ayağı kesilmişti. Öfkeden dudakları bir şeyler söyleyecekmiş gibi kıpırdıyordu. Kasabamızdan ayrılırken, hepimiz istasyonda kendisini geçiriyorduk. Birdenbire Doktor Sezai Bey zuhur etmez mi? Bakan'ın kasabaya geldiğini duymuş, hangi cehennemdeydi bilmem, huzura dar yetişti. Olup bitenleri öğrenemeden koşup gelmiş. 'Eh...' dedim, 'Bakan şimdi sille tokat bu herife girişmez mi?' Doğrusu bir rezalet çıkacak diye çok korktum. Ne ki Bakan güngörmüş, başından herhalde böyle işler

çok geçmiş bir politikacı; Doktor Sezai'nin yüzüne bile bakmadı, arkasını dönüverdi. Bakan ne zaman Ankara'ya vardı, ne zaman emir verdi anlayamadık. Kaşla göz arasında Hükümet Doktoru'nun bakanlık emrine alındığını öğrendik.

Şimdi bir haftadan beri hak arasında bakanlık emrine alınmanın ne gibi bir ceza olabileceği konusu tartışılıyor. Kimisi Sezai Bey'in Ankara'da Divan-ı Harp'e çekileceğinden, kimisi Ankara Kalesi'nin altında bulunan, bütün vatan hainlerinin konduğu bir zindana atılacağından söz ediyor. Ben işin aslını astarını, bakanlıklarla ilişkisi olanlardan öğrendim. Öğrenince de pek şaşırdım. Sezai Bey'in encamı hakkında halk arasında dönen laflara pek kulak asmıyorum ama karşı da çıkmıyorum. Varsın yüreği yanan halk Doktor'un idam kararını bekleyedursun. Bizim Sıtkı çok haklı: 'Okuyabilen gençlerimiz yanlış eğitiliyor. Meslek sahibi olmayı, para kazanma amacıyla karıştırıyor. Ne olursan olacaksın, ille de çok para kazanacaksın. Oysa mesleğinde ne denli iyi olursan, kendiliğinden para arkandan gelir. Toplumumuz yoksul olduğundan, gençlerimizin kafasına, yüreğine insancıl duyguları katamıyor. Ortalıkta onca yoksullak var ki, öylesine yoksulluğun içinden gelenler var ki, karınları doyuyor da gözleri doymuyor... Gözümüz tok olduğu geleceklerde adam olacağız..." diyor. Sıtkı'nın bu sözünü ettiği insancıl olmayan bir tutuma, bir olaya, memleketin uzak bir köşesinde görevliyken bir hastanede tanık olmuştum. Bir doktor, ayakta duramayacak denli hasta bir delikanlıyı dövmüştü...

Oturmuş, 'Bakanlık emrine alınan Doktor Sezai Bey, hangi yüzle halkın arasına çıkacak?' diye saf saf düşünürken, birden içim cız etti: Serveti Fünun ciltlerini helvacılara satan öğretmen Zafer'in, adaletin pençesinden, yasaların elinden nasıl kolayca sıyrıldığı, kurtulduğu aklıma geliverdi. Üç gün önce tam Halkevi Başkanı'nı Zafer'i mahkemeye vermeye razı etmiştik ki, Belediye Başkanı araya girdi:

"Dispanser olayından zaten şu sıra millet birbirine girdi. Şimdi bir daha ortalığı ayağa kaldırmayalım. Zafer bir çocukluktur etmiş, Serveti Fünun ciltlerini satmış... Ama size her konferanstan sonra çay içirmiş, pasta yedirmiş. Zaten işin ucunda çay, pasta olmasa kim konferansa gider ki... Sonra unutmayın,

Hakim Bey size de, 'şu çayı içerken, pastayı yerken aklınız neredeydi?' diye sormaz mı?" dedi.

Hoppala! Ölür müsün, öldürür müsün? Allah Allah yahu! Biz neredeyse suçlu çıktık! Sıtkı deli divane oldu. Hırsından çocuklar gibi gözyaşlarını tutamadı. Dün hava yağmurlu olduğundan kahvedeydim. O da dersten çıkmış geliyordu. Kahveye girmedi, bana el etti. Kalktım yanına vardım.

"Yürü gidelim bakalım kitaplıkta başkaca eksik neler var?" dedi.

Halkevi'ne geldiğimizde, kitaplıkta Zafer Bey'le karşılaşmayalım mı... Elbette aramızda büyük bir tartışma çıktı. Tartışma kavgaya dönüştü. Sıtkı bana,

"Şu kapıyı iyice kapar mısın Mustafa..." dediğinde pek bir şey anlayamadım. Kapıyı kapayıp arkama dönünce, Zafer'i masaların altında gördüm. Muhsin devrilen bir kitap dolabını zor tuttu. Sıtkı, halim selim bir adam olarak bilinir, ne ki Zafer'e bir meydan dayağı çekti ki, hayretler içinde kaldım. Sonunda çektik kapıyı çıktık dışarıya.

"Yahu sen sandığımdan da güçlüymüşsün..." dedim.

"Ne sandın" karşılığını verdi soluk soluğa, "dünya yüzünde sen yalnız kendini mi sporcu sayarsın..."

"Ya şimdi seni dava eder, mahkemeye verirse?"

"İşte onu yapamaz, kimseye bir tek sözcük edemez. Keşke dava etse... Benim istediğim de bu! Sen çayın, pastaların hesabını veremezsin Hakim Bey'e (!) ama ben verebilirim. Çünkü bu adamın bir tek konferansına gitmedim."

Biraz yürüdük. 'Öğrencilerimin ödevlerini düzelteceğim...' diyerekten Sıtkı, sakin sakin evinin yolunu tuttu. Ben de hiçbir şey olmamış gibi gittim. Nâbi'nin Park Kahvesi'ne yine oturdum. Aradan yarım saat geçti geçmedi, Lutfullah Efendi camiden geldi. Oturup bana –elbette yanımızdakilere de– Sıtkı'nın Zafer'e nasıl dayak attığını ballandıra ballandıra anlatmaya başladı. Öyle bir anlattı ki, ben bu olaya gözlerimle tanık olduğum halde şaştım kaldım. İlk karşıma çıkınca, Sıtkı'yı alnından öpmeye karar verdim. Bir ara da Halkevi'nde Memur Muhsin'in camiye gidip gitmediğini düşündüm. Yoksa camiden çıkmış da çarşıda mı Lutfullah Efendi Muhsin'e rastlamıştı? Ne olursa

olsun Lutfullah Efendi şu son günlerin olaylarından çok memnundu. Önüne gelene Doktor Sezai Bey'in encamını, Zafer'in nasıl dayak yediğini anlata anlata bitiremiyordu. Şoför İsmail, yazın sonlarına doğru Belediye Başkanlığı seçimlerinde bize ettiği yardımı, önceleri pek ciddiye almıyordu. Kendince bize dostluk göstermiş, ayıptır söylemesi, biraz da çıkar sağlamıştı. Ne ki şu son olaylar ona kasabamızın işlerinin ciddiyetini anlatır gibi olmuş; Sezai Bey'in rezaletini kasabamız adına utanç verici bulmaya, Zafer'in yediği dayağı da az görmeye başlamıştı. Ne ki elden deli fişekliği bırakmıyordu. Artık kasabanın içinde ne olsa bitse, kendisinin büyük politikacılığına ve de bize ettiği yardıma bağlıyordu. Sanırım bunu bilerek, benden rakı parası koparmak için yapmaktaydı. Zafer'in dayak yediğinin ertesi günü Nâbi'nin Park Kahvesi'nde yine karşıma dikildi:

"Mustafa'cığım, rakı parası! Bildiğin lafları yinelemeyelim!" dedi.

Yanımda Sıtkı vardı. Zafer'e attığı dayak halk arasında tevatür olmuştu. Kasabamızın en cahil adamı bile Serveti Fünun dergisinin hiç olmazsa adını öğrenmişti. Halkın gözünde neredeyse kahramanlık payesine yükselmişti Sıtkı... İsmail'in gözündeyse suçlu öğrencisine dayak atan oturaklı bir hoca! Benden rakı parası isterken, Sıtkı'ya da alçak sesle konuştu:

"Bizim 'Fırkaya' diyecek yok ağabeyciğim. Lakin gerektiğinde böyle dayak fasıllarında 'bilakis' bizi de haberdar et. Ne olur ne olmaz, bir de bakarsın herifler karşına kalabalık çıkarlar...' dedi. Sonra ekledi: "söylemeyi unuttum. Zati Bey'in nişan hediyesi pabuçlar basbayağı sağlam cinstenmiş. Münir Usta söyledi. Bir hafta kalıpta kaldıktan sonra terlik kadar rahat ayağıma oturdu. Şu bizim Fırka'ya diyecek yok canım! Allah kısmet ederse bir dahaki seçimlere siz seyredin gümbürtüyü..."

Sıtkı Daloğlu güldü, takıldı:

"Canım, fırka fırka diyorsun ama, anlayamıyorum; hangi fırkadan söz ediyorsun İsmail?"

"Hangi fırka olacak, bizim seçimlerde kazanan fırkadan."

"E... Yitirenler de bizim fırkadandı. Türkiye'mizde bir tek Fırka vardır, o da Cumhuriyet Halk Fırkası... Biliyorsun şimdilerde bu fırka sözcüğü Parti'ye dönüşüyor."

"Vay anam, biz kimlere karşı bunca zahmet çekip dolap çevirdik? Heriflerin hepsi hâlâ bize diş biliyor. Arkadaş şu sıra ben kelle koltukta geziyorum: Lutfullah Efendi yetiştirmedi mi? Dün gece burada neler oldu... Hulki Bey iyice kafayı çekmiş, gelip bana çattı, 'Ulan' dedi, 'sen bir daha aklının ermediği işlere burnunu sokma, karışma!' Ben de, 'Hangi işe burnumu sokmuş, karışmışım?' diye sordum. Belediye Başkanı seçimlerine...' demez mi? 'E... Ne olmuş?' dediğimde, 'bir daha böyle bir halt edersen alimallah seni kasabadan sürüp çıkartırım!' dedi."

Sıtkı merakla sordu:

"Ne karşılık verdin?"

İsmail güldü:

"Ben kuru gürültüye pabuç bırakacak adam mıyım? Zati Bey'in gıcır gıcır pabuçlarını bile bırakmam... Ah anam babam! Bizi kasabadan sürebilirse, sizin gibi Beyler, paşalar sürsün! Sıkmaz, karşılığını verdim. Bu sözüm üzerine Beyefendi üstüme yürüdü; araya filan girdiler. İnanmazsan Nâbi'ye sor."

İsmail bir iskemle çekip oturdu, sözü bırakmadı:

"İşin en güzel yanı gerek benim karşılığımda kahve halkının Hulki Bey'e kahkahayı basması, gerekse onun benim üstüme yürüdüğünde, benden yana çıkmasıdır... Yalnız, anlayamadığım bir iş var Hoca'm. Hulki Bey de Halk Partisi'nden mi şimdi? Hani İstiklal Harbi'nde İngilizlerle işbirliği yapmış dediydiniz? Nasıl partili olabiliyor?"

"Ne yapalım, işini uydurmuş, partiye girmiş..."

"Öyleyse herifi defedelim bizim partiden yahu! Ben meraklı adamım, daha nelerini öğrendim bu adamın. Savaş sırasında İstanbul'da düşmanla birlik olup, hem de memuriyet alıp, kırmadığı ceviz kalmamış..."

Sıtkı da, ben de aynı sözü ettik birdenbire:

"Doğrusun İsmail..."

"İyi güzel ya..." diye İsmail şöyle bir doğruldu, biraz da kasıldı; "bu herif partide oldukça bir daha seçim meçim işinde ben yokum!"

Sıtkı güldü, biraz da İsmail'in ne söyleyeceğini merak ettiğinden olacak,

"Yahu ne kızıyorsun be İsmail? Adam bizim partiden de olsa, yine ona karşıyız, ona karşı, onun gibilere karşı savaş halindeyiz..."

İsmail de suratını astı:

"Öyleyse ben, sizin bu parti lafından hiçbir şey anlamıyorum!"

Bütün bu olaylar, bu dedikodular bir haftadır çok canımı sıktı. Cihannümada oturup hep bunları düşündüm biryandan da bulutları kollayarak. Yağmur da gittikçe artıyordu. Bu gidişle bizim çay neredeyse taşacak. Elbette Menderes de taşacak. Zaten avludaki kavağın tepesindeki oka baktıkça büsbütün içim daralıyor. Ok, şiddetli yağmur getiren rüzgârın yönünü göstermekte...

Bir Dilekçenin İncelenmesi

Bugün haftanın en önemli günü, çarşamba: Kasabamızın pazarı. Sabah erkenden Diphan'a gittim. Uzun Çarşı'yı geçerken ortalıkta kaynaşan köylülerin arasında gözlerim, tanıdık birini arıyordu. Hanın kahvesinden bir süre pazarın kaynaşmasını seyrettim. Sonunda karşıma Hurşit'le Menderes Köprüsü'nün başındaki çit kahvenin sahibi Kadri çıktı.

"Selamünaleyküm!" diyerekten birer iskemle çektiler.

Hurşit sağ ayağını altına alıp oturduktan, biraz soluklandıktan sonra hemen,

"İşler kötü Mustafa... işler kötü!" diye söze girişti; "Ortalığı bir su basacak ki, Allah bilir bu Nuh Tufanı'nı da geçecek!"

"Aman Hurşit, ağzını hayıra aç!"

"İster hayıra aç, ister şerre aç ağzını, neye açarsan aç; bu iş olacak!"

"Canım, ne biliyorsun?"

"Sen bana baksana a oğlum; Menderes'in ne mal olduğunu altmış yıldır bilirim, öğrendik. Ne bok yiyeceğini yüzünün renginden anlarım. Bu sabah gelirken köprünün üstünden bir göz attım ki Allah Allah!"

Kadri söze karıştı:

"Şimdiden sular benim kahveye kadar çıktı. Yarın öbür gün çitleri alıp göterecek. Ne yapalım Allah'ın işine karışılmaz ki..."

Hurşit kızdı:

"Tövbe yarabbi tövbe estağfurullah! Allah'ın işine akıl ermiyor ki nasıl karışırsın! Bizim köyün camisinin duvarında kocaman, dallı budaklı incir ağacı bitirir, mevsimi gelince kullarım yesin diye bu ağaca meyve verdirir. Öte yandan tarlalarda buğday olmasın diye Menderes'i taşırır. Doğrusu, bu ne biçim Allah, anlayamadım gitti..."

Kadri telaşla doğruldu:

"Allah'ın hikmetinden sual olunmaz... Günaha girme yahu!"

"Adam sende! Günaha gireceğim, batacağım kadar girdim, battım bu yaşıma gelene dek. Kendimi bildim bileli, her namazdan sonra dua ederim: 'Hey Allah'ım' derim, 'ne olur şu Menderes'i taşırma da, bir yıl olsun ağız tadı ile darı unu karışmamış buğday ekmeği yiyelim!' Ne geçer, Allah'ın işi gücü yok da, kara taşın üstünde ekmek derdine düşmüş bir alay kara karıncayı düşünecek... Fakir fukarayı düşünecek... Baktım ki, namaz, niyaz para etmiyor, altmışından sonra salıverdim yakasını dinin imanın... Aslına bakarsan, Mühendis Bekir Bey'in dediği gibi, bu işlerin kaza, kaderle ilgisi yok. Kullar adam olup da Menderes'in yakasından tutmayı bilse, becerse taşamaz, taşmaz..."

Bekir'den söz açılınca sevindim. Çoktandır ondan haber alamamıştım. Menderes'in ağzını temizleyecek makinelerin, Su İşleri Müdürü'nün emriyle durdurulmasından sonra yeniden işe başlanabilmesi için kasabalının yaptığı bütün girişimler sonuçsuz kaldı. Mühendis Bekir'in istifasına zor engel olduk. Şimdi Bekir makineleri, Köy'ün üst başında Menderes'in büyük bir dirsek verdiği büke kurmuştu. Oradaki yarıntıyı güçlendiriyor, yarıntının üstüne toprak yığıyordu. Hurşit'e sordum:

"Bekir nasıl?"

"Nasıl olacak? Bildiğin gibi... Sık sık sıtma tutuyor; günlerce kahvenin tavan arasında zangır zangır titreyerek yatıyor. Zaten son yağmurlardan sonra o da umudunu kesti. Bize bir şey demiyor ama, Menderes'in taşacağını gözlerinden okuyorum. Ha... Sana bir mektubu da var."

Hurşit uzunca bir süre kuşağını karıştırdı. Sonra zarfsız bir kâğıt çıkararak verdi. Mektubunda Bekir Kuşçuoğlu şöyle yazıyordu:

Kardeşim Mustafa,

Biliyorsun, kasabadayken durumu, durumumu Kaymakam'a anlatmıştık. Böyleyken Kaymakam Bey, Su İşleri Müdürü'nün zorlamasıyla olacak, durmadan bana ipe sapa gelmez emirler yağdırıyor. İstediğin denli yarıntıları güçlendir, yararı yok. Menderes ne demektir bilir misin? Eski İyon'lardan kalma bir ad. Yunancası nasıl yazılır bilmem ama, sana Frenkçesini yaza-

yım: Méandre. Yılan gibi kıvrıla kıvrıla akan, yürüyen, hani, dolambaçlı akan nehir demektir. Bu nehir canı isteyince yatak bile değiştirir. Hele kıvrıla kıvrıla akması bir başka bela! Sular çoğalıp yüklenince, bu kıvrıldığı yerlerdeki yarıntıları yıkar, deler atar. Haydi ova sana derya olur! Dur hele bildiklerini tekrarlıyorum öfkeden şimdi... Havalardan umudumu kestim. Nasıl yağmurun yağdığını da biliyorsun... Bu sorunun sorumlusunu aramaktan vazgeçtim. Ne ki, yağmur yağdıkça senin köylün, benim gözümün içine bakıyor. Bu da beni sıtmadan öte bir başka türlü hasta ediyor... Elimizden geldiğince yarıntıları güçlendiriyoruz; bir de köylülere aklımca güvence vermek için, onlarla birlikte atlara, eşeklere binip Menderes boyunca gezintiler yapıyoruz (!) Yarıntıların dayanıksız yerleri var mı diye bakıyoruz... Tarlalardaki yemyeşil ekinleri gördükçe yüreğim kalkıyor.

Hurşit'le bana, biraz helva, peynir, birkaç paket cigara gönderirsen memnun olurum. Annen Hanım Teyze'min ellerinden, senin gözlerinden öperim. Gülfidan'a selamlar ederim. Küçük oğlumuzun ayrıca gözlerinden öperim. Reşat'a, Sıtkı'ya selamlarımı söylersin.

Bekir

Mektupta bilmediğim bir şey yoktu.

"Şimdi geliyorum..." diye kalktım yürüdüm.

Helvacı Recep Usta'dan helvayı, Bakkal Giritli Nasip Efendi'den peynir ve cigaraları aldım. Hurşit'e,

"Şunları heybenin içine yerleştir de unutmayalım... Bekir'e gidecek, götürürsün..." dedim.

Kadri biraz durgun, daha doğrusu bana dargın gibiydi. Nedenini sordum. Hurşit atıldı:

"Nasıl keyfi yerinde olsun ki..." dedi, "hali duman! Sen de verdiğin sözde durmadın..."

Şaşırdım:

"Niçin hali duman? Ben verdiğim hangi sözde durmadım?"

"Menderes Köprüsü'nün başındaki kahve işi... Unuttun mu? Gerçi her yıl su alıp götürüyor ama, yazın Kadri yine çerden çöpten kurup açıyordu. Bu sefer toptan hükümet kapadı. Şu

hükümetin de işine akıl sır ermez ya... Bir daha, gelen yaza da açamayacak."

"Canım, ovanın ortasında, kırda yabanda bir kahve... Niye kaparlar?"

"Kanunlara, nizamlara uygun değilmiş..."

"Allah Allah!"

"Bre Mustafa oğlum, şu adamcağız, dört beş ay önce, bu sorunu bir gün oturup sana anlatmadı mı? Hani birlikte köyden pazara geliyorduk?"

"Doğru, Kaymakam Bey'e dilekçe verilmişti."

"İşte senin unuttuğun söz de bu; dilekçenin arkasını arayacaktın. Ben san ademedim mi, Belediye Meclisi'ne üye olursan bu işi unutursun... İşte unuttun gitti."

Kadri'ye baktım; dargın dargın başını öte tarafa çevirerek cigarasından bir nefes çektip utandım.

"Peki bugüne dek neden bana söylemez, anımsatmazsınız? Dilekçenin arkası hiç mi aranmadı?"

Kadri boğuk bir sesle karşılık verdi:

"Aranmaz olur mu? Aramaz mıyım hiç? Her hafta pazara geldikçe Tahrirat Kâtibi'ne gidiyorum. Kahvemi kapattılar, Hâlâ bana dilekçen inceleniyor diyor her seferinde..."

Hurşit güldü.

"Eğer bu dilekçenin incelenmesi daha beş yıl, ne beş yılı, on yıl sürmezse, ben de adam değilim!"

Kadri'ye,

"Gel" dedim, "Tahrirat Kâtibi'ne birlikte gidelim bu sefer."

Kalktık; Hurşit sordu:

"Yine gelecek misin? Sana diyeceğim vardı."

"Söyleyeceğin varsa gelirim elbette, bekle. Ya da pazarda işlerini göredur" karşılığını verdim.

İnce Kadri'ye tahrirat kaleminin kapısı önünde bir hayli sıra bekledik. Kâtibe işi bir de ben, dört başı bayındır, bütün ayrıntıları ile anlattım. Kahveden, şuradan buradan iyice tanış olduğumuz bizim Kâtip Bey arkadaşımız, güya resmi makamda olduğumuzdan bana,

"Peki Mustafa Bey, Kadri Efendi dilekçe vermiş mi?" demesin mi?

Bu soruyu duyan Kadri'nin az kaldı yüreğine iniyordu. İçimden ona kadar sayarak,

"Dilekçe beş ay önce verildi..." dedim.

Tahrirat Kâtibi gözünü bile kırpmadan,

"Öyleyse dilekçe inceleniyor..." karşılığını verdi.

Fena halde öfkelenmiş olacağım ki, Nâbi'nin Park Kahvesi'ndeymişiz gibi, açtım ağzımı, yumdum gözümü. Sanırım iş için arkamızda bekleşen köylüler, içlerinden bana birer aferin çektiler. Sırtımı sıvazlayışlarından, beni yatıştırmaya çalışmalarından bunu anladım. Tahrirat Kâtibi halimden korktu:

"Aman dur Mustafa'cığım! Bu ne hiddet, bu ne şiddet! Elbette dilekçenin bir çaresine bakarız... Ne yapalım, bizim buradaki işler, sizin Belediye'deki gibi pek düzenli gitmiyor..."

Suçunu örtbas etmek için bizim Belediye'deki işleri ortaya atarak beni iğnelemek isteyen Kâtip Bey'i tahkir etmemek için kendimi zor tuttum. Herhalde içinden bana sövüp sayarak, tam yarım saat, Kadri'nin dilekçesini aradı, taradı, tozlu dosyaların altından bulup çıkardı. Bu işi de elbette benim güzel hatırım için yaptı (!) Dilekçe bulunduktan sonra,

"Eh... Öyleyse inceleyelim..." dedi.

Kadri de cesaretlenerek işin önümüzdeki yaza kadar bitip bitmeyeceğini, kapanan kahvesini yeniden açıp açamayacağını sordu. Ben de işi büsbütün yokuşa sürmemek için,

"Hani dilekçe inceleniyordu?" demedim.

Yeniden Diphan'a geldiğimizde, Hurşit'in etrafında köylülerin toplandığını gördük. Pazarda işini bitiren, satacağını satan, alacağını alan, kahveye dönüyordu. Bunlar işlerini bitirince; pazarın, kasabanın tadını çıkarırlardı. Yaşlıları kahvede oyalanır, gençleri meyhanede soluğu alırdı. Hepsi benim köylülerimdi, hepsi tanıdıktı. Bana bir 'merhaba!' yağmuru yağdırdılar. Oturunca da Hurşit, şöyle herkesin yüzüne baka baka sordu:

"Senin babadan kalma, köyün alt başında, dört dönüm bir tarlan daha var, biliyor musun?"

"Bilmez miyim malımı?"

"Hiç de dönüp baktığın yok."

"Her yıl oraya su basıyor, nasıl süreyim ki?"

"Doğrusun. Gel şutarlayı, birkaç yıl için bizim öğretmenimize ver. Bir de talihini o denesin..."

Çiftçiliğe mi başlıyor?"

"Ne yapsın, on beş lira aylıkla, karısı, üç çocuğu ile geçinemiyor. Hali İmam Efendi'den kötü. Hani öğretmenliği de çok iyi ha... Bizim köyün veletleri, sağda solda uçuşan gazeteden yapılmış bir kesekâğıdı yakalamasınlar, bülbül gibi okuyorlar! Geçenlerde bir alayı geldi, kahveden, bizden gazete istedi. Sonra oturdular çınarın altına, bir okudular, bir okudular ki, iftihar ettim, göksüm kabardı! Hemen komşulardan birkaç okka fasulye,bulgur filan denkleştirdim, götürdüm öğretmenimize. O denli hora geçti ki üç günde öğretmenimizin çocuklarının yüzüne kan geldi. Muhtar Emin'le düşündük taşındık, senin bu tarla aklımıza geldi. Ne dersin? Biz elimiz erdikçe sürer, bulur buluşturur tohumunu da atıveririz. Kısmet olursa gelen yıla öğretmenimiz rahat bir soluk alır..."

Hiç düşünmeden,

"O dört dönüm tarlayı öğretmenimize verdim gitti!" dedim.

Meğer herkes benim ne diyeceğimi beklermiş. Diphan'ın kahvesinde bir an, bir sessizlik oldu. Sonra her kafadan bir ses çıktı; utandım... Hem de çok üzüldüm. Eskiden memleketimiz bir yana; kasabamızın, köyümüzün dertleri neymiş, bilmezdim, farkında değildim. Şu Öğretmen Sıtkı kasabamıza geldikten sonra gözüm açıldı. Okudukça, öğrendikçe sinir sahibi bir adam olup çıktım. Herkesin hakkı, hukuku bana dert olmaya başladı. Kasabamın, köyümün içinde halkın elindeki ekmeğini kapacak köpeklerin dolaştığını görünce, aklım fikrim karışıyor... Sıtkı Daloğlu'na borcumu ödeyemem. Geriye kalan tarlalarımı da versem ödeyemem! Ne adammış be yahu! Kaç yıldır bıkıp usanmadan bana her okuduğum kitabın ne demek istediğini açıkladı, öğretti. Sonra baktım, bende terakki var (!) Okuduklarımı anlamaya, yorumlamaya başladım. Sıtkı da tamam, doğrusun, demeye başladı... Diyeceğim o ki hanyayı da konyayı da anlar oldum. Bir de kötü huyum var. Kitaplarda okuduğum haksızlıkları, çevremde dönen haksızlıklara benzetir, uygularım. Böyle yaptım mı, hele de olaylar kitaplara uydu mu, deli divane oluyorum.

Bugün de şu olanlar; Mühendis Bekir'in hali, İnce Kadri'nin hasır altı edilen dilekçesi... Köyümüzdeki Öğretmen'imizin durumu sinirlerimi iyice bozdu. Öğle yemeğinde pilavın lapaya benzediğini söyleyerek, hem karımı, hem de annemi haşladım. Yemekten sonra cihannümadaki kitaplarımın altından girip üstünden çıkan oğlumu da kilere kapadım. Çocuk korkudan, ağlamaktan mosmor kesildi. Oğlumun halini görünce, aklım başıma geldi. Evde kalsam daha neler yapacağım. Kendimi sokağa attım. Kendi kendime söyleniyordum: 'Ulan deli misin nesin? Menderes taşacakmış, sana ne? Herkesin tarlasını su bastığı gibi seninkini de basar... Köyünün öğretmeni açlıktan ölecekmiş... Çocuklarının yüzünde açlıktan kan kalmamış... Yine sana ne? İnce Kadri'nin dilekçesi hasır altı edilmiş, sanki hasır altı edilen sadece Kadri'nin dilekçesi mi?"

Nâbi'nin Park Kahvesi'ne doğru yürürken, söylenmekten kendimi alamıyordum: 'İyi hoş ya Mustafa, iş bu kadarla bitmiyor ki, olup bitenler, sadece bugünküler... Haydi yıllardan beri olup bitenler bir yana, ya olacaklara ne buyurursun? Hey Allah'ım, aklım başımdan gidecek! Yahu herkesten bana ne?'

Beni seyredermiş, yolun ortasında Ömer, beni durdurdu:

"Seni bu halde kimse görmesin... Bu ne dalgınlık yahu! Hem de kendi kendine konuşuyorsun!"

"Bırak, biraz canım sıkıldı da..."

Günün geri kalan kısmında, akşama kadar, Nâbi'nin Park Kahvesi'nde Ömer'le tavla oynadık. Bir tek oyun alamadım, hep yenildim. Zaten aklım başımda değildi. Biraz ötemizde, birkaç kişiyle oturan bizim Belediye Başkanı'nın laflarına kulak veriyordum. Başkan durmadan Nâbi'ye takılıyordu:

"Bre macir oğlu, bugün pazar ya, çayın yine tadı yok. Çay kaynaya kaynaya şekerli su olmuş..."

Nâbi telaşlı,

"Aman Beyefendi, zatıâliniz için şimdi yeni kaynatmıştım..."

"Haydi haydi... Ben seni bilirim. Bir tutam çayı kırk kez kaynatırsın. Herkesin hakkı, Belediye'mizin kararı ile, üç şekerken, iki şeker verirsin. Kahveye de basbayağı arpa karıştırırsın... Belediye Zabıtası'na bir baskın yaptırayım da gör!"

Zavallı Nâbi'nin eli ayağı kesildi; ne karşılık vereceğini bilemedi. Başkan ve arkadaşları da kahkahayı bastılar.

Ömer de benim gibi bu konuşmaya kulak veriyordu. Canı sıkıldı, sordu alçak sesle:

"Gerçekten Başkan bu kahveyi bastırır mı? Nâbi'nin haline bak!"

"Yok canım... görmüyor musun, şakalaşıyor..." diye söylendim.

Kuyular

Günler iyice kısaldı; saat beş buçuk olmadan ortalık kararıyor. Akşamcılara gün doğdu. Kafalar erkenden dumanlanmaya başlıyor: Garip Mehmet'in Meyhanesi saat dörtten sonra arı kovanı gibi işlmeye başladı. Meyhane, Nâbi'nin kahvesinin sırasında, Didim Kulüp'ün üst tarafındadır.

Erkenden yemek yiyerek, altı buçuğa doğru kahveye çıktım. Garip Mehmet'in Meyhanesi'nin önünden geçerken, kalabalığın arasında Hulki Bey gözüme ilişti. İki yakasında bir sürü dalkavuk vardı. Kahveye doğru yürümeye devam ettim. Ne ki büyük bir gürültüyle meyhanenin camlı kapısının açılıp, arkamdan birinin bana seslendiğini duydum. Döndüm baktım, Hulki Bey! Şaşırdım doğrusu... Hulki Bey'le gerçi selamlaşırız ama, öyle meclisine pek uğramış adam değilimdir.

"Gel Mustafa, birkaç kadeh atalım!" diyerekten oldukça yumuşak bir sesle beni çağırıyordu.

"Teşekkür ederim, şimdi yemek yedim, rakı içemem" Karşılığını verdim.

"Canım bir kadeh, mideni delmez ya!" diye ısrar etti.

'Bir iş var işin içinde, bunu öğrenmeli...' diye düşünerek meyhaneye girdim. Hulki Bey'in masasında Kasap Salih, komisyoncu Şefik ve başkaca birkaç kişi vardı. Önce dolu bir kadehi önüme sürdüler. Hatır için yudumlamaya başladım. İkinci kadehi de Hulki Bey kendi eliyle doldurarak yeniden önüme sürdü. Bu hiç sevmediğim adamın rakısını içmek, hiç de hoş bir şey değildi. Ne ki benimle ne gibi bir alıp vereceği olduğunu öğrenmek için meraktan çatlıyordum. Elbette bu iş biraz sonra ortaya atıldı ama, şimdilik herkes havadan sudan konuşuyordu. Sözüm ona bana içtenlikle davranıyorlardı. Kasap Salih, daha birkaç ay önce Hulki Bey'e seçim sandığı başında nasıl küfür ettiğini unutarak, ona yağ çekmek için, bana bulaşmaya başladı. Benim gibi bir Belediye Meclisi üyesi-

nin aralarında bulunmasından büyük bir şeref duyduklarından söz ediyordu. Kendimi tuttum, hiçbir karşılık vermedim. Hulki Bey iskemlesine ata biner gibi ters oturmuş, arkalığa dirseklerini dayamış, çıtır çıtır kabak çekirdeği yiyor, bol keseden Garip Mehmet'e emirler vererek, sık sık mezeleri değiştiriyordu. Bir ara, dış kapının camlarından dışarıya bakmaya başladı. Cumhuriyet Meydanı bomboştu. Ara sıra meydanda kahveye gidenler, görünüp görünüp yitiyordu. Meydanın ortasındaki parktaki çınarın, kavakların çıplak dalları, alacakaranlıkta rüzgârla, kamçılar gibi ıslık çalarak sallanıyordu. Tam bu sırada Hükümet Konağı'nın yanındaki sokaktan Feramuş dört, beş koyunu ile göründü. Sırtında bir kuru ot yükü vardı. Koyunlarını önüne katmış, evine gidiyordu. Meyhanenin tam önünden geçiyordu ki, Hulki Bey bize,

"Bakın şimdi ne olacak!" diyerekten yerinden fırladı. Camlı kapıyı açarak, Feramuş'a doğru yüksek sesle bağırdı:

"Ayak değiştir!"

Dalgın yürüyen adam, birdenbire doğruldu. Askerce ayak değiştirdi. Sonra kendisini toparlayarak meyhaneye doğru döndü. Ben Kasap'ın arkasına gizlenmek zorunda kaldım. Ortalığın iyice kararmasına karşın Feramuş'un yüzünün renginin uçtuğunun farkına vardım. Sırtındaki ot yükünü yere atarak durdu kaldı. Sonra Hulki Bey'e şöyle bir baktı:

"Eşe'oğlu eşek!" diye hepimizin duyacağı bir sesle söylendi. Sonra eğildi, ot demetini yerden kaldırdı, omuzuna aldı; koyunlarının arkasından yürüdü gitti. 'Eşe'oğlu eşek!' sözlerine Hulki Bey kahkahayı bastı. Masada bulunanlar da gülmeye başladılar.

"Aman!" dediler, "Şu kapıyı kapa, hava soğuk!"

Bu heriflerden kurtulma çaresi ararken, beni aralarına alma nedeni ortaya çıktı, öğrendim. Hulki Bey, önündeki kadehi diktikten sonra bana şöyle bir ters ters bakarak,

"Maşallah, belediyemizin çalışmalarına diyecek yok! Sonunda kuyularımızı da kapadı..." diye söze başladı damdan düşer gibi.

Elimden geldiğince sakin sakin karşılık verdim:

"Canım kasabada su kıtlığına kıran girmedi yı! Belediyenin demir borular içinde şehrimize getirdiği su, gürül gürül her köşe başında akıyor. Hemen hemen bütün evlere de su verildi. Neredeyse yağmurdan ortalığı sel götürecek. Hiç de susuzluktan şikâyet edilecek zaman değil doğrusu..."

"Fakir fukara ne yapsın? Evine çeşme suyu alamaz ki, paraya bakar."

"Neredeyse her sokağın başına bir çeşme koyduk; her fakirin evinin kapısı önünde bir çeşme var demektir."

Kasap Salih söze karıştı:

"Çeşmeler akıyor diye kuyuları kapamak mı gerek? Fazla mal göz çıkarmaz..."

"Bu sorun kasabamızın sağlığı sorunu ile ilgili. Kuyular mikrop yuvasıydı.

"Bunca yıldır kuyulardan ne kötülük gördük?"

"Kuyuların kötülüğünü görmez olur muyuz? Bütün hastalıklar onlardan geliyor. Örnekse, kasabalı durduğu yerde tifo hastalığına tutulur mu? Evlerin hela çukurlarının pis suları, kuyulara sızıyor. Sen Salih'ciğim, kuyulardan ne kötülük geldiğini Doktor Reşat Bey'e sor da anlatsın. Zaten bu konuda Halkevi'nde bir konferans da verecek. Halka yazı dağıtacak..."

Hulki Bey söze karıştı:

"Ha! Desene sen, Doktor Reşat'ın borusunu öttürüyorsun!"

Hiç kızmadım, gayet soğukkanlı karşılık verdim:

"Evet, doğru söyledin, doğru iş yapanın borusunu öttürürüm. Kasabamızın sağlık işleriyle ilgilenmek Doktor Reşat'ın görevidir. Biz de Belediye Meclisi üyesi olduğumuza göre... Ben de izninizle size bir soru sorayım: Niçin şu kuyuların kapanması sorunu sizi böylesine ilgilendiriyor?"

Hulki Bey gözkapaklarını devirerek karşılık verdi:

"Biz bu kasabanın yerlisiyiz. Bunun için şehirde olup biten her işle ilgilenmek görevimizdir... Sana şu kadarını söyleyeyim ki, bu kuyu işi senin sayın Doktor'unun başına adamakıllı dert açacak. Zaten yaptığını, ettiğini bir bir not ediyoruz, epeyce birikti."

Şöyle bir kasıldım, sesim sertçe çıktı:

"Önce şunu size söylemek isterim Sayın Hulki Beyefendi, zatıâliniz bu kasabanın yerlisi değilsiniz. Osmanlı'nın elleme mangal kömürlerinden, hani İstanbul'lusunuz. Kurtuluş Savaşı'nda sonra oralarda dikip tutturamayacağınızı anlayınca, kasabamıza damat olaraktan geldiniz. Kuvayı İnzibatiye, padişah, başarılı olsaydı, belki de padişaha damat olurdunuz... Neyse, bırakalım bunları da sadede gelelim. Hepinize sorarım: Kasabamızın kuyularının kapanması sorunu niçin sizi bu kadar ilgilendiriyor? Doktor'un size ne düşmanlığı var? Ne yapıyorsa kasabamızın iyiliği için yapıyor. Nedir bu adamla alıp veremediğiniz?"

Benim böyle parlamam, çok sert çıkmam, Hulki Bey'i önçe çok şaşırttı. Sonra da söylediklerime fena halde bozuldu; suratı allak bullak oldu. Çabucak karar vermiş olacak ki, aşağıdan almaya, kimi sözlerime hiç değinmeyerek bana öğüt vermeye başladı.

"Mustafa, senin baban bu kasabadan, bu kasabanın yerlisi değil miydi? Deden de öyle, dedenin dedesi de... Ne ki sen, bu kasabaya dışardan gelmiş bir memur gibi davranıyorsun. Ben senden çok bu kasabalıyım... Bakıyorum bütün düşüp kalktığın insanlar, hep yabancılar. Haklı bulduğun kişiler de hep yabancı. Günün birinde bu gelip geçici kimselerin kasabadan defolup gideceklerini hiç düşünmüyor musun? Bir gün yine biz bize kalacağız; yine bizim yüzümüze bakacaksın... Sana dostça bir söz edeyim; vazgeç şu adamların dalkavukluğundan! Aklını başına al, biraz da kendi çıkarını düşün... Bu adamların bizim kasabamızla bir alıp verecekleri yok. Aylıklarını, bizim rüşvet ve sadakalarımızı alıp geçerler. Seninse ekmeğin bu kasabadan. Onların kasabanın çıkarına diye davranışlarına nasıl inanıyorsun? Bu memur milleti zaten halkı, bizi kıskanır, her bir işimizi yokuşa sürer..."

Masadakiler,

"Hulki Bey haklı!" diye söylendiler.

Fena halde asabım bozuldu. Hulki Bey'in sokuşturduğu sözler yenir yutulur cinsten değildi. Aklınca benim söylediklerime karşılık veriyordu, benden öç almaya çalışıyordu. Yeniden doğrulup önüme sürdüğü kadehi, elimin tersiyle geri ittim:

"Ben aklı başında bir adamım; ne yaptığımı, ne ettiğimi de bilirim. Zatıâlileri gibi vatan hainlerinden, İngiliz Muhipleri Cemiyeti üyesinden öğüt alacak değilim! Tamam mı Hulki Beyefendi!" diye yüksek sesle bağırırcasına konuştum.

Meyhanede kavga dediğin böyle çıkar. Bütün masalarda oturanlar dönüp bize baktılar. Hulki Bey'in rengi uçtu, benzi bembeyaz oldu. Onun, benim bu sözlerime bir karşılık veremeyeceğini, korkak, tabansızın biri olduğunu biliyordum. Kalktım, kollarımı sallaya sallaya meyhaneden çıktım. Çıkarken de camlarını indirecek kadar hızla kapıyı çarptım.

Ortalık iyice kararmıştı. Sabahtan beri durup durup yağan yağmur, yine az az çiseliyordu. Yüzüme sert bir rüzgâr çarpıyordu. Baktım hava poyraza dönüyordu, açacak. Gökte bulutlar aralanmış, yer yer yıldızlar görünüyordu. Kahveye çok öfkeli girmiş olacağım ki, hızımı alana dek Nâbi, semtime uğramadı. Neden sonra bir köşede oturan Zabıt Kâtibi Ali ile bizim adaş Mustafa Tuna'yı gördüm. Onların yanına bir iskemle çektim. Neden sonra yüzümün rengi değişmiş olacak ki Nâbi,

"Bakarım biraz öfkelisindir..." diyerekten kahvemi getirdi.

Kahveciden cesaret alan Ali, çekine çekine sordu:

"Hayır ola yahu?"

Meyhanede başıma geleni anlattım. Mustafa şaştı:

"Nasıl olur, senin olup bitenlerden haberin yok mu?"

"Ne olmuş?"

"Doktor'u bugün görmedin mi?"

"Görmedim."

"Öyleyse bilmiyorsun. Bugün Uzun Çarşı'nın içinde Doktor Reşat, Zati Bey'i rezil etti. Bütün esnaf bu olaydan söz ediyor..."

"Ne oldu? Anlat be yahu!"

Mustafa Tuna kendisine özgü kahkahasını attı. Sarı tesbihini şakırdatarak, tavşan gibi gözlerini açtı. Yine kendisine özgü bir ses tonu, yüzüne gelen anlamla, olayı anlatmaya başladı. Hani İstanbul'da Naşit Bey'in şöhreti neyse, bizim kasabada da Mustafa'nın şanı şöhreti odur. Halkevi Temsil Kolu'nun başkanı ve de baş oyuncusudur. Canı istedi mi, bir olayı anlatırken ortalığı kırar geçirir. Bana bir anda Hulki Bey'le ettiğim kavgayı unutturuverdi. Doktor Reşat'la Zati Bey'in arasında şöyle bir olay geçmiş:

Biz Belediye Meclisi'nde kasabadaki kuyuların kapanmasına karar vereli neredeyse iki ay oluyordu. Kararın uygulanmasına belediye zabıtası memur edilmişti. Her şeyden önce Tellal Hacı ile kararı kasabaya ilan ettik. Hacı, dolaşıp bağırmadığı sokak bırakmadı. Kuyuların kapatılıp kapatılmadığını da Doktor titizlikle denetliyordu. Gerçi olanaklar vardı, kolay oldu diyelim ama, kasabamıza Kemer Dağı'ndan su getirip dört bir yakaya boru döşetmemiz çok zor oldu; göbeğimiz çatladı. Belediyenin kapaması gereken kuyuları da bütçeden para ayırıp kapattırdık.

Yinelemeye ne gerek var, Zati Bey'in malının mülkünün hesabını Allah bilir. Uzun Çarşı'daki büyük kahvesinin önündeki kuyuyu kapaması için yazılı emir, rica filan kâr etmedi. O kuyusunu kapamadıkça, örnek göstererek, çarşıdaki esnaf da kuyularını kapamamakta direndi. Kapayanlar, yeniden tulumbalarını yerleştirdiler. İnat olsun diye esnaf, önce Zati Bey'in kuyusunu kapa sonra bize gel demişler Doktor'a. Reşat'ın verdiği iki günlük izin de işe yaramadı; Zati Bey oralı olmadı. Bu kez Doktor, belediye çavuşlarını arkasına taktığı gibi soluğu kahvede almış. Kuyunun tulumbasını çatır çatır söktürdüğü gibi kahvenin kiracısı Selim'e de kuyuyu kapamakta geç kaldığı için cezayı bastırmış. Bunu gören çarşı,

"Toktur Bey erkek adammış vesselam!" demiş.

Ne var ki bundan sonra çarşı esnafını almış bir düşünce, içlerine kurt düşmüş, çok merak etmeye başlamışlar:

"Zati Bey bu yaptığını Toktur Bey'in yanına bırakmaz!" demişler.

Ali olmayacak bir söz etti:

"Doğrudur" dedi, "Zati Bey öylesine kinci bir adamdır ki, Reşat'ın burnundan, bu ettiğini fitil fitil getirir..."

"Biraz zor!" karşılığını verdim.

Kuyuların kapatılması sorununun bu kadar gürültüye neden olmasının aslını bir türlü anlayamıyordum. Hulki Bey'in beni meyhanelere kadar davet edip verdiği öğütlerin (!) anlamı ne ola? Sadece Zati Bey'i birkaç kuruş harcamaktan kurtarmak olamazdı. Bizim kasaba gibi, daha dört beş kasabayı satın alabilecek denli zengin olan Zati Bey, kahvesine getireceği suyun

boruları için birkaç kuruş harcayamaz mıydı? Sanki bu Zati Bey, Bakkal Mahmut'un kızı Cemile'yi alırken düğün için dünyaları harcayan Zati Bey değildi. Bu düşüncelerimi arkadaşlara açıklarken yanımıza –yatsı namazından sonra– gelen Lutfullah Efendi söze karıştı.

"İlahi Mustafa, ben de bu yaştan sonra on yedi, on sekiz yaşında bir kız alacak olsam düğün için Zati Bey'den kırk misli fazla para harcarım. Ama ne bende para, ne de bana on sekiz yaşında kız verecek aptallar var bu dünya yüzünde..."

Gerek meyhanedeki olay, gerekse kahvedeki bu konuşmalar çok canımı sıkmıştı. Oyalanalım diye Ali'yle bir süre tavla oynadık. Sonra evlerimize gitmek için kahveden çıktık. Rüzgâr biraz durur gibi olmuştu. Hava iyice açmış, gökte parlaması insanı üşüten ay yükselmişti. Lutfullah Efendi başını, yüzünü atkılara sardı. Mustafa Tuna'nın, Ali'nin evleri, Efendi Hazretleri'nin mahallesindeydi. İyi geceler dileyip yürüdüler. Ne ki içim daralıyordu hep. Onlardan ayrılmadım.

"Biraz yürümek istiyorum, sizi geçireyim..." dedim.

Kaldırımlarda kunduralarımızın çıkardığı sesleri dinleyerek ağır ağır yürüyorduk. Bu sırada, üç sokak kadar öteden geldiğini sandığımız bir sarhoş narası duyduk. Bu naraya boş sokaklarda yankılanan kavga gürültüsüne benzer birtakım sesler karıştı. Durakladık. Sesler kesildi. Bu kez bir türkü başladı. Yanık bir ses, donuk ay ışığının aydınlattığı çarpık sokaklarda dolaşıyordu:

Çarşambayı sel aldı.
Bir yar sevdim el aldı.
Keşke sevmez olaydım,
Elin koynunda kaldı.

Durup türküyü dinlemeye başladık. Lutfullah Efendi,

"Kimdir? Neyin nesidir bilmem... Yalnız birkaç ay var ki, böyle geceleri kahve dönüşünde hep bu türküyü söyleyen birinin sesini uzaktan uzağa duyarım..." dedi.

İçime bir kurt düştü,

"Haydi sizlere Allah rahatlık versin!" diye üçünden de ayrıldım.

Sesin geldiği yöne kulak verdim. Sonra yürüdüm. İki sokağı geçtim. Tam üçüncü sokağa saparken karşı köşede beliren birkaç gölge yitiverdi. Köşeye doğru hızlıca yürüdüm. Bu sefer de sokağın orta yerinde sendeleyen bir gölgeyle karşılaştım. Yaklaşınca bu gölgenin bizim Helvacı Recep Usta'nın kalfası Muhlis olduğunu gördüm. Bir süre bana dikkatli dikkatli baktı. Köşedeki lambanın ışığında beni tanıyınca,

"Kusura kalma bahanesiyle durdum; Muhlis'e de bir tane verdim.

"Yahu..." dedim, "Senin sesin basbayağı iyi, söylediğin türküyü de severim."

Delikanlı utanır gibi oldu. Bir süre bir şeyler söylemek için kendisini zorladı. Sonra başındaki kasketini kaşlarına çekti:

"Yarın iş var, erken kalkacağım; eyvallah ağabey..." diye yürüdü. Dengesini korumaya çalışarak köşe başına dek gitti. Orada biraz durakladı. Sonra gözden yitti. Kendi kendime, 'bu delikanlıya da ne oldu ki?' diye düşünmeye başladım. Birkaç adım yürüyünce karşıma dikilen Zati Bey'in evi, aklımı başıma getirdi. Mahallenin ortalık yerinde, öteki evlere göre saraylar gibi yükseliyordu. Sımsıkı kapalı demir kanatlarına vuran ay ışığı, binaya büsbütün esrarlı bir görüntü veriyordu. 'Anlaşıldı!' diye söylendim; 'kendimi Müşerref gibi öldürür de o maymun suratlı adama varmam!' diyen Bakkal Mahmut'un kızı Cemile, şimdi bu konakta oturuyor. Hay Cemile hay! Demek Helvacı Muhlis'i unuttu gitti! Unutmasa hiç demir pencere kanatları bu denli sıkı kapalı olur muydu?

Geriye döndüm. Yavaş yavaş evime doğru yürüdüm. İçim cız etmiş, yüreğim daralıyordu. Yatağıma uzandığımda, hâlâ kulaklarımda Muhlis'in söylediği türlü çınlıyordu:

Çarşambayı sel aldı.
Bir yar sevdim el aldı!

İkinci Bölüm

Yeşil başlı ördek olsam,
Sular içmem gölünüzden

Bekir'in Encamı

Üç gündür köydeyim. Kasabada içim rahat değildi. Son yağan yağmurlar, çok canımı sıktı. Hava biraz açar gibi olunca, Bekir'in yanına koştum. Yolda gelirken de dönüp tarlama bakamadım. Bataklığa dönmüştür. Haydi bir hava açarsa, güneş çıkarsa, bu yağan yağmurun yeni süren ekinlere zararı olmaz diyelim. Ya menderes taşarsa... Geldiğimden beri köyde bu söz ediliyor: Menderes taştı, taşacak! Kurbanlık koyunlar gibi bekleşiyoruz.

Bekir'le kahvenin bir köşesine çekilip başkaca sözler ediyor, edebiyat, politika filan konuşuyoruz. Yalnız bir defa sordu:

"Yahu sen buraya geldin de, böyle neyi bekliyorsun?"

"Menderes'in taşmasını."

"Hiç merak etme taşacak... Bunu sana aylar önce haber vermedim mi?"

"İyi ya, yakından görmeye geldim."

Başkaca hiç yağmurdan, Menderes'den konuşmadık. Ancak dün sıtma nöbeti gelince, Bekir, kahvenin tavan arasına çıkıp yattı; biz de Hurşit, Abbas Çavuş, Recep'le yine havadan sudan konuştuk. Akşama doğru Bekir, nöbeti atlatarak, halsiz, rengi uçmuş, solgun yüzü, derine kaçmış gözleriyle tavan arasından indi. Sadece Kahveci Hüseyin'le değil, bütün köylüyle bizim Mühendis, benim aklımın almadığı bir nedenden ötürü dargın gibi: Bir türlü kimsenin evinde kalmak, yatmak istemiyor. Köylü de, 'Öldük mü be yahu! Bir Mühendis'imizi ağırlayamaz mıyız?' diyerekten öfkeleniyor. Ben de işine karışmak istemedim, sormadım; köylüyle arasına girmedim. Herhalde kimseyi rahatsız etmek istemiyor Bekir...

Geldiğimin dördüncü günü sabahı köyün meydanında, çınarların çıplak dalları altında bir hayli dolaştım. Ortalık soğuk, hava açıktı. Bu meydandan ova biraz görünür. Baktım ovanın üzerine bir gam, bir kasavet çökmüş. Bilmem bana mı öyle geldi?

Karşıdaki Samsun Dağları'nın tepelerine kara bulutlar çökmüş, ovaya saldıracak eşkıya gibi bekleşiyorlar. Yamaca tırmanan köyümüzün evleri, geçen yaz, Kaymakam Bey'imizin emriyle beyaz kireçle badana edildikleri için; paslı, çarpık dişler gibi sırıtıyordu. Canım iyice sıkkın kahveye gittim. Bekir bir masada oturmuş, elinde kaşık, çayını durmadan karıştırıyordu. Yanına çökünce, fincanı elinin tersiyle şöyle bir masanın ortasına doğru sürdü. Uzamış sakalını karıştırarak bir süre yüzüme baktı:

"Sen" dedi, "Bugün kasabaya dön."

"Neden?"

"Burada yapacak bir işin yok."

"Ya senin var mı?"

"Elbette var, büyük yarıntıyı tutacağız."

"Ben de size yardım ederim."

Sustuk. Aldırmaz görünmek için ayaklarımı yandaki iskemleye uzatıp bir cıgara yaktım. Birdenbire Bekir, bambaşka bir konuyu açtı:

"Bu zaman, doğrusu, hiç de âşık olunacak zaman değilmiş..."

Yerimden öyle bir sıçrayış sıçramışım ki, Kahveci Hüseyin, ötede oturan birkaç köylü, şaşkın şaşkın bana baktılar. Bekir'den ilik kez böyle bir söz duyuyordum. Gayet sakin, altları moraran gözlerini bana dikerek sözüne devam etti:

"İspanya'da faşistler ayaklandı, neredeyse ülkeyi ele geçirecekler. Almanya'da Hitler keyfinden dört köşe olmuş bekliyor. Atatürk'e inanırım; 'savaş çıkacak!' diyor. hani dünyada kan dökülmekte, kan dökülecek... Neyse, bunlar büyük dert, geçelim de bizimkine gelelim: Menderes, Su işleri Müdürü, Kaymakam Bey, yağmurun inadı üzerimize çökmüş durumda. Bir de benim yakama yapışan şu hastalık var! Kinin iç, terle... Kinin iç, terle... Şu sıra aşka gelene dek düşünülmesi gereken o denli çok iş var ki... Benimkisi budalalık! İki yıldan beri böyle düşünürdüm, rahattım. Şu sıra olaylardan ötürü umutsuzluğa mı düştüm ne, kendimi, sevdiğim kızı düşünür oldum..."

"Canım" dedim, "Herkes gibi sevdiğine kavuşmak, evlenmek senin de hakkın. Bu işlerle savaşırken yanında bir yoldaşın, sana güç verecek bir arkadaşın elbette olmalı..."

"Evet, bu dediğini düşünmedim değil. Ne var ki bana biraz lüks bir düşünce gibi geldi."

"İyi ama Bekir, şu yıllarda Türkiye'de mühendisler altın gibi kıymetli. Hem de avuç avuç altın kazanan mühendisler de var..."

"Su İşleri Müdürü'nün buyruğunu aldıktan sonra, para kazanmayı ben de düşündüm. Bana iş verecek, akıl almayacak denli para verecek müteahhitler gözümün içine bakıp duruyorlardı. Niye yakamı bırakmadınız?"

"Allah Allah yahu! Böyle suçlama Bekir kardeşim! Senin evlenmeye niyetli olduğunu nereden bilebilirdik..."

Hastalıktan sararan ama sert, güçlü, adaleli yüzüne bir alaycı gülümseme geldi:

"Telaşlanma canım, benimkisi sadece bir kızgınlık, bir öfkeydi. Zaten kovsanız da gitmezdim!"

"Peki senin koca Balat Ovası'nda bir karış toprağın mı var da, geçtin Büyük Menderes'in önüne tek başına dikildin?"

"Senin, şu köylünün tarlası var ya..."

Ne diyeceğini anladığımdan artık Bekir'in üstüne fazla varmadım. Sadece laf olsun diye söylendim:

"Bu yıl Menderes taşmayacak..."

Bekir'in gözlerinin içinde bir kıvılcım yandı, söndü.

"Bak Mustafa, ben bu işin mühendisiyim. Hesabını da iyi yaparım. Menderes taşacak! Hem de bu geceyarısından sonra, saat üçle dört arası!"

Aklım başımdan gideyazdı. İnanmak istemedim:

"Sen, sen müneccim misin? Nereden biliyorsun?"

"Hesap kitap dedik ya... Zaten biliyordum, bekliyordum. Bu sabah da Jandarma Ali Çavuş haberi getirdi. Yukardan telefon etmişler; taşkın, Aydın'ı geçmiş, Çine Çayı iyice yükselmiş. Ali Çavuş'a kimseye duyurma dedim ama dayanabilir mi bilmem... Sen de akşama dek sussan iyi olur..."

"Anladım, demek sabahtan beri beni bu yüzden kasabaya postalamak istiyorsun..."

"Doğru, taşkın bir gelirse, günlerce burada kalır, kasabaya geçemezsin..."

"Orasına sen karışma! Sonra bu taşkının geleceğini nasıl olsa herkes öğrenecek... Köylüden saklamanın bir yararı yok. Bilsinler ki şimdiden önlem alalım. Belki yarıntıların zayıf yerlerini tutmak gerekir..."

"Sen bilirsin..."

Kuşluk varti olmuştu. Zaten neredeyse bütün köylü, kahveye toplanmıştı. Şöyle bir iskemlenin üstünde onlara doğru döndüm:

"Bakın, duydunuz mu? Mühendis Bey ne diyor?"

Hepsi biraz çekingen, oldukça korkulu; bir bana, bir de ona baktılar. Kahvenin içinde uzunca bir sessizlik oldu. Sonra Hurşit sakalını öfkeli öfkeli karıştırarak sordu:

"Buyruğun Bekir Bey'im?"

Bekir başını kaldırıp kimsenin yüzüne bakmadan, yine başıyla beni işaret ederek karşılık verdi:

"Mustafa söylesin..."

Kahveyi dolduran köylü, olacağı hemen anladı ki, baktım hepsi taş kesildi; kaygılı gözlerle bana döndüler:

"İş olacağına vardı arkadaşlar..." dedim, "Mühendis Bey der ki, taşkın, Aydın'ı geçmiş, Çine Çayı da yükselmiş. Sular bu geceyarısından sonra, saat üçle dört arası, bizim buralara ulaşacakmış..."

Bir süre her kafadan bir ses çıktı. Kimi dizini dövdü, söylendi. Kimisi ana avrat düz gitti, kime sövdüğünü bilmeden. Sonra da çektiler iskemlelerini bizim masaya doğru, Bekir'e akıl danışmaya başladılar:

"Yarıntılar dayanır mı dersin?"

"Su umduğumuzdan çok mu geliyor?"

"Şimdi ne yapacağız?"

Bu telaş, üzüntü, tedirginlik akşama değin sürdü. Köyün içinde dolandık, kahveye sığamadık. Sıkıntıdan çay üstüne çay, kahve üstüne kahve, cıgara üstüne cıgara içiyorduk. Kahveci Hüseyin bize zor yetişiyordu. Akşam karanlığı basarken ortalık yatıştı. Kahvenin içinde sanki ağır bir hastanın son dakikasını, son nefesini vermesini bekleyen bir sessizlik vardı. Millet ekmek yemeyi bile unutmuştu; çaydan, kahveden de bıkmıştı. Kahveci Hüseyin, tezgâhın arkasında oturmuş, koca bıyığı-

nın uçlarını büküyordu. Hurşit pencereden dışarıya, karanlığa bakıyordu. Recep'le Hasan Pehlivan, oyalanmak için, kâğıt oynar görünüyorlardı. Bekir de cıgara içmekten bıkmamıştı. Durup durup bir cıgara yakıyor, yakarken bir cıgara da bana uzatıyordu. Köyün meydanında, sokaklarında koşuşan çocuklar, uzaktan gelip geçerlerken, kuşkulu kuşkulu bize, kahveye bakan kadınlar da ortalıktan yitmişti karanlıkla birlikte. Geçen yıllarda köylünün böyle taşkın halini beklerken aralarında hiç bulunmamıştım. Sanki sırasıymış gibi, böyle durumlardaki kasabanın halini gözümün önüne getiriyordum:

Taşkının geldiği kesinleşince, şu sırada köyde olduğu gibi, kasabalı çiftçiler de kendiliğinden biraraya gelir. Dertleri ortak olduğu için midir bilmem, ortalık güllük gülistanlık olur. Kişisel düşmanlıklar bile ortadan kalkar, dostluk bütün kasabaya yayılır. Artık konuşulacak konu sadece Menderes'tir. Hani neredeyse törenle diyeceğim, çiftçiler Nâbi'nin Park Kahvesi'nde toplanır. Sonra oradan çıkılarak, eller arkaya vurulur, yavaş yavaş Moralı Dağı'na, Topyatağı'na tırmanılır. Moralı Dağı, Balat Ovası'na karşıdır. Dağ demek doğru değil ya, bu tepeye kasabamızın Moralı Mahallesi yerleşmiştir. Adını eski Mora göçmenlerinin buraya yerleştirilmesinden almıştır.

Tepeye çıkıldı mı, Ramazan Topu'nun bulunduğu yerden herkes, ovadaki tarlasının yerini kolayca görür, kestirebilir. Bu tepeye çıkılırken kasabalının birbirine yaklaşmasına, dostluğuna hayran olurum! Öyle ki Zati Bey bile kimsenin gözüne batmaz... Lutfullah Efendi, İstiklal Harbi sırasında evini karakol olarak kullanan Yunanların bıraktığı bir dürbüne sahip olduğu için çok önemli bir kişidir. Bu dürbün elden ele dolaşır. Ömer yere çömelir, gözlerini ovaya diker, hiç konuşmaz. Zati Bey'in taklitçisi, çok para kazanma hevesli bizim Sabri, öfkeli öfkeli elini cebine sokup, sesli sesli bozuk paralarını şakırdatır. Yaşlılar çömeldikleri yerde, ellerindeki sarı, siyah, kırmızı tesbihlerini sarkıtırlar... İstiklal Harbi'nde gösterdiği büyük yararlıklara (!) karşın hâlâ milletvekili seçilemeyen bizim Efe, ilimizin milletvekillerini eleştirecek bol bol fırsat bulur. Onun milletvekili olma sevdasını da o sıra kimse tiye almaz. Hulki Bey'e gelince, işte onun hali bana batar: Nedendir bilmem, dudaklarında

sevinçli bir tebessüm belirir; ince, pis bıyıkları çarpılır; gözlerinin içinde de haince bir ışık dolaşır...

Şoför İsmail, eğer seferde değilse, bizimle birlikte Topyatağı'na çıkmayı içtenlikle bir borç sayar. Nehir taştıktan sonra da denize dönen ovayı görünce dayanamaz, denize olan aşkı kabarır:

"Deniz! Ulan deniz oldu ortalık be!" diye narayı basar.

Biz de ona,

"Denize meraklıysan Kuşadası'na git!" diyerekten çıkışırız.

Ne ki İsmail bazı günler, Pat Pat-ı Bahri ile Kuşadası'na iki üç sefer yaptığı halde, yıllardan beri bu kente ısınamamıştır:

"Denizi var ama, memleket memleket değil, on para etmez!" der.

Gerçi bizim Söke'liler, Kuşadası'na denizi seyretmek için ara sıra giderler; ne iştir anlayamam, Kuşadalılarla araları biraz şeker renktir. Ben bu suçu ne denirse densin, ünlü romancımız Reşat Nuri Bey'e yüklemek eğilimindeyim. Bir kez 'Çalıkuşu' romanını ustamızın, bütün kasabamızın az okur yazarları bile okumuştur. Bu romanında yazarımızın, Kuşadası'ndan övgüyle söz etmesi, okur yazar Söke'liler arasında anlaşılmaz bir kıskançlık doğurmuştur. Reşat Nuri Bey için bizim kasabalı çok haksız bir yargıya varmıştır:

"Kuşadası'nı görmeden övmüş; ezbere yazarlık olmaz!"

Bu konuda kaç kişiyle tartışmışımdır. Nuh dediler, Peygamber demediler. Bir de kasabalının anlaşılmaz bir çekememezliği vardır Kuşadası için: Kuşadası'nda neden deniz var da bizim kasabada yok! Neyse bu çekememezliğin, konunun tartışılır bir yanı yok elbette... Bir özlem, bir güzel düş diyelim geçelim... Bir zamanlar bizim kasabalıyı son derece kızdıran, kıskançlıktan deli divane eden bir haber ortaya attı: 'Efendim, İzmir Limanı Avrupa limanlarına uzak düştüğünden, Devlet-i Cumhuriye'miz, Aydın Demiryolu'nu Kuşadası'ndan geçirecek. Bütün yük gemileri bu limana gelerek, Ege Bölgesi'nin mallarını dış ülkelere satmak için bu Kuşadası Limanı'ndan yükleyecek. Kuşadası büyük bir liman kendi olup, İzmir'i de geçecek!' Allah Allah! Bu haber için bütün kasabamız ayağa kalkmıştı. Hemen planlar, projeler ortaya atılmaya başlandı: Kuşadası'nın

altındaki Kara Ova'dan, denizden bir kanal açıyor, bu kanalı Söke Çayı'ndan geçirip Menderes'in döküldüğü yerde denize bağlıyorduk. Gemiler gelip bizim kasabaya demir atacak, Aydın Bölgesi'nin üzümünü, incirini; Balat Ovası'nın tahılını, yabancı ülkelere satılan bütün malımızı, bizim limandan yükleyecekti! Kasabalımızın bu işgüzarlığına, bu hayal gücüne, diyelim bu kıskançlığına pes doğrusu! Bu iş olası değildi ya; neyseki Kuşadası takımıyla yaptığımız futbol maçlarında, onlara bol bol gol atıp, karnımızın şişini indiriyorduk. Kasabamızın futbol takımı öyle yabana atılır bir takım değildi ha... 'Taşlı mezarlıkta top oynuyor, çalışıyorduk ama, iki yıl önce Aydın Vilayeti Şampiyonu olarak, 'Garbi Anadolu Şampiyonu' olaraktan Türkiye Birinciliği seçmelerine katıldık...

Bütün bu düşünceler, iyiydi hoştu ya, şu sıra karanlığın bastığı köyümde, şu kahvenin içinde beni oyalayamıyordu. Menderes'in taşacağı haberi, sanki köyümüzü bir ölüm sessizliğine boğmuştu. Hüseyin'in şu lüks lambasıyla aydınlanan kahvesinin isli duvarlarına gözler dikilmişti. Herkesin telaşı, heyecanı yatışmış gibi görünüyordu, kazaya rıza gösterilir gibi bir hal vardı ortalıkta. Yeşil ekinlerimiz gitti gider; herkes sakin, sessiz. Menderes'in kudurmasını bekliyordu.

Az da olsa bir umudumuz vardı. Yarıntılar dayanır, sular yarıntıları belki de aşamazdı. Bu konu kahvenin içinde konuşulurken, Emin'in yerine muhtar olan Ali Mehmet, –daha önce de hep muhtardı– iri gövdesiyle birden ayağa kalktı kahvenin içinde. Ortalığı basan cıgara dumanının sisini, iki elini havada sallayarak kovaladı, dağıttı.

"Burada oturup Menderes'e teslim mi olacağız? Gidip koca yarıntının yanında bulunalım bari!" dedi.

Millet bu sözü bekliyormuş, hemen ayaklandık. Zaten başka bir çaremiz yoktu. Önce evine koşan köylü, çok geçmeden elinde çapa, kürek, eski çuvallarla döndü geldi. Kahveci Hüseyin, tezgâhın altından rüzgârda sönmeyen fenerleri çıkardı, yaktı. Bunlardan birini alıp, en önden Bekir yürüdü. Aramızda, köyümüzün öğretmeni de vardı; köyün bütün erkekleri, bir savaşa gidercesine yola çıktık. Hurşit,

"İş olacağına varacak ya, yine de elimizden geleni yapalım!" diye söylendi. Sanki ölecek bir hastadan söz ediyordu. İçimden, 'Elinden ne gelir ki... Elinden geleni yaptın, rahmetlinin başının ucundan doktorları, hacıları, hocaları eksik etmedin!' diye söylenmekten kendimi alamadım.

Sabahtan beri açıp açıp kapayan hava, şu gecenin saatinin onuna doğru iyice bulutlanmış, yağmur çiseliyordu. Az sonra uzaktan, Menderes karanlığın içinde gökteki samanyolu gibi parlamaya, görünmeye başladı. Irmağa bu aydınlığın nereden geldiğine bir türlü akıl erdiremedim.

Kalabalığın içinden bir ses yükseldi:

"Bre ne Menderes'in ucu bucağı bellidir, ne de yarıntıların... Hangisinin çaresine bakacağız?"

Bir başka ses karşılık verdi:

"Bütün yarıntıları Allah'a bırakır, suların en çok yüklendiği dirseği tutarız!"

Menderes'in dirsek çevirdiği yere, koca yarıntıya varmak için de bir saat daha yürüdük. Vardığımızda Mühendis Bekir, yarıntının üstüne çıktı, tırmandı; oradan bize seslendi:

"Allah kahretsin! Hesapta yanıldık. Çineçayı birden taşmış olacak ki, sular buraya sandığımızdan üç saat önce gelmeye başlamış..."

Hepimiz soluğu yarıntının üstünde aldık. Ali Mehmet, elinde fener, boydan boya, aşağı yukarı gitti geldi sulara bakarak,

"Aman kızanlar!" dedi, "Bu gidenlerde durmaya gelmez. Sular öyle yüklü ki, hani bu yarıntı bir patlarsa, değil elimizdeki çuvallarla, kazma küreklerle, dünyanın çuvalını, kazma küreğini bir araya getirsek, açılacak gediği kapatamayız..."

Bekir,

"Durun hele bakalım..." diyordu ki, yukarıdan, elli metre öteden, eli fenerli birisi, boğuk bir sesle bağırdı:

"Hey! Sular gedik bulmuş!"

O tarafa koştuk. Millet, kazma, küreğe sarıldı. Yarıntıdan tarlalara su sızan yerlere toprak doldurmaya, çuvallara toprak doldurup gedikleri tıkamaya başladık. Kendimizi yitirmiş koşuşuyor, çalışıyorduk. Bu sefer de elindeki fenerin ışığında yarıntının dibinden kaynayan suyu, Bekir görüverdi. Kaynayan su,

kocaman bir çukur açmıştı. Feneri elinden bırakıp, kendisini suyun içine, çukura atıverdi Bekir.

"Bana toprak dolu bir çuval getirin!" diye bağırdı.

Yağmurda iyice bastırmış, yağmaya başlamıştı. Bu sırada Jandarma Ali Çavuş'un sesini duyduk. Karanlığın içinde bize bağırıyordu:

"Hey! Yukarıdan telefon ettiler! Sular iyice ortalığı basmış! Yarıntıları tutmak para etmez gayri! Kaçın!"

Mezarlıktan dönen cenaze alayı gibi köye döndük. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Evlerimize dağıldık. Ben de sabaha kadar, ortağım Recep'in evindeki yatağımda, sağa sola döndüm durdum.

Bekir'in Encamı (2)

Köyden kasabaya sandalla geçmek güç oldu. Üç gün suların hızının kesilmesini beklemek gerekti. Böyle taşkın gelip, ova deniz olunca, Akçakaya Gölü'ndeki altı düz, birkaç avcı sandalı, önce sudan kaçamayan ovadaki milleti ağaçlardan toparlar, sonra da köyle kasaba arasında yolcu taşımaya başlar. Avcı Arif de kimselere sezdirmeden göldeki kayığını kenara çekip bir ay önceden ziftlemiş,

"Ben bu işin yıllardır içindeyim, inceliğini bilirim. Menderes'in taşacağını iki ay öcneden yağmurun yağışından anladım. Hemen hazırlığa giriştim. Gerçi böyle para kazanmak adamın ağırına gidiyor ama..." diye söyleniyordu. İşte böyle, söylene söylene beni kasabaya getirdi; Doktor Reşat'ı alıp köye götürdü. Taşkının geldiği gece, Mühendis, suların içine dalmış, yağmurda da iyice ıslanmıştı. Zaten hastaydı. Şimdi de Muhtar Ali Mehmet'in evinde, ateşler içinde yatıyordu. Ben doktorluktan anlamam ama bunun her zamanki sıtma nöbeti olmadığını hemen kestirdim. Hüseyin'in kahvèsinden Bekir'i bir battaniyenin içinde Muhtar'la birlikte, daha birkaç kişi Muhtar'ın evine taşıdık. Bekir'in ağzını bıçak açmıyordu. Ali Mehmet de,

"Deli mi bu adam yahu! Kahve köşesinde buna kim bakacak?" diye durmadan söyleniyordu.

Doktor Reşat'a hiç haber etmedim. Duysa Bekir'in hastalığını, ova derya olmuş, taşkından köye geçilemez gibi lafları dinlemez, yüzer gelirdi kasabadan köye vallahi! Çaresiz, sandalla geçebilmeyi bekledik...

Köyden ayrılmadan önce, Bekir'in yanına gittim. Biraz iyice görünüyordu.

"Hemen Reşat'ı sana yollayacağım, ben de yarın gelirim..." dedim. Bekir durgun, hastalığına karşın içi gülümsemeye çalışan gözlerini bana kaldırdı; sakin bir sesle,

"Babama da haber ver, gelsin!" dedi. Adresi söyledi, hemen yazdım.

Kasabaya gelince hemen Reşat'a koştum. Onu köye yolcu ettikten sonra bu sefer de postaneye gidip Bekir'in babasına tel çektim. Doktor köye gidince karısı bize geldi. Annem, karım, Doktor'un karısı bir araya gelince, bizim evde kıyamet koptu. Meğer Bekir'in ne çok seveni varmış! Benim sıkıntım, heyecanım, korkum da onlardan aşağı kalmıyordu ki...

Akşama doğru Avcı Arif birkaç yolcu ile yeniden geldi. Reşat reçete yazmış Bekir için, Sıtkı'yla eczaneye koşturduk. İlaçları kayığa yetiştirdik. Biz de yerimizde duramıyoruz, kayığa atlayıp köye, Bekir'in yanına gideceğiz; ama çaresiz, yarını, Bekir'in trenden çıkacak babasını beklemek zorundayız.

İstasyona vardığımızda, kasabamızın ünlü rüzgârı, 'Söke örüzgeri' hızını artırdı. Fersiz lambalar, çıplak kavak ağaçlarının tepelerinde ıslık çalarak, birer kırbaç gibi sallanan dallarını, istasyonun geniş alanını pembeye boyamıştı. Bekleme salonunun kapısı arkasına sinmiş, yalınayak başıkabak birkaç çocuk, trenden çıkacakların eşyasını taşımak için bekleşiyordu. Bekleme salonu soğuk olduğundan oturmadık, İstasyon Kahvesi'ne geçtik. Canımız sıkkın olduğundan orada da duramadık. Peronda bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladık. Sıtkı, saatine bakarak söylendi:

"On dakika var."

"Eğer bizim Nazif Kaptan zamanında gelebilirse..." karşılığını verdim.

Yazın bu on dokuz kırk treninin gelişi, her gün istasyonu bayram yerine çevirir: Genç kızlar süslenir, delikanlılar işten çıkar, istasyona bu treni karşılamaya koşar. Hele istasyonun karşısındaki bostanlar parka dönüştürüldükten sonra; buraları, istasyon, bir seyirlik oldu. Parka dikilen ağaçlar; çamlar, kavaklar, okaliptüsler tamam oğlumun yaşında, dört yaşındadır. Akşamları parkta dolaşan halk, Nazif Kaptan'ın iki kilometre uzaktan çaldığı düdüğe koşar. Zaten İstasyon Kahvesi yükünü çoktan almıştır. Tren yaklaştıkça da kaynaşma, heyecan artar, durana dek devam eder.

Bizim kasaba çıkmaz hattır. Yirmi beşkilometre uzaktan geçen Aydın Demiryolu'na bağlıdır. Nazif Kaptan'ımız, kendisine teslim edilen yaşlı lokomotifi, üç yolcu vagonuyla günde birkaç sefer yaparak Ortaklar İstasyonu'ndan gelip geçen büyük ekspresleri karşılar, yolcu yetiştirir. Sırasına göre bu vagonlara yük vagonları da eklenir. Arada bir de, mevsimine göre, kasabamızın sattığı malları, tahılı Ortaklar'a götürmesi için yük vagonları takılır lokomotife...

On dokuz kırk treninden öyle çok yolcu inmez. Aydın'a iş için giden birkaç esnaf, ara istasyonlardan binen birkaç köylü gelir; tren durunca inerler. Piyasaya çıkan kasabalı hayatından memnun, tren durduktan sonra evlerine dağılır.

Nazif Kaptan'ın başı asıl, yok katarını çekerken, ya da yolcu vagonlarına yük vagonlarını eklediği zamanlar derttedir. Dolu vagonları götürürken hiç sıkıntı çekmez de, boşları getirirken, kasabamıza beş kilometre uzaklıktaki yokuşu bazı zaman çıkamaz. Yaşlı lokomotif soluk soluğa çakılır kalır. Kaptan da makasçıya bağırır:

"Ulan Hasan! Kes vagonların yarısını!"

İşte böyle zamanlarda Nazif kasabaya geldikten sonra, lokomotifle, kalan vagonları alıp gelmek için, beş kilometre geriye dönmek zorunda kalır. Biz istasyonda bekleşen kasabalı da haksız yere Kaptan'ı alaya alırız. Nazif Kaptan'a herkes takılır. O da, bize küfürü basa basa, suçlu yaşlı lokomotifin düdüğünü, bizim inadımıza öttüre öttüre çeker gider yolda kalan vagonları almak için...

Kış gelince, bu şakalar, bu eğlence biter. On dokuz kırk trenini beklemek adamı öldürür. Hele şu sırada olduğu gibi gelecek yolcusu, biz bekleyenleri gibi dertliyse, beklemek gerçekten çok sıkıntılı olur...

Sabrımız tükenmişti ki, Nazif Kaptan'ın gamlı gamlı öttürdüğü lokomotifin düdüğü duyuldu. Ses, karanlıkları delip bize ulaştığında, Sıtkı'ya,

"Nasıl tanıyacağız?" diye sordum.

"Kolay" diye söylendi, "Trenden başkaca kaç kişi inecek ki..."

Bu sırada karanlıkların içinde bir göz parladı, büyüdü büyüdü, fenerinden sonra lokomotifin önce gürültüsü, sonra da kendisi bize yaklaştı. Makine homurdanarak, dişlerini gıcırdatarak istasyona girdi. Sıtkı'nın dediği gibi, vagonlardan hemen hemen kimse çıkmadı. En sondaki vagondan yaşlı bir adam indi. Yanında da bir genç kızın bulunduğunu fark ettik. Şaşkın, endişeli, iki yakalarına bakınıyorlardı. Sıtkı kolumdan çekti. Onlara yaklaştık. Biz yaklaşana değin onlar da lambanın ışığına girdiler. Yaşlı adamın beyaz sakalı, genç kızın yüzü bembeleşti ışıkta. Sıtkı biraz daha yaklaşarak sordu:

"Siz, Bekir'in babası olacaksınız?"

"Evet oğlum!"

"Hoş geldiniz!" diye büsbütün yaklaştık.

Sıtkı genç kızın elinden büyükçe çantayı aldı. Bekir'in babası bir süre ikimizin de yüzüne korkulu gözlerle baktı. Bir şeyler söylemek isteği anlaşılıyordu; ne ki sormaya cesaret edemiyordu galiba. Biz kendimizi tanıttık. Genç kız dayanamadı. Birden kolumdan tutarak beni durdurdu. Karanlığın içinde gözleri korkuyla parıldıyordu; sesi titreyerek sordu:

"Nasıl?"

İyimser görünmeye çalıştım; yutkunarak karşılık verebildim.

"İyi... İyi... Merak edilecek bir şeyi yok..."

İstasyondan çıkmış, parkın üstündeki Aydın Caddesi'nden yürüyorduk. Bekir'in babasının da, genç kızın da bizden bir şeyler sormak için yanış tutuştuklarını hissediyordum. Bir çift söz etmem gerekiyordu teselli için; ama bir türlü ne diyeceğimi bilemiyordum. Sıtkı bambaşka bir söz etti:

"Kasabamız bu saatlerde sessizdir..."

Bu sözlere kimse karşılık vermedi. Sonra da bizim eve gelinceye dek kimse konuşmadı.

Kapıyı Gülfidan açtı. Daha doğrusu, bizi kapının arkasında bekliyormuş.

"Karım!" dedim. Bekir'in babası,

"Maşallah hanım kızım..." diye mırıldandı.

Kim olduğunu bilemediğim genç kızın gözlerinin içinde bir an için ışıklar yanıp söndü. Bu kez Gülfidan'ın kendilerine bir şeyler söylemesini beklediler. O da ne diyeceğini bilemeyince,

her ikisi de sofaya şaşkın gözlerle iki yakalarına, oda kapılarına bakmaya başladılar. Kız başına, çenesinin altından bağladığı eşarbı çıkarırken sordu:

"Nerede?"

Bu soruya kim karşılık verecek diye Sıtkı, Gülfidan, ben, birbirimizin yüzüne baktık kaldık. Kendimi toparlayıp hemen söze girişti:

"Şoför İsmail'e söyledim. Yarın erkenden gelip bizi alacak, sandala bineceğimiz yere götürecek. Sandalla karşıya, köye geçeceğiz; Bekir'in yanına gideceğiz."

Hani biri çıksa da, 'laf söyledi balkabağı!' dese yeri. Benim bu sözlerimden bu yabancılar ne anlardı ki! Kendilerini avutmak için böyle masal uydurduğumu sandılar. Bekir'in babasının dizlerinin bağı çözüldü. Oracığa, bir iskemleye çöküverdi. Genç kız, önce yaşlarla parlayan gözlerini bize çevirmek istemedi. Sonra gözlerinden şıpır şıpır, yanaklarına yaşlar indi. Karım yemin billah ederek teselliye çalıştı. Bu ana değin bir köşede sessiz duran Reşat'ın karısı Mediha, ne yapacağını şaşırdı. Kırk yıldır tanırmış gibi, koşup kızın boynuna sarıldı. Sonra onu oturma odasına götürdü. Sıtkı da yaşlı adama, Bekir'in hasta olduğunu, ama hastalığının önemsiz olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Ne ki, bir türlü inandıramıyorduk. Hani hakları da yok değildi: Bizim memlekette telgraf, ya bayram tebriği, ya da kara haber için çekilir... Onları ancak annemin güven veren yüzü, hali, sözleri yatıştırabildi.

Heyecan yatıştıktan sonra Sıtkı'nın da dili çözüldü. Onun bu denli tumturaklı konuştuğunu hiç duymamıştım. Gülfidan ne de olsa akıllıdır. Sıtkı'yı da yemeğe alıkoydu. Buna çok sevindim. Yoksa tek başıma ne yapardım? Ne ki sofraya oturduğumuzda, annemin özene bezene yaptığı tarhana çorbası, kimsenin boğazından geçmedi; kaşıklar parmakların arasında sıkıştı kaldı.

Gittikçe hızını artıran rüzgâr, bahçemizdeki kavağın çıplak dallarında ıslıklar çalıyordu. Cihannümanın pencerelerinden birinin kanadı çarpmaya başladı. Bunu fırsat bilerek yukarıya kaçtım. Kanadı kapadıktan sonra bir süre kendime gelmek için karanlık odada oturdum.

Ne kavaktaki rüzgârın yönünü gösteren oku, ne de bulutları düşünmeye gerek kalmıştı artık... iş olacağına vardı: Menderes taştı. Yağmur hâlâ yağıyor... Reşat, Bekir'i kurtarabilecek mi?

Sular ilk günlerdeki hızını yitirmişti. Şimdi ova, Samsun Dağları ile Beşparmak Dağları'nın arasında büyük bir körfezi andırıyordu. Bu deryanın içinde Menderes, suçlu, kabahatli olduğu için kendisini göstermiyordu, yitmişti ortadan...

Sabah erkenden karım, Bekir'in babasıyla birlikte gelen genç kızın akrabadan olduğunu, Bekir'le nişanlı sayıldığını öğrendiğini anlattı. Bekir taşkından önce bana aşktan biraz söz etmişti. Ne var ki bu denli ciddi olduğunu bilmiyordum. Ovayı basan su, her ne kadar durulmuş görünüyorsa da, kasabadan köye bu suyu, dibi düz bir sandalla geçmek önemli bir sorundu. Genç kızın Bekir'i görmeye gitmesini engellemek büyük haksızlık olurdu. Ne ki akıntıların çok hızlı olduğu yerlerden bu kızı geçirmek, Bekir'e götürmek, bana tehlikeli göründü. Haydi Bekir'in babası, yaşlılığına karşın ne de olsa erkekti.

Onları sabah karanlığında, aşağıdaki sofada beni bekler buldum. Kızdan rica ettim:

"Bekir'i birkaç gün burada bekleyemez misiniz? Birkaç güne değin sular çekilir, Bekir kendisini toparlar, buraya gelebilecek gücü kendisinde bulur. Sizin sandalla karşıya geçmeniz biraz güç olacak..."

Ne ki kız inatçı:

"Hayır" dedi, "Ben de sizinle geliyorum."

Hakkı da yok değildi. Fazla ısrar etme sorumluluğunu üzerime alamadım. Bekir'in durumunun umutsuzluğa dönüştüğünü biliyordum. Bunu aklıma getirmemeye çalışıyor, Bekir'den hep bir yabancıymış gibi söz etmeye uğraşıyordum. Ne ki içim gidiyor, üzüntüden, çaresizlikten, çoğu zaman kendimi tutamayarak, oturup ağlayasım geliyordu.

Ben böyle olduktan sonra, babayla genç kızın hali tartışılmazdı elbette. Bu sırada Sıtkı da kapıda göründü:

"Ben de sizinle geliyorum..." dedi.

Onu kıramazdım, elbette gelecekti, götürecektim. Allah korusun, Bekir'e bir hal olacak olursa, Sıtkı son kez göreme-

diğinden ötürü beni hiçbir zaman bağışlamazdı. Hem yolda, köyde bana yardımcı olurdu.

Çok beklemedik, İsmail de Pat Pat-ı Bahri ile geldi, kapının önünde durdu. Suların bugünkü durumuna göre, kasabanın on kilometre doğusundaki bir köyde bizi bekleyen Arif'in sandalına götürecekti. Bu köyden sandala binilirse, akıntılar kolaylıkla sandalı karşıya atardı.

Yola çıktığımızda kimsenin konuşacak hali yoktu. Ortalığı bir kış güneşi aydınlatmaya başlamıştı. Geceki fırtına durmuştu. İsmail, ortalıktaki sıkıcı havayı dağıtmak için kendince birtakım anlatacak konular buluyordu. Her söze başlayışında, 'Affedersin hemşire...' diye genç kızdan izin alarak; 'Kusura kalma baba, sözüm meclisten ırak...' diye Bekir'in babasından izin dileyerek konuşuyordu. Sonra da arabanın her sarsılmasında Belediye Başkanı'na kibarca (!) sövüp sayıyordu. Zaten bana da kasabanın çarşısındaki yeni bir yapının yol üstüne yıkılan taşlarının arasından geçerken,

"Sen de Belediye Meclisi'nde üye olacaksın!" diye çıkışmıştı.

Bekir'in nişanlısı olduğunu öğrendiğim genç kız, Bekir'e kavuşacağının sevincinden mi, yoksa bize karşı surat asmanın yakışıksız olduğunu düşündüğünden mi, kendisini zorlayıp konuştu:

"Kasabanız pek tenha!"

Ben, 'kışları böyle olur...' karşılığını vermeye hazırlanıyordum ki, İsmail birdenbire atıldı:

"Memleket memleket değil hanım hemşire, lakin düştük bir kere!"

Bekir'in babası, istemeye istemeye gülümsedi. Güzel güzel yol alan Pat Pat-ı Bahri bu sırada birdenbire duruverdi. Bir süre tekerleklerin üzerinde kayıp gittik. Hepimizi bir telâş, bir heyecan aldı. İsmail hiçbir şey olmamış gibi sakin, yerinden indi. Okkalı bir küfür basarak, kapağını açtı, motoru kucaklamaya başladı. Altından girdi, üstünden çıktı. Sonunda motorun bir yerini sökmeye başladı.

Sıtkı seslendi:

"Umut var mı İsmail, yoksa tabanları yağlayalım mı?"

İsmail,

"Otur oturduğun yerde Hoca'm" dedi, "Biz bu mübareğin böyle cilvelerini çok gördük..."

Sonra biraz düşündü. Ellerini üstüpüyle silerek bize yaklaştı. Başını arabanın içine uzatarak genç kıza,

"Hanım Abla" diye sordu, "Büyükçe bir sedef düğmen var mı?"

Kız şaşırdı. Bekir'in babası,

"Düğme istiyor Fatma..." diye söylendi.

Sonunda adının Fatma olduğunu öğrendiğim genç kız, paltosunun önünü açtı. Yün ceketindeki bir sıra düğmeyi gösterdi:

"Bu büyüklükte olur mu?"

İsmail koparılan düğmeyi aldı gitti. Sıtkı yine takıldı:

"Şimdi Pat Pat-ı Bahri'yle düğme mi oynayacağız?"

"Ne yapalım, külüstürün canı istedi..."

İsmail düğmeyi bir yerlere yerleştirdi. Söktüğü aletleri taktı takıştırdı. Sonra da kolu birkaç kere çevirince, motor ateşlendi. Hepimiz düğmeyle bu motor tamirini hayretler içinde seyrettik. İsmail de bizi büsbütün merakta bırakmak için olacak, hiçbir açıklama yapmadı.

Sandala bineceğimiz köye gelince, kahvenin önünde bizi, Arif karşıladı. Dosdoğru gidip kayığa yerleştik. Menderes'in eski yatağı dolmuştu. Selçuklular'dan kalma büyük Taşköprü, suların ortasında uzun bir ada gibi kalmıştı. Ortamıza Fatma'yı aldık. Onun yanına Bekir'in babasını oturttuk. Sıtkı ile ben, denge bozulmasın diye karşılıklı yerleştik. Arif küreklere yapıştı ama çok dikkatli çekiyordu. Gözlerini aça aça suların akıntısına dikkat ediyor, bazı yerlerde kestirmeden gidecekken, suyun üstünde tepeleri görünen ağaçların etrafından dolaşıyordu. Suların ortasında ilerledikçe Fatma'nın gözleri büyüyor, bulanık sularda yüzen odun, çalı çırpı sandala çarptıkça, Bekir'in babasının koluna sımsıkı yapışıyordu. Yaşlı adam sordu:

"Nehir nerede?"

Bu soruya Arif karşılık verdi:

"Beyim şimdi o görünmez, deryanın içinde yitmiştir..."

Baba mırıldandı:

"Oğlumun hakkı var galiba... Bu Nuh Tufanı gibi bir şey... Nasıl başa çıkılır?"

İlk gönderdiğimizde eczanede bulunamayan, sonradan acele vilayetten getirttiğimiz ilaçları, kucağımda sıkı sıkı tutuyordum. Aldırmaz görünmek için bir cıgara yaktım dikkatle, bir de Sıtkı'ya uzattım. Fatma sık sık korkuyla kara gözlerini bize dikiyordu. Hani biraz da bize kinli bakıyormuş gibime geldi... Baba'ya gelince cıgarasını oldukça güç yakmıştım kayığın dengesini bozmadan. O cıgarasını dudaklarının arasında tutuyor, dalgın dalgın bulanık sulara bakıyordu. Sıtkı laf etmiş olmak için,

"Senin tarlanın yerini bulabilir misin?" diye sordu.

Şöyle dikkatle bakındım. Suların üzerinde top top yüzen karıngeçlerin ovadaki yerlerini birer birer bilirim. Ta uzakta, suların üzerinde bir çalı yığını gibi görünen, yan yana üç ağacı göstererek,

"Şu karıngeçler, benim tarlamın içindedir..." dedim.

Fatma ile yaşlı Baba da gösterdiğim yere başlarını istemeye istemeye çevirdiler, baktılar. Bana öyle geldi ki, Bekir'in başına ne geldiyse hep bu benim tarlam yüzünden gelmiş gibi düşünüyorlardı. Şaşkına döndüm...

Bekir'in Encamı (Son)

Sandaldan kıyıya, batan bir gemiden canını güç kurtaran insanlar gibi çıktık. Köyün içi yaş yaş, köyün içi sessizdi. Köy acılıydı. Basık, beyaz badanalı evler, bacalarından çıkardıkları dumanlarla, loş bir alana çömelmiş, cigara içen karanlık yüzlü insanlara benziyordu.

Yavaş yavaş Bekir'in hasta yattığı Ali Mehmet'in evine doğru yürüyorduk. Köy Meydanı'ndan geçerken, kahvenin isli camlarından birtakım insanlar bize baktı. Bu bir bir tanıdığım gözler, saçlı, sakallı başlar, şu anda bana o denli yabancı geldi ki...

Evin avlusundan geçtikten sonra, üç basamak merdivenle ayazlığa çıktık. Buraya açılan üç kapıdan birisini Ali Mehmet'in karısı yavaşça açtı: Oda oldukça karanlıktı. Sağ köşede yanan ocağın başında Doktor Reşat bir minderin üzerinde gözlerini alevlere dikmiş oturuyordu. Sol köşede, iki ayak merdivenle çıkılan yerde, serilmiş geniş bir yatağın içinde Bekir yatıyordu. Odanın loşluğuna gözlerimiz alışıncaya kadar, onun yorgandan biraz dışarı çıkan başını, yüzünü seçemedik. Doktor hemen doğruldu, bize bir 'susun!' işareti yaptı. Fatma oracığa, ocağın solundaki sedirin üstüne çökerek, büyüyen gözlerle, Bekir'in yavaş yavaş seçebildiği yüzüne, kapalı gözlerine inen saçlarına bakmaya başladı. Bu anda Bekir'in süzülen, eriyen yüzünden çok, genç kızın yüzü beni korkuttu: Dudaklarındaki kan çekilmişti. Gözlerinde toplanan, taşmak üzere olan yaşlar, ocaktan yansıyan kızıl ışıklarla parlıyordu.

Bekir'in babası, ağır ağır oğlunun yanına doğru yürüdü. Başucuna oturarak ona dikkatle bakmaya başladı. Dün akşam trenden indiğinden beri yüzünün anlamı değişmişti; daha doğrusu yüzünden ne düşündüğü anlaşılmıyordu.

Sıtkı Daloğlu, kapının yanında duruyordu. Sonra hıçkırıklarını artık tutamayan genç kıza yaklaştı: "Sakin olunuz kar-

deşim... Sakin olunuz kardeşim!" diye onu teselliye uğraştı. Ne ki Fatma, gittikçe kendini sinirden yitiriyordu. Her yanını bir titreme almıştı. Ali Mehmet'in karısı, kucaklarcasına alıp odadan çıkarmak zorunda kaldı. Bu gürültüden biraz gözlerini açan Bekir, karşısında oturan, dikkatle yüzüne bakan babasının gözleriyle karşılaştı. Düğmesi çevrilen bir lamba gibi gözlerini ışık bürüdü. Yaşlı adam,

"Geçmiş olsun oğlum!" diye mırıldandı.

Bekir hiç ummadığım, tok bir sesle konuştu:

"Menderes yine taştı baba!"

"Sağlık olsun oğlum..."

Bu sırada getirdiğimiz ilaçları hazırlayan, ocağın başında iğneleri kaynatan Doktor Reşat seslendi:

"Konuşturmayın Bekir'i..."

Doktor'un yanındaydım; ona yardım ediyordum. Daha önce gönderdiğimiz ilaçların, yeni getirdiklerimizin bir yararı olacağını umuyordum. Hele böyle Bekir'i konuşur görünce çok umutlandım. Doktor'a bir ara sorma fırsatı buldum. Ne var ki Reşat,

"Bu geceyi atlatabilse..." demekle yetindi.

Beride Bekir,

"Menderes... Yarıntılar..." diye sayıklar gibi, yeniden babasına bir şeyler anlatmak istiyordu. Sıtkı onu konuşturmamak için,

"Sen" dedi, "iyi olmaya bak, her şey düzelir Bekir... Menderes taştı artık; ne yapalım, şimdilik hiçbir çaremiz yok!"

Bu sözler üzerine hasta büyük bir gayretle kalkmak, doğrulmak istedi. Sesinden bayağı korktuk:

"Evet" dedi, "Çakıcı Efe gibi dağa çıkmaktan başka çare yok!"

Doktor dayanamadı; Sıtkı ile beni kapı dışarı etti. İçerde oturduğu yerde yaşlı baba kaldı.

Geceyi sıkıntılı geçirdik: Ali Mehmet ocağın başına bağdaş kurmuş oturmuştu. Elindeki değnekle sık sık odunları dürtüyor, durmadan cigara içiyordu. Sıtkı'yla ocağın karşısındaki tahta döşeli bir yeri, yarı yarıya bölüşerek uzanmıştık. Kimse uyuyamıyordu.

Hastanın odasında yalnız Doktor Reşat'la, geldiğinden beri oturduğu yerden kıpırdamayan, Bekir'in başucundan ayrılmayan babası vardı. Arasıra Reşat yanımıza geliyor, hemen hiç konuşmadan, bir cigara içip gidiyordu.

Ali Mehmet'in karısı ile, Bekir'in gözünü, sabahtan beri şöyle açabilip göremediği Fatma, mutfaktaydılar. Uzandığım yerden onların da uyumadığını, konuşmalarından anlıyordum: Fatma fısıltı halinde sızlanıyordu. Neler söylediğini açık olarak anlayamıyordum. Zaman zaman Ali Mehmet'in karısı yüksek sesle onu teselliye çalışıyordu:

"De kız sen de! Hayırlı olur... Allah büyüktür!"

Ne ki Fatma'nın yine mırıl mırıl, üzüntülü bir sesle ona karşılık verdiğini duyuyordum.

Ocağın üstünde tik taklarla işleyen, tepesine külâh gibi bir zil geçmiş saate, Ali Mehmet bir süre pos bıyıklarını çekiştire çekiştire baktıktan sonra,

"Şeytan görsün yüzünü!" diye söylendi.

Sıtkı sordu:

"Kimin Ali Mehmet?"

Ali Mehmet ocağın ateşleri içine doğru okkalı bir tükrük attı:

"Sen de dünyanın Hoca'm, ben diyeyim insanların..."

Yeniden uzun bir sessizlik oldu. Doktor ha şimdi yanımıza gelecek, ha şimdi yanımıza gelecek diye beklerken, içim biraz geçivermiş. Ne kadar uyudum bilemiyorum; Sıtkı beni sarsarak uyandırdı. Kalkıp arkasına düştüm. Ayazlıktan geçerken ortalığın ağardığını fark ettim. Köyün yaşlık içinde yüzen çirkin görünüşü, üzerinden karanlığı atmak istemiyor gibi uyuşuktu.

Bekir'in yattığı odaya girdiğimde, babasının dünkü oturduğu yerden kıpırdamadığını gördüm. umut etmediğim bir görüntü karşısındaydım: Hasta gözlerini açmış, bütün tehlikeyi atlatmış görünüyordu. Yüzüne bile renk gelmişti. Durgun, fakat yorgun gözleri, başucuna toplanan bizlerin üzerinde sakin sakin dolaşıyordu.

Bu sırada dünden beri ağlaya ağlaya birdenbire eriyiveren Fatma, kapıdan girdi. Arkasında Doktor vardı. Kızın yüzü bembeyaz kesilmiş, dudaklarının rengi uçmuş, kıpkırmızı gözçanaklarında artık yaş yoktu. Bekir'e doğru yürüdü. Ona gözlerini

çeviren hastanın telaşlanacağını, heyecanlanacağını sandım. Hiç de öyle olmadı. Bekir yanı başına çöken kıza, sakin sakin öylece bir süre baktı, sonra:

"Sen de burada mısın Fatma?" diye mırıldandı.

Bir süre daha birbirlerine sevgi dolu gözlerle baktılar. Bu anda genç hastanın gözlerinden sarı yanaklarındaki uzamış sakallarının üzerine birkaç damla yaş indi. Genç kız birden kendisini yitirerek onun göğsüne doğru düştü. Bekir sevdiğini bir an kollarının arasında sıktı; sonra gücü yetmedi, kolları gevşedi. Fatma'yı Ali Mehmet'in karısıyla kucaklayıp odadan çıkardık. Mutfakta kendisine gelmesi için iyice uğraştık.

Yeniden Mühendis Bekir'in başucuna döndüğüm zaman, Reşat'la Sıtkı'yı ayak ucuna diz çökmüş buldum. Bekir babasına bir şeyler anlatıyordu. Biraz önceki olayı, Fatma'yı unutmuş gibiydi. Babasına anlattıklarını bizim de dinlememizi istedi; sesi açılmış, gözlerinin içine bir ışık gelmişti.

"Büyükannemin saatini hatırlıyor musun baba? Ben çok küçüktüm ama, hiç unutamam. Odasında konsolun üstünde dururdu. Bu saat, kendisini hiç göremediğim, yıllarca önce ölen dedemin ona armağanıydı. Bu saat çat pat güç bela işlerdi. Yaşını pek iyi bilemeyeceğim ama, ben diyeyim yetmiş, siz deyin yüz! Sonra bu saat, şakadan da çok hoşlanırdı. Yaşlılıktan olacak, sık sık uykusu gelir uyur, birdenbire karnının acıktığı da olurdu. Büyükanneciğim onu günde iki üç kez kurar, işleyişini büyük bir dikkatle izlerdi. İşte çocukluğumun en büyük eğlencelerinden biri de, büyükannemin bu saatiyle uğraşmaktı: Büyükannem bahçede, mutfakta, komşuda, nerede olursa olsun, her aklıma estikçe koşar, ona saatinin durduğunu haber verirdim. O zaman büyükanneciğimi görmeli! Bu haber ona, dedemin ölüm haberi kadar dokunurdu; telaşla koşar, saatin imdadına yetişirdi..."

Bekir başını bize çevirerek baktı. Biraz dinlendi, yeniden konuşmaya başladı:

"Babam sık sık annesine yeni saatler alırdı. Ne ki hiçbiri işleme olanağı bulamazdı. Büyükannem bu saatlerin düşmanıydı. Ona bir türlü dedemden kalma saatin artık eskimiş olduğunu anlatamazdık. Bir gün yaşıma başıma bakmadan bunu

isbat etmeye kalkıştığımda, gözlerinden yaşlar dökülüverdi. Büyükannemin saati, işlemeli, sedef kakmalı bir bibloydu. En büyük özelliklerinden biri de, kendisine dikkat, özen gösterilirse, günde bir saatten fazla geri kalmamasıydı..."

Babası içini çekerek mırıldandı:

"Üzme kendini Bekir, bu saat şimdi işlemiyor, ne ki bir anı olarak saklıyoruz..."

Doktor,

"Bekir" dedi, "bu saat hikâyesini ömrüm oldukça unutmayacağım... Şimdi sen kendini yorma."

Bekir hepimizin yüzüne ayrı ayrı dikkatle baktı. Bana,

"Ne kadar tohum yitirdin?" diye sordu.

"Ne yapalım, üzülme Bekir'ciğim..." karşılığını verdim.

Sıtkı dayanamadı:

"Bu saat hikâyesi Bekir, benim öğretmenlik ettiğim, edeceğim bütün öğrencilerimin kulağına küpe olacak..."

Bekir gözlerini yarı kapayarak fısıldadı:

"Benim böylece öldüğümü de anlat! Adımı ağzına almadan... Bir mühendis... Su İşleri Müdürü... Menderes... Zati Beyler... Hikâyeyi biliyorsun..."

"Tasa etme, üzülme..."

Bekir'in halinden, babasıyla yalnız kalmak istediğini anladık. Bize çekilmek düştü. Doktor bile odadan çıktı.

Ayazlığın tahta tırabzanlarının altına, yere kendimi attım. Bilmem ne kadar zaman böylece kaldım. Birden hastanın bulunduğu odanın kapısı açıldı. Bekir'in babası, gözleri büyümüş, sakalı tel tel olmuş bir halde göründü. Avluda bir aşağı bir yukarı dolaşan Ali Mehmet'e seslendi:

"Bir Kuran-ı Kerim bulunur mu?"

Güneş ortalığı ısıtmaya başlamıştı. Hâlâ bulunduğumuz yerden kıpırdayamıyorduk. Durmadan Bekir Kuşçuoğlu'nu düşünüyordum.

Kasabaya ilk geldiği zaman, enine boyuna bir delikanlıydı. Yüzünün sert hatları, ilk anda bende, aksi bir insan etkisi bırakmıştı. Çok az konuşan, karşısındakinin içini okurmuşçasına bakan gözleri vardı. İlk konuşma, tanışmadan sonra, hemen onun hiç de göründüğü gibi bir insan olmadığını anladım:

Alçakgönüllü, açık kalpli, dosta dost, düşmana düşman bir adamdı. Geldiği sırada herkes, görünüşüne aldanıp kibirli, kendini beğenmiş, kasabamıza gelip giden, sıradan bir memur sanmıştı. Ne ki kısa bir sürede kendisini herkese, Kasap Salih'e bile bir kulp takan Lutfullah Efendi'ye de sevdirdi. Hele işine dört elle sarılması, sadece kasabamızda değil, kasabanın bütün köylerinde de hatırı sayılır bir adam olmasını sağladı. Herkes Bekir Bey diyor, saygıyla ondan söz ediyordu.

Böyle dalgın dalgın otururken iki yakamda birtakım insanların kaynaştığının farkına vardım. Dikkat edince, sağıma Galip'in, soluma Ahmet'in, karşıma Hasan'ın çömeldiğini gördüm. Ayazlığa köylüler dolmuştu. Avluda dolaşanlar vardı. İsa Çavuş duvarın dibine çömelmiş, çakmak taşının üstüne koyduğu fitili ateşlemek için başka bir taşı, çat çat vuruyordu. Recep elindeki çomağı, çakısıyla gelişigüzel yontuyordu. Hep bir şeyler söylemek, konuşmak isteği, yüzünden anlaşılıyordu; ama ortalıktaki ölüm sessizliği cesaretini kırıyordu. Ali Mehmet'in gidip çağırdığı anlaşılan İmam Efendi'nin sesi, yandaki odadan ortalığa yayılıyordu.

Ali Mehmet pos bıyıklarının süslediği tombul yanaklarını şişire şişire geldi, bir 'of!' çekerek aramıza oturdu. Hurşit çöktüğü yerde mırıldandı:

"Rahmetli bir gün kahvede bana, bu dünyanın işleri böyle yürümez Hurşit Dayı! Adamakıllı düzeltmek lazım..." demişti.

Sonunda fitili ateşlenen İsa, dikkatle onun yüzüne bakarak sordu:

"Nasıl düzeltilecekmiş? Sormadın mı?"

"Onu diyeceğim ya, sormadığıma şimdi çok pişmanım..."

Öteden Hasan söze karıştı:

"Doktor'a sormalı rahmetlinin iyi arkadaşıydı. Belki ona söylemiştir."

Doktor Reşat, merdiven basamağında oturuyordu. Hasan'ın sözü üzerine herkes ona döndü. O elindeki, bitmek üzere olan cigarayı, ayağının altında ezerek,

"Size" dedi, "bir sırası düştüğünde, Bekir'in bana anlattığı bir saat hikâyesini anlatacağım..."

Mutfağın kapısında Ali Mehmet'in karısı göründü. Kocasına, avludaki kuyunun yanında, bir aşağı bir yukarı dolaşan Sıtkı'yı işaret ederek,

"Bari şu kızcağızı alıp Öğretmen Bey uzaklaştırsın... Su kaynadı. İmam Efendi'ye de haber verin..." dedi.

Sıtkı'yı çağırdık. Fatma'yı kapandığı odadan zorla dışarıya çıkardık. Genç kız, artık ağlamıyordu. Kara gözlerinin içi, sanki kinle dolmuştu. İki yakasındakilere çıkışacak, isyan edecek bir hali vardı. Yüzünün rengi sapsarıydı. Saçları dağılmıştı. Omuzuna paltosunu koydum.

"Ne olur, biraz yürüyelim, açılırsınız..." diyordu Sıtkı. Teselli etmek için bir çift söz bulamadığı belliydi. Oysa kendisi de Fatma kadar teselliye muhtaçtı. Aramızdan geçerek avluda ilerlediler. Bütün köylü, genç kızın ardından donuk gözlerle baktı baktı... Biri dayanamayıp sordu:

"Emmi kızı mıymış?"

Ali Mehmet karşılık verdi:

"Sen de emmi kızı kardeşlik, ben diyeyim yavuklusu!"

Hurşit içini çekerek söylendi:

"Yazık oldu tazeye..."

Zati Bey'in Ziyafeti

Zati Bey, kasabamıza yeni gelen kaymakama ziyafet veriyordu. Bu onun adetidir; kasabaya gelen her yeni memur, Zati Bey'in evinde ziyafete konar. Hele her kaymakam değiştikçe, kasabaya dedikodu konusu olacak denli ziyafetler şatafatlı olur. Bu seferki ziyafet bir başka oldu; Zati Bey, kasabamızın bağnaz çevrelerini hiçe sayarak bir yenilik yaptı. Kaymakam Bey'i hanımı ile birlikte davet etti. Bu durumda öteki konuklar da karıları, giderek kızlarıyla birlikte çağırılmıştı. Bu yenilik gereği, Belediye Başkanı, üyeleri de eşleriyle birlikte hazır bulunacaklardı. Çağrı öylesine birdenbire oldu ki, arkadaşlarla konuyu tartışacak zaman bile bulamadık. Yalnız Doktor Reşat, "ben gitmeyeceğim!" deyip işin içinden çıktı. Bense Zati Bey'in ziyafetinde bulunmaktansa ölmeyi yeğlerdim. Ne var ki Öğretmen Sıtkı, Doktor Reşat, "Git" dediler, "orada olup bitenleri görür, bize anlatırsın..." Karımı da götürmek bir nezaket (!) sorunu oluyordu.

Gülfidan bu ilk gideceği resmi davet için bir hayli heyecanlandı. Bana sabahtan akşama değin ne giymesi gerektiğini sordu durdu. Doğrusu öyle kıskanç adam değilim; ama bu toplantıda Hulki Bey gibi herkesin karısına kızına asılıp takılan bir aşağılık herifin bulunabileceğini düşündükçe tedirgin oluyordum. Ne ki ziyafetin çok kalabalık olacağını, Belediye Başkanı'ndan tutun da herkesin karısının bu ziyafette bulunacağını düşünerek ferahladım. Durmadan,

"Ne giyeyim?" diye soran karıma,

"Geçen gün" dedim, "yandım alamadım basmasından dikip bitirdiğin entarisini giyersin."

Gülfidan kahkahayı bastı:

"Ayol hiç basma entari, böyle bir davette giyilir mi?"

"Neden giyilmesin... Pekâlâ giyilir. Basmanın çiçekleri de renkli. Göze alırsın, göze batarsın (!)"

"Olmaz, bu davet..."

Sözünü kestim:

"Ben" dedim, "bu ziyafete hiç önem vermiyorum!"

Anlayamadı; ben de uzun boylu açıklamaya girişmedim. Sonra da ne giydi, ne etti farkında değilim.

O denli şaşırtıcı –elbette benim için– bir gece geçirdik ki düşümde görsem inanmazdım:

Kışın bütün ağırlığını unutturan güzel, çiçek kokulu bir nisan akşamıydı. Artık kasabamızda bir kadının kocasının koluna girmesi ayıp sayılmadığı için, Gülfidan'ın koluma girmesine izin verdim. Bizim bahçe kapısından çıktık. Mahalle davete gittiğimizi zaten biliyordu. Her pencereden, her balkondan başlar uzanıp bize baktı. Bütün dedikodulara karşın Belediye Meclisi'ne üye olduğumdan beri doğrusu mahallede bana gösterilen saygıya şaşıyordum. Annem bile bu işin farkındaydı:

"Bu yaşta baban gibi saygı kazandın oğlum..." diye söylenip duruyordu. Karımsa gururundan şişine şişine çatlayacak; ne ki onun, eskisinden bir başka türlü kimseye kasılmadığı belli. Bu konuda daha bir dedikodu kulağıma gelmedi. Zaten böylesine bir dedikoduya meydan vermemesini, kendisine sıkı sıkı tenbih ettim, söyledim.

Her nedense Zati Bey'in bu davetine giderken çok sinirliydim. Zaten Belediye Meclisi'nde üye olmasam, beni çağırmak Zati Bey'in aklının köşesine bile gelmezdi. Eh... ben de sadece görev gereği gidiyordum. Yeni kaymakamın yanında bizim Belediye Başkanı'nı küçük düşürmemek için...

Zati Bey'in evine vardığımızda, yüksek duvarların ardındaki çiçek bahçesine uzun, süslü bir içki masasının kurulduğunu, içerdeki yemek salonuna da ayrıca bir masanın daha hazırlandığını gördük. Evin içinde, bu ziyafet için koşup gelen Zati Bey'in akrabası birçok kişi yardım için dört dönüyordu. Bizi Zati Bey, kapıdan karşıladı. Bin bir gönül alıcı sözler harcayarak konuk odasına götürdü. Odanın kapısında, Zati Bey'in genç karısı Cemile Hanım'la karşılaştık.

"Hoş geldiniz efendim!" diye, gayet nazik bir şekilde elimizi sıktı. Biraz sonra Zati Bey beni, bahçedeki rakı masasının başına çağırdı:

"Hanımlar elbette yemekten önce birkaç kadeh atmamıza izin verirler..." dedi.

Konuk odası gerçekten hanımlarla doluydu. Telaştan kimlerin karılarının bulunduğuna dikkat edemedim.

Zati Bey, patates gibi yamru yumru suratını sinek kaydı tıraş etmişti. Omuzları düşen bir siyah ceket vardı üstünde. Sarı kravatı göze batıyordu. Bahçeye çıkınca, rakı masasının başında, Belediye Başkanı'mızı, üyelerini –Doktor Reşat eksikti– buldum. Hulki Bey şimdiden pis pis kahkahalarını atmaya başlamıştı. Ortada, en itibarlı yerde, ilimizden milletvekili çıkan bizim kasabalı (C...) Bey oturuyordu. Kasabamızın (medarı iftiharı) olan bu milletvekili beyimizden, öyle uzun boylu söz etmek istemiyorum. Yalnız şu kadarını söyleyeyim: Ne kokar, ne de bulaşır cinsten bir kişidir. Şu sıra neden aramızdaydı anlayamadım; yoksa Meclis tatile mi girmişti? Zati Bey onun etrafında dört dönüyordu. Bir de yaşı Zati Bey'den küçük olan, zaten öyle gösteren, kayınpederi Bakkal Mahmut da aramızdaydı. Bana vız gelir: Ben esnafla, işçiyle oturup rakı içen bir adamım. Bu konuda kasabada şanım şöhretim vardır. "Mustafa alçak gönüllü bir adamdır!" diyerekten adım çıkmıştır. Ne ki şimdi, şu davette Bakkal Mahmut, birçok kişinin, özellikle Zati Bey'in bile canını sıkıyor gibiydi.

Daha ortalıkta kimler var diye bakınıyordum ki, Zati Bey'in emriyle gidip Kaymakam Bey'i getiren Pat Pat-ı Bahri, bahçe kapısının önünde durdu. Zati Bey başta olmak üzere herkes yerinden fırladı. Kasabaya geleli daha bir hafta olduğundan Kaymakam Bey'i iyice görmek olanağını bulamamıştım. İnce, uzun boylu, gözlüklü, güler yüzlü bir adamdı. Kasabamıza göre şık, düzgün giyinmişti. Ortalığa yayılan bir saygı havası içinde, kendisine tanıtılanlara iltifatlar ederek, milletvekilimizin yanına yerleşti. Hanımını da bize,

"Karım!" diye bir sözcükle takdim etti.

Bize biraz yukarıdan bakan Kaymakam Bey'in hanımını da Cemile aldı, hanım konukların yanına götürdü. Biraz sonra da yargıçla savcı da göründü. Meclis tamamlanmıştı. Ortalıktaki nezaket, resmiyet; kadehler üçten dörde çıkınca, dağılıverdi. Zati Bey'i yaptığı masrafı anlatmak için söz bulmak güç; rakı-

lar, şaraplar, biralar... Mezeler, yemekler... Her ne hal ise, bu konuda anlatılacaklar öylesine çok ki...

Saat dokuza doğru bahçeden yemek salonuna geçtik. Yemek masası çok büyüktü. Zati Bey kan ter içinde Kaymakam, Yargıç, Savcı, Milletvekili Beylere baş köşede yer gösterip yerleştirdi. Aksiliğe bakın ki, bu zevatın hanımlarını hiç de düşünmemiş, hesaba katmamıştı. Bu yüzden masanın çevresinde bir harem, selamlık durumu meydana geldi. Ne ki biraz çakırkeyif olan Kaymakam Bey, ayağa kalkarak, herkesi de şaşırtarak; bizleri masaya, bir hanım, bir bey olarak sıraladı, oturttu. O zaman işte, Zati Bey dayanamayıp gayet çıngıraklı birkahkaha atarak Kaymakam Bey'i koltukladı:

"Aydın kişinin hali başkadır efendim! Biz düşünemedik!"

Herkes biraz sıkıntılı bir duruma düşmüştü: Yanıbaşında oturan hanıma ne diyeceğini, nasıl davranacağını bilemiyordu. Başımıza gelen bu (asri) vaziyeti de idare etmeye çalışıyorduk... Sıkılsa da yine herkes neşeli görünüyordu. Kaymakam Bey bir de nutuk söyledi: Kasabamızda gördüğü toplumsal yaşantıdan, canlılıktan memnun kaldığını, kasabanın Zati Bey gibi böyle hanımlı beyli davetler düzenleyecek açık fikirli büyüklerini görmekten mutluluk duyduğunu anlattı. Kasabamızda aile yaşantısının bu düzeye gelmesiyle öteki kasabalara örnek olacağını, şehrimizin iyi yürekli insanları ile –özellikle ileri gelenleriyle– gelişeceğini; ziraat ve ticaret işlerimizin daha güzel günler göreceğini, bunun için de elinden geldiğince halkımıza, köylümüze yardım edip, yol göstereceğini saydı döktü. Sayın Milletvekili'miz Kaymakam'ın bu söylediklerine gayetle ciddi, durup durup başını eğiyordu. Anladım ki nutuk resmen tasdik ediliyordu. Kaymakam Bey'in sözleri çok alkışlandı.

Gülfidan'a baktım, Kaymakam Bey'le Sayın Yargıç'ın arasında nasıl yemek yiyeceğini şaşırmıştı. Cemile Hanım bütün canlılığı ile konuklara ikram ediyor, hindileri parçalıyor, hemen hemen herkesin önüne içi pilav dolu bir tavuğu, bir hindiyi koymaya çalışıyordu.

Yemeğin sonlarına doğru Belediye Başkanı'mız, sık sık Savcı ile Yargıç'ın yüzüne bakarak, Kaymakam Bey'e kasabamızın genel durumu hakkında bilgi vermeye başladı. Zati Bey de

kendi çıkarına yonta yonta lafa karışıyordu. Milletvekili'miz de konuşulanları düzeltiyor, uygun bir biçime sokuyordu. Hulki Bey ne zaman ağzını açsa, –kafa yüksek olduğundan diyelim– neredeyse herkese ana avrat düz gidecekti ama her seferinde Belediye Başkanı'mız tarafından kibarca susturuluyordu. Sözün bir ara Mühendis Bekir'in ölümüne gelmesi, hanımları bile canlandırdı. Herkes kulak kesildi: çünkü; son iki ayın kasabamızdaki en önemli olayı, Mühendis Bekir'in ölümüydü. Dedikodu, Bekir'in başına gelenler kasabamızda ayyuka çıkmıştı. Olay, olayın nedenleri, –sırdır ya– Doktor Reşat ve benim sayemde, kasabalıya bir güzel, bütün ayrıntıları ile anlatılmıştı. Zaten bu konuda Lutfullah Efendi'nin, Şoför İsmail'in yanında konuşmak da yeterliydi... Şimdi Mühendis Bekir halkın gözünde, kendini kasabalının yararına feda eden bir kahramandı! Doğrusu bu halk kahramanlığı da onun hakkıydı... Yaşlı babasının birkaç gün bizim evde kalması, başsağlığı için bütün kasabalının bizim eve taşınmasına neden oldu. Yaşlı babadan çok sevdiği nişanlısını yitiren genç kızı, Fatma'yı, kadın erkek, millet olarak çok merak ediyordu. Fatma bu gelip giden kadınlardan sıkıldı; üzüldü, iğne ipliğe döndü. Sonunda kasabadan nasıl kaçtığını bilemedi.

Söz Bekir'e gelince, herkes kulak kesilmişti ya, Zati Bey sesine üzgün, acıyan bir hava vererek,

"Kaymakam Bey'ciğim, rahmetli biraz isyankâr ruhluydu..." dedi.

Kaymakam doğru olmamakla birlikte, halk arasında yayılan bir söylentiyi duymuş olacak ki; çok dikkatli, çekingen konuşuyordu. Halk, eski Kaymakam'ın, Mühendis Bekir'in ölümü ile ilgili sorunlar yüzünden kasabadan alındığını sanıyordu. Bana soracak olursanız, giden Kaymakam Bey daha başka, karışık bazı işler yüzünden kasabamızı terk etmek zorunda kalmıştı... Bu yolsuzluklardan biri de eski Kaymakam Bey'in, Hulki Bey'in ağına düşüp, geceleri mahalle aralarında içki alemleri kurmak, kadınlarla gizlice düşüp kalkmaktı. Bizim kasabamız bir havuz gibidir, içine bir taş atmaya gelmez. Herkesten önce bu olayları Kaymakam Bey'in karısı duydu, elbette isyan etti. Kasabalılar Kaymakam Bey'in hovardalık etmesini, her ne kadar yaygaray-

la karşılayıp, dedikodu ettilerse de, Kaymakam Bey'in bir erkek olduğunu düşünerek, hovardalığı her erkeğe hak saydıklarından, onun kasabadan gitmesini bu işle ilgili bulmadılar.

Eh... Yeni Kaymakam Bey'e bu gibi tatsız olayları anlatacak değildik. Menderes'in taşma olayını, Mühendis Bekir'in ölümünü düşünecekti. Hele Zati Bey, Bekir için, 'Rahmetli biraz isyankâr ruhluydu!' deyince, yeni Kaymakam'ın büsbütün dili tutuldu. Bu sırada Hulki Bey'in de taşı gediğine koyar gibi,

"Doktor Reşat Bey bu gece niye gelmedi acaba?" demesi üzerine ortalığa bir sessizlik çöktü. Zati Bey, biraz alaylı konuştu:

"Efendim, kendilerini davette kusur etmedim. Akşam üstü de bir daha rica ettim. Fakat bu gece ziyaret edeceği hastaları varmış..."

Nedendir bilmem, bu sözlere Hulki Bey bir kahkaha bastı. Belediye Başkanı, Doktor'u savunmak istediyse de, onu kimse dinlemedi. Ortalığa öyle bir hava yaydılar ki, Reşat da Mühendis Bekir'in suç ortağı... Aklım başımdan gideyazdı. İsyan etmek, bir şeyler söylemek için yanıp tutuşuyordum. Herhalde kendimi tutamayacaktım. Ne ki karım halimden anlamış olacak ki, karşıdan kaşlarını kaldırdı. Hey yarabbi! Kimi zaman kadınlar da kocalarına yardım edermiş; iyi ki ağzımı açmamışım. Sonra düşündüm de, yüzüne şu sofrada bile bakmadığım Hulki Bey, meyhanede kendisine ettiğim hakaretin öcünü almak için, taşı gediğine koymak için, bu fırsatı şeytan gibi bekliyordu.

Sofradaki konuşmalar kızıştıkça, Zati Bey'in yedirdiği yemekler, fitil fitil burnumuzdan gelmeye başladı. Öfkeden elim ayağım zangır zangır titriyordu. Elimdeki kahve fincanını düşürüp kırmaktan korktum.

Konukların çoğu, Zati Bey'le tavla oynamak nezaketini gösteren Kaymakam Bey'i seyretmek için karşı salona geçti. Bir kısmı da izin isteyip ayrıldılar. Karımı nasıl alıp sokağa fırladığımı bir ben bilirim, bir de Allah... Bahçeden geçerken, İsmail'i bütün mutfakta çalışanları, kadınlı erkekli başına toplamış, gevezelik eder gördüm. Bahçenin bir ucundaki mutfağın önündeki rakı masasının başına kurulmuş, ha babam çekiyordu. Yangın yerine dönmüş masayı, şişeleri, tabakları, çamın dalında sallanan bir lamba aydınlatıyordu.

"İsmail" dedim, "fitil gibisin yine, Kaymakam Bey'i evine nasıl götüreceksin?"

"Üç sokak yukarıda oturuyor, yayan gitsin!" karşılığını verdi. Etrafındakiler kahkahayı bastı. İsmail kendisini toparlayıp yanlışını (!) düzeltti:

"Sen merak etme, rakı beni öldürmüş olsa bile yine Pat Pat-ı Bahri'yi dosdoğru sürerim. Alışığım..."

Sokağa çıktığımızda biraz ferahladım. Pat Pat-ı Bahri'nin karaltısı kapının önündeydi. Gülfidan'ın karanlıkta koluma iyice yapışmasının nedenini anladım: Zati Bey'in ziyafeti şerefine topuklu pabuç giymişti. Hani bizim arnavutkaldırımlarına pek de yaraşır ya...

Köşe başında, lambanın ışığı altında, kendini ayakta tutamayacak denli sarhoş, ama sessizce duvara dayanmış duran, Helvacı Recep Usta'nın kalfası Muhlis'i gördük. Bu kez türkü de söylemiyordu. 'Merhaba!' deyip geçtim. Kafam öylesine karışmıştı ki... Biraz sonra nedense, dilime bu sokağın içinde, soğuk bir kış gecesi, soğuk yüzlü bir ay ışığı altında Muhlis'in söylediği türkü takıldı:

Çarşambayı sel aldı.
Bir yar sevdim el aldı.
Keşke sevmez olaydım,
Elin koynunda kaldı.

Alçak sesle karıma söyledim:

"Güzel türkü değil mi?"

Şaşırmıştı. Aldırmadım, konuştum:

"Cemile'nin umurunda bile değil. Şimdi hanımefendi oldu artık. Dikkat etmedin mi? Bu gece ona herkes, 'Hanımefendi!' diyordu. Helvacı Recep Usta'nın kalfası Muhlis yanmış kül olmuş! Belki de ömrü oldukça ortalıkta bir yarım adam olarak, kalbi kırık dolaşacak... Vız gelir Cemile Hanımefendi'ye! Kendini üzüm gözlü Müşerref'çik gibi öldürseydi daha iyi ederdi. Ama söylediğini yapabilecek yürek onda nerede? Para onu yumuşattı. Maymun suratlı dediği Zati Bey'in koynuna, kılını bile kıpırdatmadan girdi..."

Gülfidan büsbütün şaşırdı; biraz daha bana sokuldu.

Yusuf'un Berber Dükkânı

Çocukluk anılarımın arasında en çok yer eden, Berber Kâmil Efendi'nin dükkânıdır. Kâmil Efendi, babamın çocukluğundan beri berberiydi: Beyaz, özenle taranmış bir sakalı, uçuk mavi renkte gözleri, saçları dökülmüş, kıpkırmızı bir başı vardı. Ne ki başını ancak sıcak günlerde, terini silmek için fesini çıkardığında görürdüm.

Saçımın kesilmesi, oldukça büyük bir sorundu. Kâmil Efendi, doğru oturmam için bana dil döker, kendimi aynada görmek sevdasına düştüğümden, döner koltuğunu boyuma göre ayarlardı. Saçım kesilirken babam bir köşede oturur, kahve içer, ara sıra, 'Doğru dur Mustafa... Rahat dur oğlum..' diye bana söylenirdi. Kâmil Efendi'nin biricik derdi, benim kirpi gibi dimdik duran, tarandıkça fırçaya dönen saçlarıma bakıp, ileride çıkacak sakalımın da sert olacağını düşünmekti. Her seferinde saçımı kestikten sonra, yorgun argın babama döner,

"Bu çocuğun sakalından çekeceğimiz var; sert olacak..." derdi.

Babamın da bu sorunu, eve dönünceye kadar düşündüğünü sanırdım. Berber Kâmil Efendi'ye, sakalımı tıraş etmek nasip olmadı. Daha ben delikanlılık çağına girmeden Allah'ın rahmetine kavuştu. Yerine geçen oğlu, bizim Yusuf, saçımı, sakalımı kesmekte hiç de zorluk çekmedi. Yaşım ilerledikçe, saçım seyreldi, sakalım yumuşadı. Şimdi her tıraşa gittiğimde, Yusuf'la saç, sakal lafından çok, kasabamızın içinde dönen dedikoduları gözden geçirir, havadan sudan konuşuruz.

Kasabada dönen dedikoduların, dolapların iç yüzüne ilişkin haberlerini, Nâbi'nin Park Kahvesi'nden sonra, bir de Yusuf'un Berber Dükkânı'ndan alabilirsiniz. Yusuf iyi çocuktur. Pek dedikoduyu sevmez. Ne var ki ister istemez, dükkânına gelip gidenlerin anlattığı masalları dinler. Yine ister istemez, sevdiği kişilere bu masalların dişe dokunur yanlarını anlatır. Gereken

kimselere de gereken olayları haber verir. Beni çok sever. Ben de onu çok severim. İlkokuldan sınıf arkadaşıyızdır. Bu yüzden her zaman Yusuf, benden yanadır. Bana dokunan, benim için dönen dedikoduları hemen bana yetiştirir, sayar döker.

Bu kez tıraşa gittiğimde onu oldukça sinirli buldum. Makası elinde bir başka türlü şakırdatıyordu. Sonunda dayanamadı,

"Mustafa" dedi, "Bizim Doktor'a acıyorum..."

"Neden?"

"Bütün kasabalıyı ona karşı döndürdüler."

"Yok canım, halk, esnaf onu çok sever."

"Ama kasabamızın ileri gelenleri şimdi de, geçen gün sinemayı kapattı diye küplere biniyor. Yaptığı ettiği yeter gayri diyerekten milleti kışkırtıyor..."

"Sinema sağlık koşullarına uymadığı, yangına karşı önlem alınmadığından, geçici olarak, Belediye'nin kararıyla kapatıldı."

"Doktor Reşat Bey rapor vermiş."

"Görevi değil mi?"

"Orası öyle ama, Sinemacı Ahmet küplere binmiş, çarşı pazar kapı kapı dolaşıyor, Doktor için atıp tutuyor. Kaymakam Bey'e, Belediye Başkanı'na gitmiş..."

"Doktor'la uğraşacak ne var? Zaten saman damına benzeyen sinemanın tepesine, Ahmet Efendi bir delik açsın, hava deliği, yan sokağa açılan bir yangın kapısı yaptırsın, olsun bitsin bu iş... Doktor'un istediği de bunlar..."

"Nerede Sinemacı Ahmet'te bu kadarcık olsun para harcayacak göz. Geçen gece kafayı çekip, Doktor'un yedi ceddine okuyarak, sinemanın bu onarımını yapmayacağını ilan etti. Hem de Nâbi'nin Park Kahvesi'nin ortalık yerinde..."

"Eh... Karar karardır, kendisi bilir. Onarımı, değişikliği yapmadıkça, sineması kapalı kalır..."

"İş bununla bitmiyor" diye Yusuf sözünü sürdürdü: "Daha bu sabah, Zati Bey tıraş olurken, sıra bekleyen Milletvekili'mize, Doktor Reşat Bey için söylemedik laf bırakmadı. Söylediklerinin çoğunun da anlamını çıkaramadım."

"Neler söyledi, anlat Yusuf? Söyledikleri bizim için çok önemli olabilir..." diye bağırırcasına sordum.

Yusuf yüzümü sabunluyordu; birdenbire fırçayı çekti:

"Mustafa'cığım, bu sözler benden çıkmamış olacak ha!"

"Sen hiç merak etme... Bana güvenin yok mu?"

"Peki öyleyse, dinle: Zati Bey, Milletvekili Bey'e, herşeyden önce, Doktor Reşat'ın kasabamızın başına bir bela kesildiğini, sivri aklıyla kasabada yenilik yapacağım diyerekten herkesin kalbini kırdığını söyledi. Giderek, kuyuların kapatılması, tulumbaların sökülmesiyle bütün fakir fukaranın susuz kaldığını anlattı."

"Milletvekilimiz buna ne karşılık verdi?" diye sordum.

Yusuf usturasını hızlı hızlı bilerken kayışta,

"Acele etme, dahası var..." diye sözünü sürdürdü:

"Zaten Beyefendi ne karşılık verir ki? 'Allah Allah! Bak sen!' diye mırıldanıyordu. Sonra akraba olduklarını unutma Mustafa... Zati Bey, Doktor'dan sonra, ölen Mühendis Bekir için de anlamlı anlamlı, olmayacak şeyler söyledi. İşte diye ekledi; Doktor da onun gibi isyankâr ruhludur. Bir söylentiye göre Mühendis ölmeden önce bir saat hikâyesi anlatmış. İşte bu saat hikâyesini Doktor, onun ölümünden iki ay sonra köye bir hasta için gittiğinde, kahvede oturup bütün köylüye anlatmış. Hurşit'in ağzı beş karış; bu hikâyeyi Reşat Bey nasıl yorumladıysa, öylece çarşıda pazarda anlatmaya, yorumlamaya başlamış. Bu yüzden Mühendis, köylülerin gözünde Peygamber gibi büyümüş. Ali Mehmet, taşkından söz edilirken, 'Ne yapalım, Alllah'ın hikmeti!' dendi mi, hemen saat hikâyesini anlatıp, 'Bu Allah'ın hikmeti değil, kulun marifeti!' diyormuş. Zati Bey, Milletvekili'mize doğru uzanarak, gizlice söylüyormuş gibi, 'Birader' dedi, 'kasabamızın sınırları içinde bir isyan çıkarsa, hiç şaşma!' Sonra dedi ki, Doktor'un ayağını kasabadan, memleket namına kaydırmak gerek! Bizim Milletvekili'miz de güldü; 'Bu kolay...' karşılığını verdi. 'Ankara'ya döndüğümde, bizim kasabalı Belediye Doktoru'ndan memnun değil, başka bir yere atansa iyi olur derim... Yeter!' Daha çok konuştular ama bunlar aklımda kalmadı."

"Yahu neler söylüyorsun Yusuf!" diye telaşlandım, "Bunlar hep doğru mu?"

Yusuf,

"İstersen inan!" karşılığını verdi.

Hemen kendimi toparladım.

"Nasıl inanmam... Hepsi bal gibi doğru..." diye söylendim.

Yusuf sözünü sürdürdü:

"Sonra ikisi de benim yanımda böyle şeyler konuştuklarının farkına varınca, biraz sıkıldılar. Her zaman, tıraş parasından on para fazla para vermeyen Zati Bey, yavan yavan gülerek bana bahşiş de verdi. Hani sus payı (!). Rüşvet!"

Yusuf'un dükkânından sersem gibi çıktım. Hiçbir şey düşünemiyordum. Sadece, 'Reşat'a hiçbir şey yapamazlar... Ellerinden hiçbir şey gelmez!' diye durmadan söyleniyordum. Zaten bizim Milletvekili'miz bol keseden atar dururdu. Beni bir üzüntüdür aldı. Nâbi'nin Park Kahvesi'ne girdiğimde, Efe'yi Mustafa Tuna'yla tavla oynar buldum. Saat beşi geçtiğinden Zabıt Kâtibi Ali de görevden çıkmış geliyordu. Birlikte onların yanına oturduk. Dayanamayıp hemen olup biteni, olacakları anlattım. Efe çıngıraklı bir kahkaha atarak konuştu:

"Tasa ettiğin şeye bak! Abdal mısın be yahu! Bizim Milletvekili'miz bugüne değin Ankara'da hangi işi becermiş de bu işi becerecek? Bu münasebetsizliği yapamaz, elinden gelmez..."

Efe kendinden söz etmediği zamanlar, az çok akıllıdır. Yüreğime biraz su serpti. Ali bir tavla partisi önerdi, kabul etmedim. Yerimde duramıyorum. Nedense bu dersi önemsemiyorlardı. Fırladım, kendimi kahveden dışarı attım. Bir süre sokaklarda dolaştım. Parka uzandım. Eve gitsem, daha da sıkılacağım. Günler de uzun, akşama yıl var. Aklıma ???? Halkevi'nin kitaplığına gitmek istemiyordum. Son ayların olayları da çok can sıkıcıydı. Düşünmekten, konuşmaktan okumaya fırsat bulamamıştı. Sıtkı bir gün,

"Zengin kitaplıkları bulunan bir şehirde oturmak zevktir!" demişti.

Şu anda birdenbire kütüphaneye, diyelim kitaplığa gitmek aklıma gelince, içime bir sevinç düştü. Ne ki Zafer'in sattığı gazete kolleksiyonları, Serveti Fünun ciltlerinden sonra kitaplık bana bomboş kalmış gibi geliyordu. Oysa çalışma saatlerinden sonra da kitaplığı açık tutuyorduk. Gidenler çoktu.

Tahsin, istediğim kitabı buldu verdi. Bir yere yerleştim. Okumak için kendimi zorlamaya başladım. Aklım hep Berber Yusuf'un Dükkânı'nda yaptığımız konuşmaya takılıyordu. Gözlerin karıncalanıyor, satırları karıştırıyordum. 'Eğer Zati Bey, şu anda karşıma çıksa ne yapardım?' diye düşünüyordum. En azından vururdum! Öfkem iyice kabarmıştı. 'Herif bir kez, bir kemseye kancayı takmasın!' diye şeytan fısıldıyordu. 'Doktor'u Kasaba'dan sürdürür mü, sürdürür!'

Oyalanırım, dertleri unuturum diye kitaplığa gelmiştim ama, baktım okuyamıyorum. Berber Yusuf'un anlattıkları iyice canımı sıkmış, kasabamızda bu kış olup bitenleri düşünmeye başlamıştım. Kitabı kapadım; oturdum kaldım. Bilmem ne kadar öylece kalmışım. Arkama bir el dokundu. Baktım Sıtkı:

"Bu ne dalgınlık?" diye söylendi.

"Otur şuracığa!" diye yanımdaki iskemleyi çektim.

Berber dükkânındaki konuşmayı, Yusuf'un anlattıklarını sayıp dökmeye başlayacaktım ki, elektriklerin yandığını gördüm. Kitaplıkta kimsecikler kalmamıştı. Bu kez de,

"Burada olmaz..." diyerekten Sıtkı'yı dışarıya sürükledim. Yavaş yavaş köprüye doğru yürürken, işi anlatmaya giriştim. Sıtkı ilk anda telaşıma şaşmıştı. Zati Bey'le Milletvekili'mizin konuşmalarının ayrıntılarını öğrendikçe, sözlerime büsbütün dikkat kesildi. Üzerine, beni bile korkutan bir ciddiyet geldi. Köprünün üstünde bir süre durduk. Kasabamız bu saatlerde bana terk edilmiş hissini verir. Karşımızda Topyatağı'na doğru, Moralı Dağı'nın yamacındaki Moralı Mahallesi'nin ışıkları yanmıştı. Uzunca bir sessizlikten sonra Sıtkı,

"Korkma bir şey yapamazlar!" dedi.

Ne ki bana korkma demesine karşın, sesinde bir korku vardı.

"Yemekten sonra kahveye gel..." diye ekledi.

"Bu akşam sen bize yemeğe gel..." diye ayrılacağımız sırada ben bir öneride bulundum. Karşı çakacak oldu; kolundan çekerek yürüttüm.

Sıtkı Daloğlu bunca yıllık arkadaşımdı. Olağanüstü bazı hallerin dışında bize pek yemeğe çağıramamıştım. Mahallelinin sonra ahkâm kesmesinden mi çekinmiştim ne... Utandım

basbayağı kendimden. Bekâr olduğundan tek başına küçük bir evde oturur; çarşıda Hasan Çavuş'un Lokantası'nda yemeklerini yerdi. Şu anda bu durumu birden zihnimden geçirince, düşündüm: Hani beni yıllarca bir odada yalnız başıma yaşamaya zorlasalar, tek başıma bütün yemeklerimi her gün Hasan Çavuş'un Lokantası'nda yemek zorunda kalsam; kederimden ölürdüm gibime geldi. Allah kimseyi yalnız başına bırakmasın! Ben alışmamışım. Yalnızlığı aklıma bile getiremiyorum... Sonra Sıtkı bana doğru dürüst kendisinden, ailesinden de söz etmemişti. Demek yalnızlığa alışan, içine kapanık bir insandı.

Bizim evin önüne vardığımızda Sıtkı durakladı, bana iyice dönerek;

"Şimdilik bu olup bitenlerden Reşat'ın haberi olmasın; ne dersin?" dedi.

"Haklısın!" karşılığını verdim.

"Şimdi evde de bir şey söylemeyelim... Başka bir yerde de..."

"Ooo! Ben, Nâbi'nin Park Kahvesi'nde konuştum bile..."

"Kimlere söyledinse rica ederiz... Duymamış olsunlar..."

"Sıtkı" dedim, "Yoksa bana korkma derken, sen mi korkmaya başladın?"

"Sus, sus!" diye öfkeyle söylendi. "Bu çıkarcılardan, bu yüreksizlerden her şey beklenebilir... Hiç olmazsa şimdilik Reşat'a duyurmayalım."

Annem, konuk getireceğimi önceden haber vermediğim için, bana bir hayli, kapı arasında odanın, çıkıştı. Sonra karımla birlikte telaşla mutfağa koştular. Yemekte Sıtkı, güzel yemekler için annemi içtenlikle övdü. Oğlum sonradan öğretmen var diye mum gibi oturdu, yemeğini yedi. Yemekten sonra da uslu uslu gidip odasına yattı. Biz kahvelerimizi içtik. Sıkıntılı olayı ağzımızdan kaçırırız korkusuyla, neşeli görünerek oturduk, altmışaltı oynadık. Gülfidan'a da bu oyunu öğrettik.

Bir Gezinti

Büyük Menderes, Balat Ovası'ndaki yeni yeşeren buğdayları silip süpürdükten sonra, yaz ürünü alabilmek için uzun süre köyde kaldım: Ortağım Recep'le uğraştık, çalıştık, çift sürdük; toprağı ekime yeniden hazırladık. Sular çekildikten sonra tarla çamur, bataklık olmuştu. Sürmeden önce de tava gelsin diye bekledik. Bir hayli uğraştıktan sonra zararımızı karşılar, biraz da kazanırız umuduyla fasulye, akdarı ektik. Fasulye ekmek de bizim ovada kumardır ya... Recep bu yaz kavurucu sıcak olmamasına dua ediyordu. Fasulyeler çiçeğe geldiğinde, sıcağa dayanıklı değildir.

İş bitti ama öküzler de bitti, biz de bittik yorgunluktan. Günlerce kırda, ovada yaşadığım, çalıştığım halde, baharın neredeyse bittiğinin farkına varmamışım. Kasabaya döndüğümde bir hayli yorgundum. Ne ki uzun bir süre kasabanın dağdağasından uzak kaldığım için, içimde bir hafiflik hissediyordum. Bana oğlum biraz daha serpilmiş, uzamış; karımsa daha yakınmış gibi geldi. Annem her zamankinden neşeli görünüyordu. Kavuşmanın sevincini birkaç gün içime sindirdim. Sonra ver elini Meşhur Nâbi'nin Park Kahvesi! Dost, ahbap, yerli yerindeydi. Ne var ki Doktor Reşat'ı, Öğretmen Sıtkı'yı görebilmek için bugünkü pazarı beklemek gerekti.

Güzel, ılık, kasabamızın çiçek kokulu bir günüydü. Zaten yeşil olan kasabamız; kavakların, tellikavakların, akasyaların yaprakları yeşerince, yeşil yaprak denizinin içine gömülmüştü. Ateş böceklerinin karanlıkta parladığı gibi, tellikavakların yaprakları da gün ortasında, rüzgârla yanıp sönüyordu.

Doktor Reşat, karısını getirip benimkinin yanına bıraktıktan sonra:

"Yürü, biraz dolaşalım! Hem Sıtkı'yı da alırız" dedi.

Sıtkı'yı günlerden pazar olduğu için, Nâbi'nin Park Kahvesi'nde, her zamanki köşesinde, yine kitap okur bulduk. Doktor ona da,

"Aferin sana! Bu güzel günde, bu pis kahve köşesinde oturup kitap okunur mu? Yürü!" diye çıkıştı.

"Ben de ne yapacağımı bilemiyordum..." diye Sıtkı, sevinerek kalktı bizimle yürüdü.

Önce parka doğru yürüdük. İşlerimin, çiftçiliğin nasıl gittiğine ilişkin bana sorular sordular. Ne ki bu sözleri çabuk kapadık. Ne zaman toprak, su, ürün, Menderes lafı açılsa; söz ister istemez gelir, Mühendis Bekir'e dayanırdı. Biz de bu konuya değinmek istemiyorduk.

Sıtkı içeriye girmeden, parka şöyle bir baktı:

"Park bugün çok kalabalık..." diye söylendi.

Onun hep kalabalıktan kaçtığının çoktan farkındaydım.

"İsterseniz şoseye doğru yürüyelim..." dedim.

Döndük. Kuşadası'na giden şosenin ilk iki kilometresi, eskiden beri kasabamızın pazar günleri gezinti yeridir. Park yapılmadan önce herkes burada gezerdi. Şose önemini yitirmekle birlikte, yine de yeşil zeytinliklere doğru burada yürümeyi sevenler vardı. Fıstıkçı Dede'ye rastladık. Eskiden şosenin ağzında sıcak fıstık, kavrulmuş nohut satardı. Şimdilerde pazar günleri özellikle, şose yoluyla park, istasyon arasında gidip geliyordu. Dede beyaz sakallı, irice gövdeli, tel gözlüklü, sevimli bir Girit göçmeniydi. Doğru dürüst Türkçe konuşamazdı. Küçük bacasından duman tüten, tekerlekli arabasıyla fıstık, nohut satarken,

"Pıstık! Kuru kalabalık!" diye söylenirdi.

Sorarlardı:

"Dede be, niye kuru kalabalık?"

"Alışveriş yok... Pistik kuru kalabalık!" karşılığını verirdi yine.

Herkes alışveriş ederdi Dede'den. Biz de bir külah fıstık, bir külah kavrulmuş nohut aldık. Şosede kırlara doğru yürüdük. Az da olsa bu yakasında kasabamızın piyasaya çıkanlar vardı. Bir hayli yürüdük hiç durmadan, baharı içimizde duya duya... Yolun kenarındaki bir tepeciğe tırmanıp, bir zeytin ağacının altına yerleştik. Sıtkı Daloğlu pardösüsünü serdi. Ayaklarımızı iniş aşağı uzatarak oturduk. Hafif bir rüzgâr vardı. Yolun altından geçen çayın sesi, bize değin geliyordu. Çayın aktığı yöne

doğru, mavi gökyüzünün altında, iki yanı yemyeşil tepeciklerle süslü boğaz, yavaş yavaş genişliyor, kasabadan sonra Balat Ovası'na açılıyordu. Küçük yeşil tepelerin eteğindeki kasabanın önünde ova, Beşparmak Dağları'na doğru sisler, düşler içindeymiş gibi gözün alabildiğine uzanıyordu. Kasabamızın kucağında bulunduğu bu yeşil, küçük tepecikler, büyük Samsun Dağları'nın eteğinin ucuna işlenmiş birer zümrüttür.

Karşıda, ovanın öte yakasındaki granitten, yalçın, mor yüzlü Beşparmak Dağları, insanın içini ürpertir. Samsun, Beşparmak Dağları'nın arasında uzanan ova, eski Milet Kenti'nin kalıntılarının bulunduğu yerde denize kavuşur. Antik İyon uygarlığının incisi, en büyük ticaret limanı Milet, bugün denize özlemle uzaktan bakar. Ovanın ortasından akıp geçen Menderes bile, bu terk edilmiş beyaz mermerler diyarına bakmadan geçer gider, beş kilometre uzakta denize dökülür. Menderes keyfince akan, canı isteyince taşıp yatak değiştiren bir nehirdir. Bugün taşması, ovadaki ürünü silip süpürmesi bir iş mi? O, o denli acımasız, o denli haindir ki, bugün bile beyaz bir kuşu andıran Milet'i denizden ayırmıştır. Denizi sürmüş, kilometrelerce uzağa kovmuştur. Menderes sanki beyaz mermerlerle mavi suların uyumunu, bu uyumun güzelliğini kıskanmıştır. İşte bugün renk ve ışık beldesi Milet, yıkılmış tapınakları, görkemli büyük tiyatrosu, bir çalı, saz ormanı haline gelen, iki büyük aslan heykelinin arasından girilen limanı ile Beşparmak Dağları'nın eteğinde, sonsuz uykusunu uyumaktadır.

Sessizce görüntüyü seyrediyorduk. Nedense Milet'i düşündükten sonra aklıma bu örenin bir ucundaki Selçuklular'dan kalma biblo gibi bir cami geldi. İyon'lardan Selçuklular'a atlamak zoruma gittiğinden, anımsamak için Sıtkı'ya sordum:

"İyonya'lı Milet'lilerden sonra buralarda kimler oturmuş?"

"İranlılar yağma ettiler. Atinalılar, ele geçirmek istediler. Romalılar geldi, neredeyse bütün Anadolu'yu Romalılaştırdı. Büyük İskender geldi geçti. Sonra da Doğu Roma İmparatorluğu, hani Bizans egemen oldu. On ikinci yüz yılda da Selçuklular geldi buralara değin. Biliyorsun, daha sonra da Osmanlılar... Osmanlı döneminde Milet yoktu artık, yerinde bir Balat Kasabası vardı. Menderes ortalığı bataklığa çeirdiğinden, on

yedinci yüz yılda buralar gezen Evliya Çelebi, Balat'ta, 'Eşekleri bile sıtma tutar!' der. İşte o zamandan bu zamana diyelim Milet'in yerini bizim kasabamız tutmuş..."

Bu çeşit düşünceye alışamıyordum: Anadolu sanki ezelden bizimmiş gibi geliyordu bana. Yine de altı yüz yıldan beri bizimdi. Sıtkı'ya,

"Anadolu'nun iki bin, iki bin beş yüz yıl öncesini, Osmanlılara gelene dek öğrenmem sırası geldi galiba..." dedim.

"Bu konuda iki tarih kitabı var bende, vereyim. Biri eski harflerle ama, sen eski harfleri zaten biliyorsun..." karşılığını verdi. Sonra da yüzüne gelen şakacı bir gülümsemeyle, şiir okur gibi sözüne devam etti:

"Selam Tales! Ey mavi denizlerin beyaz köpüklerinin yıkadığı, beyaz mermerler diyarının çocuğu! Ayıngeçler pembe çiçeklerini açtığı için seni görmeye geldim! Seninle Didim'deki büyük tapınağa değin uzanalım... Orada Apollon'un altın çizmelerinin ucuna ilişip, Dünya'nın neden, nasıl yaratıldığını, nereden geldiğini değil, encamını düşünelim!"

Reşat'la birden dönüp ona bakmışız. Daloğlu gülümsedi:

"Bu büyük sözler (!) bir yana, Tales düşüncesinde haklı: Menderes'in bulanık sularına, yaşadığı kentin kıyısındaki ışıl ışıl parıldayan Ege Denizi'nin berrak sularına, oturduğu Diana Mabeti'nin mermer merdivenlerinden bakarak; Dünya'nın sudan yaratıldığına inanmış. Düşünün bir kez, eğer dünya gerçekten sudan yaratılmamış olsaydı, bütün işlerimiz bu denli sudan olur muydu?"

Doktor sözcüklerin üstüne basa basa,

"Su sorununu açma!" diye söylendi.

Sıtkı sözü değiştirdi:

"Kim demiş kasabamız sıkıntılı; sıkıcı bir yerdir... Şu görüntüye hele bir bakın!"

Ona bir karşılık vermeye vakit kalmadı. Arkamızdaki zeytinliklerin altından birtakım sesler gelmeye başladı. Ortalık o denli sakin, o denli sessizdi ki, bu seslerin nereden geldiğine dönüp baktık. Basbayağı canımız sıkılmıştı. Bir de gördüm ki Feramuş'un koyunları yamaçta otlamakta:

"Feramuş burada!" diye söylendim, nedense seviniverdim.

Üçümüz de sağımıza, solumuza dikkatli dikkatli bakınmaya, aranmaya başladık. Sonunda onu, oldukça uzakta, bize arkası dönük, bir ağacın altında oturur gördük.

Doktor hemen ayaklandı:

"Yanına gidelim" dedi.

Mehmet Amca'mdan hikâyesini ayrıntılarıyla dinlediğimizden beri ona karşı büyük bir ilgi duyuyorduk. Ne ki bir türlü şöyle oturup bir konuşma olanağını bulamamıştık. Gerçi ben her gördüğümde selam veriyor, hatırını soruyordum. Nedense Feramuş, uzunca konuşmaktan her zaman kaçınıyordu.

Ona doğru yürürken, Sıtkı,

"İyi ama Feramuş'la ne konuşacağız? Canını sıkmayalım..." dedi.

Feramuş bizi görünce şaşırdı; gözleri çukurlarında büyüdü. Sonra sakinleşti. Ağır, tok bir sesle,

"Merhaba!" dedi.

Yanına oturduk. Reşat hemen cıgara paketine davrandı. Feramuş,

"Eyvallah Doktor Bey!" diye cıgarayı aldı.

Ayakları çıplak, nasırlı; şarapnel yerlerinden yamru yumru olmuş başı açıktı. Çenesini bembeyaz bir sakal kaplamıştı. Güneşten iyice yanan yüzündeki anlamda dostluk vardı. Gözleri küçülmüştü. Sırtındaki göksü açık mintanının üstüne eski, paltomsu bir ceket giymişti.

"Nasılsın? Ne var, ne yok?" gibisine beylik bir soruya Feramuş, çok ciddi bir karşılık verdi:

"Doktor Bey çok kötüyüm: Öyle anlarım oluyor ki şu sıkılmış limon kabuğuna dönen başımı; ağaçlara, duvarlara vurarak parçalamak, ağrısından kurtulmak istiyorum. Başımın ağrısı bir kere tutmasın; ne yapacağımı, ne edeceğimi bilemiyorum. Bana bir ilaç verebilir misin?"

Reşat uzandı, Feramuş'un gözkapaklarını kaldırıp baktı. Birtakım sorular sordu. Sonra cebinden çıkardığı bir reçete kâğıdına bir ilaç yazdı.

"Bu haplardan sıkıntı geldiğinde iki tane birden, bolca suyla yutarsın. Sakın çiğneme... Reçeteyi Eczacı Bey'e götür, hesabı Belediye'ye yazsın. Ben sonra onunla konuşurum."

"Sağol Doktor."

"İş böylece bitmiyor Feramuş, bu ilaç ağrı kesici. Bak ne diyeceğim: Şu senin koyunları, birkaç günlüğüne, birilerine bırakabilir misin?"

"Ne olacak?"

"Seninle İzmir'e kadar bir uzanalım..."

Feramuş, Doktor'un ne demek istediğini anlamıştı; yanaşmak istemedi:

"Tam gezmeye çıkacak zamandı ya..."

"Gel benimle bir gün" diye Doktor üsteledi. "İzmir'de artık başın, hani diyelim kafanın da röntgeni çekiliyor. Kesin tedaviyi röntgenden sonra uygulayacağız..."

"Bu iş çok para ister be Doktor..."

Reşat kesin konuştu:

"Sana beş kuruş harcama düşmeyecek."

Feramuş'un yüzü aydınlandı:

"Öyleyse sana, benim koyunlardan birini armağan ederim. Yakında içlerinden ikisi yavrulayacak..."

Reşat gülümsedi:

"Para benden çıkmayacak Feramuş; sen İstiklal Harbi, Çanakkale gazisisin. Belediye Meclisi ne güne duruyor. Bak Mustafa da Meclis'e üye. Yarından tezi yok, hemen masraflar için bir karar alırız..."

Feramuş'un gözleri doluverdi:

"Peki Doktor Bey, razı geliyorum. Çünkü başımın içinde nalbant dükkânı varmış gibi bir şey..."

Doktor sevindi:

"Ne zaman istersen yola çıkarız."

"Sana haber veririm."

Feramuş yerinden kalktı. Uzaklaşan bir koyunu çevirip, ötekilerin yanına getirdi. Sonra yeniden yerine oturdu. Sıtkı, Feramuş'u konuşturmak istedi:

"Mehmet Bey bize anlattı. Büyük savaşlarda bulunmuşsun..."

Feramuş bir an düşündü; sonra gülümsedi.

"Hepsini unuttum. Yalnız unuttuğumu biliyorum. Bir iştir olmuştu. Başım böyle delik deşik olmasa, gerçekten savaşa gittim mi diye düşüneceğim. Ne ki bunu bile düşünemiyorum;

baş ağrıları gelmediği zamanlarda, üstüme bir uyuşukluk çöküyor, içim geçiveriyor. Uyku ile uyanıklık arasında kalıyorum. Böyle akşam vakitleri, koyunları evime götürene dek biraz dirilir gibi oluyorum. Şu sıra iyiyim... Siz iyilik saatime rastladınız şimdi... Mehmet Bey eski dost, silah arkadaşımdır. Okuması yazması ileridir. Ne söylediyse, doğru söylemiştir."

Doktor sordu:

"Madalyan var değil mi Feramuş?"

"Ne madalyası bu?"

"Canım, İstiklal Madalyası."

Feramuş'un haline birden bir ciddiyet geldi. O gevşek, dalgın yüzünün çizgileri sertleşti:

"Ha! İstiklal Madalyası mı?" diye gülümsedi; "Canım, ben öyle pek insan içine çıkmam ki... Dağda bayırda dolaşırım. Bayramlarda da kasabanın içinde bir işim yoktur. Hem doğrusunu isterseniz, bu madalyayı bizim palavracı Efe'miz ????? takip ortalık yerde dolaştıktan sonra..."

Feramuş böylece konuştuktan sonra birden ayağa kalktı,

"Koyunları şu yamaca doğru sürmem gerek..." diye yürüdü.

Doktor arkasından seslendi:

"İzmir'e gideceğiz değil mi Feramuş?"

"Gideceğiz Doktor Bey, gideceğiz!" karşılığını verdi Feramuş, arkasına dönmeden.

Ben,

"Bu Feramuş..." diyecek oldum, Sıtkı Daloğlu sözümü kesti:

"Ne olur, Feramuş'un ardından konuşmayalım..."

Sustuk. Bir süre daha oturduğumuz yerde kaldık. Sonra şoseye indik. Yavaş yavaş yürümeye başladık. Reşat düşünceli düşünceli sordu:

"Sıtkı, senin evlenme işi ne oldu?"

"Suya düştü."

"Neden canım?"

Bu konuşma zoraki bir konuşmaydı, sırası değildi şimdi. Hepimiz Feramuş'u, onun Mehmet Amca'dan dinlediğimiz savaş serüvenlerini, bir de şu halini düşünüyorduk. Ne var ki bu yeni konuyu sürdürmek gerektiğini anladım. Ben de Sıtkı'nın üstüne üstüne vardım:

"İstese pekâlâ olur biter!" dedim.

Sıtkı'yı geçen yıldan beri elbirliğiyle evlendirmeye uğraşıyorduk. Doktor Reşat'la ben bir yana, bu işin elebaşıları Gülfidan'la Mediha'ydı. Ne zaman bu konu açılsa, Sıtkı'yı öyle bir sıkıştırıyorlardı ki, dırdırlarından kurtulmak için olacak, sonunda bizimkilere Sıtkı;

"Haydi bakalım hemşire hanımlar, bana uygun birini bulun da evlenelim..." dedi.

Der demez de annemin katılmasıyla üçlü komisyon kuruldu. Kasabadaki bütün evlenme çağındaki kızlar gözden geçirilmeye başlandı. Ne var ki hiçbirini Sıtkı'ya beğendiremiyorlardı. Ya da o, beğenmek istemiyor, bizim hanımları oyalama politikası güdüyordu: 'Canım, acelesi yok... Düşünelim...' gibisine konuşuyordu. Herhalde Sıtkı'nın evlenmemesinin bir nedeni olacaktı. Bunu birdenbire öğrenmek kaygısına düştüm:

"Sıtkı" dedim, "Gerçekten, evlenmeye niyetin yok mu?"

"Bunu öğrenelim..." diye Reşat'ta üsteledi. Sıtkı durakladı, sonra çok ciddi konuştu:

"Dinleyin, ben şu aldığım aylıkla bir ev geçindiremem. Zaten aldığım paranın birazını her ay anneme göndermek zorundayım. Ona ayırdığım parayı kesemem. Ben ki sevgili anneme küçükken, 'Bekle anneciğim, derdim, hele büyüyüp bir adam olayım, sana yedi katlı apartmanlar kuracağım!' Nedense bilmem, kuracağım apartmanlar ille de yedi katlı olacaktı. Çocukluk işte... Apartmanlar şöyle dursun, iki göz bir ev sahibi bile olamadık. Neyse... Anneciğimin beni ne sıkıntılara katlanarak, hele babamın ölümünden sonra, neler çekerek okuttuğunu bir bilseniz. Babamı unutamam; ne yapmış, ne etmiş, beni yabancı dille öğretim yapan bir yatılı okula vermişti. Fransızca'yı kavradığım sıralarda babamı yitirince, bu okuldan ayrılmak zorunda kaldım. Sonra annem, elinde avucunda ne varsa satıp savdı, üniversiteyi bitirene dek bana yardım etti. Şimdi annemi bir köşede bırakıp evlenmek, hiç de yakışık almaz.

Doktor Reşat ısrar etti:

"Düşün ki, evlenirsen herkesten önce annen sevinecek..."

"Orası öyle ama, görüyorsunuz olanaksız."

Ben söze karıştım:

"Bizim kasabada az bir parayla bir aile geçinebiliyor... Anneni de yanına alırsın."

"Çoluk çocuğa karışmak zorluğunu da bir yana bırakalım. Ama Allah rızası için şöyle bana bir bakın yahu! En büyük zorluk ne biliyor musunuz? Niçin aklınıza getirmiyorsunuz? Ben Allah'ın emri, Peygamber'in kavli ile evlenecek adam mıyım? Tanımadan... Konuşmadan... Diyelim sevmeden..."

Atıldım:

"Canım, aşk, adama evlendikten sonra gelir..."

Bu beylik lafa Reşat bile güldü. Sıtkı beni duymamış gibi, kendisiyle alay edercesine sözünü sürdürdü:

"Bilir misiniz, benim yeni yetme yaşlarımda şapşal bir halim vardı. Her gördüğüm kıza, hemen âşık olurdum. Hani nezle olur gibi âşık olurdum. Bu iş sık sık başıma gelirdi. Yemeden içmeden kesilir, uykulardan olur, sersemlere, abdallara dönerdim. Sonraları bir de başıma, yüzlerce dize şiir yazmak, durmadan düşlere dalmak hastalığı geldi. Bu nöbetler bazen üç ay, bazen altı ay sürerdi. Bir yıl süreni de oldu. Her sevdiğimle de evlenmeyi kurardım kafamda... Eğer o gençlik yıllarımda her sevdiğiml kızla evlenmiş olsaydım, düşünün şimdi kaç karım olurdu (!). Kimi işlere akıl erdirmeye başladığım sıralar dikkat ettim, sevdiğimi sandığım, ya da gerçekten sevdiğim kızlar, hep birbirlerine benziyor. Giderek farkına vardım ki, benim sevdiğim tek bir kız var; o da çocukluğumdan beri kafamın içinde yarattığım bir model. Bu model de annemin gençliği! Bunca yanma tutuşmadan sonra yanıp tutuştuğumu da o sıralar sevdiğim kızların hiçbirine açıldığım da yok. Pek azı benden haberliydi... Dış görünüşem bir yana, içime kapanık bir insandım. Çok konuşmazdım; durgun bir halim vardı. Diyeceğim, kızların hoşlanacağı bir tip değildim. Bir günden bir güne, bir kıza ağzımı açıp da, 'Aman ne güzel giyinmişsin! Ne şıksın!' diyememişimdir. Galiba gerektiğinden fazla ciddiyim de böylesine sözler etmek bir kıza karşı, bana saygısızlık gibi geliyor... Oysa hanımların bu saygısızlığa bayıldığını bilirdim."

Sıtkı durakladı, bir bana, bir Reşat'a baktı:

"Canınızı sıkmıyorum ya... Konuyu siz açtınız da böyle konuşuyorum. Savunma da değil ha söylediklerim..."

Doktor,

"Devam et Allah aşkına, merakla dinliyoruz" dedi.

Sıtkı Daloğlu biraz düşünceli, sözüne devam etti:

"Günün birinde bir kızı daha sevdim. Bu kez ilk heyecanım yatışınca, bu kız için şiir yazmadım. Öyle yemeden içmeden kesilmedim; uykularımdan olmadım. Üstelik bu kız, annemin gençlik resimlerine de hiç benzemiyordu. İçime gerçek sevginin sevinci girdi. Eski sevgilerim, aşklarım gibi, bu sevgi, bu bizim kasabamızın çayına benzemedi. Yağmurlarla gelip gelip geçmedi; taşarak ortalığı alıp götürmedi. Ne ki bir an, bir dakika onu kafamdan silemez, uzaklaştıramaz oldum. Hâlâ da öyleyim: Ondan başka kadın, kız gözümde, isterse dünya güzeli olsun, melek olsun, bir taş bebekten farksız şimdi. Artık bana bundan böyle evlenme konusunu açmazsınız sanırım..."

Doktor bir çıkıştı:

"Asıl şimdi açarız bu konuyu! Söyle bakalım bu hanım şimdi nerede?"

"Nerede olduğu önemli değil. Kendisine bütün duygularımı şiirsiz, abartmadan anlattım, dosdoğru anlattım. 'Ay Sıtkı' dedi, 'Ben seni şimdiye değin hep dost, arkadaş olarak sevdim. Bu değişikliğe bir türlü alışamıyorum. Kaç zamandır farkındaydım zaten...' Aradan bir süre geçti, bu kez de, 'Bilmem ki nasıl etsek, bari beni görme, belki unutursun...' dedi. Yine zaman geçti. Bu sefer de bana karşı duyguları değişince; kendine, bana kızmaya başladı: Sanki onun özgürlüğünü elinden almaya kalkışan bir suçlu durumuna düştüm. Onsuz kendimi yarım bir adam hissediyorum. Direndim, ara sıra kendisine mektup yazmama için verdi; karşılık beklemek koşuluyla. 'Belki bir gün, sana ilk ve son satırı yazarım!' dedi."

Sıtkı birdenbire bu söylediklerinden pişmanlık duymuş gibi sustu. Ne ki birkaç söz eklemekten de kendisini alamadı.

"Zaten, 'peki' demiş olsa da ne yapacağımı bilemiyorum. Söyledim size, bir öğretmenin olanaklarının ne olduğunu... Çocukluğumda anneciğime söz verdiğim şatoları, İspanya'da onun için kurmaya kalkışacağım... Periler ülkesini bulmak, yitik ufukların düşlerini ona getirmek sevdasına düşeceğim.

Ne ki elimden hiçbir şey gelmeyecek. Üstelik Türkiye'deki her öğretmen gibi, aldığım aylıkla geçinemeyeceğiz..."

Kafamın içinde, 'Çare?' sorusu dönüp dolaşırken, kasabaya doğru ağır ağır yürüyerek yaklaşıyorduk. Ortalığa bir akşam serinliği çöküyordu. Güneş, Samsun Dağları'nın ardına inmeye hazırlanıyordu. Sıtkı'nın söylediklerini düşünüyordum: Mühendis Bekir'in ölmeden önce birdenbire aşktan söz etmesine benziyordu. Bu sırada karşıdan, tozu dumana katarak gelen, İsmail'in Pat Pat-ı Bahri'si göründü. Önce bu saatte Kuşadası'na acele bir iş için yolcu götürüyor sandık. Ne ki İsmail, uzaktan bizi görmüş olacak ki yavaşladı; yolun sağında durarak bağırırcasına konuştu:

"Aman Doktor Bey'im yetiş! Neredeyse bir saattir, kasaba kazan biz kepçe, seni aramaktayız... Görenler olmuş, sonunda, 'şose yoluna geçmeye çıktı!' dediler. Gün yirmi dört saat çalışıyor, hastalar için koşuşuyorsun, biraz gezmek, nefes almak hakkın ama bu sefer vaziyet kötü!"

Doktor Reşat telaşlandı:

"Uzatma be İsmail, kaza mı oldu? Ağır hasta mı var? Söyle ne oldu?"

İsmail arabadan inip Doktor'a arabanın kapısını açarken karşılık verdi:

"Ne olacak be yahu! Hepsi terstir, aksidir. Veledin biri, dünya yüzüne, anasının karnından ters gelmeye kalkışmış. Ebe Hanım, 'ben bununla başa çıkamayacağım, anasını öldürecek; çabuk Doktor Reşat Bey'i bulun...' demiş."

Doktor koştu, arabaya bindi. Bize de,

"Gelin siz de kasabaya kadar..." diye seslendi.

Sıtkı'yla manevra yaparak Pat Pat-ı Bahri'yi kasabaya doğru çevirdi. Sonra gazladı. Hızla gittiler. Ben bu işe pek şaşmıştım.

"Hangi dağda kurt öldü ki..." diye söylendim.

Sıtkı döndü, şöyle bir bana baktı:

"Bir şey mi oldu?"

"Oldu ya... Bizim kasabada erkektir diyerekten doğuma doktor çağırmayan, karısının ölümüne razı olan adamlar gördüm de..."

Daloğlu gülümsedi:

"Demek yavaş yavaş ehlileşiyoruz..." karşılığını verdi.

"Arayan, çağıran kimdi Doktor'u? Bak şimdi merak ettim. İsmail'e sormayı akıl edemedik."

"Ortaya koyduğun duruma bakılırsa, çağıran önemli değil; Doktor'un çağırılması önemli..." diye konuştu Sıtkı.

Güneş batarken kasabamıza girdik.

Deli Saadet

Doktor Reşat, üç gündür kasabanın içinde bir bomba gibi patlayan hakkındaki çirkin dedikoduya metelik vermeden, bugün Feramuş'u alarak, 10:37 treniyle İzmir'e gitti. Onları istasyona gidip geçirdim. Feramuş'la birlikte üçüncü mevki bir vagonda, bir köşeye yerleştiler. Reşat, hiçbir şey olmamış gibi neşeli görünüyordu. Ne yalan söyleyeyim, hani benim hakkımda kasabanın içinde bu denli kıyamet kopmuş olsa, haklı da olsam –ki Doktor yerden göğe haklıydı– yerlisi olduğum halde kasabayı terk ederdim. O, hiç de oralı değil...

Feramuş kıyafetini biraz düzeltmişti. Çıplak ayağına boyattığı eski bir ayakkabıyı, üstüne yine eski olmakla birlikte, temiz bir gömlek, ceket giymişti. Tren kalkmadan önce karısı Mediha'ya Doktor,

"Ancak yarın yedi kırk treniyle dönebiliriz. Sen Mustafa'larda kal. Eğer yarın akşam gelemezsek merak etmeyin..." dedi.

İstasyondan dönerken Mediha'nın ağzını aradım; kocasının hakkında söylenenlerin hepsini biliyordu.

"Ne derlerse desinler" diye konuştu. "Reşat ne yaptığını bilen bir adamdır. Ona sonsuz güvenim var. Eğer kasabayı allak bullak eden bir karara uyduysa, elbette bir nedeni vardır. Zaten karar onu değil, yöneticilerindir. Ortalığı karıştırıp onun üstüne yıktılar; nedenlerini biliyorsun... Sonra, bana geçen yıl, yirmi dört saat içinde büsbütün delirip ölen Deli Saadet'in hikâyesini de anlattı... Sana da anlattı mı bilmem..."

"Anlatmasına gerek yoktu. Deli Saadet'i bilmez miyim? Sadece bana anımsattı..." karşılığını verdim.

Zaten biliyordum ya... Milleti Doktor Reşat'ın aleyhine kimlerin kışkırttığını kahvede bir kez daha öğrenmiştim. Mediha'yla böyle açık saçık konuları konuştuğum gibi karımla konuşamam. Mediha bizimle bir erkek gibi konuşmasını bildiği gibi, karımla bir olup yün örmesini de bilir.

Doktor için yapılan dedikodulardan önce, Deli Saadet'in hikâyesini, yine Doktor'un dilinden anlatmalıyım:

Bilir misin Mustafa, şu Deli Saadet'in ölümüne insan olarak hepimiz üzüldük. Ne var ki Uzun Çarşı'daki kimi esnafın, esnaf çıraklarının üzüntüsü başka oldu: Bu kadın, sen de yirmi beş yıldır, ben diyeyim otuz yıldır, kasabamızdaki bekârların şehvet ateşini söndürmüş... Ayaklarında tıkır tıkır nalınlarla, sabahtan akşama çarşıda dolaşırdı. Kahvecilere yardım eder, su taşır; esnafın dükkânını süpürür, temizler, bir topan ekmek için çalışırdı. Bu arada bir görevi de herhangi bir dükkânın arka deposunda, herhangi bir kahvenin ayakyolunda herkesi memnun etmekti. Kimi zaman nöbeti tutar, kızdırırlarsa tepesi atar; çarşıdaki esnafı, çırağından ustasına rezil ederdi. O zaman çarşı, Deli Saadet'in başına toplanır, onun ağıza alınmayacak küfürler ettiği adamı alaya alırdı. Deli Saadet,

"Karnımı şişiren sensin!"

"Dün, beni şeker çuvallarının arkasına çeken sensin!" diye avaz avaz bağırdıkça, çarşı keyfinden dört köşe olurdu. Ne ki çok geçmeden bu gürültü arasında onu kışkırtanların başına aynı bela gelirdi. Deli Saadet yaşlandı, yüzü buruştu, sinirleri büsbütün bozuldu; hani gittikçe delirdi daha da, ama bu işler yıllarca sürdü. En sonunda Saadet, kendisini yitirdi. Tam yirmi dört saat durmadan, çayın üzerindeki köprünün başında, sesi kısılıncaya, çıkmayıncaya değin, geceli gündüzlü,

"Bana dokunmayın! Beni ellemeyin!" diye bağırdı.

Oysa kimseler yanına yaklaşamıyordu. Sonunda Belediye çavuşları güç bela onu bir çöp arabasına koyarak götürüp dispanserin bodrumuna kilitlediler. Herkes,

"Deli Saadet, büsbütün delirdi!" dedi o kadar.

Ertesi gün de aynı çöp arabası, kadını götürüp mezarlığa bıraktı. Onu gömen belediye memurlarının söylediğine göre, bağırmaktan her bir yanı kaskatı kesilmiş...

İşte, diyordu Doktor, yaşamının ve ölümünün bütün acılığına karşın, kasaba bir mirop yuvasından, kara sinekler gibi mikrop taşıyan bir zavallıdan böyle kurtuldu. Ne var ki iş değişti. Mahalle aralarındaki gizli kadınlar, Saadet'in ölümüne basbayağı sevindiler. Hem de çoğaldılar. Kasabamızdaki görgü, gele-

nek yüzünden; geçim darlığı yüzünden vakti zamanı gelince evlenemeyen delikanlıların çektiklerini tahmin edersin... Yine bu kadınlar yüzünden çektikleri, düştükleri hastalıkları da bana sor... Kaçını tedavi edip iyileştirinceye değin canım çıktı! İflah olmayanları, il hastanelerine yollamaktayız. Bu yüzden geçenlerde önce Kaymakam'ın, sonra da Belediye Başkanı'nın kapısına gelip dayanan bir adam,

"Efendim, bendeniz kerhaneciyim!" deyince, hiç de şaşmadım.

Bu konuda kasabamızın delikanlıları, bekârları için ne gibi tedbirler alınabilir diye düşünebiliriz ama kasabamızda bir kerhanenin açılmasını yöneticilerimizin bir kararı saymalıyız. Ben de memurum, Belediye Başkanı 'ne dersin?' diye sorunca,

"Ne yapalım, sermayelerini alsın gelsin. Gözümüzün önünde ne yapacaklarsa yapsınlar. Hiç olmazsa bulaşıcı hastalıklara engel oluruz. Gizli kadınları da karakol iyice izler..." karşılığını verdim.

Vay efendim! Sen misin bunu söyleyen; ne kerhaneciden rüşvet almadığım kaldı, ne de kasabanın ahlâkını bozan bir alçak olmadığım... Meğer bizim kasabamızın kışkırtıcı büyükleri (!) ne kadar namusluymuş..."

Bu konuda Doktor'un söylediği, söyleyeceği çok şey vardı ama dedikoducularla başa çıkmasının olanağı yoktu. Daha dün, Nâbi'nin Park Kahvesi'nde Reşat'ın üstüne yürümek için Zati Bey'le Hulki Bey, çok güzel bir fırsat buldular. O kimsenin yüzüne bakmadığı, kimsenin de yüzüne bakamayan Zati Bey kahvenin ortasına dikilip, şimdiye değin hiçbir zaman kendisinde görmediğim bir cesaretle, herkese sesini duyurmak için bağırdı:

"Doğrusu Doktor Reşat Bey'i sadece rahmetli arkadaşı Mühendis Bekir Bey gibi isyankâr ruhlu sanırdım. Hiçbir zaman kasabamızın namusuna el atacağı, dil uzatacağı aklıma gelmezdi. Kerhaneciden rüşvet aldığını söylüyorlar; buna inanmam ama, kasabamızda genelev açmak istediği de ortada. Ne diyelim, Allah bizi bu çeşit ahlâksızlıklardan korusun! Değil Doktor Bey, dünya bir araya gelse, bunca yıldır namusuyla yaşayan bizlerin memleketinde genelev açamaz! Zaten kendisinin kasabamızdan kalkıp gitmesi yaklaştı..."

Kahvenin içinde herkes bir an suspus oldu. Lutfullah Efendi cibiliyeti gereği Zati Bey'den yana çıkıyordu ki, dayanamadım, ben de bağırdım:

"Kerhaneyi Doktor Reşat açıyor da, bu kasabada Kaymakam Bey, Belediye Başkanı bostan korkuluğu mu? Laf mı senin söylediğin. Karar büyük makamların. Doktor bir memurdur, verilen kararları uygular..."

Benim bu sözlerim üzerine ortalık karıştı. Her kafadan bir ses çıkmaya başladı. Hulki Bey'in de kahvede bulunmasına çok şaştım doğrusu; Beyefendi hep Didim Kulüp'te otururdu. Meğer sonradan öğrendim ki, milleti kışkırtmak için Zati Bey'le kasabanın içindeki kahveleri gezerlermiş... Kahveci Nâbi, Şoför İsmail, daha birçok kişi bizden yanaydı. Etliye sütlüye karışmayan yurttaşlar bile,

"Yahu geçenlerde doğum yaparken az kalsın ölecek olan Uncu Fehmi'nin hem karısını, hem oğlunu kurtardı Doktor... Ne isterler bu iyi adam, usta doktordan?" diye söylenmeye başladılar.

Bütün bu sözlerin içinde en önemlisi, Zati Bey'in, Doktor'un yakında kasabamızdan gideceğini söylemesiydi. Zaten Zati Bey, Hulki Bey ve avanesinin Doktor Reşat'ın ayağını kaydırmak için nasıl uğraştıklarını, Kaymakam'a verilen ziyafette, Berber Yusuf'un dükkânında geçen konuşmalardan biliyorduk.

Bu olup bitenlerden haberi olsun diye, hemen Öğretmen Sıtkı'yı aradım. Derslerini bitirmiş, okulun kapısından çıkıyordu. Kahvenin önüne gelene değin, yine bu kahvede geçen olayı, Zati Bey'in söylediklerini saydım döktüm. Artık mevsim bahara dönüştüğünden, Cumhuriyet Meydanı'na doğru uzanan, ortası havuzlu küçük parka oturduk. Baharda, yaz günleri Nâbi bu parka iskemleler, masalar koyardı. Çınarların, okaliptüslerin yeşilliği, her yanı şenlendiriyordu. Efe'yle Lutfullah Efendi, iskemlelerini havuzun kıyısına çekmişler, Nâbi'nin medar-ı iftiharı bir çift kırmızı balığı seyrediyorlardı. Bu havuzun bir görevi vardır: Nâbi'nin Park Kahvesi'ne gidene değin, karpuzlarını, rakı şişelerini, üzümlerini, bir sepete koyup suya salarlar. Nâbi de bu yiyecek içecekler soğusun diye, havuzun suyunu, birkaç kez değiştirir.

Efe'yle Lutfullah Efendi bizi uzaktan selamladılar. Çok geçmeden iskemlelerini yanaştırdılar. Bahçe, yavaş yavaş işten çıkan memurlarla doluyordu. Kimi delikanlılar, ailelerinin yedeğinde genç kızlar, 7:40 akşam trenini karşılamak, parkta dolaşmak için önümüzden geçiyorlardı.

Sıtkı Daloğlu,

"Aman Mustafa, beni çok konuşturma, bugün altı saat dersim vardı; gırtlağım yanıyor..." demesine karşın, Lutfullah Efendi'yle tartışmaya girişti; Sıtkı'ya göre Doktor Reşat, gidip Kaymakam Bey'le, Belediye Başkanı'yla konuşmalıydı. Onlar, bu işin Doktor'un başının altından çıkmadığını halka açıklamalıydılar. Dürüstlük de bunu gerektiriyordu... Bu sözlere Lutfullah Efendi kahkahayı bastı:

"Canım" dedi, "bu kaymakam da eskileri gibi havalecinin biri. Hulki Bey de ne iştir bilmem. 'Doktor'dan sonra kasabadan sürgün sırası Kaymakam Bey'in...' diye homurdanıp duruyormuş. Hiç Reşat Bey'den yana çıkabilir mi?"

Sıtkı isyan etti:

"Yahu bu herifler ne beladır ki herkesin namusu, ekmeğiyle oynarlar!"

Lutfullah Efendi, kıkır kıkır güldü:

"Yavaş ol Sıtkı Hoca'm, sesin duyulmasın... Senin de suyun ısındı."

Sıtkı gülüverdi:

"Nerede o günler! Beni de sürün kasabadan da sizden kurtulayım!"

Efe,

"Ağzından yel alsın!" diye öfkeyle söylendi.

Efe'nin Öğretmen Sıtkı'yı sevdiğini bilirim. İstiklal Harbi tarihini ondan öğrenmiştir. Hani savaşın ayrıntılarını... Mustafa Kemal Paşa'nın Büyük Taarruz'dan önceki, sonraki eylemlerini Efe'ye Sıtkı anlatmıştır; anlatır, o da sağda solda satar... Öfkesi yatışınca Efe ekledi:

"Zati Bey, siz gelmeden önce buradan geçerken ne dedi biliyor musnuz? Lutfullah Efendi de şahit. Doktor Bey, kasabalının kalbini kırdıktan, namusuyla oynadıktan sonra, Feramuş'u röntgene koydurmak, tedavi ettirmek için alıp İzmir'e götür-

müş; 'doğrusu buna zeytinyağı gibi üste çıkmak derler... Biz yutmayız!' diye astı kesti. Dahası var: Zati Bey'i, Hulki Bey'i, birkaç gündür, Belediye'nin altındaki yerinde, Doktor hastalarına bakarken, aşağı yukarı dolaşırlarken görmediniz mi? Elini beline koyup yolun ortasında duruyor, öylece Reşat Bey'in muayenehanesine bakıyor. Bu ne demektir? Adam çok hınçlı... Bu Doktor, niye hâlâ kasabadan defolup gitmedi diye bakıyor... Emir Ankara'dan çıkmış olacak..."

Hay Allah! Ben, kendinden söz etmediği zaman, Efe'nin aklı başındadır derim de, kimse inanmaz. Bu düşüncemi ispatlamak için Sıtkı'ya bir göz edip,

"Ah be Efe" dedim, "sen Ankara'da milletvekilimiz olarak bulunacaktın ki bütün bu rezillikleri önleyecektin..."

Efe'de hoşafın yağı kesildi:

"Ooo! Orası hiç belli olmaz..." diye yutkundu, "benim de Ankara'da az siyasi düşmanlarım yok değil..."

Lutfullah Efendi kıs kıs güldü:

"Zaten efendim, şimdiye kadar milletvekili olamaması Efe'nin, bu yüzden değil mi?"

Sıtkı'nın şakalaşacak hali yoktu. Hemen sözü değiştirdi:

"Trenin gelme saati yaklaşıyor. İstasyona doğru bir gezintiye ne dersiniz?"

Hep birden ayağa kalktık. Cumhuriyet Meydanı'ndan yürüyerek Hükümet Konağı'nı geçtik. Lutfullah Efendi, şakır şakır tesbihiyle oynuyor; Efe, sallana sallana yürüyordu. Sıtkı dalgın, düşünceliydi. Parktan geçerken Lutfullah Efendi, birden konuştu:

"Trenden iner inmez Doktor Reşat Bey'i bu işten haberdar etmek insaniyet borcumuzdur..."

"Hangi işten haberdar edeceğiz? Hepsini biliyor..." dedim.

Efe sordu:

"Kendisini kasabadan sürmek istediklerini de biliyor mu?"

Sıtkı söylendi:

"Bilmese de seziyordur... Yahu sahiden yapabilirler mi? İnanamıyorum..."

Efe gülmekle yetindi. Lutfullah Efendi, alay edercesine konuştu:

"İlahi Hoca'm, şu bizim kasabamızı kimler yönetir hâlâ öğrenemedin!"

Sustuk, yürüdük. Park kalabalıktı. Kapısına, kavrulmuş nohut, tuzlu çekirdek, fıstık satanlar toplanmıştı. Dede, 'Pislik, kuru kalabalık!' diyerekten laf attı ama kulak asmadık. Büyük havuzun kıyısındaki sıralarda genç kızlarımız oturmaktaydı. Onların önünden delikanlılarımız, havuzun fıskiyesinden saçılan suları seyrederek gelip geçmekteydi. Öte yandan bu görüntüyü kaçırmak istemeyen, suratı asık, dedikoducu yaşlı hanımlarımız, genç kızların arasına yer yer serpilmişti. İçlerinde yüzü gülenler, çöpçatanlığa sıvananlar olacaktı...

Parkın arka kapısından istasyona çıktık. İstasyon Kahvesi de tamamdı. Hayret ettim, politika değişti mi ne... Kasabanın ileri gelenleriyle iyi geçinmek derdine düşen Kaymakam Bey, koca çınarın altında, Zati Bey'le tavla oynuyordu. Yanlarında oturan Yargıç Bey onları seyrediyordu. Zavallı Zabıt Kâtibi Ali de el pençe divan durmuş gibi, bir iskemleye ilişmişti. Bizim Ali, ara sıra böyle resmi gezintilere katılmak zorundaydı. Yargıç Bey aklına esince, 'Ali Efendi bir yürüyelim mi?' derdi işten çıkarken... İşte bu yüzden de bizim (Havadis) Lutfullah Efendi'nin sağ koluydu. Onları böyle bir arada görünce, Lutfullah Efendi çok sevindi:

"Bu akşam hepsini öğreniriz..." dedi.

Sıtkı sordu:

"Ne öğreneceğiz?"

"Zati Bey'in, Kaymakam'la, Yargıç'la Doktor hakkında ne konuştuğunu. Zati Bey bir saat önce Nâbi'nin ordaydı. Demek bizden önce kapağı buraya atmış; bunda bir iş var..."

Sıtkı'yla heyecanlandık. Ben, söylendim:

"Hemen Ali'yi yanımıza çağırayım."

"Olmaz" diye eteğime yapıştılar.

Efe bana çıkıştı:

"Sabret yahu! Bu işler aceleye gelmez!"

İstasyonun önünde gittik geldik; sonra da kahveye, tellikavak ağacının altına oturduk; çaylarımızı söyledik. Sonunda Nazif Kaptan'ın uzaktan çektire çektire çaldığı trenin düdüğü duyuldu. Sağdan soldan selam alıp verdiğimiz dostlar, düdük

sesini duyunca doğruldular. İstasyon kaynaştı. Trenden ine ine üç köylü yurttaşla Terzi Nasip Efendi indi. Terzi, selam sabahla karışık bize İzmir'den çok şık kumaşlar getirdiğini müjdeledi. Bizim gibi üç beş yılda bir elbise dikinenler için, İzmir'den kumaş getirmesi, gidip özellikle seçmesi, Nasip Efendi'nin bir inceliğidir. Lutfullah Efendi dayanamadı, terziye takıldı:

"Bakıyorum Nasip, milleti yine kafese koyacaksın."

Bugün gelebileceklerini pek ummuyorduk ama yine de vagonlara baktık kaldık: Doktor Reşat'la Feramuş trenden çıkmadı.

Sıtkı,

"İşleri bitmemiş olacak..." dedi.

Akşam yemeğinden sonra hemen yine Nâbi'nin Park Kahvesi'nde toplandık. Lutfullah Efendi, camiden zor yetişti. Ali'yi beklemeye başladık. Ali gelince de ortamıza aldık, konuşmasını bekledik. Ali, şeytanın tekidir. Bizi bir hayli üzdükten sonra,

"Canım" dedi, "bugün ne Zati Bey, ne Kaymakam Bey, ne de Yargıç, öyle uzun boylu, Doktor'dan söz etmediler. Sadece Zati Bey konuyu biraz kurcalayacak oldu. Ne ki Kaymakam Bey kibarca onu susturmak istedi: 'Beyefendi' dedi, 'Doktor Reşat'ın yaptığı işlerde yasalara, mevzuata aykırı bir hal yok... Niçin böylesine üzülüyorsunuz?' Zati Bey, ne diyeceğini şaşırdı. Konuyu kapamak zorunda kaldı. 'Efendim, biliyorsunuz, kasabamız görgü, geleneklerine bağlıdır...' gibisine sözler mırıldandı; kem küm etti. İşte o kadar..."

Sustuk kaldık. Az sonra Sıtkı konuştu: Deli Saadet'in hikâyesini yorumladı. Kasabamızdaki bulaşıcı hastalıkların nedenleri üstünde durdu. Yine kasabamızın gençlerinin içinde bulunduğu zor durumu açıkladı. Konuşması basbayağı bir konferansa dönüştü. Çevremizdeki dostlar bile kulak kesilmişti. Nâbi, müşterilerden fırsat buldukça, yanımıza Sıtkı'yı dinlemeye koştu. Öğretmen'imiz sanki dersteymiş gibi konuştu. Sonunda dinleyenler,

"Haklısınız! Haklısınız Hoca!" dedi.

Sıtkı'nın Serveti Fünun ciltlerinin satılması olayından ötürü Zafer'e attığı dayaktan sonra, bu gece yeniden o gün gibi heye-

canlandığını, gerçekten kasabamızdaki işlerimiz için meydan-ı hamiyete atıldığını gördüm.

Bayram

Bugün bayram! Sabahleyin içimde bir hafiflik hissederek uyandım. Gerçi bu bayram, çocukluğumda heyecanına alıştığım dinsel bayramlardan değil. Ne ki ister dinsel olsun, ister ulusal olsun, bayram her zaman kasabamız için bayramdır. Millete sadece, bugün bayram, deyin yeter... Ne bayramı olursa olsun. Böyle günlerde Halkevi'nin en büyük görevi, davul, zurna çalacak çingeneleri kiralamak (Belediye'nin görevi de, bayramın önemine göre havai fişekleri, takızaferleri hazırlamaktır. Belediye'nin en kıdemli çavuşu Seyfi, iki işçiyle hemen Hükümet Konağı'nın önüne, kaşla göz arasında bir takızafer kurmakta ustadır. Öte yandan, kasabamızın yetişkin çocukları, dağlardan defne dalı kesip getirmeye giderler. Ben de cumhuriyetimizin ilk yıllarında arkadaşlarla defne dalı kesmeye giderdim. Ulusal bayramlarımızda kasabamızı baştan başa defne, mersin dalları, yaprakları ile süsleriz.

Bu sabah yatağımda doğrulunca, içimdeki heyecan, ne yalan söyleyeyim, çocukluğumda duyduğum bayram heyecanına benziyordu. Hemen kalktım, giyindim, sokağa çıktım. Cumhuriyet Meydanı erkenden, yapılacak töreni izlemeye gelmiş kadınlarla dolmuştu. Ne iştir bilmem, ne zaman bir geçit, tören olsa, kasabamızda erkeklerden çok kadınlar meraklanır. Yolları kapar, doldururlar; dahası, ev, bahçe duvarlarının üstüne tırmanırlar; saatlerce bulundukları yerden kıpırdamaz, töreni bekler, izlerler. Yine nedendir bilmem, erkekler korka korka meydana sokulurlar... Saati gelince, okullu çocuklar, ellerinde bayrakları, üstlerinde siyah önlükleri, beyaz yakalarıyla geçite katılırlar. Sonra askerler... Sivil kuruluşlar... Hükümet Konağı'nın kapısının yakınına konulan kürsüye önce Kaymakam Bey çıkar. Bir nutuk faslıdır başlar. Sonra okullar adına çocuklar şiirler okur. Geçitten sonra da davullar veryansın ederken, halk bu sefer de Halk Fırkası'nın binası ya da Halkevi'nin önünde

toplanır. Bana kalırsa, asıl bayram işte bundan sonra başlar. Davulun önünde bütün kasabalı, yediden yetmişe hepimiz aydın zeybeği oynarız! Bütün kasabalı bir arada, böyle bayramdan bayrama eğlenmeye can atarız. Kadınlar seyirci olur, erkekler ilk korkularını, çekingenliklerini üstlerinden atarlar. Bu eğlenceler gece de, sokakta, alanda, salonda sürer gider.

Halkevi'nin salonunda sporcular toplandığında, spor kulübümüzün Kâtip-i Umumi'si adaşım Mustafa Tuna kadar kimse piyanoda, iki elinin ikişer parmağı ile dans havalarını çalamaz; zilli davulu da Fırka'nın odacısı Abdül gibi çalmayı beceremez...

Bugün de her bayram gibi, olaylar yinelendi. Ne var ki Kaymakam Bey, kasabamıza kendini göstermek için, nutkunu bir hayli uzattığından; 'Yaşasın! Var olsun!' bölümüne gelinceye değin güneşin altında çok ter döktük. Kaymakam Bey'den sonra elbette okullar adına Zafer Bey kürsüye atıldı. Onu böyle kürsüde görünce, az kaldı İsmail'in yüreğine iniyordu:

"Mahvolduk ağbicim, mübarek keser mi keser ha!" diye söylendi.

Siyah çizmelerini, kilot pantolonunu, lacivert ceketini, siyah fötr şapkasını giyen Efe, göğsüne İstiklal Madalyası'nı takmıştı. Bu uzun süren nutukları, kendisini sıkarak, zorla dinliyordu. Duruşuna, bakışına, tepeki kalkık fötr şapkası büsbütün bir yücelik veriyordu. Lutfullah'ın fazla ayakta durunca, romatizmaları hemen tutar. Onun için,

"Ben kahvedeyim..." diye savuştu.

Sıtkı, sıra sıra dizilen öğrencilerinin başında taş kesilmiş, gözleri büyümüş, Öğretmen Zafer'i dinliyordu. Doktor Reşat'a gelince, görevi gereği, Belediye Başkanı'nın, Kaymakam Bey'in yakınında yerini almıştı. Törenden sonra geçit başlarken, bir ara eve koştum. Oğlumu aldım. Annesi bizim delikanlıyı bir güzel hazırlayıp giydirmişti. Beyaz gömleğini hemen kirletmemesi için annesinin söylediklerine pek kulak asmadı. Cumhuriyet Meydanı'na geldiğimizde, geçit başlamak üzereydi. Kalabalığın arasında kâğıt bayrak satanlar vardı. Bizim delikanlı bir eline Türk bayrağını, öteki eline Fırka bayrağını alıp, geçiti iyice görebilmek için omuzuma tırmandı. Biz gelene dek alan daha

da kalabalıklaşmıştı. Geçiti bütün gayretimize karşın rahat seyredemedik. Oğlum tepemde sızlanmaya başladı. Nâbi'nin Park Kahvesi'ne, kendime bir yol açıp, güç bela yürüdüm. Kahvenin önündeki sandalyelerden birinin üstüne çıktım. Kahvenin içinde Lutfullah Efendi, tek başına oturuyordu. Sandalyeye çıkarken biz, içerden seslendi:

"Dikkat et, çocuğu düşüreceksin!"

"Merak etme Lutfullah Efendi..." dedim.

Biraz sonra yine seslendi:

"Çocuğun sağ eline Türk bayrağını, sol eline Fırka bayrağını ver!"

Çıktığım sandalyenin üstünde, omuzlarıma oturmuş çocukla zaten zor dengemi bulmaktayım. Şimdi bayrakların el değiştirmesini sağlamak güç olacaktı. Çocuk bu, bu denli ince siyasete aklı erer mi? Yine de Efendi Hazretleri'nin hatırı için seslendim. Yukarıya bakamıyordum. Kahvenin içinden oğluma,

"Aferin... Aferin!" diye söylenmesinden, işin olup bittiğini anladım...

Şehrin kaynaşması, akşama doğru durulur gibi oldu. Böylesine gürültü, patırtı bayramdan bayrama olduğu için kafam şişmişti. Kahvenin parkında, sandalyemi bir kavağın altına çekerek oturdum. Oturduğum yerden Cumhuriyet Meydanı'nı seyre koyuldum. Kasabamızın yüzü, fazlaca boyanmış bir kadının yüzüne benziyordu. Ne ki bu hali ona yakışıyordu. Bayraklar, fenerler, defne, mersin dalları, yaprakları... Gece yapılacak eğlencelere dinç, dinlenmiş çıkabilmek için, herkes evine çekilmişti. Ortalık bomboştu. Ben de çok yorulmuştum: Cumhuriyet Meydanı'ndaki törenlerden sonra, kasabamızın sporcu gençlerine, eski mezarlıkta, bağışlayın, stadyumda, jimnastik gösterileri yaptırmıştım. Halk pek beğendi. Programa göre artık geceye fener alayı, bir de Halkevi'nde yapılacak eğlence kalmıştı.

Oturduğum yerde eski Şeker Bayramlarını, Kurban Bayramlarını düşünmeye başladım: Annem akşamdan, başucuma çorabıma, pabucuma değin yeni giyeceklerimi hazırlardı. Bütün gece tavşan uykusu uyurdum. Sabahleyin de, şimdi adını, yüzünü anımsayamadığım mahallemizin müezzini-

nin okuduğu sabahi makamından ezanla uyanırdım. Hemen hazırlanır, babamın odasından çıkmasını beklerdim. Kapıdan çıkacağımız sırada annem, koltuğumun altına, zar zor taşıyabildiğim bir seccadeyi sıkıştırırdı. Babamın iki adım arkasından yürürdüm. Caminin içi, çoğu kez, biz varıncaya dek dolardı. Seccademizi avluya, bizim gibi geç kalanların yanına yayardık. Namaza durduğumuzda da, çaktırmadan kimseye, yan gözle babama bakar, o ne yaparsa, ben de onu yapardım. Bayram namazı bitince, biz camiden çıkarken, namazın bittiğini kasabaya ilan eden, Moralı Dağı'ndaki top patlardı. O zaman bayramın bütün sevinci içime büsbütün dolardı. Evimizin kapısından girince, önce babamın, sonra da annemin elini öperdim. Babam bana büyük bir kâğıt para verirdi. Sonra daha büyüklerin bayramlarını kutlamak için evden hep birlikte çıkardık.

Yıllar ne çabuk geçiyor! Oğluma baktıkça eski günlerimi anımsıyorum. Şimdi oğlum, ellerini çırparak, gözlerinin içi gülerek bayramları karşılıyor. Yalnız çocuklar için değil bayramlar; düşünüyorum da küçük büyük, insanala ara sıra, bayram adı verilen günler gerekli... Aklım suya erdiğinden beri, böyle bayram günlerinden sonra, gece yatağıma girdiğimde, insanların küçücük olaylara nasıl sevindiğini, nasıl da üzüldüğünü düşünürüm. Bu duygu, düşüncelerimden, rahmetli Mühendis Bekir'e söz etmiştim bir zamanlar:

"Bu" demişti, "hayatı boyunca insana bayram ettirebilecek bir ülküye bağlanamamaktan ileri gelir. Ahıra bağladığın bir hayvana yem verdikçe sevindirirsin. Hele belli saatlerde verirsen yemini, yem saati yaklaşınca, kuyruğunu bile sallamaya başlar. İnsanlar bütün ömürlerince; işte, düşte mutlu olmalı, bütün yaşantılarını bayram içinde geçirmeli..."

Böyle düşüncelere daldığım bir sırada Sıtkı ile Ömer çıkageldi. Bir süre bayramın dedikodusunu ettik. Ömer çok neşeli görünüyordu. Zaten sessiz kasabamızın seslendiği günler, hepimiz keyifli oluruz. Ömer, karşımızdaki, Cumhuriyet Meydanı'ndaki takızaferin tepesine asılan bir yazıyı göstererek söylendi:

"Doğrusu, sabahtan beri bu yazının ne demek olduğunu düşünüyorum."

Sıtkı sordu:

"Nesini anlayamadın?"

"Anlayamadım işte! 'Ben, sen yok; biz varız!' Ne demek ola?"

"Ha!" diye güldü Sıtkı, "bunu anlayamayacak ne var? Biraz düşün..."

"Canım, sabahtan beri düşünüyorum. Anlayamadım işte... Bana sorarsanız; hem ben varım, hem sen varsın, hem de biz varız..."

Sıtkı Daloğlu, Ömer'in bu içinden çıkamadığı sorun konusunda uzun bir açıklama yaptı. Sonunda sordu0

"Anladın mı şimdi?"

"Anladım... Güzel anlattın kardeş. Ne ki bu lafın benimle bir ilişkisi yok. Zati Beyefendi okusun. Ben kendi halimde bir adamım. Kim, şu yol doğrudur, şöyle gidelim dese, şu işi şöyle yapalım daha iyidir dese hemen kanarım. Elbette şu dünya yüzünde benden akıllı insanlar var. Akıllı kişiler de deneylerime göre az yanılırlar..."

Yedi kırk akşam trenini –on dokuz kırk değil, alafranga olur– karşılamak için, bugün bayram olduğundan, istasyona büyük bir kalabalık toplanmıştı. Parkın içi dışı dolup taşmıştı. Sakin geçen öğle üstünden sonra, akşam serinliği kasabamıza yeniden canlılık getirdi. Nazif Kaptan bize büyük bir sürpriz yaptı; İcra Memuru Abdullah Bey'i getirdi. İcra Memuru'dur ama İcra Memuru, kasabamızın en çok sevilen memurudur. Abdullah Bey'i tatlı dilinden ötürü, şuna buna borcunu ödeyemeyenler de sever. Oldukça şişman, göbeklice olan İcra Memuru'muz, her an, her zaman neşelidir. Kambersiz düğün olmaz, Abdullah Bey'siz de bayram olmaz! Daha bu sabah, bayram telaşı arasında aklımıza gelmiş, sözünü etmiştik. İcra Memuru, uzunca bir hastalıktan sonra, izinli olarak, hava değişimi için memleketi Akşehir'e gitmişti. Böyle bayram günü çıkıp gelmesi, hepimizi çocuklar gibi sevindirdi. Mustafa Tuna,

"Gece Halkevi'ndeki cümbüş, asıl şimdi cümbüş olacak..." dedi.

Gerçekten de öyle oldu. O geceki eğlencemizin en önemli olayı, İcra Memuru'muzun söylediği şarkılar, türküler oldu.

Halkevi'nin Saz Topluluğu, Abdullah Bey ile tamamlanmıştı. Helvacızade Hakkı Bey'in keman, Dişçi Sadi Bey'in neyle yaptığı taksimler çok alkışlandı ama İcra Memuru'muzun,

'Bir bahçeden bir bahçeye salla yemenim!' diye söylediği türkü daha çok alkışlandı. Türküyü öylesine alkışladık ki, Abdullah Bey, bir daha söylemek zorunda kaldı.

Eh... Bugünü, bu geceyi de tamamladık, güzel geçti diyerekten, yorgun argın eve dönüyordum. Tam evimin bulunduğu sokağın köşesini döndüğüm sırada, bizim bahçenin duvarını aşan biber ağacının altından gelen bir inilti duydum. Bu karanlık yere hemen koştum. Baktım bir adam yüzükoyun yatıyor. Ölüyor mu bu adam, ne oluyor diyerekten hemen dikkatle tutup çevirdim. Karanlıkta yüzünü seçemedim kişi,

"Dövmeyin! Öldürmeyin beni!" diye bağırmak istedi. Ne ki sesi pek çıkmadı; güçlükle söyleniyordu. Sesinden, sonra da kaldırınca kan revan içindeki yüzünden zor tanıdım:

"Aman Efe! Bu ne hal!" diye ben bağırmışım bu kez. Kendi sesimden korktum. O da beni sesimden tanımış olacak ki,

"Kurtar kardeşim Mustafa beni bunların elinden..." diye yalvardı.

Güç bela, Efe'yi ayağa kaldırdım. Koltuğunun altından girip bizim evin merdivenine değin yürüttüm. Oracığa oturtup, çıktım merdivene, anahtarımla kapıyı açtım. İçeriye seslendim. Annem daha yatmamış, oturma odasındaydı:

"Efe biraz içkiyi fazla kaçırdı; evine götüreceğim, geç kalırsam merak etmeyin..." dedim.

Annem,

"Sen içmedin mi?"' diye sordu.

"İçmedim" karşılığını verdim ama pek inanmadı.

Hemen döndüm, merdivenleri indim kapıyı çektikten sonra. Efe de hani okkalıdır. Nasıl götüreceğim, diye düşündüm kaldım. Nâbi'nin Park Kahvesi'nin önünden, gece de olsa, bu durumda Efe'yi getiremezdim. Yarın kasabadaki dönecek dedikodunun önünü alamazdık bir gören olursa... İster istemez, arka sokaklardan geçecektik. Öyle de yaptık. Neredeyse onu sırtımda taşıyarak evine getirdim. Bahçe kapısında gürültü etmiş olacağız ki, annesi iç kapıda bizi bekliyordu. Efe ben-

den yaşlıdır, annesi de annemden bir hayli yaşlıdır. Oğlunu kan içinde görünce bağıracaktı. Hemen işaret edip susturdum. Geceyarısı mahalleyi ayağa kaldırmanın alemi yoktu. Sofadaki sedire uzattım boylu boyunca Efe'yi. Annesi temiz peşkir, sıcak su hazırladı. Yaralarını sildik. Evde tentürdiyot da varmış. Yarasına, beresine bastım tentürdiyotu. Kırık çıkığı var mı diye yokladık; bir yeri kırılmamış, çıkmamıştı. İyot kokusundan olacak, bir süre sonra Efe kendisine geldi. İki yakasına şaşkın şaşkın bakındı. Güçlükle doğrulup arkasını bir yastığa verdi. Birden,

"İyiyim anacığım, bir şeyciğim kalmadı. Sağ olsun Mustafa kardeşim beni büyük bir beladan kurtardı..." dedi.

Eve girdiğimizden beri anası tek sözcük etmemişti. Efe doğrulunca,

"Ben gidip size çay yapıp getireyim, için..." diye söylendi.

Annesi bir şey sormuyordu. Yılda en az böyle bir dert geliyordu başına: Efe'yi dövüyordu. Kadıncağız nedenini de pekâlâ biliyordu. Annesi çay yapmaya gidince, Efe merakla sordu:

"Beni kurtarmaya geldiğinde, seni de dövdüler mi?"

Anlaşılan Efe, kendini dayaktan ne zaman yitirdiğini bilemiyordu. Onun maneviyatını düzeltmek için, yaradana sığınıp attım:

"Beni bilirsin ağabey" dedim, "hâlâ çoluk çocukla, gençlerle top koşturuyorum. Eski sporculardanım. Evvelallah bir giriştim ki, herifler kurtuluşu kaçmakta buldu!"

Efe bu sözlerime çok sevindi. Bir şeyler söylemek istiyor, söyleyemiyordu. Onu sıkıntıdan kurtarmak için sordum:

"Anlat bakalım nasıl başladı bu iş?"

"Bugün bir yerlerde duramadım. Halkevi'ndeki eğlenceler bile beni oyalayamadı. İcracı türkü söylemeye başlarken oradan da kalktım yürüdüm. Eve gideyim diyordum. Baktım arkamdan birileri geliyor, anladım durumun kötü olduğunu; hızlandım, ama senin sokağın orda önümü kestiler... Demek sen yetişene değin dayak yedim..."

"Bir nedeni olacak Efe, bugün ne yaptın?"

Efe boynunu büktü; yaralı yüzünü, gözlerini elledi.

"Hiç..." dedi, "bugün bayramdı ya... Hazır giyindim, kuşandım, madalyamı da taktım... Şöyle bir yol Hanım'ın evinin

önünden geçeyim dedim... Sonra bir mektup da almıştım kendisinden..."

"Ah be Efe sana kaç kere söyledim, geçme şu Hanım'ın evinin önünden. Daha kaç yıl sürecek bu dert be yahu! Kaç yıldır sürüp gelmekte? İsteseydi, isteselerdi, çoktan evlenirdiniz. Düşme artık üstüne..."

"İyi ama başkasıyla da evlenmiyor, demek beni istiyor..."

"Başkası ile evlenmemesi seni istemesinden değil."

"E... Niye bana mektup yazıyor?"

"Yapma Efe, beni deli edeceksin yahu! Sen de biliyorsun ki, o hiçbir zaman sana mektup yazmadı, yazmadı, yazmıyor. Başkaları sana oyun ediyor..."

"Biliyorum kendisi yazmıyor, yazamıyor, ama yazdırıyor!"

Tamam dedim içimden, Efe yine teklemeye başladı. Sözü sürdürmenin bir anlamı yok. Sustum. Efe'nin bu yıllanmış aşkı, kim bilir daha kaç yıl sürecekti... Kasabadaki bir sürü düşüncesiz de Efe'ye bu sevdiği Hanım'ın ağzından mektup yazıp eğlenecekti. Efe bu Hanım'ın evinin önünden bir geçecek olsa, ailesi Efe'yi dövecek, dövdürecekti...

Efe'nin bu tutkusundan hiç söz etmek istemezdim. Ne anlatılır, ne de anlaşılır bir derttir bu. Efe'nin umurunda değil. Haydi şimdi ayrıntılara girmeyeyim...

Zati Bey'in Sazları

Gece gündüz bizim köy, sanki bir kazan, kaynıyor. Sabahtan akşama ovada, tarlada yandığımız yetişmiyormuş gibi, yorgunluktan ölüyoruz da gece yarılarına değin uyuyamıyoruz. Ortağım Recep, gerek tarlada çalışırken, gerekse köye akşam döndüğümüzde, durmadan söyleniyor:

"Kırk yıldır böyle sıcak olmamıştı..."

Ne ki bu yıl mı havalar çok sıcak, yoksa her yıl mı böyle olur? Bir türlü kestiremiyorum. Çünkü Recep hemen her yıl, "Kırk yıldır havalar bu denli sıcak olmamıştı..." diyerekten söylenir durur.

İş zamanı her gün kasabadan köye gelip gitmek güç. Her yıl olduğu gibi bu yıl da, köyde Recep'in evine gelip yerleşmiştim. Karısı Ümmühan kadıncık da söylenir durur:

"Bre oğlum, al çoluk çocuğunu köye gel yerleş. Ne işin var kasabada?"

Aslında Ümmühan Nine haklıdır; haklıdır ya kalkar köye gelir yerleşirsem; sonra kim uğraşacak kasabamızın sorunlarıyla (!).

"Olur Nine, öyle yapalım bari..." der geçiştiririm.

Recep Dayı, babadan kalma ortağımdır ha...

Tarlamız, şöyle biraz kıvrak yürüdün mü, köye yarım saattir. Bu kış Menderes'in verdiği ziyanı, biraz olsun kurtarabilmek için nisan ayında ektiğimiz fasulye, akdarı harmanıyla uğraşıyoruz. Fasulyelerin çapası, akdarının serçelerin hücumundan kurtarılması, yaz boyunca büyük bir sorun olmuştu. Menderes'i görmeyin. Yapacağını yaptıktan sonra, öyle bir uslandı, öyle bir yumuşadı ki; kuraklıktan takır takır olan toprakların içinden hâlâ duman halinde su buharı çıkarabilen güneşe yenildi. Şimdi develer bile canına okuyor Menderes'in; uzun bacaklarıyla genişlediği yerlerden, bir yakadan bir yakaya geçiveriyorlar... Nerede ortalığı yiyip yutan Menderes! Hurşit sıvata dikilip sık sık,

"Sindi gayri namussuz!" diyor.

Akşamları sıcaktan bir soluk alabilmek için kahvenin önündeki asmanın, biraz ilerisindeki çınarın altında toplanıyoruz. Çoğu zaman yorgunluktan konuşmadan asmadaki fenerin şavkına toplaşan pervaneleri seyrediyoruz. Fenerin alacakaranlığında kimi zaman da konuşuyoruz: Köylüler son aylarda kasabada Doktor Reşat'ın aleyhine kopan fırtınayı konuşuyor, söylentileri yineleyip duruyor. Kışkırtıcılar öylesine anlatmışlar ki, olup bitenlere köylü inanmasa da, doğru değildir diyemiyor. Ali Mehmet,

"Rahmetli Mühendis Bekir Bey gibi, canı tez bir adam bu bizim Doktor Bey de... Bu çeşit işlerine akıl erdiremedim..." diye söylenip duruyor. Zaten kasabamızda herkes, açılmasına izin verilmeyen genelev işinin günahını, kodamanların sayesinde, Reşat'a yükledi gitti. Birkaç kez Doktor'un bu konudaki düşüncelerini köylüye anlatmaya çalıştım, anlatamadım. Hasan Çavuş,

"İyi hoş emme, namus meselesi ne olacak?" diyordu. Ona kimileri de,

"Üle hangi namus?" diyerekten soruyordu.

Neredeyse birtakım namussuzların ettiği dedikodular, Doktor'un şu köylüye yaptığı iyilikleri, insancıllığını unutturmuştu... Sonunda bir gece dayanamadım; ileri geri konuşan Süleyman'a,

"Sen hiç hastalandın mı?" diye sordum.

"İnsan bu, hastalanmaz mı?"

"Peki doktora gidecek kadar?"

"Eh, son iki yılda kasabaya, Doktor Reşat Bey'in yanına üç kez vardım, geldim."

"Sana bakıp ilaç verdikten sonra, para aldı mı?"

"Almadı. Köylüden para almaz ki... Alsa da gönlünden ne koparsa, zorla alır; on kuruş, on beş kuruş... Kimileri üç beş yumurta, bir kese yoğurt götürür; güler geçer..."

"Peki bu denli iyi bir adamın, kasabanın namusunu düşünmeyeceğini, tatsız, herkesi kızdıracak bir iş yapacağını nereden çıkarıyorsun? Nasıl onun bunun sözüne kanıyorsun?"

Değil Süleyman, bütün kahvedekiler, bu sorunun altından kalkamadılar. Hurşit,

"Ne olursa olsun Doktor Bey'e güvenim var. Namusundan kuşkulanmak aklıma gelmez. Ne yaparsa halkın yararına yaptığına inanırım. En iyisi bu pazar kasabaya giderken, kendisine iki karpuz götüreyim ki, beni de düşmanlarından bellemesin... Dünyanın hali belli olmaz; ölüm var, kalım var..." diye söylendi; benden yana çıktı. Sonra da sözünü sürdürdü:

"Hiç kuşkunuz olmasın, Doktor Reşat'ta, Mühendis Bekir Bey gibi çok namuslu bir adam. Oysa adamı tefe koymuşlar birtakım ipsizler. Geçen pazar kasabaya vardığımda, Diphan'da oturmuş lafını ediyorlardı: Yok rahmetli Mühendis Bekir Bey isyankâr ruhluymuş da, Doktor Reşat Bey de ona benzermiş... Bana kalırsa, Allah'a isyan etmedikten sonra dünya işlerine isyan etmek günah değildir. Allah, bizim kendi aramızdaki işlere ne karışsın? Üstelik ne Mühendis'in ne de Doktor'un dinden imandan, hele dine imana karşı konuştuklarını hiç duymadım."

Kahveci Hüseyin, pek konuşmazdı ama bir de konuştu mu pir konuşur:

"Ülen kerhaneciler!" diye çıkıştı; "Kasabada gizli kapaklı kerhane mi yok? Ha resmisi açılsa ne lazım gelirdi? Hepiniz dört köşe olurdunuz! Bir de kalkmış Dodktor Bey'i kötülüyorsunuz. Bütün yaptığı iyilikler bir yana, adamın bu iyiliğini ömrünüz oldukça unutmazdınız!"

Bu sözlere millet yalakyavşak gülüştü. Baktım bu sorunun içinden çıkamayacağız; konuyu değiştirdim.

Bir başka gece de Zati Bey'in bizim köye, kasabaya oldukça uzak, balkandaki sazlardan ne kadar para kazandığı sorunu ortaya atıldı. Denize yakın bu koca bataklıkta, diyelim gölde, Menderes'in taşmasıyla bütün bu sığ suyu sazlar kaplamıştı. İsteği gerçekleşmişti Efendi'nin. Hasan Çavuş gözünü kırpmadan,

"Otuz bin!" dedi.

Hurşit güldü:

"Çık... Çık... Daha çık..."

"Benim duyduğum bu kadar."

Köylüler, Zati Bey'in nasılsa tapu senedini kendi üstüne çıkarttığını bu koca balkandan biçilen sazlarla, ne kadar para kazandığını tartışmaya giriştiler. Hasan Çavuş, otuz bin diyerekten direniyor, ötekiler ya eksik, ya da fazla bir rakamdan söz ediyorlardı. Zati Bey'den hiç olmazsa birazcık öfkemi alırım diye lafa karıştım:

"Eğer bu yıl Menderes taşmasaydı, Zati Bey avucunu yalardı. Şu ırmak iki yıl taşmasın, o balkan kurur, Zati Bey de on para kazanamaz. Onun için her yıl Menderes'in taşması için elinden geleni ardına koymuyor. Bu yıl olanları, Bekir'in başına gelenleri biliyorsunuz..."

Kahve birden taş kesildi, şaşkın şışkın yüzüme bakmaya başladı. Taşı gediğine koymuştum. Fırsatı kaçırır mıyım? Açtım ağzımı, yumdum gözümü. Zati Bey'in nasıl Su İşleri Müdürü'ne rüşvet verdiğini; Bekir'in başına gelenleri, sonunda neden öldüğünü saydım döktüm. En sonunda dedim ki;

"Bizim gibi bir karış, üç beş karış toprağı olan enayilerin, ireşberin karnında kırk yıl vardır diyerekten imanımız gevresin, Zati Bey gibi imansızlar Menderes'i taşırıp para kazansın... Kasaba, kasabanın köyleri, bütün halkın ekmeğiyle oynuyor bu adam! Ayağımızda çarık, pabuç kalmadı. ne zaman Devlet, Menderes'in çaresine bakmaya kalkışsa, hani hiç olmazsa yarıntıları tamire kalkışsa, bu herif Devlet'in ayağını çelmeliyor be yahu! Ankara'dakiler işi anlayıp rüşvet alanı kimi zaman yakalıyor ama, bade harab-ül Basra! Zati Beyefendi yılda kazandığı otuz binin üçünü, beşini birilerine veriyor, sen sağ, ben selamet! Bizim öte yanda güneşin altında canımız çıkmış, yağmurun altında anamızdan emdiğimiz burnumuzdan gelmiş, ovayı su götürmüş, bunca çiftçinin ektiği tohum çürümüş, su altında, Zati Bey'in umurunda mı? Beyefendi yaşına başına bakmadan Helvacı Muhlis'in sevdiği on sekizindeki bir kızı çekip koynuna almış, buzlu rakısına, balık yumurtasını meze edip içer... Biz taş yiyelim! İyi mi!"

Bu sözlerim üzerine herkes öfkeden gerilen yüzünü, biraz daha bana doğru uzattı.

"Haklısın!" dediler.

Hurşit de beni koltukladı:

"Eferim ülen Mustafa! Senin de gözün açılmış gayri. Geçen yaz ben sana, hele Belediye Meclis'i üyesi ol, hanyayı konyayı öğrenirsin, anlarsın demedim mi?"

Recep de söylendi:

"Hanyayı konyayı bilmişsin ne fayda? Niye karşı çıkmazsın?"

Tam zamanıydı, karşılığı yapıştırdım:

"Siz, haklıdan, doğrudan yana çıkmazsanız, tek tek karşı çıkanların encamı meydanda: İşte Mühendis Bekir, sizin köyün mezarlığında yatıyor... İşte Doktor Reşat, kasabadan sürüyorlar..."

Ali Mehmet basbayağı bağırırcasına konuştu:

"Vay, iş bu kerteye mi geldi! Bilmiyordum böylesine ileri gideceklerini... Yaparlar mı yaparlar, sürerler mi sürerler!"

Doktur'un kasabadan sürüleceğini, gideceğini, söylediğime pişman oldum.

"Yaparlar..."

"Yapamazlar!" diyerekten ortalığı bir tartışmadır aldı. Bir süre bıraktım tartışsınlar ki benim haklı olduğum iyice ortaya çıksın. Sonunda,

"Hani yahu az önce, Doktor'un tutulacak yanını bırakmıyordunuz?" dedim.

"Bırak be Mustafa" diye öfkeli öfkeli söylendiler.

Baktım Kadri, çınarın geniş gövdesine arkasını vermiş, iskemleyi yan koyup arkalığına kollarını dayamış, sessizce oturuyordu. Fenerin ışığı yüzüne belli belirsiz vuruyordu. Ona karşı kendimi basbayağı suçlu hissediyordum: Menderes Köprüsü'nün başındaki kahvesini bir türlü açtıramamıştık. Sanki bir at, bir deveydi... İki kez Kaymakam Bey'e ricaya çıkmıştım: "Olur... Yaparız, ederiz..." deyip beni başından savmış, sonra da unutmuş, ilgilenmemişti. Kadri de,

"Allah belasını versin Tahrirat Kâtibi'nin!" diyerekten işin ardından koşmaktan vazgeçmişti. Şimdi köydeki her topraksız can gibi, gündelikle tarlasında işi olana yardım ediyor, köyün ötesindeki taş ocaklarına çalışmaya gidiyordu. Millet de benimle yeteri denli alay etmişti ya... 'Ülen ne biçim Belediye Meclisi üyesisin (!)' diyerekten. Ne var ki ben bu işin arkasını bırak-

mıyordum. Gözüm Kadri'ye ilişince, gelişmeleri anlatmaya girişecektim. Bu sıra karanlığın içinden köyümüzün öğretmeni görünüverdi. İnce, uzunca bir boyu, karanlıkta fark edilecek denli geniş omuzları vardı. Başkaca özelliğine dikkat ettim ama karanlıktan pek seçemedim. Hoca pek içimize girmez, sokulmazdı. Belki bu yıl biraz ferahladı, insan içine çıkmaya başladı diye düşündüm. Cemal Öğretmen'in aramıza geldiğini gören köylü, şöyle bir kıpırdanır gibi oldu. Ben hemen ayağa kalktım:

"Buyurun Hocam, hoş geldiniz!" dedim.

Beni böyle gören dostlar, biraz şaşkın, ister istemez doğruldular. Kahveci Hüseyin, Öğretmen'e bir iskemle kapıp uzattı. Elbette önce toptan, sonra da teker teker 'Merhaba!' faslını tamamladık. Sonra da hoşbeşe başladık. Köy okuları yeni açılmıştı. Duymuş, dinlemiştim: Öğretmen Cemal, bir okula, bir tarlaya koşuyordu. Hurşit,

"Hocamız bu yıl iyi..." diye konuştu. "Hepimizin tarlasını bastığı gibi, onun tarlasını da su bastı emme, biz ne yaptık ettik, tarladan suyu çıkardık, tarlayı tava getirip fasulye, susam ektik. Şimdi Hoca'mız harmana sıvandı. Yardım edeni de çok. Allah'ın izniyle bu yıl çocuklarımızı rahat okutacak..."

Öğretmen Cemal, karanlığın içinden, kahvecinin getirdiği kahvesini elinde tutarak, çekine çekine bakıyordu. Alçak sesle,

"Çiftçilik, öğretmenlikten zormuş..." dedi.

Hep bana baktığından, başka türlü laf etse de, geçen yıl benim verdiğim beş dönüm tarlaya teşekkür eder bir hali vardı. Anlamazlıktan geldim:

"Alıştığı için, herkese mesleği kolay görünür..." karşılığını verdi.

Bu sıkıntılı havayı dağıtmak için Kahveci Hüseyin, Nuh Nebi zamanından kalma gramafonun borusunu, kahvenin penceresinden bize doğru çevirerek kurmaya başladı. Sonra bir plak koydu. Biz de cızırtılı, cayırtılı sese kulak vermeye başladık. Her zaman dinlediğimiz, ama ne idiğünü anlayamadığımız bu türkü, nedense bu gece sinirimize dokundu. Muhtar olduğunu belli eden bir sesle Ali Mehmet,

"Kıs be Hüseyin şunun çenesini!" diye bağırdı.

Sonra Hasan'a dönerek yumuşak bir sesle,

"Sen" dedi, "Sen çalsan söylesen, daha iyi çalar söylersin şu cenabetten!"

İçimizde Hasan Çavuş'tan başka, bir de genç bir Hasan vardı: Hasan hiç konuşmaz, çalışır; Hasan hiç konuşmaz, rakı içer; Hasan hiç konuşmaz, ama istediğinde bir bağlama çalar, türlü söylerdi ki dillere destan! Hasan'ı düğünlere çağırırlardı. Sırasında her hafta kasabaya gelir, meraklı gençlere bağlama, saz dersi verirdi. Askere bile giderken, bağlamasını birlikte götürmüştü. Orduda adı tevatür olmuştu. Dönüşünde bağlamasının yanında bir de saz getirmişti. İyice piştikten sonra da adı, Aşık Hasan'a çıkmıştı. Türküler yakıyordu. Onu böyle gramafondan sonra aklımıza getirdiğimiz için alınmış olacak ki, 'Haydi Hasan!' dediğimizde, bize sitem etti, nazlandı:

"Fongraf var işte ya..." diye gülümsedi, fenerin ölü ışığında beyaz dişleri göründü.

"Tahtacı, Yörük damarın tutmasın ülen!" diye Hurşit söylendi.

Hasan, Beşparmak Dağları'ndaki Türkmen köylerindendi. Oralarda akrabaları çoktu. Gider gelirdi. Nedenini bilmem, çok eskiden ailesiyle gelip bizim köye yerleşmişlerdi. Hasan Çavuş,

"Fongrafın, fongraf gibi Allah belasını versin! Sesi çıkmıyor!" diye üsteledi.

Hasan kalktı gitti. Kahvenin tezgâhının üstünde asılı duran yedek –evindekileredn başkaca– sazını aldı geldi. Çardağın altına; kuytu, karanlık bir yere yerleşti. Bir süre sazını düzenlediğini duyduk. Sonra sazla birlikte Hasan'ın yanık sesi, köyün meydanında yankılandı:

"Bir gün olur mapusluktan kurtulurum!"

Üçüncü Bölüm

“Selam verdim,
rüşvet değildir deyu almadılar...”
Fuzulî

Ankara'nın Taşına Bak!

Çocukluğumdan beri onun, İstiklal Harbi hikâyesinin içime patlamak üzere olan bir bomba gibi yerleştiğini hissederim. Ne zaman gözüm haritaya ilişse, onun hemen hemen ezbere bildiğim tarihi, bir sözcüğün içinde karşıma dikilir. Resimlerini görmeye nedense dayanamam:

Ankara deyince Mustafa Kemal Paşa aklıma gelir; Mustafa Kemal Paşa deyince de Ankara...

Ankara'nın İstiklal Harbi yılları hikâyesinin içime, niçin patlamak üzere bir bomba gibi yerleştiğini çok düşündüm. Bunu Ankara deyince aklıma geliveren Mustafa Kemal adıyla açıklayabildim. Mustafa Kemal Paşa! Ankara'nın, İstiklal Harbi destanının kucağında taşıdığı bir bomba! Kaç kere patlarsa patlasın, yeniden, her an patlamaya hazır bir bomba!

Mustafa Kemal'siz Ankara'yı düşünmek zoruma gider. Onun için Ankara'nın resimlerini görmeye dayanamam. Harikada Ankara'nın yerine bakmak bana daha ilginç gelir. Keşke askerlik ettiğim yıllarda yolum düşmeseydi. Çocukların oyuncak tahtalarla kurduğu köşeli, soluk, kül benizli, takır takır kuru bir şehir... Kafamın içinde yarattığım savaş yıllarının Ankara'sını sokak sokak dolaşıp aradım. Örnekse bu şehrin ortalık yerinde bir bahçenin içine; taştan mı, tunçtan mı, heykel diye eli sopalı iki insan azmanı adam koymuşlar, benim aklımı başımdan almaya yetti. Ben sade yurttaş bir çiftçiyim. Öyle sanat yapıtları konusunda bir bilgim, incelmiş bir zevkim yoktur. Ne ki, her yurttaş gibi kendime göre bir sanatı sevme içgüdüm olacak, bu yapıt benim anlayışıma ters düştü. Hani bu heykelin altına yazdıkları Mustafa Kemal Paşa'nın sözlerine de yazık etmişler derim... Adına Emniyet Aıtı mı demişler ne... Doğrusu ben, 'ankara'nın taşına bak' türküsünü söyler, kendimi bir daha emniyette hissederim. Ama öyle 'Ankara'nın taşına bak!' deyince de aklıma hiç de bu eli sopalı adamlar gelmez,

Bozkır'da bulamayacağım taşlar gelir... Her neyse, geçelim bu konuyu. Şu sırada Ankara'dan mektup almak hoşuma gitti ama mektubun içeriği çok canımı sıktı. Böyle uzaklardan, özellikle Ankara'dan pek mektup aldığım olmamıştır.

"Doktor Reşat, Ankara'ya gitikten tam beş gün sonra bize iki mektup yazmış. Mektuplardan birisi karısı Mediha'ya; Mediha bizde konuk, birisi de Sıtkı ile bana. Karısına neler yazdığını bilemeyeceğim. Sıtkı ile bana yazdığı mektup, oldukça can sıkıcıydı. Reşat, Ankara'ya varışını, orada neler yaptığını anlatıyordu:

"Size ayrı ayrı yazamadım. Zaten ikinize söyleyeceklerim de bir. Şu an sinirlerim çok bozuk. Söze nereden başlayacağımı bilemiyorum. Ankara'ya trenden indiğim zaman, saat gece yarısını biraz geçiyordu. Üç otelin kapısından, "yer yok!" diye çevrildim; dördüncüsünde bir oda bulabildim. Trende İzmir'den beri çok sarsıldığım için, Ankara'nın ağustos sıcağı bana vız geldi; hemen uyumuşum. Sabah kalktığımda ilk iş olarak, başvurmam gereken kişiyi, makamında aradım. Bekleme odasında saat dokuzdan on bire değin bekledim. Saat on birde bu yetkili kişinin bugün gelmeyeceğini bana söylediler. E... Yapacak başka işim olmadığından, akşama değin Ankara'nın caddelerini, sokaklarını arşınladım. Ünlü kahvelerini, pastanelerini dolaştım. Şehrin sıcağından kaçmak için akşama doğru trene binip Gazi Orman Çiftliği'ne gittim. Çiftliğin birası çok ünlüymüş, gerçekten keyifle içtim, sıcaktan dolaşmaktan yorulmuşum, dinlendim, serinledim. Son yıllarda hiçbir günümü bu denli avare geçirdiğimi anımsamıyorum. Ankara'da geçirdiğim bu avare gün pek hoşuma gitti. Basbayağı içinde bulunduğum zor durumu, her aklıma geldikçe, beynimi eritecek denli yakıcı üzüntümü unutur gibi oldum. Ne var ki bu avarelik ikinci gün de devam etti. Üçüncü gün, saat tam on biri kırk beş geçe, aradığım yetkili kişi lütfen makamına gelebildi. Çok erken gelip dim. Odasına girdiğimde geniş masasının ardındaki kocaman koltuğuna oturmuş, biriken mektuplarını karıştırıyordu. Bir süre beni görmezden geldi. Kapının arkasında bekledim. Beni, başını kaldırıp gördüğünde, duvarda asılı, süslü bir saat, on ikiyi vuruyordu. Yetkili Zat'ı şimdi size anlatmayayım nasıldı?

Söyleyeceklerimle bir ilgisi yok. Beyefendi bir benim yüzüme, bir de on ikiyi vuran saate canı sıkkın baktı. Halinden anladım ki, 'Öğle yemeği zamanı geldi, paydos!' diyordu. Böylece konuşunca da yakasını bırakmadım. Kendimi tanıttıktan sonra, direndim:

"Çaresi yok, beni dinleyeceksiniz Beyefendi!" dedim.

'Sen nasıl böyle konuşuyorsun?' gibisine yüzüme baktı, baktı, bir an kovayım mı başımdan, diye düşündü. Kendisini tuttu, kibar görünmeye çalışarak,

"Öyleyse öğleden sonra geliniz!" dedi.

"Kaçta emredersiniz Beyefendi?" diye sordum.

"İki buçuk sularında..." karşılığını verdi.

İşe su karıştı mı halimiz dumandır. Öğleden sonra tam ikide yine bekleme odasındaydım. Artık iyice tanışmış olduğumuz Özel Kalem Müdürü,

"Sizi kaçta kabul edeceğini söyledi?" diye sordu.

İki buçuk sularında desem, belki de üç aşağı, beş yukarı bir rakamla karşılaşacaktım. Kesin konuştum:

"İki buçukta!"

Ne var ki yetkili zat, iki buçuk sularında dediği için, tam vaktinde, üç buçukta, hani on beş otuzda geldi (!) huzuruna yeniden kabul edildik. Sabahki nezaketiyle beni karşıladı. Hemen hemen odanın –buraya salon demek daha doğru olacak– dörtte birini kaplayan masasının karşısında bulunan bir koltuğu gösterdi. Sebeb-i ziyaretimi sordu. Doğrusu birdenbire söze nereden başlayacağımı bilemedim.

"Beni" dedim, "Söke kazasından, Bademli kazasına atamışsınız, nedenini öğrenmeye geldim."

Önce biraz şaşkın, yüzüme baktı. Sonra da neredeyse kahkahayla gülmeye başladı. Ben o denli ciddiydim ki gülmesine çok kızdım. Ne ki hemen suratı asıldı:

"Biliyor musunuz, sizin gibi, Türkiye'deki kasabalarda doktorluk eden kaç kişi var?"

Sesimi çıkarmadım. Devam etti:

"Bu doktorların, diyelim memurların hepsi, bulundukları yerlerden başka bir yere atandıklarında, Ankara'ya gelmeye kalkışsalar, halimiz nice olur?"

O, bu sözleri söyleyene değin kendimi toparlamıştım.

"Benim atanmam, hiçbirine benzemiyor; onun için geldim!"

Bu sözlerim üzerine,

"Bakalım!" diye, bir zile bastı. Hemen gelen hademeye, benim dosyamı getirmesini buyurdu. Ben de inadına,

"İzin verin, ben anlatayım. Anlatacaklarımın hiçbirini dosyamda bulamazsınız..." dedim.

Anlıyordum, kendisini tutuyor, öfkelenmemeye gayret ediyordu.

"Buyurun, anlatın efendim!" diye izin verdi.

Giriştim anlatmaya. Önceleri tutuk tutuk anlatıyordum kasabada başıma gelenleri, anlattıkça coşmuş olacağım ki, Beyefendi aldırmaz görünürken, ilgilenmeye başladı. Neden sonra dosyamı getirdikleri halde açıp bakmadı, beni dinledi. Hepsini anlattım. Özellikle Zati Bey'i... Kasabaya atanmamdan sonra, kasabada ne gördümse, ne yaptımsa hepsini anlattım. Bekir'in ölüm nedenini, kuyuların kapatılması olayını, sonra da genelev açma işinin günahını (!) nasıl benim üstüme yıktıklarını, bir bir anlattım. En sonunda,

"Gürültü, patırtı, tartışmalara, giderek kavgalara karşın, ben kasabamdan memnundum..." dedim. "Beni kimlerin kasabadan sürdükleri ortada... Ne var ki yüzüme karşı süreceklerini söyleyenler azınlıkta. Bunlar bana vız gelir. Halk benden yana. Kanım odur ki, beni şu kasabadan sürenler, benim meslek haysiyetimle birlikte, belki de ondan önce, Devlet'in otoritesine, Devlet'in kişiliğine saldırıda bulunuyorlar..."

O denli coşmuşum ki bu sözleri ederken, yetkili kişi, benim bu sözlerime kızdı mı, güldü mü farkına varamadım. Sesimi de bir hayli yükseltmiş olacağım. Ne var ki, birdenbire konuşuverdi:

"Şimdi bizim, adlarını sayıp döktüğümüz, birtakım kasaba zenginlerinin oyuncağı mı olduğumuzu sanıyorsunuz?"

Adamın yüzünden, içinin ne de olsa, biraz burulduğunu, gerçeklerle yüz yüze gelmenin şaşkınlığını okudum.

"Olaylar bunu gösteriyor Beyefendi" dedim. "Sizleri suçlamıyorum. Bilmeyerek, farkında olmayarak... Bana da, hani ben sizin yerinizde olsam, bir milletvekili arkadaşım gelse,

'Kasabamızdaki Doktor'dan memnun değiliz; halk memnun değil, demiş olsa, ben de inanırım. Yalnız bir sorun var; halk benden niçin memnun değilmiş, memnun olmadığı ne dereceye kadar doğruymuş, bunu soruşturmak gerekmez miydi? Bir müfettiş beni sorguya çekmeliydi ki ben de sizi böyle rahatsız etmeseydim..."

Yetkili zat, düşündü kaldı. Ben de sözümü yine sürdürdüm:

"Şimdi dosyamı açabilirsiniz. Atanma nedenim olarak, halkın memnuniyetsizliği olduğu yazılıdır. Ne var ki, bunun gerekçesini bulamayacaksınız..."

Karşımdaki yetkili kişi, hep düşünceliydi. Konuşmamdan etkilenmişti ama belli etmek istemiyordu. Yine de amir olduğunu belli eden bir sesle konuştu:

"Size haklısınız diyeceğim. İyi niyetinize inandım. Anlattığınız olaylar da çok ilginç. Siz de benim iyi niyetime inanmalısınız. Şu masada oturan ben, milletvekiline de inanmak zorundayım. Bu gibi işlere milletvekilleri karışmamalı, onları çekip çevirmeli filan... Ama bu ayrıntılar, bizim işimiz değil... Evet, bir iştir olmuş; karar, karardır; bir kere verilmiş bu karar. Elimden artık hiçbir şey gelmez. Yeni görevinize gider başlarsınız. Daha akıllıca davranır, her sınıftan halkı memnun edersiniz."

Onun böyle yumuşadığını, nazikçe konuştuğunu görünce, biraz umutlandım. Beni eski yerimde, kasabamda bırakması için rica ettim. İki amir, memur gibi değil, artık iki dost gibi konuşuyorduk. Bir süre de mevzuat sözü etti. Ricamın kabul edilmediğini anladım. Neden bilmem, beni kapıya değin geçirdi.

Hiçbir şey düşünemeden merdivenleri indim. Tam dış kapıdan çıkıyordum ki, hemen geriye döndüm. Yaptırmak istediğim işlemle ilgilenen memurun odasını aradım, buldum.

"Şu kadar yıl Tıp Fakültesi'nde Devlet hesabına okudum. Şu kadar yıldır Devlet hizmetindeyim. Zorunlu hizmetimi tamamladığımı sanıyorum; istifa edeceğim. Eğer daha Devlet'e borçluysam ödeyeceğim borcumu. Gereken işlemi yapar mısınız?" dedim.

Bu sabah kalan borcumu ödedim. Birkaç yıldır biriktirdiğim biraz param vardı. Borcumu ödedikten sonra devlete, bana da

para kaldı yine de. Memuriyetten ayrıldım. Ne ki, elbette hâlâ doktorum. Şu anda ne yapacağımı, nerede, nasıl çalışacağımı bilmiyorum. Sizden ricam, Mediha'ya yardım edin. Evimin eşyasını, öteberiyi toplayın, trene yüklersiniz. Birinizden biriniz karımı bir zahmet, İzmir'e eşyalarla birlikte getiriverin. Siz bu mektubu alıncaya dek ben İzmir'de olacağım. Oradan nerede olacağımı telgrafla size bildireceğim. Siz de hareketinizi bildirirsiniz.

Bu olup bitenlerden sonra artık bir daha kasabaya dönmek içimden gelmiyor. Gözlerinizden öperim. Mediha'ya ayrıca yazdım.

Reşat'ın ayrıntılı mektubu burada bitiyordu. Sıtkı'yı arayıp buldum. Mektubu eline verdim. Gözlerini aça aça, elleri sinirden titreyerek, iki kez baştan sona okudu. Sonra da yüzüme baktı kaldı. Sesimi çıkarmadım. Nâbi'nin Park Kahvesi'ne doğru yürüdük. Saat beşe yaklaşıyordu. Ortalıkta kimsecikler yoktu. Hava sıkıntılı, sıcaktı. Küçük parktaki havuzun başına oturduk. Konuşmadan, öylece, Cumhuriyet Meydanı'na bakmaya başladık. Meydanda in cin top atıyordu. Biraz sonra Hükümet Konağı'nın kapısından memurların çıktığını gördük. Sıtkı hemen ayaklandı:

"Buradan kaçalım! Kimseyi görmek istemiyorum..." dedi.

Kalktık, İstasyon'a doğru yürümeye başladık. Sıtkı,

"Senin Fransızca ne alemde? Çoktan beri hiç çalışmadık. Akşam kitaplarını al da bana gel. Şu sıra kahveye gidersek, birileriyle kavga etmek, dövüşmek zorunda kalacağız..." dedi.

Sıtkı'nın Projeleri

Önümdeki kitabı birkaç sayfa daha okuduktan sonra kapatıverdim. Sıtkı şaşırdı:

"Senin gibi haylaz öğrenci az bulunur doğrusu..." diye söylendi.

"Bırak" karşılığını verdim. "Aklım başka yerde. Zaten bu kitabın Türkçe'sini, Fransızca'sını da okurken sıkılıyorum, öfkeleniyorum. Bilgisi insana seve seve katlanılır. Ne ki, bilgisini insanın başına kakan, bilgiç kişiye katlanamıyorum. Ukalalıktan hoşlanmıyorum."

Sıtkı gülümsedi:

"Peki, öyle olsun!" dedi. "Aklın hep bugün aldığımız Reşat'ın mektubuna takılıyor değil mi? Al benden de o kadar. İstersen bu sorunu konuşalım. Susmakla geçiştiremeyeceğiz. Ama nesini konuşacağız?"

"Reşat'ın karısı Mediha, bizlerden ayrılacağına pek üzüldü. Akşam vakti sofrada az daha ağlayacaktı; belli etmeden ağladı da... Gülfidan bir yandan, annem öte yandan güçlükle teselli ettiler. Doktor'u istifa edecek duruma getirenleri, olayları aklıma getirince yüreğim kalkıyor."

Sıtkı kalktı, odanın içinde bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı. Birden konuşuverdi:

"Ben olsaydım Reşat'ın yerinde, inadına gelir, bu kasabada bir muayenehane açardım. Doktorluğunu elinden almadılar, alamadılar ya..."

"Öyle deme Sıtkı, yine de rahat bırakmazdı bu hergeleler: Tedavi ettiği biri kalkar eceliyle ölür, bunlar kalkar, Doktor öldürdü diye ortalığı birbirine katarlar. Ayıkla pirincin taşını!"

"Allah Allah! Bu denli ileri giderler mi dersin?"

Sustuk kaldık. Gözlerimi odanın şavkla pembeye boyanan beyaz duvarlarında gezdiriyordum: Bir köşede, yatağının başucunda Sıtkı'nın, annesinin beyaz başörtülü resmi asılıydı.

Yatağın ayakucunda bir masada gelişigüzel konmuş bir yığın kitap duruyordu. Önünde oturduğum yazı masasının duvarın köşesine gelen yerine, on cilt kitap, özenle sıralanmıştı. Sıtkı bu kitaplara (Sevgililerim) derdi. Sıtkı'nın bu sevgililerini ben de severdim, hepsini okumuştum. Ne ki, birkaçı, sevmeme karşın bana batardı. Nedense bu yadırgadığım kitaplardan ona şimdiye değin hiç söz etmemiştim. Şu sıra konuşacak bir konu gerekliydi. Kitaplar için fikrimi açıkladım. Bana karşılık vermeden önce, on sevgilinin arasından birini çekerek açtı:

"Derse devam edelim, oku!" diye önüme sürdü.

Karşı çıkmadım. Önce bölüm başlığını okudum. Hemen,

"Çevir Türkçe'ye!" diye öğretmence buyruk verdi.

"Yahu, bu da nereden çıktı? Bu başlığı çevirebileceğimi pekâlâ sen de biliyorsun..."

"Bunu sadece kitabın bu bölümüne dikkatini çekmek için istiyorum."

Baktım Sıtkı'nın öğretmenlik damarı tutmuştu:

"Peki öyleyse..." deyip çeviriyi yaptım. Sonra da bu bölümü okumaya başladım.

Sıtkı dalgın dalgın dinliyor, ara sıra benim telaffuzumu düzeltiyordu. Bölümü okuyup bitirince sordu:

"Nasıl buldun?"

"Güzel... İnsana hüzün verici bir bölüm..."

Unuttu mu ne, geçen yıl Sıtkı bu kitabı bana sayfa sayfa okutup çevirtmişti. Şimdi de yüzüme dikkatli dikkatli baktı:

"Biraz önce sorduğun soruya karşılık vereyim: Gorki'nin yanında bu çeşit bir kitabın bulunmasına hayret ediyorsun değil mi? Belki de biraz hakkın var. Ne ki ekmek, su gibi aşk da sanat yapıtlarının en önemli konusudur. Sözüm sana ters gelmesin. Aşktan sanatın konusudur diye öylesine çok söz edilmiş ki bugüne değin, aşk üstüne yeni bir şey söylemek güçleşmiş. Kötü aşk serüvenlerini sanat yapıtıdır diye yutmayacaksın... Aşktan söz ederken bayağılığa düşmeyen sanatçı da az bulunur. Öte yandan, her insanın, sırası gelince âşık olduğu da bir gerçek. İnsan, iç dünyasının bütün gereksinmelerini gidermek, ayarlamak başarısını gösterebilirse, sanırım daha rahat yaşar. Bir bakıma da bu konuda sanatçılar insana yardımcı olur

bir yönleriyle. İnsana kendi kendisini bulması için yardımcı olur sanatçılar. Her sanatçının da kendisine özgü bir niteliği, özelliği vardır. Bu yüzden, diyelim okurken, her yazarın sana etkisi değişik olur. Değişik kitapları okumak iyidir. İşte bu yüzden, Alain-Fournier'nin 'Le Grand Meaulnes' romanını çok severim. Benim bu romanda gençlik yıllarım var, aşkım var... Sana dönüp dönüp bu romandan üçüncü bölümün XI. kesimini okuttuğum için bana kızmıyorsun ya... İnsana batmayan romantik bir başlığı da var: 'Conversation sous la Pluie!' Seni kutlarım Mustafa, Fransızca'yı söktün artık..."

"Hepsi iyi güzel... Bu konuyu sonra tartışırız. Dolambaçlı yoldan koşuşmayalım. Şimdi söyle Sıtkı, şakalı sorayım, durumun ne durumda?"

Gülümsedi:

"Dur hele... Kötü konuşmacıyım; yakalandım. Hani bir gezintide Reşat'la sana bir sevdiğim kızdan söz etmiştim ya... Onunla evleniyorum!"

Sıtkı'nın birdenbire verdiği bu haber, beni iyice sevindirdi. Ne söyleyeceğimi bilemedim.

"Ne! Anlat Allah aşkına!" diye bağırıvermişim.

Sıtkı bir an düşündü, sonra ceketinin iç cebinden bir zarf çıkardı; bana uzattı:

"Oku" dedi. "Senden gizli bir şeyim yok... Ondan geliyor. Yıllardan beri kendisine yazdığım sayısız mektubun bir tek karşılığı. Bana bir gün, 'Bana istediğin kadar mektup yazabilirsin. Ama benden karşılık bekleme. Sana yazdığım zaman bil ki bu mektup, ilk ve son mektubum olacak!' demişti. İşte bu mektup, ilk ve son mektubu. Benim için bir yıkım da olabilirdi. Kaç gündür, kendi kendime bayram ediyorum. Birine sevincimi ortak etmek istiyorum... Elbette bu sen olacaktın. Ama araya Reşat'ın atanması, kasabadan kalkıp gitmesi sorunu girdi. Bu dertle uğraşırken, kalkıp sana kendimden söz etmek, artık evleniyorum demek zoruma gitti. Oku şimdi bak ne diyor..."

Mektubu açtım. İlk bakışta, Sıtkı'ya sevdiğinden gelen mektubun çok kısa oluşu, sadece 'Sıtkı!' diye başlaması, beni bir hayli şaşırttı:

(Sıtkı, sana söz verdiğim ilk ve son mektubu yazıyorum. Sevgimden öyle uzun boylu söz edecek değilim. Bunu bir araya gelince konuşuruz. Görünüşte sakin, ama içi kaynayan, hayat dolu bir yer diye tanımladığın kasabana kalkıp geleceğim. Şimdiden bu şehri, tanıyor, seviyorum. Yine tanıdığım, sevdiğim, –elbette senin mektuplarından– dostlarımız bizi, oracıkta evlendirirler. Ne yapalım, bir süre de kasabada, Öğretmen Sıtkı Bey evleniyormuş, diyerekten laf olsun, dedikodu olsun... Ben de Öğretmen Sıtkı'nın Hanımı olurum. Ne zaman kasabana gelmem uygun olur Sıtkı? Sevgiler...)

Doğrusu, böylesine bir aşk mektubundan hiçbir şey anlamadım. Gerçi bütün yaşantımda, ne aşk mektubu yazdım, ne de aldım. Görüp beğendiğim kızı, annem gidip bana, Allah'ın emri, Peygamber'in kavliyle istedi.

Evlenmek konusunda hiçbir zorluk çekmedim. Ne ki kitaplardan öğrendiğime göre, bir aşk mektubu bu denli sade suya üç beş pirinç olmazdı. Aşk dedin mi, bir şey de olmuyor, oldu muydu da bizim kasaba ayağa kalkıyordu. Dalmışım, düşünmüş kalmışım. Sıtkı elimden mektubu aldı; dikkatle katlayıp cebine koydu.

"Bu mektubun içinde, benim için bir dünya gizli..." demesin mi?

Kendimi toparlayarak; tebriklerimi, sevincimi belli eden sözcükleri, art arda sıraladım. Beğenmesem de yazılışını, Sıtkı'yla bu mektuba sevinerek bir hayli sözünü ettik. Sonunda da yazıya biraz burulduğumu saklayamadım. Sıtkı:

"Sen yazılışına bakma!" dedi. "Mektuplar hiçbir zaman insanın demek istediğini tam olarak açıklayamaz. Mektubun sonunda yazdığın kişiye, gözlerinden öperim, dersin de karşılaştığınızda hiçbir zaman gözlerinden öpmezsin. Mektuplar çoğunlukla basmakalıptır..."

Aklımız bir hayli karışmıştı. Oda sıkıntılı geldi.

"Şöyle bir parka doğru yürüsek nasıl olur?" diye bir öneride bulundum.

Evden çıktık. Bol yıldızlı bir geceydi. Yıldızların aydınlığı, bizim Belediye'nin kör lambalarından daha güçlüydü. Kasabanın üzerine bir sessizlik çökmüştü. Ayaklarımızın kaldırımlarda

çıkardığı sesler, sokakları boğuk bir gürültüyle uyardı. Parkı karanlıklar yutmuştu. Tepesinde lamba yanan bir sıraya oturduk. Sıtkı, yeniden konuştu:

"Göreceksin Mustafa, artık bu mektuptan sonra, diyelim, özel üzüntülerim bitecek. Seninle kasabanın işlerine daha çok kendimizi veririz. Onun yanımda, yakınımda olması, bana dağları devirecek denli güç verecek. Onu yıllardır tanırım. Savaşımı sever; bu ülkenin insanlarından yanadır. Artık gençlik heyecanlarından da uzağız; ne yaptığımızı, ne yapacağımızı biliyoruz. İlk iş olarak, Halkevi'ni palavracı Zafer'in elinden kurtaracağız. Öyle konuşmalar, kültür toplantıları düzenleyeceğiz ki, halk kendiliğinden koşa koşa gelecek. Kasabamızın gençlerini, senin spor çalışmalarının yanında, ayrıca bilgiyle donatalım. Esnaf çıraklarına, kalfalarına gece dersleri tertipleriz. Okumayı sevsinler çocuklar... Dur hele, şöyle iyice düşünüp taşınmak, bir eğitim programı hazırlamak gerek... Sen top oynayanları, derslere toparlar getirirsin..."

Sıtkı'yı büsbütün yüreklendirmek için konuştum:

"Aman kardeş, pek hızlı gidiyorsun! Bundan sonra hep, Mühendis Bekir'in, Doktor Reşat'ın encamını gözönünde tutarak iş görmeliyiz..."

Karanlıkta Sıtkı'nın gülümsediğini fark ettim.

"Deney sahibi oluyoruz değil mi?" diye mırıldandı. Sonra ekledi:

"Yılmak yok! Ben sabırlı bir adamım. Elimde yetişen öğrencilerim, kasabada kaldıkça, –ki gidecekleri bir yer yok– onları yetiştirmek için uğraşacağım. Seninle günün birinde yine şuracığa oturarak, güzel günlerin mutluluğundan söz edeceğiz... İçime doğuyor Mustafa, inan; 'güzel günler göreceğiz!'"

"Bu denli heyecanlı oluşun, içinde bulunduğun ruh halinden, aldığın mektubun sevincinden olmasın?"

"Belki de öyle..." diye mırıldandı Sıtkı, "Sana demedim mi ki ekmekten, sudan söz etmek, bunları düşünmek kadar aşkı da düşünmek, adama gereklidir... Şimdi ben artık bildiğim pısırık, olaylara seyirci kalan Sıtkı değilim!"

"Doğrusu şu sıra, şairlerin dediği gibi, ben, en ince yerimden kırılmış, umutsuz bir durumdayım. Bu söylediklerine ina-

nabilmem, seninle yeniden işe girişebilmem için kendimi biraz toparlayabilmem gerek."

"Sana hak veriyorum: Doktor'un gittiğine üzülüyorsun. Ben de çok üzülüyorum. Sevdiğim, biricik arkadaşımdı. Bekir'i anımsatacaksın, o da sevdiğimiz biricik kardeşimizdi. Onların bizden uzaklaşması, uzaklaştırılmaları, bizim için, kasaba için çok büyük kayıp. Ama düşün Mustafa, şehrin iki kapısı var. Birinden girenler var, birinden çıkanlar. Üstelik zorla çıkarılanlar var. Yine düşün kardeş, yarın öbür gün kasabamıza yeni bir doktor, yeni bir mühendis gelecek. Ne arkadaşlar kazanacağız. Osmanlı kalıntısı kafalı itler hep ürüyecek ama, kasabamızın kervanı da yürüyecek! Bu kez gözümüzü dört açacağız, (telefat) vermeden ilerleyeceğiz!"

"Peki bu savaşım ne zamana dek sürecek?"

"Orası belli olmaz... Belki senin oğlun da savaşıma devam edecek. Belki benim doğacak oğlum ona yardımcı olacak, belki de onların çocukları da savaşımı sürdürecekler..."

Doğrusu, benim bu kadar uzun boylu savaşıma aklım yatmıyordu. Ama Sıtkı'yı anlamıyor değildim. Geçen yıl, belediye seçimlerinde kazanınca, her işin olup bittiğini sanmıştım. Şimdi Sıtkı, savaşıma devamdan söz edince, yine yüreğim oynadı. İşin yoksa dayan dedikodulara... Dayan haksızlıklara... Dayan hakaretlere... Dayan Zati Bey gibilerinin kasabayı satın almaya kalkışan para hırsına! Bir türlü göze alamıyordum...

Vakit bir hayli ilerlemişti. Ayrılırken Sıtkı'ya sordum:

"Yarın Doktor Reşat'ın karısını İzmir'e kim götürecek? Eşyalarına da yardım edeceğiz?"

"İkimiz de!"

"O neden?"

"Reşat'ı ikimizin de görmesi gerek. Bizi görürse, sevinir."

"Haklısın... Yarın on kırk trenine yetişeceğiz demek. Mediha öyle istiyor. Zaten ağır eşyaları gitti."

"On kırk treninde..."

Yatağıma girdiğim zaman, uzun bir süre uyku tutmadı. İstanbul gibi yerden kalkıp şu küçük kasabamıza gelecek olan Sıtkı'nın nişanlısı güzel mi, çirkin mi acaba diye bir düşünce bile kafamı kurcaladı.

Cemile Hanım

Köprünün üstünde Helvacı Recep Usta'nın kalfası Muhlis'e rastladım. Daha akşama saatler vardı; ama delikanlı sarhoştu. Artık alkolün kırmızılaştırdığı yüzünün kirini, uzamış sakalları bile saklayamıyordu. Gözlerinin altı çürümüş, dudakları çatlamıştı. Beni görünce, hemen bir merhaba deyip geçmek istedi. Yolunu kestim:

"Nasılsın? İşler nasıl gidiyor Muhlis?" dedim.

Yüzüne beni korkutan bir gülümseme yayıldı. Kahverengi gözlerinin içi parıldadı. Rakı kokan nefesini yüzüme doğru üflercesine konuştu:

"İşler yolunda abi! Zati Bey'in evindeki su arığının içine büyülü sabun koyduk. Sabunun üstüne batırılmış iğneler var. Bu bir kalıp sabun eridikçe, Zati Bey de eriyecek. Sabun eriyip bittiği gün, Zati Bey de ölecek! Bu sırdır ha... Kimseye söyleme..."

Biraz akıl verir, çeker çevirebilirim umuduyla,

"Haydi Muhlis, kahveye gel; birer kahve içer, biraz konuşuruz" dedim. Şöyle bir an düşündü, kendisini toparlar gibi oldu:

"Gelemem, gelemem Abicim" karşılığını verdi. "Bir yerlerde oturamıyorum. İçimde kudurmuş kurtlar var. Allah'ın günü dolaşıyor, sonra rakıdan başka bir şey içemiyorum. Sudan ekmekten kesildim."

"Öyleyse şose yoluna doğru biraz yürüyelim."

Sesini çıkarmadı; ağır ağır yürümeye başladık. Bizim kasaba ne de olsa güzeldir. Bu sözümün anlamını, bizim kasabayı bilenler ancak anlayabilirler. Sakız biçimi bir eve benzer bizim kasabamız dersem, kimse benim övündüğümü sanmasın. Ama kasabamız gerçekten sakız biçimidir. Görünüşü taştır. Kaldırımları, arnavutkaldırımı. Binaları sağlam yapılıdır. Hele şu Rumlar giderken mahallelerini yakmasalardı, çok iyi olacaktı. Kasabamızın görüntüsü değişmeyecekti. Şimdi hâlâ yangın

yerleri duruyor, yer yer oralara da evler yapılıyor. Rum Mahallesi'nin adı; şimdi Kemal Paşa Mahallesi oldu. Uzun Çarşı'dan istasyona açılan yeni caddenin üstüne de zenginlerimiz ev yaptırmaya başladı. Kübik biçimi mi ne, evler yapılıyor oraya da. Parkımızın alt başından geçen bu caddeye, söylendiğine göre, bu evler süs veriyormuş... Çarşımız, çayın üzerindeki ikinci bir köprüye değin uzanır; ferah, geniştir. Bu köprünün adı, Demir Köprü'dür. Demir Köprü başındaki kahveler, Cumhuriyet Meydanı'ndaki Nâbi'nin Park Kahvesi denli ünlüdür. İstasyondan Cumhuriyet Meydanı'na, oradan öteki köprüye sizi götüren caddeyse, kasabamızın en büyük, en geniş bir yoludur. Cumhuriyet Meydanı'ndan kuzeye çıkan yol, Kuşadası'na giden şoseye bağlanır. Yaz aylarında ünlü Söke Örüzgeri'nden burada, tozdan dumandan ferman okunamaz! Bu rüzgâr, Kuşadası'na doğru uzanan dağların arasındaki bir boğazdan kopup gelir. Yazın bizi serinletir, kışın iyice üşütür. Kimi zaman öyle bir hızlanır, hızını alamaz, kasabamızı geçip Balat Ovası'nın altını üstüne getirir. Derler ki, karşıdaki Beşparmak Dağları'na çarparak batıya döner, Balat Ovası'nın ağzındaki denize kavuşur... Konak Mahallesi, Moralı Mahallesi, bu rüzgâra karşıdır. Eski Rum, şimdiki Kemal Paşa Mahallesi, çayın karşısında bir tepeye sırtını verdiği için bu rüzgârın etkisinden kurtulur. Kasabanın ortasından geçen çayın üstündeki köprülere çıktınız mı, Balat Ovası'nı görebilirsiniz: Balat Ovası ilkbaharda yeşil, yazın sarı, sonbaharda kül rengi, kışın deryadır!

Ne zaman şoseye çıkıp yürümüş olsam, içimde sevinçli duygular uyanır; sonra da hüzünlenirim. Beni sevindirmek için olacak, Sıtkı bizim Söke Çayı'nın kopup geldiği dağların arasındaki boğazı, İstanbul Boğazı'na benzetir. İki yakasının yeşilliği bir güzellikteymiş. Ne ki nerede deniz, nerede çay suyu... İstanbul'u çok merak ediyorum. Zaten Gülfidan'a da söz verdim. Geziye çıkabilecek denli paramız olduğunda, hemen gideceğiz.

Hanımın Konağı'ndan geçerken, arkamıza bir alay çocuk takıldı. Baktım, Muhlis'in umurunda değil; dönüp şöyle bir çocuklara göründüm. Biraz durakladılar. Hanımın Konağı'nın yıkıntıları arasına gizlenir gibi yaptılar. Bu Hanımın Konağı,

çocukların oyun yeridir. Geniş bir alandadır. Kuşadası şosesine bakar. Yaşlıların anlattığına göre bu konak, Söke Ayanı İlyasoğulları'nınmış. İlk İlyas Bey, İstanbul'dan kendisine neredeyse Balat Ovası'nın yarısı verilerek padişah tarafından gönderilmiş. Rütbesi de Kapıcıbaşı'ymış. Söke-Kuşadası Tasarrufgerdesi'ymiş. Kaç kuşak bizim buralara tasarruf ettiler bilemeyeceğim ama son İlyasoğlu çocuksuz ölünce, karısı bir süre bu konakta yaşamış. Konağın adı da Hanımın Konağı kalmış. Hamamı bugün bile kasabamızın bir tek doğru dürüst yıkanılacak hamamıdır. Varın siz konağın büyüklüğünü hesaplayın... Koca Cami'nin bir adı da halk arasında Ellezoğlu Camisi'dir. İlyasoğullarından biri 1820'lerde yaptırmış. Sıtkı'yla merak edip Evliya Çelebi'ye baktık. Çelebi, 1770'li yıllarda kasabamıza geldiğinde, bu caminin yerinde bir mescit bulunuyormuş...

İşte Muhlis'le birlikte bu konak yıkıntısının önünden geçerken çocuklar arkamıza takıldılar. Benden korkup kaçtılar ama yine de,

"Cemile Hanım nasıl!" diye bağırışmaya başladılar.

Muhlis birden kızdı. Onların üzerine doğru yürüdü. Yerden bir taş kaptı; çocuklar çil yavrusu gibi, kahkahalar, kıyametler koparark dağıldılar. Benim yüreğim ağzıma geldi. Sonra Muhlis yanıma döndü. Şoseye çıktığımızda,

"Dillere destan olduk..." diye söylendi.

Sesimi çıkarmadım. Ama biraz sonra dayanamadım:

"Sen de biraz kendini tut Muhlis" dedim, "Görüyorsun ki bir yıldan fazla oldu, Cemile artık Zati Bey'in karısı... Bu işten umudunu kes gayri. Sana elbette uygun bir kız buluruz."

Beni dinlemiyordu bile. İnatla birkaç söz daha edince, dönüp bana şöyle bir baktı:

"Hele biraz daha bekleyelim abi" diye söylendi, "Şu yaptığımız büyü de bir işe yaramazsa, ben yapacağımı bilirim..."

Ceketinin iç cebini, şöyle bir açıp gösterdi. Bir bıçağın sapı, cebinden taşıyordu. Şaşkına döndüm:

"Aman Muhlis deli misin! Aklını başına topla!" diye bağırdım.

Hiç oralı olmadı. Sözünü sürdürdü:

"Hiç merak etme... Cemile'ye dokunacak değilim. Zati Bey'i temizleyeceğim..."

"İşin sonunu düşün; adamı mapusa korlar, asarlar be yahu!"

"Vız gelir! Mapusa korlarsa, yatar yatar çıkarım. Asarlarsa bu dertten kurtulurum... Ama heriften ahdımı alırım..."

Büsbütün dondum kaldım. Şosenin kenarındaki bir taş yığınına oturduk. Muhlis hiç de sarhoş gibi görünmüyordu. Aklını kaçırmış gibi de görünmüyordu. Ne var ki, siyah sakalının çerçevelediği yüzünde, şeytanca bir gülümseme vardı. Hani pek deliler gibi de konuşmuyordu:

"Gördün ya abi, artık çoluk çocuğa da kepaze olduk. Herif beni rezil etti; mahvetti. Namussuz, sokakta beni gördü mü yolunu değiştiriyor. Geceleri evinden çıkamıyor. Candarma Komutanı'mıza şikayet etmiş. Ama neyi, neden etmiş anlayamadım... Komutan da senin gibi bana öğüt verdi."

O konuştukça benim dilim tutuluyor, ne diyeceğimi bilemiyordum. Durup durup konuşuyordu:

"Faizci Hüsnü Bey'i vuran, öldüren Galip, dört yıl yedi. Ben de bundan fazla yemem. Çünkü haklıyım! Galip gibi haklıyım!"

"Neler söylüyorsun Muhlis, neler söylüyorsun!" diye söylendim.

Bizim kasabanın akıllısı, delisi bütün delikanlılarının sağı solu yoktur. Bir şeyi akıllarına koydular mı, lamı cimi yok yaparlar... Kafaları kızdı mı, bir işte hak iddia ettiler mi, gözlerinde on beş günlük hapis de birdir, on beş yıllık da...

'Bir gün olur mapusluktan kurtulurum!'

der, geçerler.

Haydi Faizci Hüsnü'yü vuran Galip haklıydı diyelim; şu Muhlis nasıl haklı çıkar? Faizci Hüsnü, gerçekten alçak bir adamdı. Öldürüldükten sonra kimsenin taşımayıp, bir belediye arabasının götürdüğü tabutunun arkasına teneke bağladılar. Gömüldüğünün ertesi günü, mezarına kazık kakıldığı görüldü. Belki de dünya kurulduğundan beri hiçbir ölüye bu denli hakaret edilmemiştir. Bu adamın doymayan gözünü, toprak

doyurabildi mi sonunda bilemeyeceğim... Yirmi dokuz, otuz'lu buhran yıllarında, kasabalımızın malını mülkünü, verdiği faizli parayı ödeyemeyenlerin malını mülkünü, tapusuyla üzerine geçirte geçirte bir hal olmuştu. Sonunda Galip'in bahçesinin de tapusunu üzerine çıkartırken, bir incir ağacının altında onun da tapusunu Azrail, kendi üstüne çıkartıverdi... Allah bu biçim ölümü kimseye göstermesin. Galip, Faizci'nin gövdesini bir balta ile ortasından ikiye bölüverdi. Halk arasında,

"Herifin biraz daha ömrü olsaydı, Türkiye Cumhuriyeti'nin tapusunu bile üstüne çıkaracaktı!" denildi.

Bu işler hep para yüzünden çıkıyordu. Zati Bey'in de parası olmasaydı, Muhlis'in elinden sevdiğini alabilir miydi? Çocuk, günün birinde belki de bir helvacı dükkânı sahibi olacaktı. Cemile'yle pekâlâ geçinir giderdi. Muhlis'in dediğine bakılırsa, Cemile onu seviyordu. Zati Bey ortalık yerde boyunu göstermemiş olsaydı, Bakkal Mahmut'un kızı Cemile, helvacı kalfası Muhlis'e, koşa koşa varacaktı.

Şosenin kenarındaki taşların üstünde bir süre daha oturduk. Muhlis'e bir hayli dil döktüm; bu işten onu caydırmak için uğraştım. Donuk gözlerle yüzüme bakarak beni dinliyordu. Hiç sözümü kesmedi. Sonra birdenbire ayağa kalkarak,

"Ben gidiyorum!" deyip, yürüdü.

Arkasından bakakaldım. Omuzları düşmüş, bacakları çarpılmıştı. Anladım ki onu, benim gibi böyle olaylar karşısında ne söyleyeceğini şaşıran bir kimse değil, dünya bir araya gelse kurtaramazdı. Ama yine de düşünüyorum da, eğer Cemile, Zati Bey'e gitmeseydi, başka birine gitseydi, Muhlis bu denli perişan olmayacaktı... Yarın öbür gün bir cinayet işlerse, hiç şaşmam. Çünkü bizim kasabanın delikanlıları haksızlığa bir, rakıya iki, aşka üç; dayanamazlardı! Muhlis'in arkasından baktım kaldım. Baktıkça da üzüntüm, korkum arttı. Uzaklaşan delikanlının haline, aylar önce söylediği türküyü bile şimdi yakıştıramıyordum.

Çarşambayı sel aldı
Bir yar sevdim el aldı!

türküsünü söyleyen Muhlis'le, şu Muhlis'in arasında hiçbir benzerlik yoktu. Belki de şimdi sesi çıkmaz, türküyü mırıldanamazdı bile... Alkol, çocuğu yıkmıştı... Onun için üç yol vardı: Ya tımarhaneyi boylamak, ya katil olmak, ya da ömrü oldukça, "Cemile Hanım nasıl?" diye bağırışan çocuklarla pençeleşmek... Bunun örneklerini kasabamızda çok gördük.

Umutsuzluk

Muhlis'in hali beni günlerce düşündürdü. Dün de Mehmet Amca'mla kahvede oturduk. Ona geçen yıldan beri, Belediye Meclisi'ne üye seçildiğimden beri, doğru dürüst bir iş yapamadığımızı itiraf etmek zorunda kaldım. İş yapalım derken, durmadan iş yapacak arkadaşları yitiriyorduk. Üstüne üstlük, Belediye Başkanı'na sövüp sayanlar, biz meclis üyelerini de işe karıştırıyor, benim de yedi ceddime, sülâleme okuyorlardı. İçime bir umutsuzluktur çöktü. Kendi kendime, kasabanın da, kasabalının işlerinin de şeytan görsün yüzünü diyordum. Bir kişinin, iki kişinin tasası olsa neyse ne, çekelim; koca kasabanın derdi çekilemezdi ya! Lutfullah Efendi de kimin bana küfrettiğini, Belediye Meclisi'nden çıkan bir kararın kimi darıltığını, hemen bana yetiştirir... Belediye Meclisi üyeliğinden istifaya karar verdim. Doğrusu kimsenin yüzüne bakamaz oldum. Herkes yüzüme gülüyor, arkamdan söylemediğini bırakmıyordu. Hele Zati Bey'le Hulki Bey'in arkamdan, önüne gelene, hakkımda söyledikleri, yenir yutulur şeyler değildi; beni kırk yıl uykusuz bırakmaya yeterdi. Gerçi beni ne Mühendis Bekir gibi kahrımdan öldürebilir, ne de Doktor Reşat gibi kasabadan sürdürebilirdi. Bu biraz zor! Ne var ki, günün birinde kafam kızacak, herifleri, Nâbi'nin Park Kahvesi'nin ortalık yerinde, çarşı içinde, ne bileyim köprü üstünde, eşek sudan gelene dek döveceğim! O zaman da siz kasabayı görün! Ortalık karmakarışık olacak, dedikodu ayyuka çıkacak! Ondan sonra da ayıkla Mustafa pirincin taşını... Ömrümün sonuna dek ateş üstünde oturacağım; mahkeme kapılarından sürüneceğim... Yahu bu herifler, bunun gibi üç beş kişi, ne belaymış kasabanın, milletin başına!

Buna benzer düşüncelerle, olayların ters gitmesiyle, son günlerde çok tedirgindim, sinirliydim. Çatacak adam mı arıyordum ne... Geçen gün, kahvede Şoför İsmail, karşıma dikilip yine,

"Sayemizde Belediye Meclisi'ne üye oldun, bize bir şişe rakı!" demesin mi? Tepem attı, bağırıverdim, tersledim:

"Bana bak İsmail, eğer benden rakı parası isteyeceksen, bana rakı içelim diyeceksen, bir daha Belediye Meclisi'nin, üyeliğinin filan lafını etme!"

"Aman ağabeyciğim topunun canı cehenneme! Kalk yürü şu meyhaneye gidelim de efkâr dağıtalım..." diyerekten aşağıdan aldı; meyhaneye gittik.

Nişanlısı bugünlerde gelecek olan Sıtkı'nın sevincini burnundan getirdim. Çocuk, yanımda konuşamaz oldu. Sonunda Gülfidan'la da kavga etmeye kalkıştığımda, halimi anlamış olacak ki, inadına bana çıkıştı:

"Sen, korkak; evhamlı bir adamsın!"

Vay anam, ne bu rezillik, diyerekten bir saat düşündüm kaldım. Karımın sözleri ilaç gibi geldi. Birden kendimi toparladım. Hemen Sıtkı'yı aramaya koştum. Nâbi'nin kahvesinin önündeki parkta, havuzun başında oturmuş, bir dergi okuyordu. Selamsız sabahsız yanına çöküp, damdan düşer gibi sordum:

"Nişanlını karşılamaya İzmir'e gidecek misin?"

"Elbette..." diye şaşkın şaşkın yüzüme baktı.

"Şu size bulduğumuz ev pek dar, rahat edemeyeceksiniz. Bu işi sen bana bırak. Daha uygun bir ev arayayım..."

Sıtkı büsbütün şaşırdı.

"Nasıl istersen..."

Yeniden damdan düşer gibi sordum:

"Hani bir gece seninle birtakım yapılacak işlerden söz etmiştik. Hâlâ sözünde duruyor musun?"

Birden sustum, sesimi çıkarmadım. O bir süre havuzdaki kırmazı balıklara baktı. Sonra tok bir sesle, bana güven veren bir sesle,

"Daha güzel günler için, var gücümüzle çalışacağız!" dedi.

İçime biraz su serpildi; ferahlar gibi oldum.

Vatanperverliğe Dair

Bana sorarsanız, bir yılın içinde iki mevsim vardır: Dokuz ay kış, üç ay yaz. Belki de bizim kasabanın iklimi böyle. İlkbahar, sonbahar, kışın içinde erir gibime gelir. Daha iki gün önce Altı Eylül Bayramı'ydı. Bu bayram, kasabamızın Yunan işgalinden kurtulduğu gündür. Altı Eylül Bayramı'ndan sonra hemen kış gelir. Yeşil kasabamızın rengi hemen değişir. Saçlarının arasına iliştirdiği çiçeği yere düşüren bir kadına benzer kasabamız... Ne ki şehrimizin eteğine kurulduğu dağlar, tepeler, yaprağını dökmeyen bitkilerle süslüdür. Bazen akasyalar, çınarlar, kavaklar yapraklarından vazgeçseler de ne çıkar derim. Yine bana sorarsanız, her günün zihnimde yer etmiş bir rengi vardır. Haftanın yedi gününün ayrı ayrı rengi, kış aylarında hiç değişmez; biraz koyulaşır. Bu, nedenini bir türlü kendi kendime açıklayamadığım üzüntülerin içimde oluşması demektir. Yılın ilk ayı da bize, kasabalıya, köylüye göre, ekim ayıdır. Bizim buralarda sonbahara, bozuk derler. Her şeyin bozulduğu bir dönemdir bu. Tarlalar bozulur önce... Menderes'ten korka korka herkes tarlasını ekmeye hazırlanır; doğa yeniden düzenlenir...

Şu günlerin üzüntüsünü duymaya başladığım sırada önemli bir olay oldu. Geçen yıldan beri kasabamızda olup bitenleri içine yazdığım bu defteri, başından sonuna okumak fırsatını buldum. Kasabamızda, köyümüzde olup bitenleri yazmak fikrini, ilk kez bana, rahmetli Bekir vermişti:

"Kasabada olup bitenlerin hemen her gün yazılması iyi olur. Ne yaptığımızı, ya da neler yaptıklarını unutmayız. Eski olayları gözönünde tutarak, yeni yapılacak işlere yön vermek kolaylaşır" demişti.

Öğretmen Sıtkı ile Doktor Reşat, bu konuda beni yüreklendirdiler. Doğrusu bu işi tam anlamıyla yapamadım. Kimi olayların gürültüsüne kendimi kaptırıp, bu olayları yazamadım.

Kimi olaylar gerektiğinden çok büyütüldü, uzatıldı; yazmaya üşendim. Kimi olayları da yazmaya, kasabamızın adına utandım... Bugün bu işi gevşek tuttuğuma üzüldüm. Çünkü kasabamıza bir hafta önce gelen Belediye Doktoru Cemal, bana eski Doktor'umuz Reşat'tan bir mektup getirdi. Yeni Doktor'umuzla Reşat, sınıf arkadaşıymış. Reşat mektubunda benden, kasabamızın (ahvali) hakkında Doktor Cemal'e gereken bilgiyi vermemi istiyordu. Aklıma bizim bu defter geldi.

Doktor Cemal, yaşına göre çok genç görünen bir adam. Benim daha alışamadığım bir yüzü var. Başı biraz büyücek, yüzü küçük. Gözleri mavi. Saçları inadına sarı. Kulakları başına göre küçük görünüyor. Parmağında bir yüzük var ama, kasabamıza yalnız geldi. Herhalde iyice yerleştikten, bir ev bulduktan sonra karısını getirecek.

Nâbi'nin Park Kahvesi'nin en kuytu bir köşesine çekilerek benim bu defteri okuduk. Tam üç saate yakın, kılını bile kıpırdatmadan, bir kerecik olsun yüzünün donuk ifadesini değiştirmeden beni dinledi. Ağzından bir tek söz de çıkmadı. Bitirince, başımı kaldırdım. Gözlerinin içinden doğan bir gülümseme, bütün yüzüne yayıldı. Konuşmaya başladık. Yüzüne alışamadığım gibi, konuşmasına da daha pek alışamadım; dediklerini de pek kavrayamadım. Sanırım ilk günlerden, bizi ölçüp biçmeden, pek öyle açık açık konuşmak istemiyor. Nâbi bile,

"Abe pek ciddi bir zata benzer..." diyor.

Lutfullah Efendi, geçen gece, daha ilk konuşmasında, Doktor Cemal Bey'in, Kant hakkındaki fikrini sordu. Her yeniye yaptığı gibi, aklınca Doktor'u sınava çekecek. Ne var ki, Doktor Cemal, öyle sıkıntılı sınavlara dayanıklı değil. Gülümsemeye başladı. Bir şeyler söyledi. Ama geçiştiremedi. Kant'tan sonra Lutfullah Efendi, Namık Kemal'den söz açtı. Doktor'a, şairimizin vatan hakkındaki fikirlerini okuyup okumadığını sordu. Doktor Cemal'in yüzüne, bu soru üzerine şeytanca bir gülümseme geldi. Şöyle bir doğrulup, 'İnsan vatanını sever, çünkü... İnsan vatanını sever, çünkü...' diye başlayan tümceleri art arda sıralayarak, Lutfullah Efendi'nin ağzını bir karış açık bıraktı. Bizim Efendi Hazretleri kulağıma eğilerek,

"Maşallah!" dedi, "Yeni Doktor'umuzun ilim ve irfanına diyecek yok... Namık Kemal Bey'i ezbere biliyor. Zannederim kendisiyle ahbaplık etmek zevkli ve istifadeli olacak!"

Reşat tedavisini yarım bıraktığı Feramuş'tan Doktor Cemal'e söz etmiş olacak ki, geldiğinin ertesi günü Doktor, Feramuş'u aramaya başladı. İşe böylece girişmesi, bazı kimselerin gözüne battı, canını sıktı. Feramuş'un tedavisi, yeni Doktor'umuz hakkında yapılacak eleştiri, dedikoduların bir başlangıcı oldu...

Kasabamızın yerlisi, memuru, yeni doktoru merak ediyordu. Benim defteri okuyup bitirdiğimiz sırada, konuşurken, yanımıza sayın yargıçla savcı bey geldi. Yargıç, kasabaya yeni gelenlerin satranç bilip bilmediklerini merak eder. Savcı, yeni gelenlere niçin ilgi duyar kestiremeyeceğim. Yanımıza yaklaştıklarında ayağa kalkarak kendilerini karşıladık. Doktor'u ikisine de takdim ettim. Kahveler, çaylar ısmarlandı. Nâbi görse, ateş kesilir. Biraz hoşbeşten sonra, ilk tanışmanın sıkıntısı mı, yoksa konuşacak konu bulamamak mı nedir; Savcı Bey, başına gelen bir olayı anlatmaya koyuldu:

Bizim kasabadan komşu kasabalara giden yolların hali belli. Bu böyleyken Balat Ovası'nda yol nasıl bulunur? Yol aramak gülünçtür. Menderes her taştığında, kara tahtaya tebeşirle çizilen çizgilerin kolayca silinişi gibi, ovadaki yolları siler süpürür. Sular çekildikten, çamurlar kuruduktan sonra, tarlaların kenarından gidip geldikçe, yeniden yollar ortaya çıkar. Savcı Bey, geçen yıl bir öküz yüzünden çıkan, Ahmetoğlu Ahmet'in başının ağır bir biçimde yaralanması ile sonuçlanan kavganın duruması yapılırken, yerinde keşif yapılmasını istemiş. Yapılacak keşifte, kavganın meydana geldiği yol çok önemli. Yaralanan Ahmet, kendisini dövenlerin, yine kendisini yola değin sürüyerek tarlasından çıkardıklarını, bir de yolun üstünde dövdüklerini söylermiş. Dövenlerse, öküzün yolu geçip kendi tarlalarına girdiğini, Ahmet'in öküzün arkasından kendi tarlalarına geldiğini, üstlerine yürüdüğünü iddia ederlermiş.

"Ayıkla pirincin taşını! Şimdi de yol ortada yok!" diyordu Savcı. Laf lafı açtı ama sonunda Yargıç, Doktor'a sorma fırsatı bulabildi:

"Satranç oynar mısınız?"

"Biraz... Ne zaman birini yenecek gibi olsam, aksilik bu ya, hemen bir hastaya çağırırlar. Öyle oynamaya da pek vaktim olamaz..."

Yargıç sevindi:

"Bizim şurada bir oyun salonumuz var; adı da Didim Kulüp. Size bir gösterelim..."

Yargıç'a kalsa, hemen kalkıp yürüyecek. Ne ki, Savcı engel oldu:

"Aman! İlk günden Doktor Bey'in gözünü yıldırmayalım. Vakit de geç oldu. Başka bir gün, ya da gece oynarız..."

Bu kez Yargıç'ın canı sıkıldı. Bereket versin ben, defterimi dürmüş bükmüş cebime yerleştirmiştim. Biz böylecene konuşurken yanımıza Zafer sokuldu. Hayretler içinde kaldım. Serveti Fünun ciltlerini sattığından beri benim yanıma uğrayamayan, selam bile veremeyen Zafer, yanımızda Yargıç Bey'le Savcı Bey bulunduğu için cesaretliydi. Kendimi toparlayıp, soğukkanlılığımı ele alarak, Doktor'a onu takdim ettim. Ağzımdan Zafer Bey sözü çıkar çıkmaz Doktor Cemal'in yüzü birden pembeleşti. Hemen kendisini toparladı. Dudaklarına tuhaf bir gülümseme takıldı. Ben de, ne oldu diye şaşıyordum ki, hemen aklıma biraz önce okuduğumuz defterimdeki olayları getirdim. Doktor, dikkatli dinlemişti yazdıklarımı. Yargıç, satranç, oyun arkadaşı Zafer'e iltifat etti. Yine bir konuşmaya başlandı. Doktor Cemal, pek az söze karışıyordu. Sadece konuşmaları dinlemekle yetiniyordu. Maşallah Zafer Bey kurulmuş bir makinedir. Lutfullah Efendi'ye her zaman taş çıkartır: Kasabamızın ahvali, doğal güzellikleri; hoş, ilginç tipleri hakkında Doktor'a bilgi vermeye girişti. Söz arasında ikidebir,

"Kasabamızı çok şirin bulacaksınız. Hele iyi kalpli ileri gelenlerini tanıdıkça, içiniz burada hiç sıkılmayacak..." diyordu.

İçimden, 'yaya kaldın tatar ağası...' diye geçirdim. Kasaba sözcüğünün ya da kasabamızın üstünde çokca durulması, Doktor Cemal'in nedense canını sıkmış olacak ki,

"Ben kasabaları severim. Ben de bir kasabada doğdum büyüdüm..." diyerekten söze giriverdi: "Öğrenim için İstanbul'da bulunduğum yıların da bütün tatil aylarını kasabamda geçirdim. Kasabanızda sıkılmayacağım."

Yargıç'la Savcı, önce birbirlerinin yüzüne, sonra da Zafer'e şöyle bir baktılar. Zafer, Doktor'un sitemini anlamazlıktan geldi. Hemen konuşu değiştirdi. Bu sefer de Türkiye'nin ekonomik, siyasal, toplumsal durumuna değin sözü uzattı. Ne yalan söyleyeyim, söz böylesine nazik konulara dayanınca, Doktor Cemal, sımsımı ağzını kapadı. Zafer,

"Değil mi efendim..." diyerekten söz arasında sordukça,

"Öyledir efendim..." karşılığını vermekle yetindi.

Baktım, Doktor'un konuşmak istememesi, soruları geçiştirivermesi, Zafer'in canını sıkmaya başladı. Neredeyse,

"Yahu, senin dünyadan haberin yok!" diye bağıracak. Bağırmamak için de kendisini güç tutuyor. Doktor Cemal'in ne fikirde, ne düşüncede bir adam olduğunu anlamak için çırpınıyor Öğretmen Zafer Bey, ama Doktor bir ipucu vermemekte direniyor.

Zafer, sözü bu kez gazetelere, dergilere getirdi. Cemal Bey onu çatlatmak için mi ne, şöyle bir başını kaldırarak,

"Gazeteleri fırsat buldukça okurum. Dergilere, yeni yayınlara gelince, bunlardan haberim yok!" demesin mi?

Zafer ya öfkeden, ya da bizi inadına cahil yerine ??????

Laf lafı, laf da tütün tabakasını açarmış; durmadan cıgara içiyor, sık sık Nâbi'ye çay, kahve ısmarlıyorduk. Yargıç'la Savcı, biraz da hayret dolu gözlerle Zafer'i seyrediyor, dinliyorlardı.

Gazete, dergi, kitap derken, bir ara söz geldi, eleştiri sorununa saplandı: Önce bazı gazetelerin başyazarlarının ateş parçası olduklarında karar kıldık. Ne var ki Zafer, eleştirinin memleket hesabına zararlı olduğunu, bu yüzden milletin birbirine düşebileceğini, eleştirisiz işlerin daha iyi yürüyebileceğini ileri sürüyordu. Hele iyi bir yurttaşın, eğer yurdunu seviyorsa, bütün eleştirilerden kaçınarak, kendisine verilen görevi yapmaya çalışması gerektiğini ortaya atınca, Doktor dayanamadı. Yüzünü buruşturmadan, yüzünün bir çizgisini kırıştırmadan, çok sakin bir sesle,

"Bana sorarsanız Zafer Bey" dedi, "Böyle bir insan, iyi bir vatandaş değil, bal gibi bir vatan hainidir!"

Zafer birden çarpılmışa döndü. Ne diyeceğini bilemedi. Yargıç'la Savcı, 'Haydi bakalım kalkabilecek misin bu lafın altından!' der gibi ona bakıp gülümsediler. Zafer, kendisini

toparlayıp bir karşılık vermeyi düşünürken, onu bu dertten Zati Bey kurtardı. Ben de içimden, 'Eh... şimdi kavga çıkacak!' diyordum ki, sevincim kursağımda kaldı.

Zati Bey daha bize iyice yaklaşmadan bağırmaya başladı:

"Ah! Bütün dostlar bir aradaymış! Ne talihli bir adamım ben! Böyle sizleri hep birden buluvermek her zaman bana nasip olmaz. Akşam oldu; vakt-i kerahat geldi. Buyurun bize birkaç kadeh atalım. Bugün Kuşadası'ndan bize taze balık getirmişler. Vallahi siz olmazsanız boğazımdan geçmez!"

Zati Bey'in, böyle damdan düşer gibi davetine, yalnız Doktor Cemal şaştı. Kasabaya yeni geldiği için Zati Bey'in, Zati Bey (!) olduğunu birden kestirememişti. Oysa bu davet, hepimizden çok kendisineydi! Mecliste bulunanlar,

"Aman Zati Bey, yapma canım!" diye nazlanmaya başladılar. Doktor Cemal, adı geçtiği için, Zati Bey'in, Zati Bey olduğunu anlayınca, yine yüzüne, artık alışmaya başladığım alaylı gülümsemesi yayıldı. Ben bu adamın evine, hem de yemek yemeye, bir daha nasıl giderdim? Birden,

"Ben gelmem!" deyivermişim.

Zati Bey'den önce Cemal,

"Niye?" diye sordu.

Bu soru karşısında pek şaşırdım; Doktor'un tutumuna da şaştım. Ama yüzüne bakınca şaşkınlığım geçiverdi. Doktor Cemal'in ne düşündüğünü anlar gibi oldum. Zati Bey'in hoşuna gitti Doktor'un uysallığı.

Hep birlikte kahveden çıktık. Çıkmadan önce de çay, kahve paralarını benim ödemem yakışık alıyordu ki, öyle de yaptım. Paranın üstünü verirken Nâbi, kulağıma fısıldadı:

"İşiniz iş yine Mustafa Bey; ziyafet ha?"

"Sen de gel!" diye güldüm.

"Abe Zati Bey'in benden bir çıkarı yok ki..." diye o da güldü.

Ortalığa yavaş yavaş alacakaranlık basıyordu. Yolda yürürken Zati Bey, Zafer'e iltifatlar, şakalar ediyordu ama onun ağzını bıçak açmıyordu. Anlaşılan, Doktor'a içerlemişti. Zati Bey, bir Doktor'un koluna giriyor, bir Yargıç'ın koluna giriyor, bir şeyler anlatıyordu...

Hikâye Devam Ediyor

Karımı uyandırmamak için, yavaşça odaya girdim. Her şeyden öcne, cebimde ağırlık eden şu defteri çıkarıp masanın üstüne koydum. Soyunup yatağa gireceğim sırada, yeniden gözüme ilişti. Aldım defteri yeniden, gürültü etmeden yandaki odaya geçerek lambayı yaktım. Şu satırları yazmaya başladım:

Eğer Öğretmen Sıtkı, dün İzmir'e, İstanbul'dan gelecek nişanlısını karşılamaya gitmemiş olsaydı, gecenin bu saatinde gider, onu yatağından kaldırırdım. Yeni Doktor'umuz Cemal Bey hakkında hemen Sıtkı'ya bilgi verirdim. Bizimle birlikte olacağa, yürüyeceğe benzer... Ne ki, daha kesin bir yargıya varmış değilim. Konuşmalarımızdan, bizden yana olduğu anlaşılıyor. Ne olursa olsun, bundan sonra şu defterime, kasabamızda olup bitenleri daha dikkatle izleyip yazacağım. Hiçbir olayı atlamamak gerek. Yaptığımız işlerde kasabamız için iyi bir gelişme var mı, yok mu, ilerde bu yazdıklarımdan anlayabiliriz. Bu işi kendim için de yapmalıyım. Umutsuzluğa düştüğüm zamanlarda, akıntıya kürek mi çekiyoruz diye düşünmektense, açar şu yazdıklarımı okurum.

Zati Bey de öylesine yedirdi, içirdi ki, midemde bir sancı var gibi... Bakalım şimdi nasıl uyuyabileceğim...

Söke 1942 / Lausanne 1944

© **LİTERATÜR** MART 2016

Gözlemlere dayanarak köy ve kasaba insanlarının sorunlarını, günlük yaşamlarını ve duygularını yalın bir dil ve gerçekçi tutumla yansıtan Samim Kocagöz'ün ilk basımı 1948 yılında "Bir Şehrin İki Kapısı" adıyla yapılmış olan *Nabi'nin Park Kahvesi* dönemin önemli klasiklerinden olmuştu.
Samim Kocagöz'ün sağlığında Memet Fuat'ın önerisiyle gözden geçirdiği romanını tekrar okurla buluşturuyoruz.

Yakup Kadri diyor ki;

(...) Hikâyenizin mevzuundan bana evvelce bahsetmiştiniz. Ben de size bir kasaba romanı yazmak niyetinde olduğumu söylemiştim. Fakat, doğrusu sizin eserinizi okuduktan sonra bu niyetimden vazgeçmek lüzumunu duymaya başladım. Çünkü siz, bu mevzuu o kadar yakından bir görüşle, o kadar benimseyip ve kavrayışla ifade etmiş ve tüketmişsiniz ki, bundan sonra herhangi bir kasaba romanının, '*Nabi'nin Park Kahvesi*'nden mülhem olmadığına kimseyi inandıramayız.

ISBN 978-975-04-0464-1
9 789750 404641